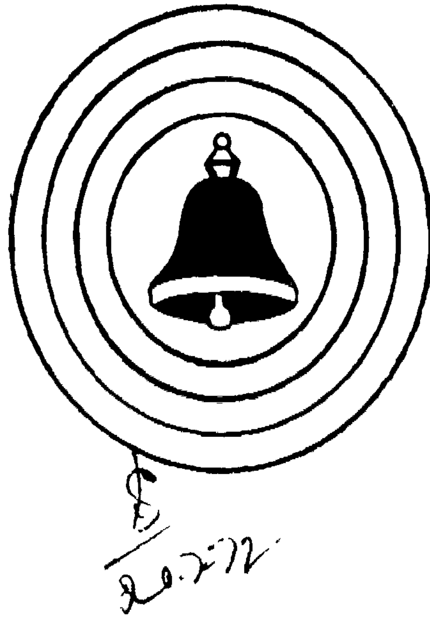
భారతి

జూలై 1972

వ్యవస్థాపకులు :

దేశోద్ధారక నాగేశ్వరరావు పంతులు

వెల ఒకరూపాయి

భారతి

మాసపత్రిక

శివలెంక శంభుప్రసాద్

సంపాదకుడు

(1938–1972)

జూలై 1972

20.7.72

సంపుటము : 49 : సంచిక . 7 :

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

శ్రీ శివలెంక శంభుప్రసాద్

జననం 26-1-1911 శివసాయుజ్యం 8-6-1972

విషయానుక్రమణిక

జూలై 1972

———

స్వర్గీయ శ్రీ శివలెంక శంభుప్రసాద్ - సాహిత్య వికాసానికి చేసిన సేవ

శ్రీ నోరి నరసింహశాస్త్రి

1

సాహిత్యం రాజకీయాలకు ఆయుధం కావాలన్న వాదం ఒకటి ఇటీవల ఇటీవల మరీ ప్రచలితం అవుతూ వస్తున్నది. సాహిత్యానికి మరణం అన్నది ఇంతకంటె వేరే ఉండదు. ఎందుచేత ననగా, ఏ రాజకీయానికి ఏ సాహిత్యం ఆయుధం కావాలి? రాజకీయం ఎప్పుడూ ఏకాకారంగా నిల్చిఉంటుందా? ఎప్పటికి అప్పుడు రాజకీయం మారుతూ ఉంటుంది. అని అంగీకరించేపక్షంలో, సాహిత్యంలో శాశ్వత సత్యాలకు స్థానం ఎక్కడినుంచి వస్తుంది? రాజకీయం సాహిత్యాంశమే అవుతుంది కాని సాహిత్య సమస్తంకాదు. ప్రకృతిని ప్రకృతియొక్క వైవిధ్యాన్ని సాహిత్యపరుడు ద్రష్టయై అనుశీలనంచేసి ఆ ప్రకృతిలోని సార్థమైన ఋతాన్ని, ధర్మాన్నిటూని, ఆవిష్కరించవలసి ఉంటుంది. అట్లాచేసే శక్తిగల్గినవారే రచయితనామమునకు తగినవారవుతున్నారు. కాని వారు విపరీతపు సిద్ధాంతాలను సాహిత్య ప్రపంచంలో ప్రవేశపెట్టి సాహిత్యాన్ని పర్యాప్తము, పరిమితము చేస్తున్నారు. పరిమిత ధర్మాలకు అపరిమితమైన సాహిత్యభావమును కట్టివేయ చూడడం, కోరి జాని సత్యాన్ని కొనితెచ్చుకోవడం వంటిదే అవుతుంది.'

ఈ పరీధావి సంవత్సరాదిసంచిక ప్రస్తావనలో పై వాక్యాలు చదవగానే నాకు కలిగిన ఆనందము ఇంతంతఅని వర్ణింపలేను. బహుకాలము క్రిందటనే ఒకపత్రిక ప్రత్యేక సంచికకు 'వాఙ్మయంలో అక్రమ ప్రవేశము' అని వ్యాసము వ్రాసిఉంటిని. ఈ మధ్య రచయితలు రాజకీయ వాదులను 'Hands Off!' అని ఎదిరించే నినాదము లేవదీయవలెనని ప్రచారము చేస్తున్న నాకు, పై వాక్యాలు ఎంతైనా ధైర్యము కలిగించినవి. ఆ సంచిక సంవత్సరాదికి ఒకరోజు ముందుగానే నాకు శ్రీ శంభుప్రసాదుగారి నూతనసంవత్సర శుభాకాంక్షలతో వచ్చినందున, వెంటనే వారికి నా శుభాకాంక్షలు తెలియజేస్తూ ప్రస్తావన కలిగించిన ఆనందముకూడా తెలిపినాను. వారప్పుడు అస్వస్థులుగా ఉన్నట్లు నాకు తెలియదు. కొద్ది రోజులలో వారి దస్తూరితో నాకు ఉత్తరము రావలసినదానికి బదులు ఆఫీసునుండి వారికా ఉత్తరము చేరినదనీ, అస్వస్థులుగాఉండి జవాబు వ్రాయలేదని తెలుపుతున్నారన్న ఉత్తరము వచ్చినది. అప్పుడే నాకు వారి ఆరోగ్యము విషయము ఆదుర్దా కలిగినది. ఐనా నా కెప్పుడూ శూలనొప్పితో బాధపడుతూ ఉండడము ఎరిగినందున, నయముకాక పోతుందా అని ఆశించాను. కాని అదే నాకు వారి చివరి సందేశము; రచయితలందరికీ ఆ ప్రస్తావనమే చివరి ఉద్బోధ అవుతుందని అనుకోలేదు. రచయితలందరూ వారి తుదిసందేశము హృదయస్థము చేసుకొంటే, ఇప్పుడు దివంగతులై స్వర్గీయము ధరించిన శ్రీ శంభుప్రసాదుగారు తాము మనతో పాటు ఈ లోకంలో ఉండిపోయి సాహిత్యయాత్ర సార్థకమైనదని ఆనందించి ఆంధ్రరచయితలందరికీ శుభాశీస్సులు అందీయగలరు.

2

దేశోద్ధారక నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు 1908 లో బొంబాయిలో ఆంధ్రపత్రిక ప్రారంభించి, తర్వాత మద్రాసువచ్చి 1914 లో దినపత్రికగాచేసి, వారపత్రిక కూడా మధ్య మధ్య ఉద్ధరిస్తూ, 1924 లో భారతిని ప్రారంభించినారు. సంవత్సరాది సంచికలు 1910 నుండి వస్తున్నవి. పంతులుగారు 1938 లో దివంగతులైనారు. వారు స్వయంకృషిచేత పత్రికా సంస్థలయందేకాక, రాజకీ

యము లందును, వ్యాపారనుందును భారతదేశములో అగ్రస్థాన మలంకరించిన అసాధారణ ప్రతిభాశాలి యైన మహోన్నత పురుషుడు. ఆంధ్రపత్రికా సంస్థల నిర్వహణభారము అప్పుడు 27 సం. ల యువకుడైన శ్రీ శంభుప్రసాదుమీద పడినది. ఆ భారమే గురుతర మైనది. దానికితోడు శ్రీ పంతులుగారు విశ్వదాతలై చేసిన దానములకేమి, సంస్థలకు అవసరమైన పెట్టుబడులకేమి, చేసిన అనేకలక్షల ఋణభారము కూడా శ్రీ శంభుప్రసాదుమీద పడినసంగతి జగద్విదితము. ఎంత గట్టిగుండె కలవారుకూడా క్రుంగిపోవలసిన పరిస్థితులవి! వాటి నన్నిటినీ నిబ్బరముతో ఎదుర్కొని, ఆంధ్రపత్రిక నష్టముమీద నడుస్తూ, అమృతాంజనము లాభముమీద నిలుస్తున్నదనే భావము తొలగునట్లుచేసి, దినపత్రికకు, వారపత్రికకు భారతికి వ్యాప్తి అనేకరెట్లు ఎక్కువచేసి, వాటి మర్యాదలస్థాయి తగ్గకుండా 34 సం. లు నడిపినారంటే శ్రీ శంభుప్రసాదు ప్రతిభా సామర్థ్యములు ఎంతటివో ఊహించుకోవలసినవే!

అదృష్టము కూడా శ్రీ శంభుప్రసాదును వరించినది. శ్రీ పంతులుగారు శ్రమపడి పోరాడిన భారతదేశ స్వాతంత్ర్యమూ, ఆంధ్ర రాష్ట్రావతరణమూ వారు కళ్లార చూడనోచుకోలేదు. వారి కవి సుఖ స్వప్నములుగానే ఉండిపోయినవి. ఆ రెండు శ్రీ శంభుప్రసాదు కాలములో సిద్ధించినవి. పత్రికా పాఠకుల సంఖ్యకూడా విపరీతంగా పెరిగినది. వానితోపాటు బాధ్యతలుకూడా పెరిగినవి.

పంతులుగారి హయాములోనే ఆంధ్రపత్రిక నిష్పక్షపాత వైఖరికి హుందాతనానికి ప్రసిద్ధి పొందినది. ఐనా వారు కాంగ్రెసుపార్టీతో అవినాభావంగా ఉన్నందున, అది కాంగ్రెసు పత్రికగానే ఉండక తప్పలేదు. శ్రీ శంభుప్రసాదుగారికి కూడా కాంగ్రెసుపైన ఎంతో అభిమానమున్నా, అవసరమైనప్పుడు కాంగ్రెసు రాజకీయాలను గూడా నిర్మోహమాటంగా విమర్శించే నిష్పక్షపాత వైఖరిని పత్రికకు చేకూర్చినారు. ఇది శ్రీ శంభుప్రసాదు ఆంధ్రపత్రికకు తీర్చి దిద్దిన గొప్ప కొత్తమెరుగు!

3

శ్రీ శంభుప్రసాదు గావించిన సాహిత్యసేవ ముఖ్యముగా నాలిగింటిద్వారా జరిగినది. అది 1. ఆంధ్రపత్రిక సారస్వతానుబంధము 2. వారపత్రిక 3. భారతి 4. సంవత్సరాది సంచికలు. ఈనాలుగింటిలో 'భారతి'కి అగ్రస్థానము సాహిత్యసేవ విషయంలో ఇవ్వడము సర్వసాధారణమూ, కొంత న్యాయముకూడాను. కాని నా దృష్టిలో సంవత్సరాదిసంచికలు చేసిన సేవ అంతకంటే ఎక్కువైనది. తక్కిన రెండూచేసిన సారస్వత సేవకూడా అసాధారణ మైనదే!

సారస్వతానుబంధము ద్వారానే ప్రపంచ కథానికల పోటీలో ఆంధ్ర కథానికల భాగము శ్రీ శంభుప్రసాదు నిర్వహించినారు. ఆ పోటీలో మొదటి నాలుగైదుస్థానాలు పొందిన కథలను, శ్రీ పద్మరాజు 'గాలివాన'తోసహా సారస్వతానుబంధములోనే ప్రచురించినారు. ఆ కథానికల పోటీలు ఆంధ్ర కథానికా రచయితలకు ప్రపంచ సారస్వతంలో గౌరవస్థాన మిచ్చినవి. ఇది శ్రీ శంభుప్రసాదుగారుచేసి సాధించిపెట్టిన ప్రయత్నఫలమే.

సారస్వతానుబంధములోనే శ్రీ విశ్వనాథ 'తెరచిరాజు' వంటి సాంఘికనవలలు, శ్రీ తెన్నేటి సూరి 'జెంఘిస్‌ఖాను' శ్రీ నోరి 'ధూర్జటి' వంటి అపూర్వచారిత్రక నవలలు వచ్చినవి.

తెలుగు ఏకాంకికలను గూర్చి డా. శ్రీపాద వ్యాస పరంపర, యక్షగానాలను గురించిన డా. యస్వీ జోగారావు వ్యాసాలు, క్షేత్రయ్య పదాలనుగూర్చి వాద ప్రతివాదాలు, ఆంధ్రదేశంలోని దేవాలయాలను గూర్చిన అనేకవ్యాసాలు సారస్వతానుబంధమే ప్రచురించినది. సారస్వత విజ్ఞాన విషయాలలో ఎంత విజ్ఞానము సారస్వతానుబంధముద్వారా శ్రీ శంభుప్రసాదు ఆంధ్రులకు పంచిపెట్టినారో చెప్పలేము.

సంగీతములో శ్రీ శంభుప్రసాదుగారికిగల రుచి విశిష్టమైనది. ఈమధ్య సంవత్సరంపైకాలము పాటు రేడియో సంగీత సమీక్షలు ప్రమీలాదేవి గారివి ప్రచురించినారు. మొన్న మొన్నటివరకు శ్రీ రవిశంకర అనుభవాలు పడ్డవి.

దేశంలో ప్రసిద్ధ చిత్రకళా ప్రదర్శనము ఎక్కడ జరిగినా, సమర్థులైనవారిచేత వాటి సమీక్షలు వ్రాయించి ప్రధానచిత్రాల ప్రతికృతులతోపాటు అందులో ప్రచురించేవారు,

అంతరిక్షయానానికి, వైద్యానికి, అనేక భౌతిక మానసిక వైజ్ఞానిక వ్యాసాలు అందులో ప్రచురించే వారు. భారతీయదర్శనాలమీద విద్వాంసులచేత వ్యాసాలు వ్రాయించినారు. ప్రాచీన సాహిత్యాన్ని అంద జేయడానికి శ్రీ శిరోమణి రామాయణం, శ్రీ గణపతి శాస్త్రి మహాభారతము ప్రచురించారు. అవి రెండూ విశేష జనాదరణ పొందినవి.

అందులోని సమీక్షలకుకూడా విశిష్టత ఉండేది. ఈ అన్నిటికీ ఎన్నెన్నివిధాల రచయితలను ఎంతెంతమందిని శ్రీ శంభుప్రసాద్ సమీకరించేవారో ఊహించవలసినదే! సారస్వతానుబంధము సాధించిన సారస్వతసేవ అపారమైనది.

4

ఆంధ్రపత్రిక వారపత్రికగానే ఆరంభమైనది. దినపత్రిక వచ్చినతర్వాత అది మధ్యమధ్య కొన్ని సంవత్సరాలపాటు రాకపోవడముకూడా ఉన్నది. 1946 సం. లో వినాయక చవితినాడు పునఃప్రారంభించిన తర్వాత నేటివరకూ నిరాఘాటంగా సాగుతూఉన్నది. సైజుమాత్రము మధ్యలో మార్చుకొన్నది.

వారపత్రిక ప్రధానంగా కథానికలకూ, సాంఘిక నవలలకూ, సినీమా రంగానికీ ప్రాధాన్య మిస్తున్నది. అందులోని కథానికలకు కొంతస్థాయి సర్వసామాన్యంగా ఉంటున్నది. అందులోనే శ్రీ నోరి నారాయణభట్టు, రుద్రమదేవి, కవిసార్వభౌముడువంటి చారిత్రక నవలలు, కర్పూర ద్వీపయాత్రవంటి ఆధ్యాత్మికనవల వంటివికూడా ప్రచురించినారు. టామ్‌సాయరు, డాన్ క్విగ్జోటువంటి జగత్ప్రసిద్ధ రచనలు ఆంధ్రీకరణము చేయించి అందులో ప్రచురించినారు. జగత్ప్రసిద్ధకళ నటుల నాట్యకత్తెల వివరాలేకాక, బ్రిటనులో ఒక రాజును ఒక మంత్రినీ గద్దెనుండి దింపిన సింప్సను సతి, కీలరువంటివారి అద్భుతచరిత్రలు అందులో వచ్చినవి. మధ్య మధ్య శ్రీ ఆరుద్రవంటివారు రచించిన గేయఖండికలుకూడా వచ్చినవి. పెద్దసైజులో ఉండగా అన్నమాచార్యులవారి కీర్తనలెన్నో శ్రీ రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారి స్వరకల్పనతో ప్రచురించినారు.

ఇందులో మరొక విశేషముకూడా జరిగినది. 'తెలుగు వెలుగులు' అనే శీర్షికతో వివిధ రంగాలలో ప్రసిద్ధులైన ఆంధ్రులమీద ఒకప్పుడు వ్యాసపరంపర వచ్చి పాఠకులను ఆకట్టినవి. వాటి రచయిత ఎవరో అప్పుడు తెలియదుకాని, అవి స్వర్గీయ శంభుప్రసాదు గారు వ్రాసినవే అని వారు పరమపదించిన పిమ్మట బయటపడినది. ఈ 'తెలుగువెలుగులు' శీర్షికను ఒజ్జబంతిగా పెట్టుకొని ఇతర పత్రికలు నామాంతరాలతో కొన్ని ప్రచురించినవి, కాని అవిఏవీ దీని స్థాయిని అందుకోలేక పోయినవి. ఇందులో స్వరూపావగాహనచేసే చురుకైన భాషఉండేది.

ఈవిధంగా ఆంధ్రపత్రిక సారస్వతానుబంధము వారపత్రిక ద్వారా శ్రీ శంభుప్రసాదు చేసిన సారస్వత సేవ మరువరానిదీ, అపారమైనదీను!

5

ఇక భారతి సంవత్సరాది సంచికలూ ఉన్నవి. ఈరెండూ శ్రీ పంతులుగారు శ్రీ శంభుప్రసాదుగారికి అప్పగించిపోయిన సారస్వత మహానిధానములు. 'భారతి' శ్రీ పంతులుగారి పరదేవత. ఆ విధంగానే శ్రీ శంభుప్రసాదు గ్రహించి నడిపినారు.

శ్రీ శంభుప్రసాదు పరమశాంతి స్వభావులని ప్రతీతి. వారు స్వర్గస్థులైన తర్వాత వారిని దీర్ఘకాలము సన్నిహితముగా ఎరిగినవారెందరో, వారి గుణగణములలో శాంతగుణమునే విస్తారముగా ప్రశంసించినారు. వారి ఆగ్రహమునుగతి ఎవరూ స్మరించలేదు.

'భారతిస్థాయి పడిపోయినది' అని ఎవరైనా ప్రసిద్ధులు అన్నప్పుడు శ్రీ శంభుప్రసాదుకు నిజంగా ఆగ్రహమే వచ్చేది. అటువంటి సందర్భాలు రెండు మూడైనా నాకు గుర్తున్నవి. మరీ ఒక సందర్భములో వారి ఆగ్రహము మిన్నుముట్టినది. దానికి సందర్భించిన వాదప్రతివాదాలన్నీ సారస్వతానుబంధములో పడ్డవి. దానితో ఉభయపక్షాల స్వరూప స్వభావాలు లోకానికి అవగతమైనవి. చివరకు వాద ప్రతివాదాల ప్రచురణకు స్వస్తిచెప్పి, అవి అన్నీ ప్రత్యేకముగా అనుబంధరూపములో ముద్రించి, భారతి చందాదారులకు పంపినారు. అట్టి ఆగ్రహము సత్యాగ్రహ మనదగినది. బహువిధాలుగా అది సత్యాగ్రహమే! అట్టిది ప్రదర్శించుట

కూడా వారికి అరుదే. ఆ సత్యాగ్రహములోకూడా వారెంతో నిగ్రహము ప్రదర్శించిఉండుట గమనార్హము !

భారతి రజతోత్సవము 1949 లో శ్రీబాగ్‌లో ఎంత వైభవముగా వారు జరిపినారో చూచినవారికే కాని తెలియదు. ఆ గులాబిమహామాలల సౌరభము తలచుకున్నప్పుడల్లా గుబాళిస్తూ ఉంటుంది. ఆ సాయంకాలము జరిగిన పార్టీ, రాత్రి విందూ జ్ఞప్తిలోకి వస్తున్నవి. ఆ సాయంకాలము జరిగిన సభకు శ్రీ వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు అధ్యక్షత వహించారు. ఆ సభలో ఇతరుల ఉపన్యాసాలతోపాటు, అంతకు పూర్వము భారతిలో ప్రచురితములైన వివిధాంశాల మీద వేరువేరుగా ఉపన్యాసకులు ఉపన్యసించినారు. హిందూపత్రికా సంపాదకులు సభలో ప్రశంసచేసి వారి పత్రికలో ఉత్సవ విశేషాలకు ప్రత్యేకస్థాన మిచ్చినారు. తక్కిన పత్రికలుకూడా అల్లే చేసినవి.

అప్పటికి 'భారతి' పంతులుగారి చేతిక్రింద 14 సం.లూ, శ్రీ శంభుప్రసాదుక్రింద 11సం.లూ నడచినది. పంతులుగారి చేతిక్రింద నుండగా నుండిన వృద్ధ నవ వ్యాసకర్తలను ఆకట్టుకొనుచునే నూతన వ్యాసకర్తలను అన్వేషింప సాగినారు. పెద్దలయందు వినయమూ, చిన్నలకు స్వాగతమూ; పూర్వమార్గముల యెడల గౌరవమూ, నూతన పంథాలమీద ఆదరమూ, మొదటినుండీ భారతి ప్రదర్శిస్తున్నది. శ్రీ శంభుప్రసాదు ఆవిధంగా జన్మాంతమువరకు పాటించి నడిపినారు.

ఆ రజతోత్సవ సందర్భములో (1949) ప్రచురించిన రజతోత్సవ సంచిక శ్రీ శంభుప్రసాదు సంస్కార వైవిధ్యానికి ప్రతీక. అందులో వివిధాంశాలకు వారు ఎన్నుకున్న రచయితలను భావనచేస్తే, వారి విజ్ఞత ప్రకటమవుతుంది.

ఒకవిధంగా చూస్తే భారతి రజతోత్సవ సందర్భములో శ్రీ శంభుప్రసాదు ఆత్మపరీక్ష చేసుకుని ఆంధ్ర రచయితల చేతకూడా ఆత్మపరీక్ష చేయించినట్లు తోస్తుంది. ఆ సంచికలో ప్రధానవ్యాసాల అంశాలను, వ్యాసకర్తలను వారే ఆలోచించి ఎన్నుకొని ఒకానొక క్రమపద్ధతిలో సంచికను రూపొందించినారు.

అందులో కవిత్రయముమీద మూడు ప్రత్యేక వ్యాసాలూ, వీరశైవ వాఙ్మయము, దక్షిణదేశ వాఙ్మయము, ఆడవాళ్ల పాటలు, ఆంధ్రదేశమున చరిత్ర పరిశోధన, ఆంధ్రులు — సంస్కృత వాఙ్మయము, బొమ్మలాటలు, అమెచ్యూరు నాటక ప్రదర్శనములు, తెలుగు చిత్రకళ—అందలి సొగసులు, కర్ణాటక సంగీతము, ఆంధ్రులు - భాషాశాస్త్రము — దాని క్రమాభివృద్ధి, ఆంధ్రదేశపు దేవాలయములు— జాతీయ జీవనముపై వాని ప్రభావము. పాతిక సంవత్సరాల తెలుగు కవిత్వము, ఆంధ్ర వాఙ్మయరంగమున కళాప్రపూర్ణుని అమృతోదయము—ఇవి ముఖ్యమైన వ్యాసాలు. ఈ వ్యాసాల పేర్లనుబట్టి ఆంధ్రదేశములో అంతకు ముందు గడచిన పాతికేళ్లలోని సాంస్కృతిక రంగాలలో కలిగిన వికాసము, అందులో పంతులుగారి ఆధ్వర్యాన ఆంధ్రపత్రికా సంస్థలు నిర్వహించినపాత్ర, ఆ సంచిక ప్రతిబింబిస్తుందని వ్యక్తమవుతుంది. పై వ్యాసాలుకాక 5 కథానికలు, 1 పద్యనాటిక, 2 ఏకాంకికలు, కొన్ని ఖండకావ్యాలు ఉన్నవి. ఆ సంచికలోని 'స్వవిషయము'లో ఉన్న ఈ క్రిందివాక్యాలు గమనార్హములు

'ఇరువదియవ శతాబ్దమున సాహిత్యము విప్లవరూపమైన తరంగము లొకదానివెంట నొకటి శీఘ్రగమనమున ముంచెత్తుకొని వచ్చినట్లు పరిణామగతిలో నడచినది ... సామాన్యముగ ఈ ప్రక్రియ జరుగుటకు శతాబ్దముల అవధి మధ్య కన్పించుచుండును· కాని ఇరువదియవ శతాబ్దముయొక్క చైతన్యమున ఈ పరిణామక్రమము సర్వవిధముల అతి శీఘ్రముగ నొందినది ... భావకవిత, వాస్తవికకవిత, అతివాస్తవికకవిత, అభ్యుదయపథము మొదలగున వన్నియు ఈ పరిణామములో క్రమములయి నిలిచినవి...

'పాశ్చాత్య కవిత్వమును తెలుగులమై అవగాహన మొనర్చుకొనుటలో 'రసాత్మకం వాక్య'మన్న నిర్వచనరీత్యా ఆంగ్ల 'వాక్య'ముల సంపూర్ణ రసరూపమేదో సర్వసామాన్యముగా అవగాహనము కాలేదు. ఆ వికృతితోనే తెలుగున, స్వభాషలో వ్యవహరించి కృషి చేయవలసినప్పుడు, ప్రాచ్యకవితాస్వభావములోని 'భావాశ్రయగుణమును మించిన రసాశ్రయగుణమును' ఆలంబనముగా జేసికొను దృష్టి తగినంతగా ప్రచారము కాలేదు ..

స్వర్గీయ శ్రీ శివలెంక శంభుప్రసాద్ — సాహిత్య వికాసానికి చేసిన సేవ

'బాహ్యదృష్టిలో నేటి సాహిత్యస్థితి స్తబ్ధమైయున్నట్లనిపించవచ్చును. కాని ఇది నిష్ప్రాణతో నీరవమై పతనమైయున్న స్తబ్ధతకాదు.....తెలుగు సాహిత్యక్షేత్రము ప్రతిభాయుతమగు ఫలములను పండించుటకు అత్యంతోన్ముఖమైయున్నది విశ్వసాహిత్యమున కలంకారప్రాయములగు కృతులను తెలుగు భారతి అందీయగలదు.'

అప్పటికి భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యమువచ్చి రెండేళ్లయినది. ఆనాటి ఉత్సాహము రజతోత్సవానందముతో మేళవించినది. ఆ నూతన స్పందనతో శ్రీ శంభుప్రసాదు రచయితలకు ప్రాచ్యకవితాస్వరూపము భావాశ్రయముకాక రసాశ్రయత్వమని సూత్రప్రాయంగా సూచనచేసి, ఆంధ్రసాహిత్యము విశ్వసాహిత్యములో ఉన్నతస్థానము అధిరోహింపగలదని ఉవ్విళ్లూరినారు.

స్వాతంత్ర్యము లభించిననాటి ఆనందము ఆంధ్రరాష్ట్రము కొంతవరకు సిద్ధించిన 1953 వరకు పెరిగి, మహాంధ్ర మేర్పడినపిమ్మట 1957 జనవరి భారతిలో ఉద్వేలమైనది. 1953 నుండి 1957 వరకు భారతి స్వవిషయము వ్రాయుటలో ఆంధ్ర సారస్వతానికి నూతనాధ్యాయను తేవలెననే ఆకాంక్ష శ్రీ శంభుప్రసాదు వ్యక్తంచేస్తూవచ్చారు.

1953 జనవరి భారతి 'స్వవిషయము'లో, 'భాషారాష్ట్రప్రాతిపదికపై ఏర్పడు తెలుగుదేశమున దేశవ్యవహారములు తెలుగుభాషలో నడపవలసిన కాలమున దేశమున కుత్తమసాహిత్యపత్రికల అవసరము అత్యధికము కాగలదు. ఆ అవసరముల కనుగుణ్యముగా తన్ను సంస్కరించుకొనుటకు 'భారతి' ఉత్సాహపడుతున్నది'అనివ్రాసి వ్యంగ్యవైభవముతో ఆంధ్ర రచయితల కర్తవ్యము ఉపదేశించినారు.

ఆంధ్రరాష్ట్ర మేర్పడినతర్వాతవచ్చిన భారతి 1954 జనవరి సంచికలో 'స్వవిషయము'అను శీర్షికను 'జన్మదివసము'గా మార్చి శ్రీ శంభుప్రసాదు తన ఆనందము వ్యక్తముచేస్తూ, రచయితలకు వారి కర్తవ్యమును మరింత స్పష్టముగా ఉద్ఘోషించినారు.

'సజీవసారస్వతానికీ, ప్రజాస్వామ్యానికీ లక్ష్యం ఒకటే....నేటి సారస్వతము ఏదో ఒక ప్రత్యేక వర్గానికిగాని, సంకుచిత సాహిత్యసిద్ధాంతానికిగాని ప్రతినిధిగా మారిపోకుండా సంరక్షించుకోవాలి....ఒకజాతి సంస్కృతి, ఆత్మవ్యక్తిత్వము, సారస్వతంలో సంపూర్ణంగా ప్రతిఫలిస్తున్నాయి....ఈ విషయాలన్నీ సహజంగా ఆకళించుకొన్నప్పుడే సాహితీపరులు సమాజద్రష్టలై మార్గదర్శకు లవుతున్నారు. ఇవి గమనించలేనివారేదో సంకుచిత రాజకీయపక్షానికో, వర్గానికో వాఙ్మయధోరణికో ప్రచారచారణులుగావారి, ఆత్మవిక్రయానికి పాల్పడుతున్నారు. ఈ విషయాలలో ఎంత మాత్రము ఏమరని వాఙ్మయస్రష్టలే ఆర్షగౌరవం పొందుతున్నారు. 'నానృషిః కురుతేకావ్యం'అన్న ప్రాచీన ప్రవచనము సూక్ష్మంగా ఈ అభిప్రాయమే ధ్వనిస్తున్నది.'

1955 జనవరి భారతి 'స్వవిషయము'లో పై విషయమే మరింత ప్రస్ఫుటంచేస్తూ ఆంధ్రులను జాగ్రత్తపడమన్నారు.

'తెలుగుజాతి స్వతంత్రజాతిగా పరిణతి పొంది పునర్నిర్మాణోద్యోగమున ముందుకు నడచిపోతోంది. ఈ నిర్మాణ కార్యక్రమం విప్లవరూపంలో సాగవలసివుంది. క్రమబద్ధమూ, నిర్మాణోన్ముఖమూ అయిన పరివర్తననే విప్లవమనాలిగాని అరాచకపంథాను విప్లవమనే పెద్దపేరున పిలువరు...జాతికి కావలసింది ఓజఃస్ఫూర్తిగాని, నిరాశావాదధోరణులూ, వ్యగ్రమనస్తత్వాలూ కాదు. కాని నేటి సాహిత్యవైజ్ఞానిక రంగాలపైన ఇట్టి అవాంఛనీయములైన అరాచక నిరాశావాద ధోరణులు కారుమబ్బుల్లా కమ్మివున్నయ్.'

1956 జనవరి భారతి 'స్వవిషయము'లో మరికొన్ని ముఖ్యవిషయాలు ప్రస్తావించారు.

'ప్రాచీనభారతీయ విజ్ఞానరంగంలో సమాలోచనవృత్తికి ఎన్నడూ అవరోధముండేదికాదు...కాని బానిసత్వం తటస్థించిన అనంతరదశలో...భారతీయవిజ్ఞానం ఆత్మరక్షణార్థం తనచుట్టూ తానే...కంచుకోట నొకదాన్ని నిర్మించుకొని, సమాలోచనవృత్తికి స్వస్తిచెప్పి, తన పురోగమనాన్ని తానే అరికట్టుకుంది. ఇప్పుడు మనం స్వతంత్రులంగావున్నా, బానిసదశలో ఏర్పడిన ఈ మనఃస్థితి ఇంకా మన్ని వదలటంలేదు. ఇది మన

పురోగమనాన్ని యెడనెడా అరికట్టివేస్తున్నది...... సాహిత్యసంస్కృతులకూ శాస్త్రీయ విజ్ఞానానికీ సంబంధ మేమిటనేవారు కొందరున్నారు. శాస్త్రీయ విజ్ఞాన ప్రాతిపదికలపై నిర్మింపబడని సాహిత్య సంస్కృతులు పేకమేడలవలె యే చిన్నగాలివేసినా ఛిన్నాభిన్నమై పోతాయి ... ఈ సత్యాన్ని దృష్టిలో వుంచుకుని, దేశోద్ధారకుడు చూపిన వెలుగుబాటను పరిక్రమించుతూ, సాహిత్య సంస్కృతులకు దోహదంగా శాస్త్రీయ విజ్ఞానాన్నికూడా ప్రజాబాహుళ్యానికి వ్యాపింపజేయడానికీ, నిర్దుష్టమైన సమాలోచన వృత్తిని పెంపొందజేయడానికీ, ప్రయత్నించుతున్నాం. ఈ ఉద్యమానికి వివిధ విజ్ఞాన శాఖలలో సంపన్నులయిన మహాంధ్ర రచయితల సహకారం విస్తృతావధిని లభించగలదని ఆశించుతున్నాము.'

పై వాక్యాలు ఒకవంక ఆంధ్ర రచయితలకు ఆదరపూర్వ కాహ్వానమూ, మరియొకవంక చిత్రమైన సవాలుకూడానూ !

1957 జనవరి భారతి స్వవిషయము నాటికి మహాంధ్ర ఏర్పడిఉన్నది. అప్పుడు శ్రీ శంభుప్రసాదు ఆనందంతోపాటు కించకూడా వ్యక్తంచేశారు.

'నవంబరు ఒకటవతేదీ ఆంధ్రజాతి చరిత్రలో ఉత్కృష్టమైన మహా పర్వదినం. శతాబ్దాల బానిసత్వ కారణంగా, ఛిన్నాభిన్నమై, శిథిల శిథిలమై పోయిన మహాంధ్రసీమ ఆనాడు తిరిగి ఏకైకఖండంగా సమగ్రమూర్తిగా రూపొందింది ... అవకాశాలతోపాటు బాధ్యతలుకూడా సంక్రమించుతూ వుంటాయి... ఈ రానున్న అవకాశాలను ముందుగానే గుర్తించి, భారతి భవిష్యనిర్మాణ కార్యక్రమానికి వలసిన సాధన సంపత్తిని చేకూర్చడానికి గత ఒకటిరెండు సంవత్సరాలుగా ప్రయత్నించుతూనే వుంది. కాని ఆశించిన అవధికి ఫలితాలు సాధించలేక పోయింది. ఇందుకు కించపడుతున్నాం.'

1958 జనవరి భారతి 'స్వవిషయము'లో 1957 లో చెప్పిన విషయాన్నే మరొకరూపంలో చెప్పినారు శ్రీ శంభుప్రసాద్.

'' 'సమ్యక్ దర్శనము', 'సమ్యక్ జ్ఞానము', 'సమ్యక్ చరిత్ర', యిని జైనమత రత్నత్రయంగా చెప్పబడుతున్నా, నిజానికి యివి భారతీయ తాత్త్విక రంగానికీ, తద్ద్వారా భారత జాతీయ పురోగమనానికీ, ప్రధాన ప్రాతిపదికలై వున్నాయి ... ఇవి స్థూలంగా మూడుగా చెప్పబడుతున్నా, నిజానికి యివి ఒకేవ్యవస్థ యొక్క మూడుదశలు...విశ్వవిజ్ఞానము సమైక్యమై, ఏకముఖమై సాగిపోవుచున్న ఈ దశలో, నిజానికి మనం దాని గమ్యాన్ని అందుకోలేకుండా వున్నాము ... నిజానికి యితర పురోగమనజాతులలోకంటె మనలో నేడు సమ్యగ్దర్శనము లోపించివున్నదంటే, ఇది అక్షరాలా అంగీకరించి తీరవలసిన పరమసత్యం ... ఇది సాహిత్యపత్రికగదా, ఇందు శాస్త్రవిజ్ఞాన ప్రసక్తి యేల నని కొందరి ఆశంక. శాస్త్రీయవిజ్ఞాన పరిపుష్టిలేని సాహిత్యరంగం మూఢవిశ్వాసాల మురికికూపమై జాతీయ పురోగమనానికిగాక తద్వినాశనానికి కారణమౌతుంది.'

ఈ పై విధంగా గట్టిగాచెప్పి, గత సంవత్సరం రచనలు పరిశీలించి నాటకరచనలో కొంచెము ముందడుగు ఉన్నా, కథాశిల్పం పతనమైనదనీ, కావ్యనిర్మాణము నిరుత్సాహజనకముగా ఉన్నదనీ, విజ్ఞానప్రచారానికి అత్యంతప్రధానసాధనమైన వ్యాసరచన సన్నగిలిపోయినదనీ, విమర్శనా విధానానికి తగిన సంప్రదాయము సిద్ధించుటలేదనీ, కొంత విచారము వ్యక్తము చేసినారు.

మళ్లీ, 1959 జనవరి 'భారతీ జన్మదివసము'లో ఏమన్నారో చూదాము.

'అధునాతన సమస్యలకు సంబంధించిన ఆర్థిక సాంఘిక తాత్త్వికాది విషయాలపై రచనలు ప్రచురిస్తున్నాము. ఇంకా వేర్వేరు శాస్త్రీయ విషయాలపై అందరికే సులభగ్రాహ్యాలైన వ్యాసాలు ప్రచురించాలని సంకల్పించాము.

'భారతిలోని నాటికలకు విరివిగా ప్రజాదరణము లభిస్తున్నది...కథలలో ఆశించినంతగా ఉత్తమ రచనలు రావడంలేదు...ఏసారస్వతశాఖలోనైనా కేవల సాంప్రదాయిక ధోరణులే అభిమానించడం భారతి కభి

మతంకాదు...పరిణత సాహిత్యదృక్పథమే భారతి ప్రతే కత...సారస్వతక్షేత్రంలో ప్రసిద్ధులయిన పెద్దలు కొందరు వృద్ధులయినారు. నూతనమార్గాలవలంబించిన కొందరు యువకులలో అనిశ్చితస్థితి ఏర్పడింది...మహాంధ్రం నేడొక నూతనోత్సాహంతో తొణికిసలాడుతున్నది...ఈ ఉత్సాహంతోనే తిరిగి ఆంధ్రభాషా సారస్వతోపాసనకు, పరిశోధనకు, కళాభివృద్ధికి అవిరళ కృషి చెయ్యవలెనని మా పత్రిక సంకల్పించింది.

ఎంతఉత్సాహంతో శ్రీ శంభుప్రసాద్ మహాంధ్ర రాష్ట్రాన్ని గ్రహించారో పై వాక్యాలు ధ్రువపరుస్తున్నవి.

1960 జనవరి భారతి 'స్వవిషయము'లో, 'పరిశోధనశాఖలో కొంత చైతన్యం కానవస్తున్నా, సృజనశీలమైనశాఖ చిగిరించనందుకు చింతిస్తున్నాము; విమర్శశాఖ కొత్తరెమ్మలు వేయనందుకు చాలా విచారిస్తున్నాము.'అంటూ 'ఈ సంస్కృతికి ఆలవాలము తెలుగుపడుపు. అది లేక విదేశ భాషాసంస్కృతులలో వచ్చే రచనలు అసహజాలు, అపాతరమణీయాలు'అని ఎంతో విజ్ఞతతో సంయమనంతో ఉద్బోధించినారు.

1961 జనవరి భారతి 'స్వవిషయము' అంతా సంతృప్తినే వ్యక్తముచేసినది. 'తెనుగు సారస్వతశాఖ సృజనాత్మకశాఖ కొత్తరెమ్మలువేసి కొత్తకావ్య కుసుమాలు పూసింది. కథానికలు నాటికలు సంగీతరూపకాలూ కొంత నూతనత్వంలో చిగిర్చాయి. విమర్శశాఖ ముందుకన్నా కొంత ముందంజవేసింది. భాషాశాస్త్ర విమర్శ చరిత్రపరిశోధన ముందుకు సాగినవి' అని సంతోషించినారు. కాని ఆ ఒక్క సంవత్సరమే వారు కొంత సంతోషించినది!

మళ్లీ 1962 సం. 'స్వవిషయము' అంతా చింతాపూర్వకంగానే ఉన్నది.

'ముఖ్యముగా కవులు, కథకులు, నాటకకర్తలు, వ్యాస రచయితలు, విమర్శకులుకూడ ఎంత చూచినను ప్రాతపుంతలనే బట్టి నడచుచున్నారు. క్రొత్త యేమైన నున్నను నది తెచ్చిపెట్టుకున్నట్టు లుండి నైసర్గికతను వెలార్చుటలేదు... ప్రాతలో లోతులకు పోవుటలేదు. క్రొత్త వచ్చినదో, దానికి బాధ్యత లేదు... రచింపబడు గ్రంథములలో తెలుగు జీవితము యొక్క సమగ్ర స్వరూపముగాని సమాజలక్షణ పరిణామములుగాని ప్రతిబింబించుట లేదు. రచయిత ద్రష్టయై, ప్రతిభను పండించుట శశవిషాణ మగుచున్నది... భారతీయమైన పురా శాస్త్రములయందుగాని, అధునాతనమైన విజ్ఞానాదిక శాస్త్రములయందుగాని నికషమగు పరిచయము కలవారు అరుదైపోవుచున్నారు. ఈ రెండు జ్ఞానములును ఒక్కచో తారసిల్లుటయే లేదు. ఏ విషయమును గురించికాని ప్రత్యేకమైన కృషి అధ్యయనము జరుగుచున్న పద్ధతియే గోచరము కావుటలేదు. వీరు ఇందులో పండితులని చెప్పదగినవారు ఇప్పుడు ఎందరున్నారు ?... మన దేశముననే కాక రాష్ట్రములోకూడ రాజకీయ నాయకులు సాహిత్యవేత్త లయినట్లు మాట్లాడుట, సాహిత్యమును శాసింపబూనుట ఈ స్థితికి కారణమన్నచో దోషముకాదు. అంతియకాక, సాహితీ పరులుకూడ రాజకీయ వేత్తలచుట్టును చక్రభ్రమణముగా తిరుగుచు నదియొక గొప్పయని భావించు చుండుటను గూడ చూచుచున్నాము... మరి ఈ రాజకీయనేతలు రాజకీయముగా తమకు దక్కిన అధికారముచేత ఒక్క సాహిత్య జీవనమునేకాక, సర్వమగు జీవితమును శాసింపగల మనుభ్రమలో పడుచున్నారు. ఆ భ్రమవలన జనించిన విపరీతతత్త్వమువలన సాహిత్య జగత్తు స్తబ్ధతను భజించుటగా పరిణమించుచున్నది. ఈ స్థితిని సాహిత్యమునుండి తొలగబెట్టగల్గుచో, భారతికి కావలసినదిలేదు.'

శ్రీ శంభుప్రసాదు స్వయముగా రాజకీయవేత్త ఐఉండియు సాహిత్యకారులకు రాజకీయవేత్తల శృంఖలములనుండి విముక్తికొరకు ఎంత పరితపించిరో పై వాక్యములు కొంత ప్రదర్శిస్తవి. బ్రిటిషు ప్రభుత్వముతో స్వాతంత్ర్యమునకై మనము పోరాడుచున్న రోజులలో, మనకై పోరాడిన కొందరు బ్రిటిషు మేధావులు జ్ఞప్తికి వస్తున్నారు. ఇక్కడ ఒక విశేషమేమిటంటే, అప్పుడు మనము స్వాతంత్ర్యముకోసము పోరాడి

నాము; కాని నేటి సాహిత్యకులు రాజకీయవాదులకు చెక్కభజనలు చేయుటే గొప్ప అనుకొంటున్నారు. ఇంత కంటె రచయితలకు హీనస్థితి ఉండదు

1963 సం.లో స్వవిషయముతో 'విమర్శపట్ల రాజకీయనాయకులు ప్రదర్శించుచున్న అసహనభావ మునే సాహిత్యరంగంలో పెద్దలైనవారుకూడ చూపించు చున్నారు. విమర్శను వ్యక్తిగతమైన విరోధముగా ఎంచు కొనుట జరుగుచున్నది.' అని చింత వ్యక్తము చేసినారు శ్రీ శంభుప్రసాదు.

మరల 1964 సం. జనవరి భారతి స్వవిష యములో వారు కొంత విస్తారముగా తమ ఆశయ ములు ప్రకటించినారు. అదే చివరిసారి!

'ఒకవైపున కల్పనాసాహిత్యము విశృంఖలముగా పెరుగుచున్నది. మరొకవైపున ప్రాచీన సాహిత్య విజృంభణ జరుగుచున్నది. ఇది సాహిత్యవ్యాప్తిదృష్ట్యా శుభసూచన. కాని కల్పనాసాహిత్యములో సమకాలీన సమాజముకాని సమకాలీన సమస్యలుకాని కానరావడము లేదు. ప్రాచీనసాహిత్య పర్యాలోకనములో పూర్వము నుంటూవచ్చిన ప్రత్యేక కృషి శ్రద్ధ కనిపించడము లేదు.. .ప్రస్తుత ఆశయములు పూర్వసంప్రదాయముల నుంచి సహజపరిణామమార్గమున రావలసియున్నది...... దీనినికాదని, పాశ్చాత్యవిధానములను యథాతథముగా స్వీకరించుట, ఆరాధించుట ప్రమాదకరము. ఈ ప్రమాదమును తప్పించుకొనుటకు నూతన సాంఘిక దృక్పథము అవసరము. పురాణయుగధర్మములను, వైదికమతమును ప్రచారము చేయడమువల్ల దీనిని సాధించలేము...కేవల సాహిత్యమునకేకాక ఆర్థికసాంఘిక రాజకీయ సమస్యలపై రచనలనుకూడా భారతి ప్రోత్స హించుచున్నది...విమర్శ సాహిత్యములో అంతర్భాగము... భారతి ఒక సంస్థ. దానికి రాగవిరాగములు, ఈర్ష్యా ద్వేషములు లేవు.'

ఈ విధంగా ఉద్ఘాటించి ఊరుకున్నారు. ఇన్నాళ్లు తాముచేసిన ఉద్బోధలవలన రచయితలలో ఆశించినంత స్పందనము కలుగలేదని నిరుత్సాహపడిరో, కాక తాము రచయితలకు మరల మరల స్వాతంత్ర్యమును విధులను తెలియజెప్పుచుండుట వృథాశ్రమయని భావించిరో తెలియదు. కాని 1965 నుండి 1972 జనవరివరకు భారతి 'స్వవిషయము' ఒకటే మతల బీలో నడచినది. సంవత్సరసంఖ్య మార్పుతప్ప వేరు మార్పు లేదు. శ్రద్ధగా భారతి పఠించుచు వచ్చిన నాబోట్లకే, ఈ వ్యాససందర్భములో వెనుకటిసంచిక లన్నీ పరిశీలించినప్పుడుకాని ఈ విషయము స్ఫురించ లేదు. ఇప్పుడు తలచుకుంటే శ్రీ శంభుప్రసాదు నేటి రచయితల హీనస్థితికి ఎంత పరితపించినాడో గదా అనే ఊహ కలిగి మనస్సు కలక్కుమన్నది.

6

'భారతి' పంతులుగారికిని శ్రీ శంభుప్రసాదు గారికిని ఉపాస్యదేవతగా ఉండినదనేది జగత్ప్రసిద్ధవిష యము. వారే ఆ విషయము పలుమారులు ప్రకటించి నారు కూడాను. మరి సంవత్సరాది సంచికలో ? వాటెనిగూర్చి వారిద్దరూ ప్రత్యేకించి ఎక్కడా చెప్పి నట్లులేదు. పేరుకూడా భారతివలె పరదేవత పేరుగాక లౌకికనామమే. ప్రథమములో సంవత్సరాది సంచిక 1910 లో పంతులుగారు ప్రారంభించి నప్పుడు, తమకు ఆంధ్రదేశములోని ప్రజ్ఞావంతుల సర్వతో ముఖ పరిచయమునకై ఉద్దేశించినట్లు దానిని చూచిన వారికి తోచక మానదు. పంతులుగారు దానికి నెమ్మది నెమ్మదిగా ఆదర్శరూప మిచ్చినారు. పంతులుగారి ప్రస్తావనలు గత సంవత్సరములోని ప్రపంచ సంఘట నలు భారతదేశ సంఘటనలు ఆంధ్రదేశ సంఘట నలు అద్భుతముగా సమీక్షచేసేవి. శ్రీ శంభుప్రసాదు గారి ప్రస్తావనలలో అంత సమగ్రవివరణ లేకపోయినా సూత్రప్రాయంగా పంతులుగారి ప్రస్తావనల దారి లోనే నడిచేవి.

ఒకవిధంగా యోచిస్తే వారిద్దరికీ భారతిమీద కంటెకూడా సంవత్సరాది సంచికలమీదనే ఎక్కువ శ్రద్ధాభక్తు లుండేవేమో అనిపిస్తుంది. ఒక్క సంవ త్సరము మాత్రము, రెండవ ప్రపంచ సంగ్రామకాల

ములో, ఎంత ప్రయత్నించినా కాగితము లభింపక సంవత్సరాది సంచిక ప్రచురింపలేక పోయినందులకు శ్రీ శంభుప్రసాదుగారు పొందిన పరితాపము తర్వాతి సంచికలో ప్రకటించినారు. శ్రీ శంభుప్రసాదు హయాములో రెండుసంచికల విషయములో క్రొత్త ప్రయోగాలుకూడా చేసినారు. విశ్వావసులో (1964–65) దానిని ఆంధ్రపత్రిక స్వర్ణోత్సవ సంచికగా ప్రకటించినారు. అది 55 వ సంచిక. అందులో ప్రస్తావముకూడ లేకుండ 1910 నుండి 1949 వరకు సంవత్సరాది సంచికలలో ప్రచురించిన రాజకీయేతర వ్యాసాలే కొన్ని ఏరి ప్రకటించినారు. చివర చేర్చిన 'స్వవిషయము'లో 'ఈ యాభై సంవత్సరాల చరిత్రను సింహావలోకనము చేస్తున్నట్టిది, ఈ స్వర్ణోత్సవ సంచిక. ఇరవయ్యో శతాబ్దంలో తొలిసగం ... అర్ధ శతాబ్దికి పైగా ధారావాహికంగా వెలువడుతున్న సంవత్సరాది సంచికలు ఆంధ్రజాతి సంస్కృతిరంగంలో చేసిన సేవ ఎలాటిదో, ఆంధ్రావళికి తెలుపుతాయి. దానికి ఉదర్శాలుగా నిలబడుతాయి; మణిదీపాలుగా వెలుగుతాయి. ఆ మణిదీపాల వెలుగును ఎంతో కొంత ప్రతిఫలింపజేసే వెలుగురేక ఈ స్వర్ణోత్సవ సంచిక!' అన్నారు.

రెండవ నూతనప్రయోగము ప్లవంగ సంవత్సరాది సంచిక (1967–68). దానిని శ్రీ నాగేశ్వర జయంతి సంచికగా వెలువరచినారు. అందులో ఒక్క పేజీ 'ప్రస్తావన'. తర్వాత దేశోద్ధారకునిగూర్చి గాంధిజీ ఎంగుఇండియాలో వ్యాసమూ, చిత్రపటావిష్కరణలో వారి ఉపన్యాసమూ, పంతులుగారి నిర్యాణానంతరము శ్రీ మహాదేవదేశాయి హరిజనపత్రికలో వ్రాసిన వ్యాసమూ, తర్వాత అన్నీ శ్రీ పంతులుగారి వివిధరచనలూ. చివరకుమాత్రము 'పూర్ణపురుషుడు, శ్రీ కాశీనాధుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు' అని నేనువ్రాసిన 45 పేజీల సుదీర్ఘవ్యాసమూ — ఇంతే ఉన్నవి. దాని 'ప్రస్తావన'లో శ్రీ శంభుప్రసాదు ఇట్లా వ్రాసినారు.

'శ్రీ పంతులుగారు బహుముఖమనీషి; మహోద్యమము. బహుముఖమైన వారి ఉద్యమం తెలిసినంతగా, దేశానికి వారి వైదుష్యము తెలియలేదు. ముఖ్యంగా ఏ తరంవారికి తెలియలేదు...ఆ కాలంలో నాయకులకు వైదుష్యంకూడా ఒక పరికరం. శ్రీ పంతులుగారి రచనలు అనేకం. కాని లక్ష్యం ఒక్కటే. అది మానవాభ్యుదయ సాధనం, ఎడతెగని అన్వేషణ!'

'సంవత్సరాది సంచిక, ఉగాది సంచిక—' అని దాని రెండుపేర్లూ నిరాడంబరమైనవే 'భారతి' అన్నట్లు దేవతానామంకాదు. కాని అది నిజంగా పంతులుగారికీ శంభుప్రసాదుగారికీ హృదయస్థమైన పరదేవతాస్వరూపంగానే ఉండేది. అది వారికి స్థిర ప్రతిష్ఠితమైన ఇష్టదేవతామూర్తి. తర్వాతవచ్చిన 'భారతి' దాని చరప్రతిష్ఠితమైన మూర్త్యంతరము. సంవత్సరాది సంచికను స్థిర ప్రతిష్ఠితమైన పరదేవతా మూర్తిగా భావించారనడానికి శ్రీ శంభుప్రసాదు వ్యంగ్యప్రధానంగా వ్రాసిన వాక్యాలే ప్రమాణము. చూడండి, శోభకృతు ఉగాది సంచికలో (1963–64) ప్రస్తావనలోని ఈ క్రింది వాక్యాలు!

'ఇది ఆంధ్రపత్రిక ఏభైనాలుగవ ఉగాది సంచిక. సంవత్సరాది సంచికపేరున ప్రసిద్ధికెక్కినది. ప్రసిద్ధికి తగిన ప్రత్యేకతను సంపాదించుకొనియున్నది. తాత్కాలిక ప్రయోజనములకలదికాక శాశ్వతప్రయోజనముకల సంపుటిగా ప్రసిద్ధిపొందినది. ఆ ప్రతిష్ఠను నిలుపుకొనుటకు సర్వవిధముల ప్రయత్నించితిమి.'

శ్రీ శంభుప్రసాదు సాహిత్యాశయాలు భారతి 'స్వవిషయము'లలో ప్రతిఫలించినట్లుగానే, ఈ సంచిక లందును ప్రతిఫలించినవి. అందువలన వాటినుండి విస్తారంగా ఉదాహరింపదలచలేదు. పరాభవ సంవత్సరాది సంచిక (1966—67) నుండి ఈ క్రింది ఉదాహరణ ఒక్కటి చాలును!

'సాహిత్యరంగంలో అధికారంలో ఉన్నవారి ప్రాపు సంపాదించాలనే వ్యామోహం ఎక్కువైంది. దేశంలో ఇప్పుడు సాహిత్యకలాపమంటే అకాడెమీ అవార్డుల సంపాదనకు వ్యూహాలు పన్నడం, అంకితాలకు రాజకీయ నాయకులను 'వరులు'గా ఎంచడం, ఆవిష్కరణోత్సవాలకు ఆహ్వానసంఘాలను నిర్మించుకొనడం పద్ధతిలో

కొనసాగుతున్నది. ఏకొద్దిమందో సాహిత్యకృషిచేస్తున్నా, సాంఘికతత్త్వవేత్తలను రాజకీయవేత్తలు దరికి రానీయని విధంగానే, ఈ నవసాహితీపరులు నిజమైన సాహితీపరులను తమ దరికి రానీయడంలేదు. రాజకీయవేత్తలు, సాహితీపరుల మనుకొనేవారు, సినిమా'స్టారులు' తారలు వెంటపడుతున్నారు...ఇప్పుడు ఇదిఅంతాకూడా కవిత్వపోషణ కళాపోషణ అనే రాచరికపుభావం మంత్రులలో, నాయకులలో పాతుకుపోతున్నది. ఈ స్థితి తొలిగితేనే కాని మన సాహిత్యం బాగుపడదు. అభివృద్ధిచెందదు. రచయిత స్వతంత్రుడై స్వతంత్రంగా వ్యూహచేయగల స్థితిలోనికి రాడు. స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వం దేశంలో నాయకులు ఎట్లా ఉన్నత ప్రవర్తనం కలిగివుండేవారో, అట్లాగే రచయితలుకూడా వున్నారు. ఉత్తమ రచనలు చేశారు. స్వాతంత్ర్యం తర్వాత నాయకత్వం ఏతీరులో వున్నదో సాహిత్యంకూడా ఆ తీరులోనే వున్నది. స్వాతంత్ర్యంరానిరోజుల్లో రాజకీయవేత్తలు సాహిత్యం జోలికి పోలేదు. ఇట్లా రాయాలి, అట్లా రాయాలిఅని చెప్పలేదు. అప్పుడు అట్టి అట్టహాసాలతో కూడిన లంకితాలు, ఆవిష్కరణలు లేవు. ఇప్పుడు ఇవన్నీ వచ్చాయి. రాజకీయవేత్త విమర్శకుడు—ఆలంకారికుడు—సాహిత్యసిద్ధాంత నిర్మాత—పోషకుడూ—బహుమతులు పంచేవాడూ అయిపోయినాడు...ఈ పతనంనుంచి సాహిత్యం తిరిగి బయటపడి ఉద్దీప్తిని పొందాలంటే, రాజకీయవేత్తలకు సాహితీపరులు దూరంగావుండాలి. సాహిత్యంలో అనభిజ్ఞులైన రాజకీయవేత్తలు జోక్యం పెట్టుకోకూడదు. మంత్రి అయినంతమాత్రాన మనీషికాడు. ఆ స్థితిని చేకూర్చుకోగలిగినప్పుడే తిరిగి మన సాహిత్యంలో వసంతోదయము అవుతుంది. కొత్తఉగాది వస్తుంది.'

రచయిత లందరిపక్షాన వారి స్వాతంత్ర్యానికి శ్రీ శంభుప్రసాదు ఎంతపోరాడినారు! ఇంతకంటే ఏమి కావలె సాహిత్యసేవకు!

పంతులుగారు దేశస్వాతంత్ర్యంకోసము పోరాడినారు. స్వతంత్రభారతంలో రచయితలు ఎట్లా ఉండవలెనో దానికి దారులు తీర్చిదిద్ది ఆ దేశస్వాతంత్ర్యం చూడకుండానే స్వర్గస్థులైనారు.

అట్లుకాక శ్రీ శంభుప్రసాదు భారతస్వాతంత్ర్యం చూచినారు. ఆంధ్రరాష్ట్రావతరణం కూడా చూచి ఆనందించారు. కాని భారతదేశమంతటానూ ప్రత్యేకించి ఆంధ్రదేశంలోనూ, స్వాతంత్ర్యం వచ్చినతర్వాత రచయితలు విదేశభావాలకూ విదేశ సంస్కృతులకూ కేవలం బానిసలైపోవడము చూచారు. రాజకీయనాయకులకు దాసులై చారణులైపోవడం చూచి పరితపించారు. పంతులుగారు పోరాడినది ప్రత్యక్షస్వాతంత్ర్య శత్రువుతో. వారికి దారిచూపిన మహాత్మునివంటి మహానాయకులున్నారు; తోడుగా పోరాటంలో బుజం కలిపిన ఆంధ్రకేసరివంటి ధీరులున్నారు; వారిని అగ్గించిన నలభైకోట్లమంది భారతీయులున్నారు.

మరి శ్రీ శంభుప్రసాదు పోరాడినది అప్రత్యక్ష శత్రువుతో. ఆ శత్రువు మేఘనాదునివలె మేఘాల మరుగునుండి నాగబాణాలు వేసినవాడన్నా కాదు. ఈ క్రొత్తశత్రువు రచయితల హృదయాంతరాళాల్లో కనబడకుండాచొచ్చి తిష్ఠవేసి దిగలాగడం చూచారు. శ్రీ శంభుప్రసాదు విజ్ఞాననేత్రము ఆ శత్రువును చూచింది. ఆయన కరుణాహృదయం కరిగింది. ఈ క్రొత్తశత్రువుతో పోరాడడానికి వారికి దారిచూపిన మహాత్ములు లేరు. తోడునిల్చిన కేసరులు లేరు. అగ్గించిన ప్రజలు లేరు. అయినా కన్నుమూసేవరకూ ఏకాంగవీరుడై రచయితల అంతశ్శత్రువుతో యుద్ధం సాగిస్తూనేవచ్చారు. పరీధావి ప్రస్తావనే వారు ఈ స్వాతంత్ర్య శత్రువుమీదవేసిన చివరి అస్త్రము.

ఒకవిధంగా చూస్తే దేశస్వాతంత్ర్యం చూడనోచుకోని శ్రీ పంతులుగారివలెనే, రచయితల స్వాతంత్ర్యం చూడజాలని శ్రీ శంభుప్రసాదు కూడా దురదృష్టవంతులే! కాని సత్యదృష్టితో తత్త్వదృష్టితోచూస్తే ఇద్దరూ ధన్యజీవులే. శ్రీ కృష్ణ భగవానుని గీతోపదేశ మేమిటి?

'కర్మణ్యే వాధికారస్తే
మాఫలేషు కదాచన!'

ఇద్దరూ ధర్మవీరులై జన్మాంతమువరకు దేశస్వాతంత్ర్యంకొరకు ఒకరూ, రచయితలవ్యక్తిస్వాతం

త్ర్యంకొరకు ఒకరూ బొందిలో ప్రాణమున్నంత వరకూ ధర్మయుద్ధము సాగించిన మహావీరులు! తమ స్వాతంత్ర్యంకోసము పోరాడిన పంతులుగారివంటివారిని దేశము కృతజ్ఞతతో స్మరిస్తున్నది. కాని తమ స్వాతంత్ర్యంకోసము తుదివరకు పోరాడిన శ్రీ శంభు ప్రసాదు వీరవిహారమును కృతజ్ఞతతో స్మరించే రచయిత లెంతమంది ఉన్నారు ? అట్టివారు లేకపోలేదు. కొద్దిమందిఐనా ఉన్నారు. వా రందరితరఫునా నేను శ్రీ శంభుప్రసాదుకు జోహారు లర్పిస్తున్నాను !

7

శ్రీ శంభుప్రసాదు అమృతస్మరణతోనే ఈ వ్యాసము సాగినది. నా సొంత మాటలతోకంటె వారి సొంతమాటలతోనే వారి స్వరూప స్వభావాలు ప్రదర్శించడానికి యత్నించాను. అనేక రంగాలలో ప్రసిద్ధులైన ఆంధ్రనాయకులనుగూర్చి ఆంధ్ర వారపత్రికలో 'తెలుగు వెలుగులు' అనే శీర్షికతో 50 దాకా వ్యాసాలు వచ్చినవి. అవి వ్రాసినది శ్రీ శంభుప్రసాదు గారని ఇప్పుడు తెలియవచ్చినది. ఆంగ్లాది భాషలలో 'లిటరరీ ఎస్సే' అనే సాహిత్యప్రక్రియ ఆంధ్రభాషలో ఏదో సకృత్తుగాకాని రాలేదు. ఆ శాఖకు చెందినవి 'తెలుగు వెలుగులు'. వాటిలో నా కిప్పుడు ఉపలభ్యమైన కొన్నిటినుండి భాగాలు ఉదాహరిస్తాను. హృదయంగమమైన చమత్కారంతో ఆయా వ్యక్తుల వెలుగు లవి ప్రదర్శిస్తున్నవి.

తాను జబ్బుగాడండి మహాత్ముని దర్శనానికి రాలేనని శ్రీ కాశేశ్వరరావు చీటీ పంపినారు. 'మహాత్ముని కార్యదర్శి ప్యారీలాల్ ఆ చీటీకి సమాధానంగా ఈ విధంగా ఒక కార్డువ్రాసి ... పోస్టుచేశారు: 'మీరు ఎందుచేత తరుచూ జబ్బుపడుతున్నారు ? బాపు హుకుం అయింది; ఇకమీద జబ్బుపడకూడదు. భయపడకండి' అంతే; ఆకార్డు ముక్కచేరిన ఉదయం నుంచే జ్వరం ఎటుపోయిందో పోయింది.'

శ్రీ డి. వి. సుబ్బారావునుగూర్చి : 'ఒకసారి ఆయన ఒకపాత్రను, 'చంపుతాను' అని భయపెడుతూ నటించేసరికి, ఆ నటుడు, ఎన్నో రిహార్సల్సు వేసి ఉన్నా ఆ క్షణంలో భయపడి పారిపోయాడు ... ఉత్సాహప్రభుశక్తియుతమైన 'ఉద్యోగం' వారిది.'

శ్రీ దామోదరం సంజీవయ్యను గూర్చి : 'అదృష్టం వెంటపడలారు కొందరు. అదృష్టమే కొందరివెంట పడుతుంది ... అదృష్టం వెంటపడితే పారిపోకుండా ఉన్నవారే నిజానికి అదృష్టవంతు లవుతారు. అలాంటి అదృష్టవంతుడు శ్రీ దామోదరం సంజీవయ్య !'

శ్రీ చంద్రమౌళిసిగూర్చి :— 'ఈ రాజకీయ వేత్తల కందరికీ ఒక జబ్బున్నది. అది ఆశ్రిత పక్షపాతం. శ్రీ కల్లూరి చంద్రమౌళిగారికి ఇది కాస్త హెచ్చుపాళంలో ఉన్నది. అంతేకాకుండా, ఆయనకు ఆగ్రహంవచ్చినా అనుగ్రహంవచ్చినా ప్రమాదమే. తనకి తగిలేదీ తెలియదు, ఇతరులకు తగిలేదీ తెలియదు. అయితే చంద్రమౌళిగారు కొంత వేదాంతి.'

శ్రీ మొసలికంటి తిరుమలరావునుగూర్చి :— 'శ్రీ తిరుమలరావు ఏదో గ్రహపాటున గాంధియుగంలో పడ్డాడుగాని లేకపోతే ఓ ఛోటా పాదుషా లాగా అనవరతము చిన్నదర్బారు నడుపుతూ ఉండేవాడు...శ్రీ తిరుమలరావుకు ఇంతకాలమూ ఢిల్లీవైపే చూపు. అది ఇంతవరకు రాష్ట్ర రాజకీయాలవైపు మళ్ళలేదు.'

శ్రీ అద్దంకి శ్రీరామమూర్తి :— 'నాటకం చూసినతర్వాత కొన్నాళ్ళవరకు అద్దంకివారి దశరథుని ఆవేదనాస్వరం వెంటబడి వినబడుతుంది. అద్దంకి మరుగుపడిపోయి దశరథుడే కనబడుతాడు.. అద్దంకి శ్రీరామమూర్తి కంఠం శంఖనాదంలాగా ఆరంభమై ఘంటానాదంలాగా నిలిచి మోగుతుంది.'

శ్రీమతి దుర్గాబాయ్‌దేశ్‌ముఖ్: 'కనకదుర్గమ్మవలె ఈ కాకినాడ దుర్గమ్మ శక్తిమయి...అప్పటికి (ఉప్పుసత్యాగ్రహం) ఆమెకు పట్టుమని ఇరవయి ఏళ్ళుకూడా లేవు. అందుకనే ఆవిడను 'జోన్ ఆఫ్ ఆర్కు'వంటి వీరవనిత అని ప్రస్తుతించారు ... (సోషల్ వెల్ఫేర్ బోర్డు) ఒక చిన్న సామ్రాజ్యం. ఆమె దానికి మహారాజ్ఞి. 'స్త్రోత్రప్రియాయై నమః.'

శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు : 'శిష్య వర్గం ప్రచారంతో కొందరు, అభిమానుల ఆదరంతో కొందరు, అధికార ప్రాభవంతో కొందరు గొప్పవారు అవుతూంటారు. కేవలం తమ పరిశోధనతోనే, దాని ఫలితమైన రచనలతోనే గొప్ప కెక్కినట్టివారు శర్మ గారు ... శర్మగారు చాకలిబండ అనుకున్నవాటినికూడా చదువుబండలుగా చదివిన దిట్ట.'

శ్రీ రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణ శర్మగారు: 'పండ బారుతున్న పసిడిమైతీగ; పట్టుపీతాంబరం, ఉజ్జ్వల మైన ఊర్ధ్వత్రిపుండ్రాలు; అనుష్ఠాన తత్పరతలో శేషించిన ఆనందచ్ఛాయలు ... సప్తతి సమీపించినా, ఆయనలో మెరుపు తీగవంటి చురుకుదనం ఉంది ... ఆయనది ప్రధానంగా విమర్శాధికారంగల వ్యక్తిత్వం ... వ్యుత్పత్తిమీద గౌరవంకంటె వ్యుత్పన్నతమీద ఆదరం.'

8

అత్యున్నతమైన ఆశయాలతో శ్రీ శంభు ప్రసాదు తమ సంస్థలలోని అన్ని సాహిత్యవిభాలకూ రూపుదిద్ది, బహుముఖరచనలు చేయుటకు రచయిత లను ఆకర్షించి, ప్రతివారికీ యథోచిత స్థానమిచ్చి నారు. కవితలో సంప్రదాయకవిత, భావకవిత, అభ్యు దయకవిత, వాస్తవిక కవిత, అధి వాస్తవిక కవిత, వచనకవిత, దిగంబరకవిత— అన్నిటికీ స్థానమిచ్చి నారు. వారి వారి సిద్ధాంతాలకు వాద ప్రతివాదాలకూ అవకాశము కలిగించినారు. కవితా శాఖలోపలనే కథా నిక, నాటిక, వ్యాసరచన మొదలైన అన్ని సాహిత్య ప్రక్రియలను ప్రోత్సహించారు. గ్రంథసమీక్షలకు గౌరవస్థానము లభించినది. సంవత్సర సాహిత్య సమీ క్షలూ, పది సంవత్సరాల సాహిత్యసమీక్షలు చేయించి నారు. విశ్వసాహిత్యములో నూతన సిద్ధాంతకర్తల భావాలు విపులంగా ఆంధ్రులకు పరిచయం చేశారు. నిరాడంబరంగా శ్రీ శంభుప్రసాదు చేసినసేవ దిఙ్మా త్రంగా ప్రదర్శించడానికి ప్రయత్నించాను. స్వాను భవాలు కొన్ని ముచ్చటించి ముగిస్తాను.

నాకు మొదటిసారి భారతిలో సమీక్షకై 1962 లో భాసర్వజ్ఞ రచితమైన న్యాయసారః, ఆనందపూర్ణ మునీంద్ర ప్రణీతమైన న్యాయ చంద్రికా వంటి బరువైన గ్రంథాలు కొన్ని పంపుతూ 'ఈ కాలంలో పెద్దలలోకూడా మోమోటము ఎక్కు వవుతున్నది. నిష్పక్షపాతంగా సమీక్ష చేయవలెనని నాకోరిక' అని తాత్పర్యంగల ఉత్తరము వ్రాసినారు. నేనందుకు అంగీకరించి ఇంతవరకు నామాట దక్కించు కొన్నాను. నేనూ మానవమాత్రుడను కనుక పొరపాట్లు చేసి ఉండవచ్చునుగాని బుద్ధిపూర్వముగా పక్ష పాతము చూపుటగాని, వృథాదూషణ చేయుటగాని, ఉన్నగుణము విస్తరించక పోవుటగాని చేయలేదని నావిశ్వాసము. నామాటయందు శ్రీ శంభుప్రసాదు గారికి చివరివరకూ విశ్వాసముండిన దనడానికి, వారు చివరిజబ్బుతో ఉండికూడా నాకు సమీక్షార్థము పంపుచుండిన గ్రంథాలే నిదర్శనము. ఇతర సమీక్ష కులకు కూడా వారు ఇట్లాగే వ్రాసిఉంటారు.

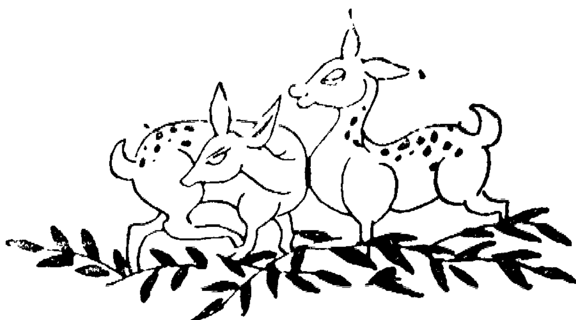
వారెప్పుడూ ఆద్యంతము స్వదస్తూరీతోనే నాకు ఉత్తరాలు వ్రాసేవారు. నాకేకాదు. మా పట్నం ములోనే ఉన్న యువరచయిత్రికి కూడా స్వదస్తూరి తోనే వ్రాసినదాన్నిబట్టి తమ వ్యాసకర్తల కందరికీ అట్లాగే వ్రాసేవారని అనుకుంటున్నాను. ఆమె 'తమ ఉత్తరాలలో నమస్కారాలువద్దు చిన్నదానను ఆశీర్వ దించండి' అని వ్రాస్తే, 'మా వ్యాసకర్త లందరూ నాకు పూజ్యులూ పూజ్యురాండ్రే కనుక నమస్కారమే చేస్తాను' అని శ్రీ శంభుప్రసాదు జవాబు వ్రాసినారు. ఈ ఉదంతాన్నిబట్టి వారికి తమ వ్యాసకర్తలమీద ఎంతగౌరవ భావముండేదో అనుమేయించ వచ్చును.

ఆంధ్ర వారపత్రికను ఒక వినాయక చవితి నాడు ఉద్ధరిస్తూ ప్రారంభించిన ప్రథమ సంచిక లోనే, నా 'నారాయణభట్టు' ధారావాహికంగా ప్రచు రించడ మారంభించినారు. నారాయణభట్టు ఎప్పుడు చూచినా నాకు శ్రీ శంభుప్రసాదు స్మృతికివస్తారు. ఆ నవల పునర్ముద్రణము చేయబోతూ వారిని బెజ

వాడలో కలసికొని 'ఈ మాటు ముద్రణలో మీపేర అంకితముచేసి ప్రచురిస్తాను, ఉత్సవాదులు ఏమీ వద్దు!' అని నేనుకోరగా, వారు మర్యాదగా వద్దన్నారు. నా హృదయములో మాత్రము ఆ నా ప్రథమ నవల వారికే అంకితమైనది.

సాహితీ సమితికి నేను కార్యదర్శిని ఐన తర్వాత ఒక సంవత్సరము వార్షికోత్సవానికి వారిని ప్రారంభోత్సవము చేయుమని అర్థించగా, మళ్లీ మర్యాదగా తప్పుకున్నారు. ఆ విషయము నా సమక్షములో తర్వాత ఇతరులతో ప్రస్తావించి 'ఒకసారి నన్ను పారంభోత్సవంలోకి దింపడానికి శ్రీ శాస్త్రిగారు ప్రయత్నించారు గాని తప్పించుకొన్నాను' అంటూ నవ్వుతూ చెప్పినారు. కాబట్టి వారప్పుడు కొంత తటపటాయించి ఉండవలె!

శ్రీ శంభుప్రసాదుగారు రచయితల కందరికీ ఇచ్చిన ప్రధాన సందేశ మొక్కటే! మీ స్వాతంత్ర్యం చేజేతులా వదులుకొని బానిసత్వంలోకి దిగజారిపోకండి! 'నిరంకుశాః కవయః!' అని గుర్తుంచుకోండి! దానితో పాటే మీరు విజ్ఞానం పెంచుకొని మీ బాధ్యత గ్రహించండి. మీరు జగత్తుకు ప్రవక్తలు. నా నృషిః కురుతే కావ్యమ్! సర్వేజనాః సుఖినోభవంతు!

శ్రీ శంభుప్రసాద్‌గారు: శ్రద్ధాంజలి

శ్రీ ఆర్. ఎస్. సుదర్శనం

శ్రీ శంభుప్రసాద్‌గారు అపూర్వమైన వ్యక్తి. వారు నిర్వహించిన పత్రికా సంపాదకత్వ మొక అనాసక్త కర్మయోగము. 'I do not think I deserve that much of honour, because apart from 'Bharati', I am nobody...' అని వారొక లేఖలో (10 4—1965) నాకు వ్రాశారు. అది ఆ సందర్భంలో అన్నమాట మాత్రమేకాదు. వారి జీవిత ధ్యేయమే అటువంటిది— కీర్తిప్రతిష్ఠలకు పదవులకు దూరంగాఉండే ప్రయత్నం, తన్నుతాను దాచుకునే ప్రయత్నంచేస్తూ, 'భారతి', 'ఆంధ్రపత్రిక' సముజ్జ్వలమైన సంస్థలుగా ప్రకాశించేందుకే వారు పాటుపడ్డారు. ఆ ధ్యేయాన్ని సాధించడంలో మిత్రులతో, అధికారంలో ఉన్నవారితో, గురుతుల్యులతో, ఎవరితో పేచీవచ్చినా ఆయన వెనుకాడలేదు. వారు ఒక రచనను ప్రకటించేందుకు నిరాకరించడమో, ఒక విమర్శను ప్రకటించడమో జరిగినప్పుడు ఆయావ్యక్తులు వ్యక్తిగతమైన సంబంధాన్ని ముందిడుకొని ఆయన్నిగురించి అపోహపడ్డారు; ఆ సంబంధానికీ, స్నేహానికీ స్వస్తి చెప్పారుకూడా. కాని ఆయనమాత్రం చలించలేదు. 'శంభుప్రసాద్ వారికి శిష్యుడేకాని 'భారతికి' ఆ విషయంతో ఏమీ సంబంధంలేదు,'అని నాతో స్వయంగా అన్నారు—అటువంటి సందర్భాన్ని చర్చిస్తూ. ఇలా ఒక సంపాదకుడు తన వ్యక్తిత్వాన్నీ, వ్యక్తిగతసంబంధాల్నీ తను నడుపుతున్న పత్రికనుంచీ వేరుచేసి వ్యవహరిస్తున్న విషయం సులభంగా అవగాహనఅయ్యే విషయం కాదు; పైగా శంభుప్రసాద్‌గారు ఎప్పుడూ అటువంటి వివరణకు పూనుకోలేదు. ఎప్పుడో మిత్రులదగ్గర సంభాషణలో ఆ విషయం బయటపడవలసిందే!

'భారతి' ద్వారానే వారితో నాకు స్నేహం ప్రారంభమైంది. నా రచనలు 1959 నుంచీ 'భారతి'లో ప్రచురించబడుతున్నప్పటికీ 1963 లో వారు నాకు మొదటిసారిగా ఒక లేఖ వ్రాశారు. 'పెద్దన పైని మీ వ్యాసం అనేకమంది మెప్పును పొందినది... ఒక చిన్నసూచన. Men and Ideas అన్న శీర్షికను 'భారతి'లో ప్రవేశపెట్టవలెనని సంకల్పము. కొందరు ఆధునిక తెలుగు రచయితల తత్త్వాన్నీ, దృక్పథాన్నీ నిష్పాక్షికదృష్టితో చర్చించే వ్యాసాలను ఆ శీర్షికక్రింద ప్రచురించవలెనని సంకల్పము. ఆ విషయంలో మీ సహకారం అర్థిస్తున్నాను...' (3—5—1963) అన్నారు. అప్పుడు నేను మద్రాసువెళ్ళే సందర్భం కూడా ఏర్పడింది. ఆ నెలలోనే వారిని పత్రిక ఆఫీసులో కలుసుకున్నాను. అదే ప్రథమ దర్శనం. వారు కోరిన రకం వ్యాసాలు వ్రాయడానికి వ్యవధి కావాలన్నాను. రచయితలను నన్నే ఎన్నుకొమన్నారు. తర్వాత లేఖల ద్వారా తరచు వారు ఆ విషయం జ్ఞాపకంచేస్తూనే ఉన్నారు. ఏడాది గడిచింది. వ్యాసరచనకు నేను పూనుకోలేదు. 'ప్రయత్నిస్తాను'అంటూ మార్చి 1964 లో వ్రాశాను వారికి. 'నవ్యాంధ్ర సాహిత్యంలో దృక్పథాలు అన్నది ప్రయత్నించండి. ప్రయత్నించడమేమిటి, ప్రారంభించండి. ఒకటోరకంగా వస్తాయి' అని వెంటనే అన్నారు (20—3 64). మళ్ళీ నెల గడిచింది. 'ఈ నెలలో తప్పక వ్రాస్తారని ఆశిస్తున్నాను. దాని కోసం కనిపెట్టుకుని కూర్చుంటాను' (8-5—64) అని నిగ్గదీశారు. కాని జూలై '64 కిగాని నేను అందుకోలేకపోయాను. ప్రారంభించినతర్వాత వరుసగా విశ్వనాథ, గోపీచంద్, చలంగార్ల దృక్పథాలమీద వ్రాయడం జరిగింది. ఆ విషయంలో సంపాదకుడుగా ఏడాదికిపైగా ఆయన చూపిన పట్టుదల అటువంటిది. "I am very happy to tell you that your articles on Viswanadha are very much appreciated and highly spoken of, for objecti-

vity and balance." (8–9–64) అంటూ వ్యాసాలమీద యితరుల అభిప్రాయాల్ని నాకు తెలియజేశారు. నేను చలంగారిమీద వ్యాసం పంపిస్తూ, ఆ వ్యాసం అచ్చైన 'భారతి' ప్రతిని చలంగారికి కూడా పోస్టుచెయ్యమని శ్రీ శంభుప్రసాద్‌గారికి వ్రాశాను. దానికి వారేమని వ్రాశారంటే : "If Mr. Chalam does not read 'Bharati' regularly, he is poorer for it, and neither you nor I should draw his attention to the article. One of his friends may bring it to his notice..." (8—2—65) వారిలా వ్రాయడం రచయితనైన నాకు కోపం తెప్పించింది. అప్పట్లో నేను తర్వాత వ్యాసం వ్రాయవలసిన 'బాపిరాజు' రచనల్ని పరిశీలిస్తున్నాను. మొదట నేను శంభుప్రసాద్‌గారికి చెప్పిన పథకం బాపిరాజుతో పూర్తవుతుందికూడా. కాని వారి లేఖ చూడగానే నాకు బాపిరాజునుగూర్చి వ్రాయాలనిపించలేదు. ఆ మాటే వారికి వ్రాశాను. అంతే కాకుండా, 'పృక్షధాయ' వ్యాసాలు యిక పూర్తయినట్లేననీ, వాటిని వ్రాయించినందుకు కృతజ్ఞత తెల్పుతూ, వాటిని పుస్తకరూపంలో ప్రచురించేటప్పుడు శ్రీ శంభుప్రసాద్‌గారికే అంకితం యిచ్చేందుకు వారి సమ్మతి తెలుపవలసిందనీ వ్రాశాను. దానికి వారు వ్రాసిన లేఖ యిలా ఉన్నది : "Many thanks for your kind letter....I was away in Hyderabad from 20th March to 4th of this month having undergone a fairly big surgical operation there on 24th of last month. I am still confining myself to my room in the house....I entirely agree with your views about Bapiraju. But I strongly feel you should express those views....Therefore kindly do the article without fail for May Bharati.

"It is really kind of you to think of dedication to me, when these are published in a book form. I do not think I deserve that much of honour, because apart from Bharati, I am nobody. So you may dedicate to Bharati itself, if it looks proper.

"It is a long time since we have met. Please let me know when you are likely to come to Madras....

"You must tolerate my shabby hand writing and not get irritated." (10—4—65)

ఈ లేఖ నిలా సుదీర్ఘంగా ఉటంకించడానికి కారణం ఉన్నది. ఈ లేఖను చదువగానే నాకు వారి వ్యక్తిత్వం ఎటువంటిదో మొదటిసారిగా హృదయంగతమైంది. ఒక పెద్ద ఆపరేషను జరిగిన 15 రోజులకు యింకా కోలుకోకుండానే ఆయన అది వ్రాశారు. నా లేఖ మార్చినెలలో, బహుశా వారు ఆపరేషన్‌కి వెళ్లబోతున్న సమయంలో కాబోలు చేరింది. ఆయన ఎంతటి అస్వస్థతలో ఉండగా నా లేఖ వారికి ఏమి బాధ కలిగించిందో ఊహించుకున్నాను! నేను వ్యాసాల్ని యిక వ్రాయబోవడంలేదని అనడానికి చలంగారిని గూర్చి నా కోరిక నిరాకరిస్తూ వారు అలా వ్రాయడమే కొంతవరకూ కారణమని వారికి తెలిసేఉండాలి! తన దస్తూరీని గూర్చి మొదటిసారిగా ఆయన అలా చివర Apologetic గా వ్రాయడం నాకు వింతగా తోచింది. ఇదివరకు ఎన్నిలేఖలు ఆ దస్తూరీతోనే వ్రాయలేదు ఆయన! మొదటిసారిగా నాకు ఆయన దస్తూరీనిగూర్చి అసహనమూ, కోపమూ వస్తాయా? "You must tolerate...and not get irritated" అంటున్నారు. దేన్నిగురించి? ఇది దస్తూరీ విషయం కాక, అసలు చలంనిగురించి వారన్నదానికే అన్వయిస్తుందని గ్రహించాను. పైగా "నన్ను కాదు, అంకితమిచ్చి 'భారతి'ని గౌరవించండి" అంటూ వ్రాశారు. అంటే వారు చలంగారిని గూర్చి అన్నది చలంగారిని కించపరచడానికి కాదు; 'భారతి' ఔన్నత్యాన్ని, గౌరవాన్ని కాపాడటానికే నన్నమాట!... అంతటితో నా మనస్సులో అపోహలు తొలగిపోయాయి. మేనెల 1965 లో మద్రాసు వెళ్లినప్పుడు వారిని కలుసుకున్నాను. వారు భోజనానికి ఆహ్వానించారు. భోజన సమయంలోనూ తర్వాతా, ఎంతో సరదాగా కబుర్లు చెప్పుకున్నాము. ముఖ్యంగా రాజకీయాలని గూర్చి ప్రముఖ నాయకులను గూర్చి

వా రెన్నో Side - lights చెప్పారు. "ప్రత్యక్షంగా యింత పరిచయమూ, అనుభవమూ కలిగిఉన్న మీరు రాజకీయాలలో ప్రవేశించకపోవడం ఆశ్చర్యమే!" అన్నాను. 'అప్పుడు పత్రికా సంస్థలకి తీరని అన్యాయం జరుగుతుంది. నిష్పాక్షికంగా వాటిని నిర్వహించడం సాధ్యంకాదు' అన్నారు. రాజకీయంగా తనకున్న అవకాశాల్ని ఆయన ఎలా త్యాగంచేశారో నాకు అవగాహన అయింది. 'పోనివ్వండి, మీ అనుభవాల్నీ జ్ఞాపకాల్నీ గ్రంథంగా వ్రాయండి. ఎన్నో విషయాలు తెలుస్తాయి' అన్నాను. 'నేను రచయితనుకాను, నాకు తెలిసింది చాలతక్కువ' అన్నారు. ఆయన వ్యక్తిత్వానికి కీలకమేమిటో అప్పుడే గుర్తించాను. వారి ఔన్నత్యము నన్ను ముగ్ధుణ్ణి చేసింది.

'దృక్పథాలు తర్వాత ఏమి వ్రాస్తారు?' అని అడిగారు వారు.

'ఒక నవల పూర్తయివుంది' అన్నాను.

'ఇంకా ఎవరికీ పంపకపోతే నాకు పంపండి' అన్నారు.

ఏ రచన అయినా ప్రత్యేకంగా (exclusive) 'భారతి'కే పంపాలని వారి నియమం. ఒకసారి ఆమాటే వ్రాశారు: "It is my ambition that what I give, so far as Telugu writing goes, must be exclusive. Hope you will kindly understand and appreciate my feelings" (9—2—66)

'కాని 'భారతి' లో దీర్ఘమైన నవల ప్రచురించరేమో!' అన్నాను.

'అర్థమైన నవల అని తోస్తే వేస్తాను' అన్నారు.

నేను యింటికివెళ్లి 'అసురసంధ్య' వ్రాతప్రతి పంపించాను. నాలుగైదురోజుల్లోనే సమాధానం వచ్చింది. "I got the Ms. of your అసురసంధ్య. I have decided to publish it in Bharati in instalments....It is nice of you to have spent some time with me, when you were in Madras last time. I consider you as one of the esteemed and valuable contributors of Bharati...I wish there are more writers of your type in the country, That will be good both for the country and for journals like Bharati." (18—5—65). నవల ప్రచురణ అంతా అయిదు సంచికల్లో కాబోలు పూర్తిచేశారు. నేను అక్టోబరు 1965 లో మళ్లీ వారిని కలుసుకున్నాను. క్రిందటిసారిలాగే సరదాగా కొన్నిగంటలపాటు ఎన్నోవిషయాలు చర్చించాము. ఇంటికి వచ్చినతర్వాత ఆ విషయమే వారికి వ్రాశాను. దానికి వారి సమాధానం: "It is I that should thank you for spending sometime... Perhaps I bragged a little at that time, which you are good enough to describe, in your good taste, as something worth recalling. After you left I asked myself whether I talked some rubbish, without allowing you to talk. You are one of the few, among our writers, who has a solid base to stand on and say things. I wish you come often to Madras..." (14-10-65). ఆయన వినయ సంపత్తికీ, ఔదార్యానికీ అబ్బురపడ్డాను.

వారెంత సహృదయులో, వినయభూషణులో, స్నేహపాత్రులో లోకం ఎరగదు. వారి గాంభీర్యాన్ని అహంభావంగా, కర్తవ్యపరాయణతను కాఠిన్యంగా, లక్ష్యశుద్ధిని వ్యక్తులపట్ల నిర్దాక్షిణ్యంగా మాత్రమే అపార్థం చేసుకున్నవారున్నారు. పత్రికా నిర్వహణంలో కర్మయోగిలా వ్యవహరించడంవల్లే వారు నా రచనలు ఒకటిరెండు త్రిప్పిపంపడంకూడా జరిగింది. అందులో రహస్యం నాకు తెలుసు. అందువల్లే నాకది భంగపాటుగా అనిపించలేదు. కాని కొంతకాలం 'భారతి'లో రచనలు ప్రచురింపబడినతర్వాత, ఏదైనా రచన తిరిగి వస్తే, కోపంతో, భంగపాటుతో తర్వాత 'భారతి'కి రచనలు పంపడం మానుకున్న రచయితలున్నారు. అలాగే 'భారతి'ద్వారా కీర్తిప్రతిష్ఠలు గడించిన రచయితలు, ఒక్కొక్కసారి తమ రచనల్నిగూర్చి అప్రియమైన విమర్శలు 'భారతి'లో ప్రకటితమైనప్పుడు బాధపడి, శ్రీ శంభుప్రసాద్‌గారి 'కృతఘ్నతను' చాటినవారూ ఉన్నారు. ఇవేవీ శంభుప్రసాద్‌గారిని చలింప

చేయలేదు. 'భారతి' భవిష్యత్తుమీద ఆయనకు అచం చలమైన విశ్వాసము. "Every month it has become a problem to get every kind of material for Bharati. At times I feel I am not the right person to be the Editor for Bharati. Then in other Journals too I do not find much good stuff..." (19-12-65) అని ఒక లేఖలో వ్రాశారొకసారి. శ్రీ శంభుప్రసాద్‌గారి సాహిత్యాభిరుచి విశిష్టమైనది. ఆయన నిత్యమూ ఎన్నో గ్రంథాలు చదివేవారు. ప్రపంచ సాహిత్యంలో అత్యాధునికమైన పోకడలన్నీ వారికితెలుసు. కాని ఎప్పుడోతప్ప ఆసంగతి బయటపడేది కాదు. ఎదుటివారినే ఎక్కువగా మాట్లాడనిచ్చేవారు. 'భారతి'ని ప్రాత క్రొత్తల మేలుకలయికగా తీర్చి దిద్దుతూ వచ్చారు.

ఆయన హేతువాది. కాని ఆర్షసంస్కృతి మీద అపారమైన గౌరవం ఆయనకు. పూజలూ, పునస్కారాలూ, కర్మకాండ, ritual అంటే, చిత్తశుద్ధి లోపించిన ఆడంబరమంటే ఏవగింపు. కీ॥ శే॥ నాగేశ్వరరావు పంతులుగారి హయాంలో ఎందరో బాహ్య వేషాల ద్వారా, పొగడ్తలద్వారా వారి వదాన్యతను ఉపయోగించుకోవడం ఎరిగిన శ్రీ శంభుప్రసాద్‌గారు, అలాంటివారిని దూరంగా ఉంచేవారు. అందువల్ల కూడా ఆయన విమర్శలకు గురిఅయ్యారు. ఈ విషయం ఒకసారి వారే నాతోచెప్పారు కూడా. సమాజంలో పరిణామాన్నీ మనుష్యుల చిత్తవృత్తినీ, లోక వ్యవహారాన్నీ చక్కగా ఆకళించుకొన్న శ్రీ శంభుప్రసాద్‌గారు శ్రీ నాగేశ్వరరావు పంతులుగారిని కేవలం అనుకరించ దలచుకోలేదు. వారు స్థాపించిన సంస్థలను కాలంవమార్పు ననుసరించి ఆదర్శప్రాయంగా, ప్రజాశ్రేయోపయుక్తంగా, సాహిత్యంలో విజ్ఞానంలో ఉన్నత ప్రమాణాలకోసం నడుపుతూ, అభివృద్ధి చేస్తూ పోవడమే లక్ష్యంగా పెట్టుకున్నారు. ఆ లక్ష్య సాధనలో కృతకృత్యులయ్యారు కూడా. తద్వారా శ్రీ నాగేశ్వరరావు పంతులుగారికి అంతేవాసి అయ్యారు.

దేశోద్ధారకుని వారసత్వాన్ని పరిరక్షిస్తూ తెలుగువారి సాహిత్యసంస్కృతుల వికాసమే ధ్యేయంగా పత్రికాసంపాదకత్వం నిర్వహిస్తూ, కర్మయోగి యైన వినయశీలి, మనస్వి, నిగర్వి, శ్రీ శంభుప్రసాద్‌గారికివే జోహార్లు.

మఱచిపోలేని మహామనీషి

శ్రీ నాగళ్ల గురుప్రసాదరావు

పదునొకం డేండ్ల నాటి మాట. ఒకతెగ తెలుగువారు అరవిందుడు రచించిన 'సావిత్రి'యను కావ్యముతో సమానమైనదని భావించుచు మురిసిపోవుచున్న యొక యాంధ్రకావ్యమునుగూర్చి 'ఆంధ్రపత్రిక'లో చర్చలు చెలరేగిన రోజులవి. ఆ చర్చలలో నేనును తలదూర్చితిని. ఒక వ్యాసమువ్రాసి ఆంధ్రపత్రికకు పంపితిని. అది అచ్చున కెక్కినది. ఎక్కినవెంటనే విమర్శకు పాత్రమయినది. నేనును వెనుకకు తగ్గినవాడనుగాను. ప్రతి విమర్శను వ్రాసి పంపితిని. ఇంతలో కావ్యవిమర్శ గాడి తప్పుటచేత, అప్పటికే చాలకాలమునుండి చర్చలు సాగుచుండుటచేత 'ఆంధ్రపత్రిక' ఆ వివాదములకు స్వస్తిచెప్పినది. తెలుగు మాగాణమునెల్ల నొక్క యూపూపిన యాచర్చలలో నేను 'శాంతిశ్రీ' యను ప్రచ్ఛన్ననామముతో పాల్గొంటిని. ఈ విధముగా నేను మాననీయులు శంభుప్రసాదుగారి కంటబడితిని. ఆ నాటికి నేను బెజవాడలో నుంటిని.

ఒకనాటి సాయంకాలము నేను కళాశాలయందుండగనే ఆంధ్రపత్రికా విలేఖకు లొకరువచ్చి 'శంభుప్రసాదుగారు మిమ్ము వెంటబెట్టుకొని రమ్మనిరి. కారు పంపిరి' యని నాతో చెప్పిరి. నేను పొందిన యాశ్చర్యమున కవధిలేదు. శంభుప్రసాదుగారు నన్నేల రమ్మనిరి ? కారు పంపుటయేమి ? కారణ మేమై యుండును ? ఇట్టి ప్రశ్నలెన్నో మనస్సులో కదలినవి. కారులోనే 'ఆంధ్రపత్రిక' కార్యాలయమునకు వెళ్లితిని. వెంటవచ్చినవారు నన్ను శంభుప్రసాదుగారికడకు తీసికొని వెళ్లిరి. తెలుగునాటి మోతుబరిరైతు కట్టుబొట్టులతో నున్న వారు కుర్చీలో కూర్చుండిరి. నేను నమస్కరించితిని. వారును నమస్కరించి వెంటనే 'మీ రింత చిన్నవారని నేననుకొనలేదు. మీ వ్యాసము చదివి మీ వయస్సు ఏబదియేండ్ల కు తక్కువ యుండ దను కొంటిని' యనిరి. నేనేమి మాటాడగలను ? ఎదురు చెప్పగలను ? రెండుగంటలసేపు వారితోడి గోష్ఠి జెల్లినది. ఎన్నో విషయములు చెప్పిరి. మొట్టమొదట నేనువ్రాసిన వ్యాసమునుగూర్చి చెప్పిరి. మాటలనడుమ 'భారతిలో పుస్తక సమీక్ష చేయుదురా?' యని యడిగిరి. బెదురు బెదరుగనే 'ఇంతవఱకు పత్రికలలో పుస్తకసమీక్ష చేయలేదు' అని యంటిని. 'ఇప్పుడు చేయుడు' అని వారనిరి. దానికి ఒప్పుకొంటిని. అక్కడినుండి వారు నేను సాహిత్యమును గూర్చి యెక్కువగా మాటాడి కొంటిమి. ఈ గోష్ఠియందే వారొక కొన్నిమాటలు చెప్పిరి. నిజము చెప్పవలయునన్న ఆ మాటలు నా జీవిత గతినే మార్చివేసినవి. ఇప్పటికిని కంగుమను గొంతుతో వారుచెప్పిన యా మాటలు నా చెవులలో మ్రోగుచునే యున్నవి. ఆ మాటలివి.

'విమర్శ వ్రాయుటలో మోమోటము లేల? మీరు వ్రాయునది పొగడ్తకానిండు తెగడ్త కానిండు సహేతుకముగా నుండవలయును. మీకు మీ సాహిత్య సిద్ధాంతములున్నవి. మనము ఇతరులను గౌరవింపవలసినదే. ఇతరులును మనలను గౌరవింపవలసియున్నది. ఇతరులకు నచ్చలేదు గదాయని మన మెంత కాలము రంగులు మార్చుకొనుచు బ్రదుకగలము ? ఎన్ని నాళ్లు నటింపగలము?'

గోష్ఠి ముగిసినది. వారి కారులోనే యిల్లు చేరితిని. ఈ సన్నివేశమునకు ముందు కొన్నియేండ్ల క్రిందట 'ఆంధ్రపత్రిక' తత్త్వమును గూర్చి కొందరు చెప్పుకొనిన మాటలు నా చెవిని బడినవి. ఆంధ్రపత్రిక యొక వర్గమునకు మాత్రమే సంబంధించిన దన్నదే యా మాటల సారము. వానినిగూర్చి

యానాడు నేనంతగా పట్టించుకొనవలసిన యక్కఱ కలుగలేదు. నేను సాహిత్య ప్రపంచములో కౌమార దశను దాటలేదు.

నాకీవిధముగా శంభుప్రసాదుగారితో పరిచయ మేర్పడినది. వారికడనుండి పెళ్లినే కాని నా కారాత్రి నిద్రపట్టలేదు. వారినిగూర్చి యాలోచించితిని. ఆయనది యుదారదృష్టి. బహువిషయ పరిజ్ఞానము వారికున్నది. మాటలలో తెచ్చుకోలు పోకడ మందునకయిన కానరాలేదు. ఆయా విషయములను గూర్చి వారు వెల్లడించిన యభిప్రాయములలో నెక్కడను సంకుచిత స్వభావము గోచరింపలేదు. ఇవి యానాడు నాకు గలిగిన తలపులు. ఒక దశాబ్దము పాటు వారిని చూచితిని. వారితో మాటాడితిని. అయినప్పటికి మొట్టమొదట నాకు కల్గిన తలపులు మాఱలేదు. కాలక్రమమున వారి సమగ్ర వ్యక్తిత్వము నందలి విశేషాంశము లెన్నియో బయల్పడినవి. ఆయా సందర్భములలో వారు వ్రాసిన తొంబదియైదు లేఖలు నాకు చేరినవి. మద్రాసు వెళ్లినపుడు వారితో గంటలకొలది మాటాడితిని. పోయిన మే నెలలో 29వ తేదినాడు మద్రాసులో వైద్యశాలయందు వారిని చూచితిని. అప్పు డక్కడ వారి కుటుంబసభ్యు లుండిరి. శంభుప్రసాదుగారు చాల బాధపడుచుండిరి. బాధపడు చునే నా యోగక్షేమము విచారించిరి. శంభు ప్రసాదుగారు సంపాదకులు. నేను పుస్తక సమీక్షకు డను. వ్యాసరచయితను. కాని మా బాంధవ్యము కేవ లము పత్రికాప్రపంచముననే పరిమితముగాలేదు. అది హృదయములను ఏకముచేసినది. ఒకదశలో నన్ను మద్రాసువచ్చి స్థిరపడు మనిరి. వారు నా కిచ్చిన చనవునకు, నాపట్లచూపిన వాత్సల్యమునకు నిర్వ్యాజ మయిన యనురాగమునకు మేరలులేవు. వారు నన్ను గూర్చి తన ప్రాణమిత్రులకు, రచయితలకు చెప్పిరి. వారుచెప్పిన మాటలను తరువాత తరువాత నేను ఆయావ్యక్తుల ముఖమున వినుటయు జరిగినది. శంభుప్రసాదుగారి హృదయములో నేనెట్టి స్థానము సంపాదించుకొంటినో తెలిసినవారు మన నడుమనే యున్నారు. విద్వాన్ విశ్వంగారు, చక్రపాణిగారు, 'విజయ' పూర్ణచంద్రరావుగారు, ఆలపాటి రవీంద్ర నాథ్‌గారు, వి. వి నరసింహరావుగారు మున్నగు పెద్ద లందఱు దీనికి సాక్షులు.

ఒక్క సన్నివేశము నుదాహరింతును. తన మిత్రుల కందఱకు నన్ను చూపవలయునని శంభు ప్రసాదుగారెంతో యారాటపడెడివారు. ఒకసారి మద్రాసులో నేను వారిని చూచుటకు వెళ్లితిని. అప్పుడే చక్రపాణిగారు వచ్చివెళ్లిరి. నేను గడపలో కాలుపెట్టితినో లేదో వెంటనే శంభుప్రసాదుగారు 'ఇప్పుడే చక్రపాణిగారు వెళ్లిరి. మీరు వారున్నప్పుడు వచ్చిన నెంతబాగుగా నుండెడిది? సమయము తప్పి పోయినదే'అని యనిరి. నాకాశ్చర్యము కల్గినది. 'రేపు వారు మీదగ్గఱకు వత్తురుగదా. అప్పుడు చూతును' అని యంటిని. చక్రపాణిగారు 'నేడే హైదరాబాదు వెళ్లుచున్నారు. వారమురోజులదాక రారు'అని మొదట నాతో అనిన మాటలనే మరల ననిరి. వారి హృదయ మిట్టిది.

మఱొకసారి వారు నేను మాటాడుకొను చుండగనే చక్రపాణిగారు వచ్చిరి. శంభుప్రసాదుగారు వారికి నన్నెఱుక పఱిచిరి. వారిరువురు మాటాడు చుండగా నడుమ నడుమ నేను నొక్కొక్కమాటను మెల్ల మెల్లగా మాటాడితిని. ఎన్నివిషయములు ప్రస్తావనకు వచ్చినవో చెప్పలేను. ఆంధ్ర సాంస్కృతిక పునరుజ్జీవనము, ఆంధ్ర రాజకీయములు, జాతీ యోద్యమము, నవభారత పరిణామము మున్నగు విషయములనుగూర్చి వారు మాటాడుకొనిరి. నేను వింటిని. నేను శంభుప్రసాదుగారి కడకు వెళ్లినప్పు డెల్ల కార్యవశమున మద్రాసువచ్చిన 'విజయ' పూర్ణ చంద్రరావుగారుకూడ నుండెడివారు. ఇరువురును చిన్ననాటి ముచ్చటలు చెప్పుకొనుటతో పాటు పెక్కు విషయములనుగూర్చి మాటాడి కొనెడివారు. నేనును మాటాడెడివాడను. ఈ విధముగా నాతో ఏకాంతముగా మాటాడిన శంభుప్రసాదుగారిని చూచితిని. తన మిత్రు లలో మాటాడిన శంభుప్రసాదుగారిని చూచితిని.

ఆయన సంభాషణ చతురుడు. ఎడనెడ మాటలలో కడుపుబ్బ నవ్వించు హాస్యము జాలువాఱు చుండెడిది. దేనినిగూర్చి మాటాడినను ఆత్మవిశ్వాసము కొట్టవచ్చినట్లు కనబడెడిది. ఉద్యమములనుగూర్చి గానిండు, వ్యక్తులనుగూర్చి కానిండు, పుస్తకములను గూర్చి గానిండు వారు మాటాడినపుడు హేతువాదము, ప్రామాణికత్వము గోచరించెడివి. మోమోటము మచ్చునకైన నుండెడిదిగాదు. ఈ గోష్ఠుల వలననే శంభుప్రసాదుగారు అనేక విషయములను గూర్చి అనేక పుస్తకములు చదివిరని నేను కనుగొంటిని. జాతీయోద్యమము, ఆంధ్ర రాజకీయములు —వీనికి సంబంధించిన పరిజ్ఞానము వారికి మెండుగా కలదని తెలిసికొంటిని.

సంభాషణ సమయమున నెవ్వరయినను సరే వ్యక్తిగత విమర్శ చేసినచో శంభుప్రసాదుగారికి బొత్తిగా గిట్టెడిదిగాదు. నేనేనాడును మఱచిపోలేని సన్నివేశ మొకసారి మద్రాసులో వారి యింటిలోనే జరిగినది. ఒకనాటి యాంధ్రప్రభుత్వములో విద్యాశాఖామంత్రిత్వమును నిర్వహించిన యొకరు కృష్ణా మండలమునకు చెందిన యొక ప్రముఖ వృద్ధ నాయకునిగూర్చి యేదో దుడుకుమాట యనుట జరిగినది. శంభుప్రసాదుగా రొకనిమిషము వారివైపు చూచిరి. చూచి వెంటనే 'అయ్యా ! మీ విమర్శకు పాత్రుడయిన యా నాయకుండు మీరు కన్నుదెఱవక ముందే జాతీయోద్యమకాలమున ఎన్నిత్యాగములు చేసెనో నాకు తెలియును. ఆయనకు త్యాగము మాత్రమే తెలిసినది. మీ రాజకీయ నైపుణ్యము వారికిలేదు' అని ఖరాఖండిగా పలికిరి. ఆవలివారి మొగమున నెత్తురు చుక్కలేదు. శంభుప్రసాదుగారు అక్కఱపడినచోట ఎంత నిర్దాక్షిణ్యముగా మాటాడుదురో నా కానాడు తెలిసినది. ఇట్లు మాటాడినను వారు అపరక్షణములో యథాస్థితికి వచ్చి సరస సల్లాపము చేయగలిగిరి.

'భారతి' సంపాదకు డయిన శంభుప్రసాదు గారికి, వ్యాస రచయితగా పుస్తక సమీక్షకుడుగా నున్న నాకు నేనాడు అభిప్రాయభేదములు కలుగలేదు. ఆయన నా సమీక్షలను సంస్కరించిన ఘట్టము లున్నవి. సంస్కరించి కారణములు తెలుపుచు లేఖ వ్రాసెడివారు. నిజముగా వారి సంస్కరణము తరువాత (సంస్కరణ మనగా విషయమును కుదించుట) నా సమీక్ష పూర్వాపరబంధము కలిగి సమగ్ర సుందరముగా నుండెడిది. 'ఆదర్శ రాజ్యము' మీద నా వ్రాసిన సమీక్షయే దీనికి తార్కాణము. మొట్టమొదట నేను పంపిన సమీక్ష సమీక్షగాలేదు· ప్లేటోనుగూర్చి, ఆదర్శరాజ్యమును గూర్చి, అనువాదకుని గూర్చి నేను వ్రాసితిని. మూడురకముల వ్యాసముల కలయికగా సమీక్ష సిద్ధమయినది. బంధము లేదు. శంభుప్రసాదుగారు దాని నెంతయో చక్కగా రూపొందించిరి.

చక్కగా చదివి సహేతుకముగా గ్రంథసమీక్ష గావించుటయే శంభుప్రసాదుగారికి కావలసినది. దాని మీద ఎంతదుమారము రేగినను వారు నిర్లిప్తులై యుండెడివారు. పక్షపాతము వారిలో మచ్చునకయిన నుండెడిదిగాదు. సమీక్ష దీర్ఘముగా నున్నదని వారేనాడు అనుకొనినవారు గారు. ఈ విషయమును గూర్చి యొక కొంచెము విపులముగా వ్రాయవలయును. 'భారతి' గ్రంథసమీక్షకులలో నావాదిరిగా విమర్శకు పాత్రుడయిన సమీక్షాకారుడు మఱొకడు లేడు. నేను మొట్టమొదట 'వీరరసము' మీద సమీక్ష వ్రాసితిని. అందలి గుణదోషములను పరామర్శించితిని. ఆ పరామర్శ గ్రంథకర్త మెప్పు పొందినది. అన్ని సమీక్షల విషయమున ఇట్లు జరిగినదని చెప్పజాలను. నా చిఱునామా గ్రంథకర్తలకు తెలియకపోవుటచే నన్ను పొగడుచునో తెగడుచునో గ్రంథకర్తలు ముందు శంభుప్రసాదు గారికి లేఖలు వ్రాసెడివారు. వారా లేఖలను నాకు పంపెడివారు. ఒకసారి యొక గ్రంథకర్త 'మీ యాత్మ పునరుద్ధరింపబడదు'అని నాకు లేఖ వ్రాసెను. మఱొకరు 'సమీక్ష వ్రాసినవారి యభిప్రాయములతో నేకీభవింపకపోయినను సమీక్షాకారుని

చిత్తశుద్ధి ప్రశంసాపాత్రముగా నున్న'దని 1966సం॥ ఫిబ్రవరిలో శంభుప్రసాదుగారికి లేఖ వ్రాసెను. ఎడిటరు.

"While we do not pretend to agree with what all has been said in the review, we would like to Communicate to you our appreciation, that the book had been treated seriously and dealt with in all sincerity.

A Correspondent, after reading the review wrote us saying that he had for the first time come across serious reviewing, and hoped that a new era of serious and constructive reviewing had begun. That we feel is a compliment to you and your reviewing staff."

ఇంకొక గ్రంథకర్త సమీక్షలు వ్రాయుటకు నా కధికారము లేదనెను. ఇట్టి లేఖలతోపాటు పొగడిన లేఖలు నున్నవి. అంతేకాదు వ్యాసములను, సమీక్షలను జదివిన యితరులు నన్ను మెచ్చుచునో తిట్టుచునో వ్రాసిన లేఖలు నున్నవి.

నా సమీక్ష లీవిధముగా చలామణి యగుచుండగా శంభుప్రసాదుగారి కొక యక్కఱ కల్గినది. సమీక్షార్థము 'భారతి' కార్యాలయమువారు నాకు పంపిన పుస్తకములను వారును చదువవలసివచ్చినది. చదివి నా సమీక్షయందలి మంచిచెడ్డలను వారు తేల్చుకొనుచుండిరి. ఒకసారి వారు నేను సమీక్ష వ్రాసిన పుస్తకమునుగూర్చి 10–1–1965 తేది నాడు ఈ విధముగా లేఖ వ్రాసిరి.

"..............In reviewing the latter's book you have been very courteous which the book does not deserve. In my opinion that book ought to be banned. He and his kind are a menace to the society. I feel sad to think we are still to live with them. They rare and rare and collapse!......Our Literary field suffers from group politics as much as our congress party......Fortunately we do not belong to any camp or group and hope we shall have the strength to continue to be so..."

నేను వ్రాసిన సమీక్షలలో నొక్కయక్షరము నైన నెన్నడు వారు తొలగింపలేదు. నా స్వతంత్రత్వ మునుబట్టి నేను సమీక్ష వ్రాసెడివాడను. దానిలో విపులత తీవ్రత యొకపాలు హెచ్చుగా నుండెడివి. అయినప్పటికి తీవ్రతను తగ్గించుకొనుడనిగాని సుదీర్ఘ సమీక్షలు వ్రాయవలదనిగాని శంభుప్రసాదుగారు నన్ను శాసింపలేదు. వారు రచయితల కిచ్చిన స్వేచ్ఛ యింతింతగాదు. ఒక గ్రంథకర్త పశుప్రవృత్తిని పోలిన స్త్రీ పురుష కామమును ఐదువందల పుటల కావ్యమునకు దింపెను. అది సమీక్షార్థము నాకు వచ్చినది. దానిపై సుదీర్ఘసమీక్ష వ్రాసి 'భారతి'కి పంపితిని. అది అచ్చులో పదునాల్గు పుటలు అయినది. ఇది సమీక్షయా? వ్యాసమా? నా సమీక్ష 'భారతి'లో అచ్చయినతరువాత శంభుప్రసాదుగారు కార్యవశమున బెజవాడ వచ్చిరి. వారిని చూచుటకు వెళ్ళినపుడు 'నా సమీక్ష యచ్చగునని నేననుకొనలే'దంటిని. వెంటనే వారు 'సమీక్ష పెద్దదియా? చిన్నదియా? యనునదిగాదు నాకు కావలసినది. అది పుస్తకము నందలి విషయమును సహేతుకముగా పరామర్శించి నదా? లేదా? యని మాత్రమే నేను చూతును' అని యనిరి.

శంభుప్రసాదుగారు రచయితలలో చిత్తశుద్ధి పరిశ్రమ నియతముగా నుండవలయునని యాకాంక్షించెడివారు. వంచన, నటన యీ రెండును వారికి గిట్టెడివిగావు. 21–1–1966 తేదినాటి లేఖలో వారు--

'మన రాజకీయరంగంలో ఎంత వంచన నటన ఉన్నాయో సాహిత్యరంగంలోకూడా అంతే నటన వంచన ఉన్నాయి. వాటిని ఆవిష్కరించటం పనిగా పెట్టుకున్నాను. కొంతవరకైనా సాధించగలుగుతా ననుకుంటాను' అని వ్రాసిరి. రచయితలు బహు గ్రంథములను పఠింపవలయునని మాటిమాటికి మద్రాసు వెళ్లినప్పుడెల్ల నొక్కి వక్కాణించెడివారు. 10—1—1969 తేదినాటి లేఖలో,

'మనకు సాహిత్య సంచలనమే అధికము.

చిత్తశుద్ధిలేదు. అందుకనే మన సాహిత్య సభలన్నా సమావేశములన్నా నాకు రుచింపవు. వారు ఏ విషయమును పూర్తిగా చర్చింపరు. Platitudes నాలుగు మాట్లాడి పోతారు. సుష్టుగా భోజనాలు విందులు వినోదాలు తప్ప మరేమీ ఉండవు. మన వ్యవస్థలలో పనిచేసేవారికి వ్యవస్థమీద అభిమాన ముండదు. తమ పనిమీద అభిమాన ముండదు. ఎంతవఱకు గొప్పవారనే ప్రతిష్ఠ పేరుకోసం తాపత్రయం తప్ప వేరు ఆలోచనలేదు.. ...We should not be parties to cheating of the public' వ్రాసిరి. ఆంధ్రసాహిత్య ప్రపంచములో శాఖాతత్త్వము, కులతత్త్వము ముదిరి పోవుచున్నవని వారు బాధపడెడివారు. 1963 వ సం॥ లోనే సాహిత్యములో ప్రతిబింబించుచున్న యీ ద్వివిధ తత్త్వములను గూర్చి వ్యాసములు వ్రాయింపవలయునని యెంతో ప్రయత్నించిరి. వారి ప్రయత్నములు విఫలము లయినవి. ఆంధ్ర సాహిత్యస్థితిని చూచి వారు పొందిన వేదన యెంతయని వ్రాయుదును ?

సంపాదకు డయిన శంభుప్రసాదుగారు రచయితలచేత ఉత్తమ వ్యాసములు వ్రాయించి ప్రకటింపవలయునని యారాట పడెడివారు. తన చూపున కందిన ప్రతి రచయితకు లేఖ వ్రాసెడివారు. విషయనిర్ణయము రచయితకే వదలినప్పటికి నొక్కొక్కసారి వారే ఆయావిషయములను గూర్చి వ్యాసములు వ్రాయుడని సూచించెడివారు. 14—12—1962 తేది నాడు పరిహాస పూర్వకముగా లేఖలో—

'ప్రత్యేకత ఏమీలేదు. మీకు ఉత్తరం వ్రాసి చాలా రోజులైనది. నావృత్తి ఒకవిధంగా భిక్షాటనం. అంటే వ్యాసభిక్షాటనం. భిక్షకుడు అపుడపుడూ కనబడుతూ ఉన్నట్లే నేనూ ఉత్తరం వ్రాస్తూ ఉండటం అవసరం. లేకపోతే మరచిపోతారు' అని వ్రాసిరి.

తాననుకొనునట్లుగా ప్రామాణికములైన వ్యాసములు లభించుటలేదని యనెడివారు. గ్రంథసమీక్షల గుణము కొంతలో కొంతయయిన పెరుగుచున్నదనుకొనెడివారు. 'ఆంధ్రపత్రిక ఉగాది సంచిక'ను సమగ్ర సుందరమూర్తిగా రూపొందించుటకు వారు అనేకవిధములుగా పరిశ్రమించెడివారు. ఆ సంవత్సరాది సంచికల సంపాదకీయములు వారి హృదయమునకు దర్పణములు.

శంభుప్రసాదుగారు ఎడతెగని గ్రంథపఠనాభిలాష గలవారు. ప్రాచీనభారతీయ సంస్కృతినిగూర్చి—మతము, శిల్పము, సంగీతము, సాహిత్యము—వారనేక గ్రంథములు పదివిరి. భారతదేశ రాజకీయములు, ప్రపంచరాజకీయములు వీనికి సంబంధించిన నూతన గ్రంథములు పదువుచుండెడివారు. ఈ యేబది యేండ్లలో నవీనాంధ్ర సాహితీరంగమున నిలిచిన రచయితలతో, వారు సృష్టించిన సాహిత్యముతో శంభుప్రసాదుగారికి గాఢపరిచయమున్నది. ఇంత చదివినప్పటికి వారిలో గర్వము అణుమాత్రమయిన కనబడెడిది గాదు. సహజముగనే ఆయన నిబ్బరముగల జీవి యనుకొందును. స్థైర్యమునకు పెట్టనిచోటయినను, నిజస్వరూపమును మఱుగుపఱుచుకొనెడివారు. ఎవరైన క్రొత్తగ్రంథమునుగూర్చి చెప్పినపుడు 'దానిని తప్పక చదువుదు'ననెడివారు. మొత్తమునిూద ఆత్మచ్ఛన్నత యాయనలో అధికము. సక్రమమార్గమున తన విద్యావిధానము కొనసాగలేదని బాధపడెడివారు. అయినప్పటికి పెద్ద పెద్ద పట్టములు పొందినవారిమీదిరిగా గాక నిరంతరము విజ్ఞానాన్వేషణమున సముద్యులైరి. ఆయన విజ్ఞానాసక్తి యాలనిది. 16-5-62 వదినాటి లేఖలో—

'...కాలము గడచినకొద్దీ, పెద్దలను చూచినకొద్దీ మనకు (అంటే నాకు) తెలిసినది ఎంతకొద్దో తెలిసివస్తున్నది' అని వ్రాసిరి.

శంభుప్రసాదుగారు జాతీయోద్యమమును కనులార చూచినవారుగదా ! సహజముగా ఆంగ్లేయులపట్ల నొకరకమైన వైముఖ్యము వారికి ఏర్పడవలసియున్నది. గాంధేయవాదమువలనగాని, తనలో స్థిరపడిన హేతువాదమువలనగాని వారు ఆంగ్లేయులపట్ల, ఆంగ్లసభ్యత పట్ల అపారమయిన అభిమానమును చూపెడివారు! పాశ్చాత్యవిద్వాంసులు,భారతీయ సంస్కృతికి చేసినసేవను నిత్యము వారు కొనియాడెడివారు. 16-2-72 తేది నాటి లేఖలో, 'మన దేశానికి సంబంధించిన అన్ని విష

యాలపైన, పాశ్చాత్యులు చేసినకృషి అమోఘమైనది. Discovery of India వారిదేగాని మనవారిది గాదు' అని వ్రాసిరి. పశ్చాత్యులలోనున్న పరిశ్రమ,చిత్తశుద్ధి, సేవాదృష్టి భారతీయులలో కానరావని వారి విశ్వాసము. వారి విశ్వాసము నూటికి నూఱుపాళ్ళు నిజము. ఒకసారి శంభుప్రసాదుగారు విమానములో హైదరాబాదునుండి మద్రాసు వచ్చుచుండిరి. ప్రయాణములో వారి కొక పాశ్చాత్య వైద్యునితో పరిచయ మేర్పడినది. ఆ వైద్యుడు ఆఫ్రికాలో దుర్గమారణ్యములందు కుష్ఠవ్యాధి పీడితులకు సేవచేయువాడు. శంభుప్రసాదుగా రీవిషయమును ప్రస్తావించి 'మనవారిలో నిట్టివ్యక్తిని చూడగలమా ?' అనిరి. ఆ ప్రశ్నకు 'చూడగలము' అని సమాధానము చెప్పుటకు సేవాదూరమయిన నేటి మన జీవనవిధానము అనుకూలముగా లేదని చెప్పక తప్పదు.

ఆంగ్లేయు లీ భారతదేశమును పరిపాలింపనిచో ఈ కర్మభూమి అంధకారబంధురమై యుండెడిది యని శంభుప్రసాదుగారు నమ్మిరి. ఉదాహరణముగా నిజాము పరిపాలనముక్రింద నున్న తెలంగాణమును పేర్కొనెడివారు. భారతదేశము గూడ అట్లేయయ్యెడి దనెడివారు. భారతదేశమునకు ప్రాదేశిక సమగ్రత ఆంగ్లరాజ్య వ్యవస్థకు ఫలముగా ప్రాప్తించినదని వారి నమ్మకము. జాతీయవాదము భారతీయ సంస్కృతికి క్రొత్తది యని వారనెడివారు. (జాతీయవాదము భారతీయ సంస్కృతి లక్షణమని రాధా కుముద ముఖర్జీ యొక గ్రంథమునే వ్రాసెను). భారతదేశ చరిత్రను నిష్పక్షపాతముగా హేతువాద పూర్వకముగా శంభుప్రసాదుగారు చదివిరన్నమాట యథార్థము. సంస్కృతుల యందలి మంచిచెడ్డల నెన్నునపుడు వారికి స్వపరభేద ముండెడిదిగాదు. ఒకరకమయిన నవీనాంధ్ర సాహిత్యమును పఠించునపు డీ పద్ధతినే వారు చేపట్టెడివారు. మఱి భారతీయ సంస్కృతిలో మేలిమి లేదా ? దానిమాట యేమి ? ఈ విషయము వారికి తెలియును. ఆ మేలిమిని మనము గ్రహించి ముందునకు పోవలయునని వారి యభిప్రాయము.

శంభుప్రసాదుగారు కాలపరిణామమును లెస్సగా గుర్తించినవారు. భారతదేశము నవయుగ ప్రాంగణమునకు చేరినదని గుర్తించినవారు. భారతదేశమున కొక క్రొత్త సంస్కృతి కావలయునని వారి యభిప్రాయము. వి. ఎస్. నైపాల్ భారతదేశమున తిరుగుచు శంభుప్రసాదుగారియింట యాతిథ్యమును స్వీకరించుచు నున్నరోజులవి. ఆ సన్నివేశమును పురస్కరించికొని వారు నాకొక సుదీర్ఘలేఖ వ్రాసిరి. నైపాల్‌కు వర్తమాన భారతదేశ స్వరూపమునుగూర్చి నిష్పక్షపాతముగా చెప్పినవారెవ్వరులేరు. శంభుప్రసాదుగారివిధముగా 6–4–1963 తేదీనాడు వ్రాసిరి.

"...... This is not real India' అనే మాట వినలేక అతనికి (నైపాల్‌కు) విసుగెత్తిపోయింది. కాని This is the real India అని ఎవరూ చెప్పి చూపింపలేదు. West లో evolve అయినట్లుగా మనము evolve కాలేదు. మన ప్రాచీనకాలానికి ఈ నాటికీ మధ్య సముద్రమంత Gap ఉన్నది. ఈ Gap ని పూడ్చాలని ప్రయత్నించటం వ్యర్థం. నేడు మనం ఆరాధించే వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యం, సమానత్వం, ప్రజాప్రభుత్వం మనకు West నుంచి వచ్చినవేనని నా నమ్మకం. మనవి కావు. మన సంస్కృతికూడా వాటి ననుసరించి పెరుగవలసినదే. అయినా Culture కి Lables వేయడం ఎందుకు?......ముష్టికివెళ్లి నేను గొప్పవాడిని అనే తత్త్వం మనదేశ తత్త్వం... మనకు West సహాయం లేకపోతే—అన్నివిధాల సహాయం— మనుగడలేదు. వారినుంచి ప్రతిదీ కావాలి. కాని వారిని తక్కువ వారంటాము....ఇదొక క్రొత్తదేశం. దీని కొక క్రొత్తసంస్కృతిఅవసరం.ఏసంస్కృతిఅయినాBetween Man and Man, relationship as free and human being గా లేనపుడు దానిని తగలెయ్యాలి సిందే......'

శంభుప్రసాదుగారు నన్నొక రచయితగా తీర్చి దిద్దవలయునని ప్రయత్నించినమాట నిజము. 'భారతి' సంపాదకులుగా వారీపని చేయలేదు. మఱి పితృతుల్యులుగా వారీపని చేసిరి. నా భావపరిణామమునకు వారు

చేసిన దోహదమునుగూర్చి యెంతయయిన వ్రాయవల యును. కాని వ్యాసము నన్నుగూర్చి చెప్పుకొన్నట్లుగా సిద్ధమవును. చివర కొక్కమాట. నా పట్ల వాత్స ల్యము చూపు పెద్దలుగాని, అనురాగముసు చూపు సమస్కంధులుగాని లోకములో పెక్కుమంది లేరు. ఉన్న యాకొలదిమంది పెద్దలలో నా జీవిత కాలక్రమ మునుబట్టి శంభుప్రసాదుగారు మొట్టమొదట నిలి చినవారైరి. వారి మరణమువలన నాకు వ్యక్తిగతముగా కలిగిన నష్టమునుగూర్చి యీనాడు నేనేమి వ్రాసి నను అది యతిశయోక్తిగా పరిణమించును. 'సౌందర నందము'లో ఒక ఘట్టమున నందుడు సుందరిని గూర్చి

'.........................రసో
ల్లసన మనోహరంబును,
గళానవతారమణీయమున్, నితాం
త సుఖదమైన నీదు చరితమ్మున
నొక్కొక భావ మిప్డు మా
నసమునఁ బాటి నీ నెఱతనమ్మునకున్
బ్రణమిల్లఁ జేసెడిన్'

అని యాక్రందించును. ప్రకరణము వేఱయినప్పటికి నేను ఈనాడు శంభుప్రసాదుగారినిగూర్చి యట్లే యనుకొనవలసియున్నది. అంతకంటె నేనేమి చేయ గలను?

పూర్ణ పురుషుడు

శ్రీ యామిజాల పద్మనాభస్వామి

పేరుతోసహా ఆయన పూర్ణపురుషుడు. ఏ అమృత ఘటికలలో తలిదండ్రులు లా పేరు పెట్టారోగాని నిజంగా ఆయన 'శంభుప్రసాదే'. శివలెంక వంశం సార్థకంచేసిన శంభుప్రసాదుడు. ఏ కార్యాలయము లోనూ ఉద్యోగులు యజమానిని 'అయ్యవారు' అని పిలవడం నాకు తెలిసినంతవరకు లేదు. 'పంతులుగారు' అనడం సర్వసామాన్యం. అల్లా ఎవరూగాని అనడం విరళ వ్యవహారం. 'అయ్యవారు' అనడం బహుళ ప్రచార ప్రసిద్ధం. చదువుచెప్పే ఉపాధ్యాయుణ్ణి తెలుగునాట 'పంతులు' అనీ 'అయ్యవారు' అనీ అన డం కద్దు. చెన్నపట్టనంలో ఒక పత్రికాసంస్థ యజ మానిని సంపాదకుని 'అయ్యవారు' అనడం విశేషమే: ఆయనను సరిగా అర్థం చేసుకుంటే ఆపేరు సార్థ కమే అని ఒప్పుకోవలసిందే. బాహ్య కారణాలెన్ని వున్నా నాకు తోచినది ఒక్కటే. ఆయన పూర్ణపురుషుడు. పూర్ణపురుషునకు ఉండవలసే లక్షణాలు శ్రీ శంభు ప్రసాదు—పంతులులో నెలవు చేసుకొన్నాయి. ఆ లక్ష ణాలు తెలిసినవారు 'ఔను' అని అంగీకరిస్తారు. ఆయన 'యతాత్ముడు'. 'దృఢనిశ్చయుడు.' ఇది యెవరూ కాదనలేరు. నచ్చడం, నచ్చకపోడంకాదు. గుణాన్ని గుర్తించుకునే పవిత్రస్వభావం ఆయనది.

మహాకవి కాళిదాసు రఘువంశ మహాకావ్యములో దిలీపుని వర్ణిస్తూ అయిదుశ్లోకాలు చెప్పాడు. ఆ అయిదూ శంభుప్రసాదమూర్తికి తు—చ—తప్పక సమన్వితాలవుతాయి. అయితే 'క్షాత్రోధర్మ ఇవా శ్రితః'—రూపొందిన క్షాత్రధర్మం అని అంటావా? అని ఎవరైనా అడగవచ్చు. జన్మనా దిలీపుడు క్షత్రియుడు. అయ్యవారు బ్రాహ్మణుడు. ఈ శంకకి సమాధానం ఆయన జీవితములో దొరకకపోదు. ప్రవృత్యా క్షాత్రధర్మాన్ని అవలంబించడం సర్వులకూ విదితమే. ఇక.

> 'భీమకాన్తైః నృపగుణైః
> స బభూవోపజీవినాం
> అధృష్యశ్చాభిగమ్యశ్చ
> యాదోరత్నైరివార్ణవః'

అనే శ్లోకం సంపూర్ణంగా వర్తిస్తుంది. భయంకరములూ మనోహరములూఅయిన నృపగుణము లతో ఆ దిలీపుడు ఆశ్రితులకు అగాధజలములతో అమూల్యములైనరత్నములతో సముద్రుడులాగా అధృష్యుడు, అభిగమ్యుడూ అయివున్నాడని పై శ్లోకానికి తాత్పర్యం.

నరులను పాలించేవాడు నృపుడు. ఆయనను ఆశ్రయించి జీవిక వెళ్లించేవారు ఉపజీవులు—అంటే ఆశ్రితులు. మనప్రభువేకదా అని చొరవగా దగ్గరకు వెళలేరు, వెళ్లక వుండలేరు. రత్నాలున్నాయి కనక సముద్రములోనికి వెళ్లాలి. వెళ్లడానికి భయంతో వున్నారు—తిమితిమింగిలాలుంటాయి. వెళ్లడం మానేస్తున్నారా? వెళ్లి రత్నాలు తెచ్చుకుంటున్నారు. పరి పాలన విషయములో ధార్ష్ట్యం వుండాలి. లేకపోతే యంత్రాంగం నడవదు. సమయం వచ్చినపుడు అంత చనువూ యివ్వాలి. ఈధర్మం తెలిసిన నయశాలి శ్రీ శంభుప్రసాద్ పంతులుగారు:

కేవలం ఆయన సంస్థలో పనిచేసేవారే కాదు ఆశ్రితులంటే. వారు సంపాదకుడుగావున్న **ఆంధ్ర** పత్రికలూ, **భారతీ**—వెరసి **మూడింటికీ** తమ రచ

నలు పంపి ఆయనవల్ల ప్రతిఫలం పొందినవారుకూడా ఆశ్రితులే అనాలి. అయితే వారికీ ఆయన అధృష్యుడేనా? అంటారేమో? ఆహా!—అధృష్యుడే అంటాను. కారణం?

'నీకళ్లు తెల్లనా నీకళ్లు నల్లనా
నీపళ్లు వల్చనా నీరజాక్ష!—

వంటి పద్యాలురాసి భారతికియిస్తే కళ్లు మూసుకుని 'కంపోజ్'—అని 'ఆర్డరు' వేసే నామమాత్ర సంపాదకుడు కాదు. కవితతో ఆయనను మెప్పించడం లేదా ఒప్పించడం అంత సుఖసుఖాల అయేపనికాదు. కవిత్రయ భారతాన్ని—అందులో తిక్కమఖి భారత భాగాన్ని ప్రత్యక్షరశోధగా చదివి సమయానికి ఆకలింపు చేసుకునే మనీషి. ఆయన స్వభావమూ అంతే. పొగిడితే ఆ చక్రాల్లాంటి కళ్లు ముడుచుకునేవి. ఆయన ఒకప్పుడు నన్నడిగాడు 'ఏమండీ! తింటే గారెలే తినాలి. వింటే భారతమే వినాలి; అని అంటారు కదా! ఆ గారెలరుచికి తగిన పద్యం నన్నయగారి భాగంలోది ఒకటి చదవండి! అని. నేను నవ్వుకున్నాను ముందు. వెంటనే—

'నిండుమనంబు నవ్య నవ
నీత సమానము పల్కు దారుణా
ఖండల శస్త్రతుల్యము జ
గన్నుత విప్రులయందు నిక్క మీ
రెండును రాజులందు విప
రీతము గావున విప్రుడోపు నో
పం డతిశాంతుడయ్యు నర
పాలుడు శాపము గ్రమ్మరింపగన్'

అనే పద్యం చదివాను. ఉదంకుడు, పౌష్యుడు ఒకరి నొకరు శపించుకొన్నప్పుడు శాపం మరలించమని ఉదంకుడు కోరగా పౌష్యుడన్నమాటలు గలది. ఆయన విని ఒక్కక్షణం కళ్లుమూసుకొని తెరిచి 'ఆయనవి ఎంతో చక్కనికూర్పుగల పద్యాలెన్నో వుండగా యీ తిట్టు పద్యం చదివారేం?—అన్నారు. నేను నన్నయార్యుని పద్యాలు కొన్నివందలు నిర్విరామంగా అప్పగిస్తాను. కాని యీ పద్యం చదవడంలో నా వుద్దేశం వేరు. ఆయన స్వభావాన్ని ఆయనకి తెలపడం నా వుద్దేశం. నా అభిప్రాయం చెప్పాను. విని 'స్వామిగారూ నేనంత కరకుగా మాటాడుతానా,' అన్నారు చిరునవ్వుతో. ఆ చిరునవ్వులో ఏదో అనిర్వచనీయమైన జాలి, లేక మెత్తదనం, సౌజన్యం, వినయం, వివేకం స్ఫురించాయి. నేనన్నానుకదా! 'అది మంచిదే పంతులుగారూ, మేఘుడు తుళ్లిపడేట్టు గర్జిస్తాడు. వెంటనే అంతశ్శరీరం కూడా శైతల్యం, ఆనందం పొందేట్టు వర్షిస్తాడు. మహానుభావుల స్వభావం అది—'అని.—'ఆఁ, అదేం లేదులెండి. మీరు కవులుగనక 'ఏతావానస్య'—చేస్తున్నారు. సరేగాని ఎఱ్ఱప్రగడభాగంలోది ఒక పద్యం' – అన్నారు. వెంటనే

'పాపవర్తనుండు బ్రాహ్మణుడయ్యును
నిజము శూద్రుకంటె నీచతముడు
సత్యశౌచ ధర్మశాలి శూద్రుండయ్యు
నతడు సద్ద్విజుండ యనిరి మునులు—

అనేపద్యం చదివాను. ఇది ధర్మవ్యాధోపాఖ్యానంలోది. ఆయన 'ఏమండీ! బ్రాహ్మణుం డయ్యును' అనే సున్నకి సున్నచుట్టారేం' — అన్నారు. సున్నలేక పోయినా గణభంగం కాదు లెండని సర్దుకున్నాను. ఆయనచేతిలో భారతంలేదని అనుకోవద్దు. జిహ్వాగ్రంపై వుంది భారతం. నేను నిజానికి సున్న మరచి పోయే చదివాను. అంత సూక్ష్మపరిశీలన వుండేది పంతులుగారికి. 'బాగున్నది తిక్కనగారు మిగిలారు'—

'కోరి తోటవాడు కుసుమఫలంబులు
గోయునట్లు రాజు గొనగవలయు
నప్పనములు; నఱికి యంగారములుసేయు
భంగియైన భూమి పాడుగాదె'—

అని చదవగా 'ఈలాటిదే యింకోపద్యం వుంటే—' అన్నారు. 'అవును కొంచెం మార్పుతోవుంది వినండి.'

'మాలకరి పువ్వులను గోయు మాడ్కి తేటి
పువ్వు దేనియ గొనియెడు పోల్కి నెదిరి
కందకుండగ—...

ఆనేసరికి 'మీరు మార్చి చదువుతున్నారే. నన్ను పరీక్షచేస్తున్నారా?—' అన్నారు. నేను మార్చి చదవాలనే చదివాను. కాని ఆయన జ్ఞాపకశక్తి అసామాన్యం. 'పుష్పాలను గోయువాడ్కి' — కాదు 'పుష్పములు'—అని వుండాలి. కవిబ్రహ్మ అక్కడి కక్కడే ఒకేపదం తిరిగి ప్రయోగిస్తాడా?' అన్నాడా మనిషి.

'బొగ్గులకుఁ బోలె మొదలంట

బొదువ దగదు'—అని నాలుగోపాదం.......అని చదివి ఇది....అని ఊరకున్నాడు. 'విదురనీతిలో'దన్నాను. 'ఔన'న్నాడు...

ఇంత స్వాధీనంగా భారత భారతి వున్న కోవిదుని చేతులలో పెరుగుతూన్న భారతిలో అల్లాటప్పాకైత వెలువడుతుందా?

'నిండుకుండ తొణకదు. ఏమిటి కారణం?' ఆ మనిషి ప్రశ్న. 'అవకాశంలేదుకనక—' నా ప్రత్యుత్తరం. భారతంమొదలు వేమనశతకందాకా—అయన చదవని ఆంధ్రకావ్యాలు లేవు. చదివినదానిని ఆచరించి చూపా లనే ఆశయం కల కార్యశూరుడు.

ద్వైతం, అద్వైతంఅనే చర్చవస్తే అద్వైతానికే వోటు యిచ్చేశాడాయన. శివదీక్షా దీక్షితు డయినా భారతతత్వానికి అంకితమయిన విద్వాంసుడు.

'ఏకోదేవః
కేశవో వా శివోవా'

అనే మూలసూత్రాన్ని అక్షరాలా అనుసరించి ఆచర ణలో అద్వైతి అనిపించుకున్నాడు. అందుకే అతనిని 'పూర్ణపురుషుడు' అన్నాను. 'పిళ్లెందుకిట్టా కొట్టు కుంటారు?' అన్నాడు 'పిళ్ల'అంటే సంఘం.

ప్రారబ్ధానికి పారిశుద్ధ్యం ఎట్టా కలుగు తుందండీ అన్నాడాయన ఒకనాడు. భారతికి రజతోత్స వాలు జరుగుతూన్న శుభదినాలవి. ఆనాడు శివరామ శాస్త్రిగారు అధ్యక్షులు. 'ఈ జన్మలోనైనా మనస్సుని మంచికి కర్చుపెట్టితే ప్రారబ్ధం గొడవ కట్టిపోతుం దన్నారు శాస్త్రిగారు.పక్కునవ్వి'ఆయనవుంటే మంగలి వాణ్ణే పిల్చును' అనే సామెతలాగే వుంది మీ సమా ధానం' అన్నాడాయన. శివరామశాస్త్రిగారన్నారు వెంటనే;

'మనస్సైవ మనుష్యాణాం
కారణం బంధమోక్షయోః'—అని.

'నిజమే శాస్త్రిగారూ ! ఆ మనశ్శుద్ధి కలిగితే కదా ! మీ అనుశాసనం ఫలిస్తుంది.'

'దానికి సాంఖ్యం చదివి అర్థం చేసుకుని తద్ద్వారా ఆచరిస్తే ప్రారబ్ధశుద్ధి అవుతుంది—'...

అక్కడితో ఆ చర్చ అయిపోయింది.

తరువాత ఎప్పుడేనా తారసపడితే 'స్వామిగారూ! మీ అన్నగారి ఉపదేశం ఎంతవరకూ పాటించారు—' అని అడిగేవారు పంతులుగారు. 'ఇంకా చాలాకాలం వుంది. ఏం తొందరవచ్చింది—' అనేవాణ్ణి. 'అసలు ఒకమారైనా మీరు భగవద్గీత చదివారా ? అన్నా రొకనాడు. దానికీ యింకా చాలాకాలం వుందని అన్నాను—అని నేనగానే 'చదవండి. ఇప్పుడు చదివి అప్పుడు ఆచరణలో పెట్టడానికి ప్రయత్నించండి— వర్షం కురిశాక పొలల దున్నుతాడా ? పొలందున్ని వర్షంకోసం చూస్తాడా రైతు—అలాగే మనం కర్షకులం'—తూచినట్టు మాటాడుతాడు.

ఆయన సామాన్యంగా విద్వద్రచయితలతో మన సిచ్చి మాటాడేటీరు ఇలా వుండేది. కులాసాకబుర్ల దర్బారులో ఆయన దొర్లించే ఛలోక్తులు మల్లెపందిరి వేసినట్టుండేవి.

ఆయన రాజకీయ జీవితం సంపాదకీయాలు చదివినవారికి అవగతమై వుంటుంది. మోమోటం ఏకోశానాలేని విమర్శక సంపాదకుడు. ఇలా రాస్తే ఆ ప్రభుత్వం ఏమనుకుంటుందో, ఈ మంత్రి ఏమను కుంటాడో— అనే నదురూ, బెదురూ లేకుండా అవక తవకలు కనిపిస్తే విప్పిచెప్పడం, మంచిని ఏపక్షములో వున్నా ప్రోత్సహించడం శంభుప్రసాద్ స్వభావం. ఆ ధైర్యం కొందరికే వుంటుంది. ఆ వున్నవారిలో ఆయన స్థానం విశిష్టం.

పాత్రమెరిగి దానంచెయ్యడం ప్రధానంగా ప్రవరిస్తూ మామయ్యలాగానే గుప్తదానం చేసేవాడు.

కాలం మారుతూ వుంటుంది చక్రనేమి క్రమంగా. అది తెలిసిన ప్రజ్ఞాశాలి. అయినా ప్రాచీన సంప్రదాయానికి స్వస్తిచెప్పలేదు. వార్తాపత్రికలో ప్రపంచప్రసిద్ధములైన రామాయణ భారతాలను శిష్టవ్యావహారికములో వ్రాయించి ప్రచురించిన సనాతన ధర్మపరుడు. సాంఘిక రచనలకు భారతిలో స్థానమిచ్చిన సమయాభిజ్ఞుడు. సమయం అనుసరించి సహాయ సంపాదకుల స్వాతంత్ర్యాన్ని పాలించేవాడు.

ఆంధ్రపత్రిక సారస్వతానుబంధంలంటే ఏదో అపూర్వవిజ్ఞాన విషయబంధంఅనీ, 'భారతి'అంటే ఏదో విశిష్టవిషయకళాగతి అనీ ఆయన సారథ్యంలో ప్రత్యేక కీర్తిని గడించాయి.

ఆంధ్రపత్రిక ఆదివారం సంచికలో వ్యాసం ప్రచురితం అయిందంటే ఆ రచయితకి అనాడొక పండుగ.

వార పత్రికలో కథ వచ్చిందంటే ఆ రాసిన వ్యక్తికి అమితానందం.

భారతిలో తన రచన ముద్రితమయిందంటే ఆ రచయితకి కనకాభిషేక మయినంత ముచ్చట.

అంత ఘనతను తన పత్రికలకూ రచయితలకూ సమానస్థాయిని సమకూర్చిన కోవిదుడు...

హరికథా పితామహుడు, శతవధాని వేంకట శాస్త్రి గురుపాదులు వంటి సారస్వతదిగ్గజాలు మొదలు నావంటి యీ తరం రచయితలకూ, విమర్శకులకూ, విద్వాంసులకూ, విద్యార్థులకూ సముచిత స్థానం యిచ్చి మామయ్య తన భుజాలపై వుంచిన అనిర్వచనీయ నిర్వహణభారాన్ని సర్వజేగీయమానంగా నిర్వహించాడు కనక శ్రీ శంభుప్రసాద్ పంతులు గారిని పూర్ణపురుషుడన్నాను.

ఆంధ్రజాతి దౌర్భాగ్యం !... అకస్మికంగా ఆయననూ కట్టెలవాడు మహారణ్యములో చందన వృక్షాన్ని నరికినట్టు దుర్విధి తీసుకుపోయాడు. కైలాసవాసియైన ఆ సిద్ధపురుషుడు ప్రమథగణ పరివేష్టితుడైన పరమేశ్వరుని కరుణకి పాత్రుడై అక్కడ పండితారాధ్యచరిత్రుడై స్థిరంగా వుండుగాక !, అని సర్వశక్తి సంపన్నుడైన ఈశ్వరుణ్ణి సాంజలిబంధంగా అభ్యర్థిస్తున్నాను.

మహాస్మృతి

శ్రీ కొలకలూరి ఇనాక్

పుట్టిన ప్రాణి గతిస్తుంది. అందుకు లోకం విచారిస్తుంది. తాత్కాలికంగా బాధ ఉపశమిస్తుంది. ఇది లోకసామాన్యమే! అయితే అది అంతసేవ్యం కానక్కరలేదు. క్రీస్తు పుట్టాడు. గతించాడు. కృష్ణుడు జన్మించాడు, పోయాడు. 'పోయినందుకు విచారం అవసరంకాదు. పుట్టినందుకు సంతోషం. మహాత్ములు అవతరించి ఉండకపోతే, ఈ మానవత ఇంతవిస్తృతంగా ఎదిగివుండేదికాదు.

శంభుప్రసాద్‌గారు పరమపదించారన్న వార్త చదవగానే గుండెలు గుబగుబలాడిన అనేకుల్లో ఈ రచయిత ఒకడు. ఆ విచారం చాలామందికి భరించ శక్యంకానిది కూడా అయింది. ఆయన జయించిన మనుష్యుల గుండెలు చూస్తుంటే ఆ విచారం మబ్బులాగా విడిపోయి, ప్రకృతి స్వచ్ఛంగా, కడిగిన ముత్యంలాగా కనిపిస్తుంది. ఇన్ని హృదయాలను జయించిన వ్యక్తిత్వం ఆయన పుట్టివుండకపోతే ఏమయివుండేది? అందువల్ల అనేకుల హృదయాలలో శాశ్వతస్థానంపొందిన శంభుప్రసాద్‌గారు పుట్టినందుకే ఎంతో ఆనందం!

కొందరు మహాత్ములు గతించి చరిత్ర మరుగున పడతారు. కొందరు మనుష్యులు గతించి మహాత్ములవుతారు. కొందరు మహాత్ములు, జీవించినా గతించినా మహాత్ములు! తన జీవితకాలంలో తన వ్యక్తిత్వం స్మరింపబడి అనంతరం విస్మరింపబడటంకానీ, తన తదనంతరం తన వ్యక్తిత్వం నిర్ణయింపబడటంకానీ ముఖ్యమేఅయితే, అంతకంటే ప్రధానం తన కాలంలోనూ, అనంతరకాలంలోనూ తన వ్యక్తిత్వం గ్రహించే సంఘంలో చిరంజీవి కావటం. శంభుప్రసాద్‌గారు ఈ చివరికోవకుచెందిన వ్యక్తి. ఆయనను ప్రేమించిన వాళ్ళు ఎంతగా ఆరాధిస్తుంటారో తెలుసుకొంటే, ఆ వ్యక్తిత్వంలోని మహాత్మత స్పష్టమవుతుంది. చేరువయినవాళ్ళు జీవితాంతం గుర్తుంచుకొనేంత ఆదరంగా ప్రవర్తించిన వ్యక్తి ఆయన. తన జీవితంలో నలుగురికీ తన మహాత్మతను దర్శింపజేసిన ఆయన స్వర్గస్థులైనా, ఆ మహాత్మతనే దర్శింపజేస్తున్నారు.

ఎందరో గతిస్తారు. వాళ్ళంతా గుర్తుండరు. కొందరు కాలధర్మం చెందుతారు, అటువంటివాళ్ళను కొంతకాలం జనం గుర్తుంచుకొంటారు. కొంతమంది పరమపదిస్తారు. వాళ్ళను జాతి గుర్తుంచుకొంటుంది. ఏరంగంలోనయినా ప్రారంభకులను, ఏదశలోఅయినా ఉత్తముల్ని సమాజం గౌరవించుకొంటుంది. పత్రికారంగంలో, సారస్వతక్షేత్రంలో ఆంధ్రపత్రికా సంస్థ అక్షరాస్యులైన తెలుగువాళ్ళకు ఆదిలోనూ, ఆపైనా, ఆరాధ్యం. కొందరికా పత్రికలు ఆనంద చిహ్నాలు! చాలామంది ఆ పత్రికలవల్ల ఆలోచించారు. రచనాభ్యాసం చేశారు. కవులు రచయితలు విమర్శకులు అయూరు. వ్యక్తిత్వం పొందారు. ఆ పత్రికలు అనేకులను తెలుగువాళ్ళనుగా జీవింపజేశాయి. అందువల్ల ఆ పత్రికలు ఏ వ్యక్తుల గుండెలు పులకరిస్తే ఆవిర్భవించాయో, ఆ వ్యక్తులు మరుపురారు. మరుగునపడరు. ఆంధ్రపత్రిక (దినపత్రిక వారపత్రికలు) భారతి ఉన్నంతకాలం ఆయన గుర్తుంటారు. ఈ పత్రికల ప్రభావం పొందిన తెలుగుజాతి జీవించి ఉన్నంతకాలం ఆయన చిరంజీవి. నాగేశ్వరరావు పంతులు గారిలాగానే శంభుప్రసాద్‌గారు కూడా చరిత్ర స్మరించే మనీషులు!

రాజకీయరంగంలో లాగా, సారస్వత వేదిక—దానిలాగా అనేక రంగాలలో ఆంధ్రపత్రికా సంస్థ

సాధించిన అభ్యుదయం ప్రసిద్ధమే! భారతిలో ఆంధ్ర వారపత్రికలో తన రచన ప్రచురింపబడటం పరమభాగ్యంగా భావించే ప్రారంభంలో ఉన్న యువ రచయితా, తను సిద్ధాంతాలకు అనుకూలంగా ఉన్న విషయాలు చూచి పొంగిపోయే యువ రాజకీయవాదీ, ఎంతగా ప్రభావితులయ్యారో గమనింపవచ్చు. ఈ పత్రికలు బహుసమర్థంగా బహువత్సరాలు నిర్వహించిన శంభుప్రసాద్‌గారు గతించటం సారస్వతలోకంలో తీరనిలోటు!

స్వాతంత్ర్యంకోసం, సామాజికాభివృద్ధికోసం జాతి సమస్తం ప్రగాఢంగా వాంఛిస్తున్నప్పుడు, జాతి జీవనాడికి ప్రతిస్పందనంలాగా, ఆంధ్రపత్రిక నాటి నుంచి నేటిదాకా ఆంధ్రుల కోర్కెలకు సంకేతంగా, నిలిచింది. ఆంధ్రపత్రికలో వార్త తప్ప తదన్యం నమ్మని ఆంధ్రులు, అది తప్ప ఏదినపత్రిక చదవని పెద్దలు ఎందరో ఈనాటికీ కనిపిస్తారు. ఇంతగా తెలుగు జాతిని ప్రభావితంచేసిన ఆంధ్రపత్రికను సర్వసమర్థంగా నడిపించిన శంభుప్రసాద్‌గారు కాలధర్మం చెందినా కలకాలం గుర్తుంటారు.

లోకంలో అహరహం అనుక్షణం ఒక మనిషి ప్రసన్నముఖంతో ప్రత్యక్షం కావటం ఒక సుకృతం. ఎక్కడోతప్ప కనిపించని ధర్మం. శంభుప్రసాద్‌గారి ముఖంలో ప్రసన్నతకు విరామంలేదు. అది ఆయన ముఖంలో నిత్యసత్యం.

నవ్వు అందరూ నోచుకొన్న భాగ్యంకాదు. కొందరి నవ్వే గుండెలతో ఆడుకొంటుంది. శంభుప్రసాద్‌గారి నవ్వు ప్రేమపాదులో పుట్టినతీగ. ఆ నవ్వు పువ్వు వికసించినట్లుంటుంది. ఆదరంగా ఆహ్వానిస్తుంది. అది పసిపాపల పాలబుగ్గల అమాయికత ఆరిపోకుండా చిరుదరహాసంగా నిలుపుకొన్న నవ్వు.

మనస్సువిప్పి మాట్లాడటం నిర్మల హృదయ లక్షణం. శంభుప్రసాద్‌గారు మనస్సులో అరలుపొరలు లేకుండా మాట్లాడే కోమలమనస్వి. కల్లాకపటం మాటల్లో ధ్వనించవు. కాఠిన్యం కార్కశ్యం వినిపించవు. ఆయన ఎక్కువగా మాట్లాడక పోయినా, మాట్లాడిన మాటలు మరుపురావు. అనవసర ప్రసంగం డొల్లు పదాలు ఆయన సంభాషణలో దొర్లవు. భాషలోనూ, ప్రవర్తనలోనూ సంక్షిప్తత స్పష్టత ఆయన జీవితధర్మాలు.

శంభుప్రసాద్‌గారి మనస్సు చల్లనిది. మాట చల్లనిది. మనిషి నిండుకుండ. ఆయనమాట వింటుంటే ఎండకాలం కొత్తకుండలో నీళ్లు తాగుతున్నట్లుంటుంది. ఆయన కోపగించుకోవటం, ఆవేశపడటం ఎవరూ చూచివుండరు. ఆయనలో ఇన్హిబిషన్స్ లేవు. కాంప్లెక్సెస్‌లేవు. ఒడిదుడుకులులేవు. అద్దంలాంటి జీవితం. ఆయనతో మాట్లాడుతుంటే పైరుచేలల్లో తిరుగుతున్నట్లుంది. ఆయనతో మాట్లాడటానికి ఎదుటవ్యక్తి జాగ్రత్తపడవలసిన అవసరం వుండదు. అంత ఆత్మీయంగా, ఆదరంగా మాట్లాడే ప్రవర్తించే మనుష్యులు ప్రేమింపబడతారు. ఆయనతో సంభాషణ హృదయదఘ్నంగా వుంటుంది.

ఆరోగ్యం బాగాలేనివాళ్లు సాధారణంగా చిరాకుపడతారు. విసుక్కుంటారు. కొందరు భిన్నప్రదేశాలలో ఒకేవ్యక్తి విభిన్నంగా మాట్లాడటం సహజమే! అయితే శంభుప్రసాద్‌గారు ఇంటిదగ్గరయినా, ఆఫీసులోఅయినా, హాస్పిటల్‌లోఅయినా ఏపరిస్థితుల్లో పలకరించినా, ఒకేధోరణిలో హాయిగా నవ్వుతూ కమ్మగా మాట్లాడటం ఆయనకే చెల్లు!

సాహిత్యంలో అల్పజ్ఞులు అధికజ్ఞులుగా నటించటం రివాజు, ఆచారం. ఈ రచయిత శంభుప్రసాద్‌గారితో జరిపిన సంభాషణల్లో గ్రహించిన సత్యం గుర్తుంచుకోవలసింది. సాహిత్యంమీద సమగ్రాభిప్రాయంవుండి, నూతనధోరణులు సాహిత్యంలో స్వీకరించే మనస్తత్వం కలిగి, ఇంత తెలిసినట్లు కనిపించకుండా నిండుగా తొణుకులేకుండా వుండటం పరమాశ్చర్యంగా గోచరమవుతుంది.

ఆధునికాంధ్ర సారస్వతంలో అభివృద్ధిచెందిన వాస్తవికతా దృక్పథం గమనార్హమైన ప్రభావం సంఘంమీద చూపింది. ఈ దృక్పథం ఇంతగా విస్తరిల్లటానికి శంభుప్రసాద్‌గారి కృషి ప్రశంసాపాత్రం. చారిత్రకఘట్టం. ఈ విధమైన రచనలు చేయించి,

రచయితలకు దోహదం కలిగించి, అవి ప్రచురించి, ఆంధ్రసారస్వతచరిత్రలో ఒక సువర్ణాధ్యాయానికి శంకుస్థాపనచేసిన సాహిత్యద్రష్ట శంభుప్రసాద్‌గారు.

సాహిత్యానికీ, సంఘానికీ ఉపయోగకరమైన రచనలు వీళ్లు చేస్తారుఅని ఎవరినిగూర్చిఅయినా భావిస్తే, వాళ్లు ఉద్యోగాల వత్తిడులమధ్య విరామం లేనివాళ్లేఅయినా, పట్టుబట్టి వాళ్లచేత రచనలు చేయించి, సారస్వతరంగం పటిష్టం చేయటానికి ఆయన చూపిన దీక్షాతత్పరత ప్రశంసింపదగినదౌతుంది.ఆయన ప్రోత్సాహం కారణంగా తెలుగుదేశంలో రచయితలు అయినవాళ్లు, వెలువడ్డ రచనలు లెక్కకు మిక్కుటంగా ఉండటం గమనింపవచ్చు.

మునుపు ఆంధ్రదేశంలో విమర్శనం వ్రాస్తున్న వాళ్లు పూర్తిగా పండితులు. అందువల్ల విమర్శ పాండిత్యంబరువుతో విషయం సుబోధకంగా లేకుండా పోయే ప్రమాదానికి గురి అవుతూవుండటం ఆయన గుర్తించారు. ఈ ఇబ్బంది తొలగాలంటే విషయ బోధ చేయగలిగేవాళ్లు విమర్శచేస్తే బాగుంటుందని భావించి, దానికి కవులు రచయితలు పనికి వస్తారని తలంచారు. అప్పణ్నుంచి సృజన సాహిత్య నిర్మాతలు విమర్శకులు రూపొందటానికి దోహదం కావించారు. ఆ ప్రయత్నం సక్రమమయిన ఫలితాలను అందించింది. కవులు రచయితలు విమర్శకులుగా తయారయి, విమర్శన విధానం క్రొత్తమార్గంలో ఆవిర్భవించింది. ఈ పథంలో ఆయనకృషి వైశిష్ట్యం స్పష్టమవుతుంది. అందుకు భారతి, ఆంధ్రపత్రికలు సాక్ష్యం పలుకుతాయి.

కాలం మారింది. అభిప్రాయాలు మారాయి. సామాజికదృక్పథం మారింది. ఈ తరుణంలో పాత భావాలు ప్రయోజనకరం కాకపోగా ప్రమాదకరం. ఈ దృష్టి కలిగివుండే, శంభుప్రసాద్‌గారు యువకుల్ని ప్రోత్సహించారు. నూత్నదృక్పథాలను ప్రోత్సహించారు. సాహిత్యంలో పరిణామానికి కొంతవరకు మార్గం ఏర్పరిచారు. భారతి ఆది పత్రికల నూత్నయౌవనానికి చాలావరకు దోహదం చేశారు.

కీ॥ శే॥ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారిలాగా, సర్గీయ శంభుప్రసాద్‌గారు హరిజనాభ్యుదయం, పీడిత జనసౌఖ్యం, వాంఛించటం, వాళ్లను ప్రోత్సహించటం, వాళ్లకు వీలయినంత సహాయ సహకారాలు అందించటం, అభివృద్ధికి అవకాశం కల్పించటం ఇష్టకృత్యాలుగా చేసేవాళ్లు. అంతేకాదు, ఆర్థికసమానత ఆంధ్ర దేశంలో ఏర్పడ్డప్పుడే ఈ జాతికి భవిష్యత్తు వుంటుందనీ అది జరుగుతుందనీ విశ్వాసం ప్రకటించారు.

శంభుప్రసాద్‌గారి గుప్తదానం నాగేశ్వరరావు పంతులుగారిని గుర్తుకుతెస్తుంది. ఆయనను ఆర్థికంగా యాచించి వట్టిచేతులుతో తిరిగిపోయినవాళ్లు లేరనుకొంటుంటారు. ఆయన చేసిన ఆర్థికసహాయం గూర్చి చెప్పుకొనే ఇద్దరు ప్రసిద్ధులు ఈ రచయితకు పరిచితులు.

ఎదుటిమనిషిలో చెడ్డనే చూడటం కంటే మంచిచెడ్డలు సమంగా చూడటం ఉచితంగా వుంటుంది, ధర్మం అనుకోవటం సబబే! కాని కొందరు ఎదుటివ్యక్తిలోని మంచినే చూడటానికి ప్రయత్నిస్తారు. వాళ్లలో శంభుప్రసాద్‌గారు ప్రథమ గణ్యులు. మనిషిని ఆయన అసహ్యించుకోవటం ఎవరూ గమనించి వుండరు. మనిషిలో మంచితనం మాత్రమే తెలుసుకోవటానికి చూడటానికి, గుండెనూ, గుండె కళ్లనూ విశాలంగా చేసుకొన్నవ్యక్తి ఆయన. మంచిదిగా కనిపించిన విషయం బాగుందని చెప్పటానికి ఏవిధమయిన సంకోచంలేని పూర్ణవ్యక్తిత్వం ఆయనిది.

వయస్సులో చిన్నవాళ్లను చిరంజీవులుగా చూడటం ఆశీర్వదించటం సంప్రదాయాలే! చిన్నవాళ్లు సమర్థులైనా పిల్లలు పొమ్మని తీసిపారేయటమూ అలవాటే! అయితే శంభుప్రసాద్‌గారి తత్త్వంవేరు. నేను చిన్నవాణ్ణి, ఎంతో నేర్చుకోవలసినవాణ్ణి అంటూ గౌరవంతో, పూజ్యహృదయంతో చూచేవాళ్లను కూడా మిత్రులుగా భావిస్తూ సంబోధిస్తూ సలహాలిచ్చేంత విశాలహృదయం ఆయనిది. ఈ హృదయ పరిచయం ఉన్నవాళ్లు ఆయనను ఎప్పటికీ మరిచిపోలేరు.

లోకంలో జనం సాధారణంగా ఎదుటివాళ్ల దగ్గర్నుంచి ఏదోఒకటి కోరుతూవుండటం సామా

న్యమే! ప్రధానమంత్రి అంతటివాళ్లు అయినా ప్రజాభిమానం కోరుతూ వుండవచ్చు. తనకోసం ఆయన ఎవరిదగ్గర్నుంచి అయినా, ఏమయినా కోరినట్లు అనుకోవటానికి ఈ పదేళ్లలో అవకాశం కలగలేదు. ఈ స్వార్థరహితత్వం పరిచితులైన అందరి హృదయాలు జయించింది. ఆ వ్యక్తిత్వం ఈగుండెల్లో చిరంజీవిగా నిలిచింది.

మనిషిని మహత్తరశక్తిగా గుర్తించి గౌరవించే స్వభావం, మనిషిని మనిషిగా చూచేటట్లు అవకాశం కలిగించింది. మంచిమనిషి సమాజానికి ఎంతోమేలు అని నమ్మే తత్త్వం ఆయనిది. పరిచితుల్లో అపరిచితుల్లో ఉత్తమత్వం, ఔన్నత్యం దర్శించే ఆయన జీవితంలోని ఉదాత్తత అందరిచేత ప్రేమింపబడింది.

ఒక్కసారి దగ్గరగా చూచినా, మాట్లాడినా ఆ మనిషిని ఆయన మరచిపోవటం ఉండదంటారు. ఎన్ని సంవత్సరాల తర్వాత అయినా పలకరిస్తే, అప్పటికి ఎన్నిసార్లు కలుసుకొందీ, ఏమేమి మాట్లాడుకొందీ, స్పష్టంగా గుర్తుకు తెచ్చుకోగలిగేంత నిశితం ఆయన మనస్తత్వం.

పదేళ్లపూర్వం కలుసుకొన్నప్పుడు కలిగిన కమ్మని అనుభూతి కాలంతో పాటు పెరిగి మరీ కమనీయంగా, నిత్యనూతనంగా రూపొందింది. ఈ పదేళ్లలో ఎన్నిసార్లు కలిసినా, అన్నిసార్లూ, ఆ అనుభూతి ఆనంద పర్యవసాయి అవుతూనే వచ్చింది. ఆయనను చూచిన ప్రతిపర్యాయం ఆ అనుభూతి పెరుగుతూ గౌరవం అభివృద్ధి అవుతూనేవుంది. ఆయనను ఎన్నిసార్లు చూస్తే అంతగా ఆయనపట్ల గౌరవం ఎక్కువవుతూ వచ్చింది. ఆయనను చూడటం, చూచేవ్యక్తికి, ఆనందం.

ఈ రచయితకు ఎప్పుడూ స్మృతి పథంలో వుండే కొద్దిమంది మహావ్యక్తుల్లో శంభుప్రసాద్ గారు ఒకరు. ఆయన జీవిత విస్తృతిలాగా, ఉన్నతిలాగా, వైశిష్ట్యంలాగా, ఆయనస్మృతి విస్తృతం, ఉన్నతం, విశిష్టం.

సరసత్వం సహృదయత్వాలవల్ల మిక్కిలి ఆత్మీయులు, పూజ్యులు అయి, ఆదరాన్ని ప్రేమను ప్రసాదించిన శంభుప్రసాద్‌గారి జీవితం కలకాలం నిలిచే, నిరంతరం వెలిగే మధురమైన మహాస్మృతి.

———

ఆంధ్ర మహాభారత సంశోధిత ముద్రణము

శ్రీ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి

ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయము (హైదరాబాదు— ఆంధ్రప్రదేశ్)నందలి ఆంధ్రమహాభారత సంపాదకవర్గమువారిచే నిర్వహింపబడిన ప్రథమ ద్వితీయ సంపుటములు (1) ఆదిసభాపర్వములు (2) ఆరణ్య పర్వము.

ఆంధ్ర మహాభారతమునకు చక్కని నిర్దుష్ట సంశోధిత ముద్రణావశ్యకతనుగూర్చి భేదాభిప్రాయము లుండుటకు బొత్తిగా అవకాశములేదు. కారణము ఏముద్రణముగాని, ఎట్టిపండితుడుగాని, ఎట్టిపండిత సంఘముగాని ఎంతపరిశోధించి ముద్రించినను, ఎవరో ఒకరికి అందు ఏదోలోటు, ఏదో అతృప్తికలుగుటకు అవకాశము ఏర్పడుచునేయుండును. పండితుల యభిప్రాయభేదములకు తగినట్లు పాఠములు మారుచుండును, దొరుకుచును ఉండును. అది తీరనికొరత, అంతులేని పరిశోధన, విడివడని సమస్య. ఎప్పటికిని తీరదేమో. ఎప్పటికప్పడు ఆయాకాలపరిస్థితుల ననుసరించి వారువారు కొంత తృప్తిపడవలసినదే. నూతన సిద్ధాంత రాద్ధాంతములను లేవదీయవలసినదే. మరల చదువుకొనుకొలదియు జ్ఞానాభివృద్ధితోడ్పాటు, యథాపూర్వము, విక్రమార్కుడు బేతాళుని తెచ్చినట్లు, ఇంకొక ముద్రణమునకు అవకాశము రాకతప్పదు. ఇందులకు కారణములు చరిత్రలోనే ఇమిడియున్నవని తోచుచున్నది. అది దాని జాతకప్రభావము. ఆంధ్ర మహాభారతముయొక్క జననమే అటువంటిది.

'పంచమవేదమై వరగిన' సంస్కృత మహాభారతమునకు ఆంధ్రమహాభారతము అనువాదము. ఆంధ్రభాషకు మూలనిధానము. ఆదికావ్యము. తెలుగులో వ్యాకరణమునకును, ఛందస్సునకును, పదప్రయోగమునకును, కవిత్వ విధానమునకును ఆదర్శముగా అవతరించినది. నన్నయ్యను ఆదికవియని పొగడని కవి కానరాడుగదా. పైగా అనువాదపద్ధతికిని, యథామూలముగానో, మార్పులతోనో, అనువదించుటకును మార్గదర్శకుడు నన్నయ. ఆంధ్ర వ్యాకరణమున కవిత్రయ ప్రయోగములు ప్రామాణికములు. అందులోను నన్నయ ప్రామాణికతరుడు, పొరపాటు చేయనివాడు. అతనిలో పొరపాటుఉండుటకే అవకాశము లేదు. దారి చూపువాడు దారి తప్పడుగదా. దీనినే అప్పకవి చెప్పినాడు.

> 'ఆదిని శబ్దశాసనమహాకవి
> చెప్పిన భారతంబులో
> నేది వచింపగాబడియె నెందును
> దానినెగాని సూత్ర సం
> పాదన లేమిచే తెనుగు పల్కు
> మహాక్కటిగూర్చి చెప్పగా
> రాదని ద్రాక్షవాటికవిరాక్షసు డీ
> నియమంబు సేసినన్.'

> 'ఆ మూడు పర్వములలో
> నామాన్యుడు నుడువు తెలుగు నరసికొని కృతుల్
> తాము రచించిరి తిక్క సు
> ధీమణి మొదలైన తొంటితెలుగు కవీంద్రుల్.'

తిక్కనయే నన్నయను చదువుకొని ఆ మార్గమున రచించినాడనగా తరువాతి వారెంతమాత్రము! తిక్కన నన్నయను ప్రశంసింపగా, ఎఱ్ఱనవఱకును అందఱును నన్నయ తిక్కనలను పొగడగా, ఎఱ్ఱన తర్వాతివారు ఈ మువ్వురను స్తుతింపగా నొక పరంపర కుదిరిపోయినది. తిక్కన ఎంతవఱకు నన్నయ్యను చదువుకొనెనోగాని ఎఱ్ఱనమాత్రము నన్నయ శైలిని

అనుకరించుటకు చాల సాధనచేసి ఆతని 'సరస సారస్వతాంశ ప్రశస్తి దన్ను జెందు'నట్లు చేసికొన్నాడు.

నన్నయ ఆదికవి యనుటకు సందేహములేదు. ఎన్నియవాంతరములు వచ్చినను ఆతని స్థానము కద లింపరానిది. అతనికి ముందరి కావ్యముగాని, కావ్యకర్త గాని కానరాదు, కానరారు. తత్పూర్వమంతయు శాసన వాఙ్మయమే. బృహత్కావ్యనిర్మాణాసక్తి యుండిన యాంధ్రులు కర్ణాటదేశమునకుపోయి కన్నడమున వ్రాయుచుండిరి. ఇందులకు పొన్న, పంప, జినవల్ల భులే సాక్షి.

సంపాదకీయ పీఠికాకారులు సంశోధిత ముద్ర ణావశ్యకతనుగూర్చి ఇట్లు వివరించినారు. 'తమ కాలమునందలి శిష్టుల యభిరుచులకును వ్యవహారమున కును అనుగుణముగా పదప్రయోగమున గొలది మార్పులు ప్రవేశపెట్టియుండినను తిక్కన పెద్దన సూరన మున్నగు నాంధ్రకవులందఱును నన్నయయెడ నప్రతిమానమైన గౌరవమును ప్రదర్శించియుండిన వారే. ఆంధ్రభాషకు సంబంధించిన సాంప్రదాయిక వ్యాకరణమును సరిగా నెఱుంగుటకు మహాభారత సంశోధిత ముద్రణ మత్యంతావశ్యకము.

ఒక్కవ్యాకరణమేకాదు, పదప్రయోగమేకాదు, ఛందస్సునకు, రేఫఱకార నిర్ణయమునకు, అర్ధాను స్వార చరిత్రకు, అనువాద విధానమునకు, కవితా లంకార కావ్యమార్గమునకు ఆదర్శమైపోయినట్లు విశదపడుచున్నది. వీనిచే పెక్కుసమస్యలు ఏర్పడినవి. అన్నిటికిని పర్యవసానము పాఠనిర్ణయము. ఆ సమస్య లేవన—ప్రధానముగా రెండు వర్గములు—

(1) నన్నయ విపులశబ్దశాసనుడని చెప్ప కొన్నందున ఆతడు ఆంధ్రశబ్దానుశాసనమాత్రమును వట్టిప్రచారముగా గావించి ఆంధ్రమహాభారతమును వ్రాసెనా లేక నిజముగా నాంధ్రశబ్దచింతామణిని వ్రాసి యుండెనా? నిజముగా వ్రాసినను వ్రాయకపోయినను అనంతర కవులపైనితని ప్రభావ మెంతవఱకుండెను?

(2) ఈతని యనువాద విధానమెట్టిది? యథామూలమా, పూర్తిగా స్వతంత్రమా, లేక మధ్యే మార్గముగా సందర్భోచితమా?

ఈ రెండు సమస్యలకును సమాధానముగా ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రయంతయు విమర్శింపవచ్చును. ఇందు మొదటిదానిలో నన్నయ ప్రామాణికత యనగా నేమి, తిక్కనాదులు ఎంతవఱకు నన్నయను అనుస రించిరి? నన్నయను పఠించియే కవిత నేర్చిరా లేక ఒకిపాటి కవిత నలవఱుచుకొన్నతర్వాత నన్నయను చూచి దిద్దుకొనిరా, యనునవి చర్చనీయాంశములు. నన్నయ తర్వాత మఱుగుపడి, బాలసరస్వత్యాదుల నాటికి తటాలున బయటపడిన ఆంధ్రశబ్దచింతా మణి, అంతవఱకు ఎట్లు పండితుల కంటపడక యుండియు ఒక్కఅక్షరమైననుపోక, ఎక్కడను లోపిం పక అసలు ఆంధ్రమహాభారతముకన్న చక్కగా భద్ర పఱుపబడియుండినది! 'నన్నయనే ప్రమాణముగా గ్రహించుటయూ, కవిత్రయమును ప్రమాణముగా గ్రహించుటయూ'అన్న ఈ మీమాంస ఎప్పటినుండి వచ్చినది? ఎందులకు వచ్చినది? తిక్కన యెజ్జనలమీద ఒకప్పుడు ప్రత్యయ ముండి పోయినదా? లేక పోయి మరల వచ్చినదా? ఇవి ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రలో గడ్డు సమస్యలు.

ఇక రెండవ ప్రశ్నకు సమాధానము ఒక్క ఆంధ్రదేశమునకేగాక యావద్భారత దేశమునకును సంబంధపడియున్నది. ఇది సంస్కృత మహాభారత పఠనమునకు పాఠనిర్ణయమునకును, శ్లోకసంఖ్యాది గ్రంథ నిర్ణయమునకును, చరిత్రకును ఉపయోగ పడునట్టిది. వ్యాసభారతముయొక్క మూలరూపము ఎట్లుండెను— అది కాలక్రమమున భారతదేశమందలి వివిధప్రాంతములలో ఎట్లెట్లు మారినది—అనుదానిని పోల్చి చూపుటకు ఆంధ్రానువాదము పనికివచ్చును. అప్పుడు ఆం. మ. భా. మాతృకానుసారమైనదేయని తలంపవలసియుండునుగాని స్వేచ్ఛానువాదమనుట కుదు రదు. భారతమును మరల అనువదించిన శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు ఇట్లు వ్రాసినారు. 'నన్నయ

భట్టారకుండు......మూలము ననుసరించుచువచ్చినను దన యిచ్చవచ్చినట్లు మార్చి మనోహరముగాఁ దెనిగించినాడు...సకలభాషావాగనుశాసనుండు నన్నయభట్టు తానిట్టి కథల నన్నిమారులును తెలిగింపక తగిన తావులందు హృద్యముగా నొక్కమారే తెలిగించినాడు. మూలమున దుష్యంతునికథయొక్క సందర్భమున యయాతికథకన్న మున్ను చెప్పఁబడియున్నది. తెలుఁగున నట్లుగాక యయాతికథ తరువాతనే దుష్యంతునికథ విరాజిల్లుచున్నది...సంస్కృత భారతములో భరతవంశము సవిస్తరముగా జెప్పుమనికోరిన జనమేజయునకు వైశంపాయనుం డట్లు దుష్యంతునికథను ముందు చెప్పియున్నాడు. నన్నయ భట్టారకు డది సమంజసముగా లేదని కాబోలు వంశానుక్రమణిక ననుసరించి యయాతికథనే ముందు చెప్పినాడు...'

ఇది ఎంతవఱకు సమర్థనీయము ? నన్నయ్య మార్చినాడా లేక ఆతనికి దొరకిన ప్రతిలో అట్లే యుండెనా ? ఇదియును సుసంభవమేగదా.

మరల శ్రీపాదవారే తిక్కననుగూర్చి యిట్లు వ్రాసినారు. 'తిక్కన సోమయాజి పెక్కు స్థలములందు పెంచి పెక్కుకథలుమార్చి, పెక్కుకథలు తీసివేసి తన యిష్టమువచ్చినట్లు గ్రంథము చేసియున్నాడు.' ఇది పండితుల దృక్పథమా చరిత్రకార దృష్టియా ? తిక్కన అనుసరించిన మూలమేదో ? నన్నయును పదివి తెలుగునేర్చెనని తలంపబడు తిక్కన 'కవిరాక్షసుడు చేసిన నియమంబు' మీఱి నన్నయవాడిన తెలుగులుగాక మఱికొన్ని యెక్కువ వాడియున్నాడు. 'జగముల నెల్లెడన్' అను పద్యమునందు నాలవచరణమున 'ఎం/తగుమతులైన' అని పద్యముచేసి, యెంతయును దానిపై కుమతులను సంస్కృత పదము యొక్క కకారమునకు గకారమువేసి ప్రాసము కల్పించినాడు. ఇత్యాదులు పెక్కు లితని కవిత్వమునందు బొడకట్టెడిని.' (ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక...)

ఈ ప్రధాన సమస్యలుగాక చిన్నచిన్న సమస్యలు పెక్కులు. నన్నయ మూడు పర్వములను సమగ్రము చేయలేదా, లేక చేసినది నశించినదా ? ఏల తిక్కన దానిని పూరింపలేదు ? కాబట్టి నాడు అది పూర్తిగా మూడు పర్వములును ఉండి తిక్కన తర్వాతనే ఆ భాగము లుప్తమై పోయియుండవలెనను నభిప్రాయము గొప్ప పండితులకే కలదు. 'ఆదరణీయ' యను పద్యమున తిక్కన 'ఆదిదొడంగి మూడుకృతు లాంధ్ర కవిత్వ విశారదుండు విద్యాదయితుం డొనర్చె మహితాత్ముడు నన్నయభట్టు దక్షతన్' అన్న దానికిని, అట్లే కేతన మారనలు కూడ ఆరణ్యపర్వమున శేషము కలదనక మూడును కలవనుటకును నర్థము. ప్రతాపరుద్రుని కాలము వఱకును నన్నయగ్రంథము సమగ్రమేయని తోచును. చదలువాడ సుందరరామశాస్త్రి గారును దండిగుంట సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారును తాము టీకతో ముద్రించిన ఆంధ్ర, మ. భా. ఉపోద్ఘాతములో నిట్లు వ్రాసినారు '...ఇట్లు తిక్కన మారనల కాలముల యందు నన్నయభట్టు రచితము లయిన యాదిసభారణ్యపర్వములు సమగ్రములై యుండి పదంపడి కాలక్రమమున నరణ్య పర్వోత్తర భాగ ముత్సన్న మగుటయు నా యుత్సన్న భాగమును ప్రబంధపరమేశ్వరుడునా ప్రసిద్ధిగాంచిన యెఱ్ఱా ప్రెగ్గడకవి రచియించి భారతము పూర్తిగావించెను... కొందఱు నన్నయభట్టరణ్యపర్వమును సమగ్రముగా రచియింపక విడిచెననియు నెఱ్ఱాప్రెగ్గడ తద వశిష్టభాగమును బూర్తిగావించెననియు నుడివెదరు. అయ్యది తిక్కన మారనల వాక్యంబులకు విరుద్ధం బగుటచే ననాదరణీయము.' మారన ప్రతాపరుద్రుని నాటి గన్నసేనానికి మార్కండేయ పురాణమును అంకితమిచ్చెను. తిక్కనకు శిష్యుడుగాన ఎంత చిన్నవాడోగాని ప్రతాపరుద్ర చక్రవర్తి క్రీ.శ. 1295 కు తర్వాత రాజ్యమునకు వచ్చినందువలన అటు వెనుకనే వ్రాసియుండ వలెనుగదా. క్రీ. శ. 1300 ప్రాంతమున కుండిన నన్నయరచనలో ఆరణ్యపర్వములో కొంత, కాకతీయుల పతనానంతరము విప్లవకాలమున నష్టమై యుండవలయును.

నన్నయ భారతమునే ఏల అనువదించెనను ప్రశ్న అంత గొప్పదికాదు. ఏలయన అది ప్రభువునాజ్ఞ. ఇక చిల్లర ప్రశ్నలను కథలను అటుంచి ప్రధాన సమస్యలలో మొదటిదానికి వత్తము.

(1) నన్నయ ప్రామాణికత

తిక్కనకు నన్నయయందు గౌరవ మపారమను టకు సందేహములేదు గాని ప్రామాణిక బుద్ధి ఉండెనా యన్నది ఆలోచింప వలసినది. అనగా 'ఆ మూడు పర్వములలో సామాన్యుడు నుడువు తెలుగు లరసి కొని' రచియించినది ఎంతవఱకు నిజము, ద్రాక్ష వాటి కవిరాక్షసు డెప్పటివాడోగాని అతడు నన్నయ భారతమే ప్రమాణమని యేల పల్కెను, సూత్ర సంపాదన లేదని యేల చెప్పెను. నన్నయ సమకాలికు డైనవాడని కథలలో చెప్పబడు భీమకవియైనయెడల ఆంధ్రశబ్దచింతామణిని ఎఱిగియే యుండును. నన్న యకు ద్వేషియైన నన్నయనెట్లు ప్రమాణీకరించును? తిక్కనకు ముందువాడా తర్వాతివాడా ? ఒకటెనిజము ఆంధ్రభాష ప్రయోగ శరణ్యమనుట. ఎవడును ఆంధ్రశబ్దచింతామణిని చూచినగాని, విన్నగాని పాపన పోలేదు. కాని వీ రందఱును నన్నయను ఎంతవఱకు 'అరసి' కొనిరి ?

తిక్కన భారతములో నన్నయనుగూర్చి 'ఆదర ణీయ' పద్యమున అతడు భరతములో 'ఆదిదొడంగి మూడుకృతు' లొనర్చెనన్నాడే గాని అతని ప్రామా ణికతనుగూర్చి యొక మాటకూడ అనలేదు. నిర్వచ నోత్తర రామాయణమున నన్నయస్తుతి చేయనేలేదు. సంస్కృత కవులను వ్యాస వాల్మీకులను నన్నయ స్తుతించినాడు. తెనుగువారిలో తానే మొదటివాడు గాన ఎవరినిగాని పేర్కొనియుండలేదు. తిక్కన నన్న య్యను పేర్కొనియుండ నక్కఱలేదా, గ్రంథాదిని మనుమసిద్ధిని ఆశీర్వదించి వెనువెంటనే 'హరిహర పద్మ గర్భులను నాదికవీంద్రుల నాత్మ సత్కవీశ్వరు లను భక్తిగొల్చి తగ వారి కృపం గవితావిలాస విస్తర మహనీయు డైన నను' అని చెప్పకొనుట ఉమ్మడి మాటగా కనబడుచున్నదిగాని నన్నయమీది ప్రత్యేక ప్రామాణ్యబుద్ధి కానరాదు. ప్రత్యేకాంధ్ర కవిస్తుతి చేయలేదు. మఱి తన తాతను 'సార కవితాభిరాము గుంటూరివిభుని మంత్రి భాస్కరు'ని గొప్పగా చెప్పు కొన్నాడు. చూడగా నొక రహస్యము బయటపడు చున్నది—కేతన దశకుమారచరిత్రను చూచిన తర్వా తనే తిక్కన, మొదట నిర్వచనోత్తర రామాయణ మున చేయని, నన్నయస్తుతి, భారతమున చేసినాడు. పైగా అది అందు విధిగా చేయవలసినదే. అందులో కూడ ఎక్కువగా ఏమియు చెప్పలేదు. పూర్వాంధ్ర కవుల స్తుతికి కేతన మార్గదర్శకుడు, కేతనచూపిన కృత్యవతారికా సంప్రదాయములను చూచియే తిక్కన, అనుకరించి, కొంతమార్చి, షష్ఠ్యంతాదులను రచించి తన పద్ధతులను మార్చుకొనెను. నిర్వచన మున లేని పద్ధతులు భారతమున కెక్కినవిగదా. తర్వాతివారు తిక్కన భారత మార్గానుయాయులు గాని కేతనపద్ధతివారుగారు. ఇంకనుచూడ—తిక్కన భారతములో—నిర్వచనముగా వ్రాయుటను గొప్పగా చెప్పకొన్నవాడు ఆ పద్ధతినికూడ మార్చుకొని భార తమున వచనములను 'సమృద్ధిగాను ప్రౌఢముగాను చేర్చినాడు'. కేతన తన్ను తిక్కన మెచ్చుకొనె నన్నాడు గదా—ఒక్క కవితకేగాదు వక్కాణలకుకూడ.

తిక్కన నన్నయనుపఠించి కవిత నేర్చుకొనలేదు గదా, అంతకన్న విచిత్రము కేతనయు నంతే. అది కేతన తన యాంధ్రభాషాభూషణములో నన్నయను ప్రమాణీకరింపక పోవుటయే. తానే తెనుగునకు మొదటి వ్యాకర్తయని చెప్పకొనుటయేగాక ఆంధ్ర కవులకు వాఙ్మయవిషయమున ఏది ప్రమాణమనుటను గూర్చి యిట్లన్నాడు.

> 'కంచినెల్లూరు మఱియోరుగల్లయోధ్య
> యనుపురంబుల పై గంగకరుగు మనిన
> పగిది నొక్కత్రోవ జూపెద; బహుపథంబు
> లాంధ్రభాషకు గలవని యరసికొనుడు'

నన్నయ పేరెత్తడు. తిక్కనవంటివాడు నన్న యను ప్రమాణబుద్ధితో పఠించి కవిత నేర్చియుండిన

కేతనకు ఆ మార్గము పనికిరాకపోయినదా ? ద్రాక్ష వాటి కవిరాక్షసుడు అంతగట్టియనుశాసనమును చేసియుండ నీరేల ఇట్లు 'బహు పథంబులుగల' వనుట. అందు నన్నయ్యది ఒక పథముకాబోలు.

మఱి నన్నయ్య ప్రామాణికత ఎప్పటినుండి? ఎఱ్ఱనకు తర్వాతనుండి ఏర్పడియుండునా ? అట్లును కానరాదు. కేతనకు తర్వాత వ్యాకరణము వ్రాసినవాడు కావ్యాలంకార చూడామణికారుడు విన్నకోట పెద్దన. శ్రీనాథునికి సమకాలికుడు. విశాఖపట్టణముజిల్లా ఎలమంచిలి పంచధారల ప్రాంతమువాడు. అచ్చటి చాళుక్య విశ్వేశ్వర చక్రవర్తికి ఆస్థానకవి. తన గ్రంథములో ప్రాచీనకవులను — సంస్కృత కవులనుగాని తెనుగు కవులనుగాని — ఎవరిని స్మరింపక, నన్నయ పేరైనను ఎత్తక వదలెను. శ్రీనాథుడును ఒక్క హర విలాసమున వదలెను. పెద్దన వ్యాకరణాధ్యాయమున ఆంధ్రశబ్దచింతామణి యొకటున్నట్లుగాని, ఉండినట్లుగాని చెప్పడుకదా —నన్నయ్య ఒకడే ప్రామాణికుడు, అతని భారతమును చదివి నేర్చుకొనుడని భావి కవులకు చెప్పడు. గ్రంథాంతమున,

'ఇది తెనుగున కెల్లను జ
పదవిదితంబైన తెఱగుప, ట్టించుక యె
ల్లిదముగ జెప్పితి, నంతయు
మదినెఱుగుం డరసి బుద్ధిమంతు లితరముల్'

తనది సమగ్రము కాదనియు లోకమునుండి గ్రహింపుడని కవులను హెచ్చరించినాడు. ఇది కేతన మాటలకు బలము కలిగించుచున్నది. కాని ఇందే, 9 వ ఉల్లాసమున 58 వ పద్యములో,

'అచ్చుపరమైన పట్టునం బ్రాణిపదము
కర్మ మగుచోట దక్క నుకారయుక్తి
వాడుకొనరు చకారభావమున దాని
ననుచరింపుదురు కవిత్రయానుమతిని'

అనునది కనబడుచున్నది. పద్యములు 54 నుండి 58 వఱకు ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమువారి ప్రతిలో లేవు. సాహిత్య పరిషత్తువారి ప్రతిలో కలవు. గ్రంథాంతమున 'అరసి'యనిచెప్పి మఱి యెచ్చటను కవిత్రయము పేరెత్తనందువలన ఈ నాలుగు పద్యములును తర్వాతివారెవరో చేర్చి యుండవలెను. ఇందు కేతనపద్యములు కూడ ఎవరో చొప్పించి యున్నారు.

ఈ విధముగా శ్రీనాథుని కాలమునకు కూడ ఏర్పడని ప్రామాణికత నన్నయ్యకు తర్వాతకదా వచ్చి యుండవలెను. నన్నయ ప్రామాణికతను గుఱించి సంపాదకీయోపోద్ఘాత మిట్లనుచున్నది — 'అతనికి బూర్వము శాసనము లందుగల యాంధ్రభాషను బరికించినచో నది ప్రకృతి ప్రత్యయరూపవైవిధ్యముతో గూడి యవ్యవస్థితమై యుండినట్లు తెలియవచ్చును. దానిని అప్పుడు వ్యవహారమునందుండిన భాషను పరిశీలించి యందు సంస్కృత పదములను వాడుట కనువగు విధానము నేర్పఱిచి, నన్నయ యాంధ్రమునకు స్థిరమును మహాకావ్యోపయోగియు నగు సుందర రూపమును కల్పించుటచే నతనికి శబ్దశాసన బిరుదము కల్గెనని యూహింపవచ్చును. మహాభారత కర్తృత్వమును బూనుటకుముందే యతడు శబ్దశాసనత్వమును నిర్వహింపవలసి వచ్చెను. 'విపుల శబ్దశాసనుడ' నని యాత డవతారికలో దన్నుగూర్చి చెప్పుకొనుట యిందుచేతనే'.

ఇదంతయు యుక్తియుక్తముగానే కనబడుచున్నది గాని మనకవులు బిరుదములుపొంది తర్వాత కావ్యములలో ఆ బిరుదము ప్రయోగించుకొనిరా లేక ఆయాపనులు నిర్వహించుచునే బిరుదములను పెట్టుకొనిరా యనునది సమస్య. కేతన దశకుమార చరితానువాదమునందు తాను అభినవదండి నని చెప్పుకొన్నాడుగదా అది దేనినిబట్టి? ఇది తనదే (దండిది) ద్వితీయ గ్రంథానువాదమా ? కవులు గ్రంథములు వ్రాయుచు కొంత ప్రచారముచేయుచు అంకితాది కావ్య భాగములను చివర వ్రాయుట అలవాటు. దశకుమారచరిత్రానువాదముచేత కేతన అభినవదండి. ఆంధ్రమహాభారత రచనచేతను ఒకప్రాటి ప్రచారము చేతను నన్నయ విపులశబ్దశాసనుడు. అంతమాత్ర

మునకే ఆత డాంధ్రశబ్దచింతామణి కర్తయని తేలదు. ఇందులకు చేయపడినఊహలు నిరాధారములు.

తఱచిచూడగా ఆంధ్రశబ్దచింతామణిని అసలే ఎఱుగరుగదా నన్నయను ప్రామాణికబుద్ధితో పఠించి, తద్ద్వారా కవితను పదప్రయోగాదికములను తెలుగులో ఆదికవీంద్రులు నేర్చుకొని తర్వాతనే కవిత చెప్పినారనుటకూడ సందేహాస్పదముగా నున్నది. తిక్కన కేతన మారన మంచన ఎఱ్ఱన శ్రీనాథ పోతనాదులు ఈ సంప్రదాయమును ఎఱుగరు. నన్నయను అతిక్రమింప గూడదను శాస్త్రము నాటికి వచ్చినట్లు లేదు. ఎఱ్ఱన మాత్రము అరణ్యపర్వశేషపూరణమునకును 'తద్రచనయకా' చేయుటకును ఆతని 'సరస సారస్వతాంశ'ను అలవఱచుకొనెను. చక్కని అనుకరణము. అట్లుండియు వెనువెంటనే కవిత్రయ ప్రామాణికత ఏర్పడినట్లు కానరాదు. ఏలయన పూర్వ కవి స్తుతిలో కొందఱు ఎఱ్ఱనను, కొందఱు అతనినివదలి అతనిస్థానములో నాచన సోమనాథుని స్తుతించి యున్నారు. ఇంతవఱకును నన్నయకులేని ఏకైక ప్రామాణికత బాలసరస్వత్యాదులకు తర్వాతనే వచ్చి యుండవలెను. క్రీ. శ. 11 వ శతాబ్దమున వెలువడిన ఆంధ్రశబ్దచింతామణి తక్షణమే అదృశ్యమై అటుతర్వాత కొన్ని శతాబ్దములకు లభ్యపడెనా! సిద్ధడొకడు తెచ్చి బాలసరస్వతి కిచ్చెనట !

'ఏమి మహాద్భుతం బిది హరీ!
హరి ! యెక్కడి యాంధ్రశబ్ద చిం
తామణి ఫక్కి యెక్కడి
మతంగ నగంబు, యుగాది సంభవుం
డై మని చన్న నన్నయమహాకవి
యెవ్వడు ! సిద్ధుడెవ్వ ! డా
హా, మదగణ్యపుణ్య సముదగ్రత
జేకుఱెగాదె యిన్నియున్'

'ఇల బ్రజ్ఞానిధులౌకవుల్ మునుపు
లేరే, వారు వ్యాఖ్యాన క
ర్తలుగానోపరె ? పెక్కువత్సరము
లంతర్భూతమై యున్న యీ
తెలుగున్ వ్యాకరణంబు నా కొసగె
బ్రీతిం డీక గావింపు మం
చల సిద్ధుండు మదిష్టదేవత
విరూపాక్షుండు నిక్కంబుగాన్'

ఇట్టి కథలను అసత్య ప్రచారములను ఆ కాలమున జనులు నమ్ముచుండిరి. రాజులకు అంకితమిచ్చు బాధలు తప్పించుకొనుట కనుకూలముగా కవులు స్వప్నములను కల్పించుచుండిరి. దేవుడనగానే ఏరాజు కాదనగలడు. ఈ యసత్యములనుగుఱించి యొక యుద్గ్రంథము వ్రాయవచ్చును. తన వ్యాకరణ జ్ఞానమునకు ప్రామాణికత్వము కలుగుటకు బాలసరస్వతియు, అతనినిమించి తనకు కలుగుటకు అప్పకవియు పోటీలుపడి చేసిన కల్పనగాని ఇది ఇతరముగాదు. ఇంత యెందులకు ఒక్క సారంగధరుని కథ వలననే ఇదంతయు మోసమని స్పష్టము. 'మహిని రాజనరేంద్రుడు మాళవపతి' అని చేమకూర వేంకట రాజు చెప్పినాడు. చారంగికథ శైవులవలనవచ్చి చివరకు రాజరాజనరేంద్రునికిని రాజమహేంద్రపురమునకు ముడిపడనది. సంబంధములేని యౌగంధరాయణుని కథ ప్రతాపరుద్రునికి ముడిపడలేదా. కాళిదాసు భోజుడును మల్లినాథసూరియు సమకాలికులని కొందఱు వ్రాయలేదా. రాజరాజనరేంద్రునికి రత్నాంగియు లేదు చిత్రాంగియులేదు. రాణి అమ్మంగాదేవి. గంగైకొండ చోళుడని ప్రసిద్ధినందిన చోళరాజు రాజేంద్రచోళుని కొమార్తె. కుమారుడు రాజేంద్రుడు, తర్వాత ఉభయకులోత్తుంగచోళుడని పేరు పొంది ఆంధ్ర తమిళ రాజ్యములను ఏబదియేండ్లు పాలించినవాడు. సారంగధరుని వాసనయేలేదు. చరిత్ర తెలియనికాలమున 'ఫోర్జరీ'చేసిన బాలసరస్వత్యాదులు తమ అసత్య పరంపరవలన బయటపడినారు.

ఆంధ్రవాఙ్మయమందు పరిశోధన యారంభించిన అప్పకవ్యాదులు తమకు కనబడిన వ్యత్యాసములకు తగిన సమాధానములు వెదకుచు చివరకు ఇట్టి కల్పనలలో పడినారు. బమ్మెర పోతరాజుయొక్క రేఫఱకారజ్ఞానమునే అప్పకవి శంకించినాడుగదా.

పోతరాజు స్వతంత్రించెనా లేక అప్పకవిపాటి పండితుడు కాడా!

'బమ్మెర పోతరాజ కృత
భాగవతంబు జగద్ధితంబుగా
కిమ్మహి నేమిటం గొదువ!
ఎంతయునారసి చూడగాను రే
ఫమ్ములు రాలునుం గదిసి
ప్రాసములైన కతంబునం గదా
ఇమ్మహి నాది లాక్షణికు లెల్లను
మాని రుదాహరింపగన్'

ఈ కథలను విశ్వసించి ఆధునికపండితులు, పూర్తిగ చారిత్రక భావములు సహింపనివారు, ప్రాచీన మార్గముననే యుండుటలో ఆశ్చర్యములేదు. 'ఆం. శ. చిం. నన్నయ వ్రాసెననువారును లేదనువారును కలరు. అధర్వణుడు చిం. మణిని పూరించినవాడు. చిం. మణివలెనే సంస్కృతమున రచించెను. అహోబల పండితీయము...వ్యాఖ్యనుండి సంగ్రహింపబడినవే గాని ఈ కారికలకు ప్రాచీన తాళపత్ర మాతృకలు లేవు ... వేరుమాతృకలు లభింపకుండుటచే వానిని అహోబలపండితుడే రచించి ప్రసిద్ధికై యధర్వణుని పేరిడెననియు, అట్లే బాలసరస్వతి తెలుగున టీక రచించువఱకు చింతామణి ప్రచారములోనికి రాకుండుటచే బాలసరస్వతియే దానిని రచించి గ్రంథ గౌరవమునకై నన్నయపేర వెలయించెననియు నిటీవల కొందఱు విమర్శకు లొకవాదమును లేవనెత్తిరి ... సమ్మతమ్ములు కావు...చింతామణి దానివలన వాగను శాసన బిరుదము...పరంపరాగతముగా లోకమున.. ఇది సిద్ధాంతిత విషయము ... పై రెండు గ్రంథములును సంస్కృతములో సూత్రప్రాయముగా వ్రాయబడినవి. అందు లక్షణములేగాని లక్ష్యములు లేవు ...' అని పెద్దపండితుల యభిప్రాయము.

'మున్నుతెనుగునకు లక్షణ...క్రొత్తగ నాంధ్ర భాషకును...' అను పద్యములకు ఇట్లర్థము చెప్పినారు శ్రీ వఝులవారు. 'ఆంధ్రశబ్ద చింతామణి సంస్కృత శబ్దములను దెనుగులోనికి దెచ్చుకొనుటలోని పద్ధతులు మాత్రమే ప్రధానముగా రచించుటచే నది తెనుగునకు లక్షణమనిపించుకొనదని కేతన యిట్లు చెప్పెనన్న యర్థము సైతము పై పద్యములకుఁ జెప్పుటలో విరోధ మగపడదు. కాని యావఱకు జింతామణివంటి వ్యాకరణము లేదను నర్థము సైతము పై పద్యములవలన లభింపకపోలేదు. అట్లయిన నది యావఱకు బుట్టియుండలేదనుట సరికాదుగదా.' (ఆం. శ. చిం. విషయ పరిశోధనము). 'ఇందలి పీఠికలోని పద్యములకు నన్నయాథర్వణులు సంస్కృత ప్రాకృతములకు సంబంధించిన తత్సమభాషకు లక్షణము వివరించిరనియు, అందుకొరవడిన దేశ్యపదములకు తానిపుడు లక్షణములు చూపుచున్నాననియు కేతన యాశయముగా గ్రహించుట సరసమైన పద్ధతి' (దు. వెం. శా. సంస్కృతి సం. 3). ఒకటి స్పష్టము గదా కంఠోక్తముగా వీరెవ్వరును ఆంధ్రశబ్దచింతామణికి సంబంధించిన వాక్యములు చూపలేదు. ప్రాచీన పండితులుగాని కవులుగాని దాని నెఱుగరు. వారి భాష దానిపై నాధారపడలేదు. లోకమునుండియే గ్రహించినారు. నన్నయ భారతమునుండి కూడ కాదు. తనకుముందు వ్యాకరణమే బొత్తుగా లేదను కేతన మాట లసత్యములా! 'నన్నయ భట్టాదికవి జనంబుల కరుణన్' అన్నవానికి చింతామణిని గుఱించి యొక మాట చెప్పుట కష్టమైనదా. 'భాషావేదులు నననిని యా షణ్ముఖ పాణినులకు నగు నెనయని సంతోషింప నాంధ్రభాషాభూషణమను శబ్దశాస్త్రమును రచియింతున్'. ఇవి విన్న తర్వాత కూడా సందేహమా? మన పండితుల మార్గము చారిత్రక దృక్పథమునకు భిన్నముగా నున్నది.

బాలసరస్వతిది 17 వ. శతా. తెలుగుటీక. అప్పకవిది 17 వ శతా. తెనిగింపు పద్యములలో. అహోబల పండితునిది పై రెంటిని సమన్వయించి సంస్కృతములో విపులవ్యాఖ్య. ఇందులో బాలసరస్వతికిని అప్పకవికిని చింతామణి ప్రతులు వేవేఱుగా లభించినట్లును అందనేక పాఠభేదములు గోచరించినట్లును ఆ రెంటిలో బాలసరస్వతి పాఠమునే తాను

గ్రహించినట్లును అహోబలపతి చెప్పియున్నాడుగదా. అందు పూర్వ వ్యాఖ్యానములను విమర్శించినాడు.

చూడగా ఇది 17 వ శతాబ్దమునుండి ఏర్పడిన సమస్య. అసలు రహస్యము తెలియకయో, తెలిసి ఎత్తుకు పైయెత్తుగానో అప్పకవి, ఆకాలమున దొరకిన గ్రంథములను ఓపికతో పరిశోధించి గొప్పపని చేసినాడు. తెలుగువారిలో మొదటి డాక్టొరేటుబిరుదు అతనికే చెల్లును. ఆతని సిద్ధాంతము లెట్లుండినను ఆతనియాస్థ కొనియాడదగినది. నన్నయ తిక్కనాదులలోని భేదములును, తర్వాతి కవులలోని భిన్న విషయములును రీతులును ఛందోవ్యాకరణాది వైమత్యమును చూచి ప్రచీన లాక్షణికులకే 17 వ శతాబ్దమున పరిశోధనావశ్యకత తోచినది. సాధుత్వాసాధుత్వ నిర్ణయముయొక్క ఆవశ్యకత అభిలషణీయమైనది.

నన్నయ తిక్కన ఎఱ్ఱనల పాఠములేవో నిర్ణయించుట సులువైన పనిగాదు. అసలు ప్రతులు ఎన్నడోపోయినవి. మాతృకలకు పుత్రికలును వానికి పుత్రికలునుగా ఎన్నియో తరములు దాటినవి. ఎంతవఱకు తాళపత్రములు శరణ్యములు. వానితో లాక్షణికులయు, వ్యాఖ్యతలయు, సంకలన గ్రంథకర్తలయు ఉదాహరణములను, మహాకవుల అనుకరణములను—ఇంతెందులకు వాఙ్మయమునంతటిని మథించి సారమును క్రోడీకరించి పోల్చి పరిశోధించినగాని సాధ్యముగాదు. అనువాదవాఙ్మయమునకు మూలము ఎంతో తోడ్పడును, కాని మనవారిది యధామూలమా స్వతంత్రమా, సందర్భోచితమా, యథాసౌకర్యమా, కావ్యమందంతయు ఒక పద్ధతికలదా? కొంత ఒక విధము మఱికొంత మరొకవిధము— ఇట్లుండుటయు కొంత బాధాకరము.

ప్రప్రథమున ముద్రించిన పండితులు అప్పకవ్యాదులను విశ్వసింపక తప్పలేదు. నన్నయ ఆదికవియే గాక ఆంధ్రశబ చింతామణి కర్త, అథర్వణుడు ద్వితీయాచార్యుడు, తిక్కనాదులు నన్నయనే అనుసరించిరి అను భావపరంపరలో వచ్చినవారుగాన వింతగా కనబడిన ప్రయోగములు ప్రామాదికములని తలంచి మార్పక తప్పలేదు. వారట్లు సంస్కరింపక పోయియుండిన సమకాలిక పండితులు గర్హించియేయుండురు. ఏ కాలపు పాండిత్యము ఆ కాలమునకు ఒఱపురాయి. ఇట్లుండగా ఎంతో పరిశోధన సామగ్రి దొరకి పరిశోధించి మనమిప్పుడు గ్రహించిన నూతన పాండిత్యము ననుసరించి, ఈ పండితులకు గ్రాంథిక దురభిమానము నారోపించి 'వారు దిద్దివేసినారు' 'చిత్తము వచ్చినట్లు మార్చివేసినారు' 'అట్లు చేయుటకు వీరికేమి అధికారము' అని యాక్షేపించుట వారి భాషాసేవకు విశ్వాసము చూపుట కాదుగదా బొత్తిగా దయారహితముగా నున్నది. ప్రాచీన లేఖకులే 'కరకృత మపరాధం క్షన్తుమర్హన్తి సంతః' అని వ్రాయుట ఆచారము. శ్రీ వీరేశలింగము పంతులవంటి చారిత్రక దృక్పథము గలవారే చరిత్ర తెలియనినాడు 'పిఠాబుఖానను' పాఠమును 'చితాబ్జఖాను'దని మార్చలేదా, దానిని కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావుగారు దిద్దలేదా!

చూడగా కేతన విన్నకోటపెద్దనలు చెప్పినట్లు తిక్కనాదులు నన్నయను చక్కగా అవగాహన చేసికొని అతనిమార్గమును గ్రహించియు స్వతంత్రించినారనుటకు లేదు. ఏలన 'బహుపథంబు లాంధ్రభాషకు కలవు'. ఇక పాఠ నిర్ణయాదులను గుఱించి చర్చించుటకు అనువాద విధానమునుగురించి చర్చించుట అవసరము.

2 అనువాద విధానము

నన్నయాదులు అనువాదము చేయునప్పుడు తమకు తోచినట్లు మార్చిరని మనవారి యాశయము. సంస్కృత మహాభారతము మూలప్రతులు దేశమందు భిన్నప్రాంతములలో భిన్నరీతుల నున్నవి. నేడు మనకు దొరకు సంస్కృత మూలము యొక్క ప్రతుల ననుసరించి నన్నయాదులు మార్చిరని తలంచుటకూడ ఎంతవఱకు సమంజసము? ఇచ్చటకూడ మన పండితుల చారిత్రకదృష్టి వేరు విధముగా నున్నది. నన్నయ ఏప్రతిని అనుసరించెను? ఆయన కాలమున ఇన్నిప్రతులుండినవా? 'మహాభార

తంబునుంబోలె శతపర్వ సమన్వితంబును'అని మన కవులుచెప్ప శతపర్వము లెప్పుడు అష్టాదశ పర్వములైనవి? దీని మూలరూపమేమి? ఎన్నిశ్లోకములు? ఇత్యాద్యనేక సమస్యలను గుఱించి మన తెలుగు పండితులు ఇటీవల చూపు శ్రద్ధ ఏబదియేండ్లక్రింద చూపలేదు. నన్నయ్య 'మార్చుట, అతిక్రమించుట, తగ్గించుట, తీసివేయుట, ముందువెనుకలు చేయుట' ఎంతవఱకు సాధువులో మూలమునుగుఱించి చేయబడిన పరిశోధన తెలుపగలదు. పూనా పండిత మండలియు శ్రీ సూక్థంకరు మహాశయులును చేసిన పని జగత్ప్రసిద్ధము. దీనినిగుఱించి ఈ పరిశోధిత ముద్రణ వర్గమువారు విస్తారముగా వ్రాసియున్నారు. ఈ పరిశోధనావశ్యకతను గుఱించి ప్రపంచ సంస్కృత విద్వాంసులకే చైతన్యము కలిగించి, జర్మని పండితుడు వింటర్నిట్సు తన సంస్కృతవాఙ్మయ చరిత్రమున పలుమార్లు ఉదాహరించి ప్రశంసించునట్టి యొక గ్రంథమును వ్రాసినవారు ఆంధ్రులే, మనవారే. వారిని గుఱించి మన పండితులకే ఏమియు తెలియకయుండుట ఒక యాశ్చర్యము. వారు మా పినతాతగారు వేదము వేంకటాచలముగారు. Vedam Venkatachalam Iyer అనియు, V. V. Iyer అనియు ప్రసిద్ధులు. నెల్లూరిలో న్యాయవాదులుగనుండియు బహుభాషా కోవిదులై సంస్కృత వైదికవాఙ్మయమును మథించి పౌరాణికచారిత్రక భూగోళాది బహువిషయములపై వ్యాసములు ప్రకటించి తమ సమకాలిక జర్మన్యాదిదేశ పండితులకు పరిచితులై ప్రామాణిక పీఠము వహించి యుండిరి. (1864—1931). వీరు సంస్కృత మహాభారతమునందలి పర్వానుక్రమణికను ప్రధానముగా గ్రహించి, భిన్నదేశప్రతులతో పోల్చి ఏయేభాగములు ప్రక్షిప్తములు అనుటను గూర్చి 1922 లో 'A Study of the Preliminary Chapters of the Mahabharata to separate the original from the spurious' అని యొక గ్రంథమును వ్రాసిరి. దీనిని వింటర్నిట్సు, సూక్థంకర్ పండితులు శిరసా వహించినారు. దీని ప్రతులు ఇప్పుడు దొరకవు. మన లైబ్రరీలలోను ఎక్కడనోగానిలేవు. కాబట్టి అందుండి వారి యభిప్రాయములను పరిశోధకుల అనుకూలము కొఱకు ఇచట ఉద్ధరించుచున్నాను. పు. 97—100.

I have to introduce to the reader, here, a metrical translation of the Mahabharata into the vernacular dialect of Telugu. The translation was started by a great Telugu poet of the name of Nannaya Bhatta. He was a brahman, a great scholar and accomplished poet. He flourished at the court of the Eastern chalukya king Vishnuvaradhana, who had his capital at Rajahmundry on the northern bank of the Godavary in the east-coast district of the same name and is believed to have ruled from 1022-1066 AD. (ఇప్పుడు పరిశోధకుల యభిప్రాయము 1019—1061.)

The poet completed the rendering of the first two books and passed away after a considerable portion of the third book had been done. The work was completed after long interals of time by two other poets of great eminence. These three poets deservedly rank as the greatest in the field of Telugu literature. The work of the first of them, comprising the first two Books and the unfinished portion of the third, was written, as ascertainable from historical records towards the earlier part of the 11 th century of the christian era. It is thus at least 900 years old. Its value, therefore, for comparative criticism, is very great. At that period it appears that the text of the Bharata had already been consolidated almost entirely into its present form. While therefore identity of matter conveys no indication as to antecedent period at which an interpolation may have found its way into the text, the existence of any significant variation or omission is full of suggestion.

The translators undertook the task as a religious one. They were Brahmans, eminent as men of letters even in times so prolific of true scholarship. They allowed themselves a certain lattitude, which would bear comparison with similar work of translation elsewhere. They

might abridge a tedious narrative, they might ignore tiresome repetition. In places where the description of a landscape or seasonal scenery, or personal charms of a beautiful woman or other like topics formed the theme, they might give free play to their fancy and develop the sketch in a style of art favoured by them. But there are matters with which they could not and did not tamper. They could not alter the facts or the sequence of historical narration. They might correct an apparent error or accidental slip. They might set right an incorrect reading. They might leave out an ·unimportant portion but if they chose to embody it they could not mistranlate it. They could not misplace geographical locations or unsettle chronological data or vary arithmetical figures. They might perhaps occasionally take liberties in the arrangement of the matter. Where the context allowed and where the narrative would not suffer but, on the other hand gain by the dislocation. But they could not, as Brahmin poets, suppress passages which were put into the original text with set purpose that every brahman could easely understand and to suppress which would be little short of profanation.

They were orthodox scholars, who believed in the religious merit of a study of the Bharata They say so in their work. They expected to achieve a higher merit by rendering the text accessible to the general.........That is what heightens the value of this translation for purposes of comparative study. The first portion of the Telugu translations was done at the court of a powerful monarch to whom it was dedicated. His vanity or that of his ancestors suggested the derevation of his lineage from the Pandavas themselves. It is not possible or probable that incorrect renderings should have been offered to or passed unchallenged by the assembly of literary talent at his court.

It is a matter for wonderment that the Telugu Bharata does not speak of the visit of Brahma to vyasa on the copy prepared by Ganesa to the dictation of Vysaa.

Was it possible that the Brahmin translator of the Bharata should have suppressed these incidents if they existed in the text that he followed? What motive could he have had for suppressing them? They were calculated to heighten the sanctity of the original work, and would certainly have to enhance the scriptural value of the translation and the religious merit of the translator, was it for him to suppress the fact that the great Bharata was usherd into existence by the pen of Ganesa under the sponsorship of the creator of the Universe? Telugu poets are generally in the habit of inventing such embellishments and this poet could certainly not have served either himself or his reader by suppressing these recitals. At any rate, this suppression was not calculated to flatter the vanity of the monarch to whom the work was dedicated. On the other hand we find in the Telugu Bharata, ·language, in profusion, reproducing the praises bestowed on the work of vyasa in the original and expressing, in glowing language, the benifits religious and secular supposed to follow from a study or knowledge of its contents,

There is another fact requiring mention. The Telugu Bharata is clear that it was the identical text recited by Vaisampayana to Janamejaya that was recited also to Gods, the pitries and Daemons, Narada, Suka etc. It is apparent that the Sanskrit text of the Telugu poet, contained, in this respect, something different from what we now possess.

Further Comment superfluous.

* * *

పర్వానుక్రమణికా పర్వసంగ్రహములను గుఱించి ఇట్లు వ్రాసినారు —

The Value of the Telugu Preliminary enumeration for critical purposes cannot be understated (p. 137). The author purports to translate the Sanskrit పర్వానుక్రమణికా and పర్వసంగ్రహ or what is now the 2 nd chapter of the Bharata or what in his time, (the first half of the eleventh century A. D.) corresponded to the same. It should be understood that the cantoes he enumerates are the cantoes of the original Sanskrit Composition and not of his own translated text. It should also be noted that the Telugu translation does not reproduce the Sanskrit post scripts (p. 137)...To sum up, It appears that the Telugu translator dealt with some version of the original, but it is not clear that the enumeration in the text used by him was quite like what we now find in the text in vogue. (143)......It is clear that the Telugu enumeration was written out by the author in view of his undertaking to faithfully reproduce the Sanskrit, though with the knowledge that the arrangement of the Sanskrit text did not agree with the same; and with the knowledge that the enumeration he was giving would not agree with the text of the translation he was preparing. Of course he should also have known, if the Sanskrit Preliminary enumeration stood as it does now, that he was designedly altering it. He did not alter it to suit the arrangement of the text as it stood in Sanskrit. He did not alter it with the idea of rearranging the text in his translation to accord with his own enumeration; for, his text is, Chapter after Chapter, in accordance with the Sanskrit original. It is therefore impossible to conceive why or how he should have made an international departure, involving responsibility in double regard. Knowingly and willingly he prepared a list which did not accord with the Sanskrit Preliminary enumeration or with the Sanskrit post scripts or with his own translation of the text. Was that likely? The writer is of opinion that the Preliminary enumeration in Sanskrit has been revised since the time of the Telugu author, that the latter copied the text of the enumeration as he found it, though he knew it varied from the reality as found in the body of the epic.,. (145)......whatever the contradiction or absurdity was, it was the work of Vyasa. But Vyasa was eternal and an incarnation of Vishnu: Was it for this Brahman poet to question the propriety of Vyasa's composition? Certainly not. He would render into Telugu what he found in the Sanskrit enumeration and the Sanskrit text, and leave it to Vyasa to justify all. This, in brief was probably the attitude of the Telugu poet. The text of the sanskrit Bharata had been radacted, probably, though we cannot say with assurance, finally and almost all of the interpolations admitted into this huge hotch-pot of centoism, before the Telugu author's time. But the first two chapters had probably not been completely revised with a view to making changes, additions and substractions on the principle of mutatics mutandies, having due regard to the interpolations." (146)..,.

"At one time of its history the Bharata was divided into cantoes, of which the traditional number was one hundred. At a later period the Bharata was devided into Books (the number of which reached 18 in a progressive scale of variation ....

That the Puranra now extant under the name of Harivamsa was a later forgery.

That a comparison of the Telugu author's enumeration of the hundred cantoes with the Sanskrit preliminary enumuration, shows that, in the case of 17 or 18 canto titles, the Sanskrit post-cripts are of doubtful authority" (p. 149)...

Whether the Telugu author had a more complete original before him or whether he discovered, from the example of the detail of the first book, that a note about the cantoes in connection with each book was contemplated and had better be supplied, he has in his summary given the number of cantoes in each Book, including the first canto of each book by name, so that, when we know the first canto of each Book and the number of cantoes of that Book, we can find out what they are by reference to his preliminary enumuration in due observance of sequence.

The Telugu gives us correct idea of the relation of the cantoes to the Books, which information has been withheld from us in the Sasnkrit original either by accident or design" (P. 152)

యయాత్యుపాఖ్యాన దుష్యంత చరిత్రములను గురించి చర్చించి ఇట్లు వ్రాసినారు.

'The Yayatyupakhyanam found in the Bharata is, word for word and line for line, a copy of what is found in the మాత్స్య పురాణ, where the recital is by the fish avatar to Manu, the first man or King... ..... It is clear to the writer that both these upakhyanams are interpolations and that Yayatyupakhyanam was probably of a later date in entry into the Bharata than even the redaction of the 2 nd Chapter. As usual we have a brief and also an extended narrative of Yayati's story. It is thoroughly extraneous matter and the double infliction might have been spared '

ద్రౌపదీ వస్త్రాపహరణమును గురించి—

సీ॥ ఇది సేయగాదని మది విచారింపక
సద్గర్హితుండు దుశ్శాసనుండు
నెట్టన ద్రౌపది గట్టిన పుట్టంబు
సభలోన నొల్చె నాశంకలేక,
యుడుగక యొలువంగ బడియు మున్నపనీత
మైన యవ్వస్త్రంబునట్టివయవ
లలితాంగి జఘనమండలమున బాయక
యొప్పుచునున్న, నయ్యువిద జూచి
గీ॥ సభ్యులెల్ల నుదిత సమ్మదులైరి, దు
శ్శాసనుండు వస్త్రచయము పర్వ
తోపమానమైన, నొలువంగ నోపక
యుడిగె లజ్జబొంది యుక్కు దక్కి.

'It is apparent from the above that the text translated by the Telugu author knew nothing of Draupadi's appeal to Krishna or of his intercession. The inference is clear that the passage referring to the same is an interpolation of a period later even than that of the Telugu poet.' (p. 181) ఇదంతయు చూచినతర్వాత నన్నయ తగ్గించి, తీసివేసి, మార్చి స్వాతంత్ర్యము వహింపలేదనియు చాల జాగ్రత్తతో తెనిగించెనని తెలియుచున్నది. సూక్థంకరు, వింటర్నిట్సు పండితులు ప్రమాణముగా గ్రహించిన మాచినతాతగారి రచన మన యాంధ్రుల కింకను తెలియకపోవుటయనగా ఎట్టిది! పాఠ నిర్ణయమందును అర్థనిర్ణయమందును మూలముతో పోల్చుటకు పై యభిప్రాయము లెంతో తోడ్పడగలవు గదా.

ఈ భారతము ఎంత మార్పులను పొందినదో గాని మార్చినవారి అజాగ్రతకూడ అంతకన్న అధికముగానే కనబడుచున్నది. భారతమును మును మనవారు పంచమవేద మన్నారుగదా. మరివీరే భరతనాట్యశాస్త్రమునుకూడ పంచమవేదమని చెప్పియున్నారు.—

'మహేంద్ర ప్రముఖైః దేవైః
ఉక్తః కిల పితామహః
'క్రీడనీయక మిచ్ఛామో
దృశ్యం శ్రవ్యంచ యద్భవేత్
నచవేదవిహారోఽయం
సంశ్రావ్య శ్శూద్రజాతిషు,
తస్మాత్సృజాపరం వేదం
పఞ్చమం సార్వవర్ణికమ్'
ఏవమస్త్వితి తానుక్త్వా
....
నాట్యాఖ్యం పఞ్చమం వేదం
సేతిహాసం కరోమ్యహమ్.
....
నాట్యవేదం తతశ్చక్రే
చతుర్వేదాఙ్గ సంభవమ్.'

రెండును వెవ్వేరుగా పంచమవేదములా కలసి పంచమవేదములా అర్థమగుటలేదు. దేశమందంతయు భారతము పఠింపబడుచుండినది. భరతనాట్య ప్రదర్శనములును జరుగుచుండినవి. ఒకదాని ఉనికి ఎఱుంగక ఇంకొకరు కల్పించిరా లేక దేశమందు కొన్నిప్రాంతములో భారతమును కొన్నిట భరతనాట్యశాస్త్రమును పంచమవేదములా! ఇట్టి గందరగోళమునకు మూలము గుఱియై యుండగా మనమేమనగలము. ఇదంతయు నన్నయనాటికి జరిగిపోయినది. కాన నన్నయ మూలమును చక్కగా పరిశోధించి నిర్ణయించుట దేశోపకారి.

(సశేషం)

స్కైలాబ్

(గగనప్రయోగశాల)

శ్రీ ఐ. ఆర్. వేలూరి

1972 వ సంవత్సరాంతంలో—ఒక శుభముహూర్తాన్న, ముగ్గురు అమెరికను ఆస్ట్రోనాటులు ఆకాశ పరిశోధనలో మానవాళికి 'మరో ఘనవిజయం' సాధించబోతున్నారు. ఈలోగా రష్యను శాస్త్రజ్ఞులు ఇదేరకమయిన ప్రణాళికని అమలుపరచకపోతే, ప్రప్రథమంగా అమెరికన్లు భూమికి 270 మైళ్ల ఎత్తున గుండ్రని కక్ష్యలో (Orbit) గగన ప్రయోగశాల (Sky Lab) లో 28 రోజులుండి జీవశాస్త్రంలోనూ, భూభౌతికసౌరశాస్త్రాల్లోను రకరకాల పరిశోధనలు చెయ్యటానికి Nasa ఆధ్వర్యంలో ఏర్పాట్లు జరుగుతున్నాయి. ఈ బృహత్పథకానికి పునాదులు 1960 లోనే వెయ్యబడ్డాయి. అపోలో (Apollo) ప్రణాళికలో వాడిన సామగ్రితో - ఆ పరిశోధనల్లో బయటపడ్డ కొన్నివిశేషాలనుగురించి కూలంకషంగా తెలుసుకోటానికి ఈ స్కైలాబ్ పథకం తయారుచేశారు, 'ఆప్' (Aap—Apollo Application Program) అనే పేరుతో. స్కైలాబ్ ఎందుకో, ఏమిటో తెలుసుకోబోయేముందు, కొన్నిముఖ్యవిశేషాలు గుర్తుకు తెచ్చుకుందాం.

జూలై 6, 1969 న 'బానీ'అనేకోతి భారరాహిత్యము (Weight - Lessness) వలన మరణించింది. మూడువారాలపాటు, బయోశాటిలైట్—3 (Bio satellite - 3) లో నివసించటానికి బదులు, షుమారు $8\frac{1}{2}$ రోజులు మాత్రమే 'బానీ' శాటిలైట్‌లో బ్రతికిఉంది. గగనవిహారం తర్వాత బానీ మన వాతావరణంలో కొద్దిగంటలు మాత్రమే జీవించింది. బానీకి చాలారకాల జబ్బులు వచ్చాయి. సర్కాడియన్ రిదము (Circadian Rytham) కోల్పోయింది. నిద్రావస్థల్లో మార్పులు అతిత్వరగా రావటం, గుండె కొట్టుకునేరేటు తగ్గిపోవటం, మెదడు ఉష్ణోగ్రత మామూలుకన్న 5° తగ్గటం, శరీరం బరువులో 5 వ వంతు కోల్పోవటం మొదలైన రకరకాల రోగాలకి గురిఅయ్యింది.

ఆండ్రియన్ జి. నికొలయేవ్ (Andrian G. Nikolayev), వైటాలి సెవాస్త్యనోవ్ (Vitali Sevastyanov) లు జూన్ 1970 లో 18 రోజులు గగనవిహారంచేసి, బరువు కోల్పోవటం, భూమ్యాకర్షణ శక్తికి వెంటనే అలవాటుపడలేకపోవటం, కాల్షియం బాలెన్సు (Calcium Balance) లో మార్పులు రావటం, ఎముకలు బలహీనపడటంవంటి బాధలకి గురిఅయ్యారు. భూమిచుట్టూ కక్ష్యలో మనిషి నివసించటంఅనేపని మొట్టమొదటగా రష్యనులు సాధించారనే చెప్పాలి. Salyut (సాల్యూట్)అనే గగననౌకలో కొన్నిశాస్త్రప్రయోగ పరికరాలుంచి, ఏప్రిలు 1971 లో రష్యను శాస్త్రజ్ఞులు కక్ష్యలోకి పంపించారు. 7 వారాల తర్వాత జూన్ 7, 1971 న సోయుజ్—11 (Soyuz—11) అనే వేరొక నౌకద్వారా ముగ్గురు కాస్మోనాటులు సాల్యూట్‌తో ప్రథమ ప్రయత్నంలోనే విజయవంతంగా 'డాక్'చేసి షుమారు 250 మైళ్ల ఎత్తున కక్ష్యలో విహరించారు. సాల్యూట్ లోని పరికరాలు పరిశీలించడం, భూతలంపై వనరుల ఫోటోలు తీయటం, వాతావరణ వివరాల సేకరణ, మరికొన్ని సాధారణ జీవశాస్త్ర ప్రయోగాలూ—వీరి ముఖ్యోద్దేశాలు. షుమారు 24 రోజులు కక్ష్యలో ఉండి, వీరు భూమికి దురదృష్టవశాత్తు నిర్జీవులై వచ్చారు. వీరు మరణించింది భారరాహిత్యం వలననా లేక భూమికి తిరిగి తీసుకుని వచ్చిన కమాండ్ సర్వీసుమాడ్యూలు (CSM—Command service module) లో స్టీరింగు సరిగా లేకపోవటం వలననా అన్నప్రశ్నలకి సంతృప్తికరమైన సమాధానం దొరకలేదు.

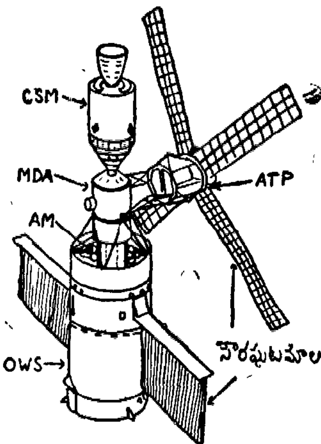
జీవశాస్త్రజ్ఞులు భారరాహిత్యంవలన వచ్చే అనర్థాలని గురించి ఎక్కువగా పరిశోధనలు జరగాలని కోరటంలో ఆశ్చర్యం ఏమీ లేదు. సర్కాడియన్ రిదము—సహజ శారీరక వృత్తుల్ని సరైనమార్గంలో పెట్టే మానవుని జైవిక గడియారం (Biological clock)- గురించి శాస్త్రజ్ఞుల్లో తీవ్రమైన అభి

ప్రాయ భేదాలున్నాయి. ఈ రిదములు బహిర్గత శక్తుల ఉత్ప్రేరితాలనీ, అంటే రాత్రి, పగలూలాంటి మార్పులవలన వచ్చేవి అని ఒక వర్గంవారూ; మానవ శరీరంలోనే అంతర్గతమైన మోనిజమువలన ఈ రిద ములు జరుగుతాయని మరొక వర్గంవారు వాదిస్తు న్నారు. స్కైలాబ్ పరిశోధనలవల్ల కొంతవరకూ ఈ విషయంలో సత్యాన్వేషణ జరుగుతుంది.

స్కైలాబ్ — I

కెన్నెడీ స్పేస్ సెంటర్‌నుంచి శాటర్న్—5 రాకెట్‌ద్వారా మొదటి గగన ప్రయోగశాల—స్కైలాబ్ I ఆకాశంలోకి పంపిస్తారు. ఇది షుమారు 13,000 ఘనపుటడుగుల పరిమాణం (మూడు పడకగదుల అమెరికన్ ఇల్లంత); 117 అడుగుల పొడవు, 165000 పౌన్ల బరువు (భూమిమీద) ఉంటుంది. అయితే ఇది కక్ష్యలో కలకాలం ఉండలేదు. దీని పూర్తి జీవితం ఒక సంవత్సరం మాత్రమే. నీరు, ప్రాణవాయువు ఆహార పదార్థాలు మొదటిసారి 'లాంచ్' చేసినప్పుడు పంపబడతాయి. తిరిగి మళ్లీ మళ్లీ ఈ పదార్థాలు పంపటానికి ఏర్పాట్లు లేవు.

పటము 1

స్కైలాబ్‌ని స్థూలంగా వర్ణన నిమిత్తం 5 భాగాలుగా విభజిద్దాము (పటము చూడండి.)

(1) ఆర్బిటల్ వర్కుషాపు (Ows - Orbital Workshop) : ఇది స్కైలాబ్‌లోని అతి ముఖ్య మయిన భాగం. కక్ష్యలో తిరుగుతున్నంత సేపు ఆస్ట్రోనాటుల నివాసం ఇందులోనే. ఇది అసలు శాటర్న్ – 5 రాకెట్‌లోని S-IVB భాగం. కొన్ని కొత్త పరికరాలని అమర్చి దీన్ని OWS అన్నారు. ఇదే పరిశోధనాలయంగా ఉపయోగ పడుతుంది. ఇందులో 100 చతురపు టడుగుల వార్డు రూము (ఆహార పదార్థాలు తయారుచేసుకుని తినేచోటు), తుక్కుతూగరా పడేసే 30 చ. అ. గది, నిద్రకి వేరుగా 70 చ అ. కంపార్టుమెంటు కేటాయించ బడ్డాయి. తినటానికి ఫ్రోజెను ఫుడ్స్ (Frozen Foods), వంటకై అవెను (Oven), నిద్రపోటానికి స్లీపింగు బాగ్‌లు ఉంటాయి. ఉష్ణోగ్రత 60°F నుండి 90°F దాకా ఉంటుంది. కిటికీలూ, కిటికీలకి అందమయిన షేడులూ, 'గోడ' లకి రంగులు ఆకర్ష ణీయంగా ఉంటాయి. శుభ్రపరచటం కూడా తేలికే. ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే 'స్కైలాబ్'లో గదులు చూడముచ్చటగా ఉండి ఏ ఆడకూతురుకైనా అసూయ కలిగించేట్టుంటాయి !

(2) ఎయిర్‌లాక్ మాడ్యూలు (Am-Airlock Module) : స్కైలాబ్‌కి ఇది నాడీమండలం లాంటిది. 16' 8" ల పొడవుగలిగి చాలభాగం 5' ల వ్యాసంలో ఒకవైపు Ows ని కెమెరా తిత్తు ల్లాంటి తిత్తులతో కలుపుతుంది. రెండోపక్క 10' వ్యాసంకలిగి MDA ని కలుపుతుంది. ఈ AM లో చాలా సమాచార యంత్రాలు అమర్చబడి ఉంటాయి. మధ్యభాగంలో రోదసిలోకి పోయిరావటానికి ఒక ఎయిర్ లాక్ (Airlock), దాని కిరుపక్కల ఎయిర్ టైట్ తలుపులు ఉంటాయి. రోదసిలోకి బయటకివెళ్లి చేసే పనులు— Eva లు - (Extra Vehicular Activty) ఈ Am ద్వారానే చెయ్యాలన్నమాట.

(3) మల్టిపుల్ డాకింగ్ యడాప్టరు (MDA-Multiple Docking Apapter): ఇది 17' పొడవు. 10' వ్యాసంకలిగి రెండు కిటికీలతో ఉంటుంది. ఒక కిటికీ సూటిగా ATM ని చూడ్డానికి ఉపయో గిస్తుంది. Csm తో కలవటానికి ఒక డాకింగ్‌పోర్టు, ఒక ఎమర్జెన్సీ డాక్ ఉంటాయి. సూర్యరశ్మినుంచి వేడి గ్రహించటానికి, అనవసరమయిన వేడిని బయ టకి ప్రసరించేయటానికి ఒక పెద్ద రేడియేటరు దీనికి వెలుపల అతకబడి ఉంటుంది. దీంట్లోనే ATM యొక్క కంట్రోళ్లు, మీటలూ, డిస్ప్లేపానల్

ఉంటాయి. అంతేకాక 'గగనంనుండి భూతల పరిశోధ న'కి పనికివచ్చే Earth Resource Experiment Package - EREP—పరికరాలుకూడా ఉంటాయి.

(4) కమాండ్ సర్వీసు మాడ్యూలు (CSM-Command Scrvice Module): అపోలో ప్రోగ్రాంలో వాడిన CSM లాగనే ఉంటుంది. స్కైలాబ్‌భాగంగా ఉన్నంతకాలం దీని ఉపయోగం తక్కువ. తిరిగి భూమికి వచ్చేందుకు ఇది కావాలి— అప్పుడు కావలసిన బాటరీలు అమర్చబడి ఉన్నాయి.

(5) అపోలో టెలిస్కోపు మౌంటు—(ATM - Apollo Telescope Mount) : ఇది ఎనిమిదిరకాల టెలిస్కోపులున్న యూనిట్. MDAకి ముందుగా అల్యూమినం ఫ్రేములో బిగించబడి ఈ రేడియో టెలిస్కోపులు ఎల్లవేళలా సూర్యునివైపు తిరిగి ఉంటాయి.

లిఫ్టాఫ్ (Liftoff) తర్వాత శాటర్న్ — 5 రాకెట్ భూమధ్యరేఖకి 50° వంపులో (తూర్పు అమెరికా తీరానికి సమాంతరంగా) ప్రయాణం చేస్తుంది. మొదటి స్టేజి దగ్ధం అయినతర్వాత గంటకి 6 వేల మైళ్ళకి పైగా వేగంతో పోతుంది. రెండవస్టేజి దగ్ధం అయింతర్వాత మూడవస్టేజి 270 మైళ్ళ ఎత్తున వృత్తాకారపు కక్ష్యలో స్థిర పడుతుంది. దాన్నే S - IVB అంటారు. శాటర్న్ రాకెట్కి ఉండే ఆటోమాటిక్ ఫ్లైట్ ఇంకా పని చేస్తూ ఉంటుంది. దాని సహాయంతో కొన్ని ప్రాథమికమయిన పనులు — అంటే OWS ని నివాసయోగ్యంగాచేసేపనులు-ఆటోమేటిక్‌గాచేస్తారు. స్కైలాబ్ యొక్క హ్రస్వాక్షం (short Axis) ఎల్లప్పుడూ సూర్యునిచుట్టూ ఉండేటట్లు చెయ్యటం, ATM ని దాని కేర్పరచబడ్డ స్థానంలో ఉంచటం, మొత్తం స్కైలాబ్‌ని ఆమ్లజని నత్రజని గల వాతావరణంతో నింపటం మొదలయినవి కక్ష్యలోకి వెళ్ళిన రెండుగంటల్లో జరుగుతాయి. OWS కి కావలసిన విద్యుచ్ఛక్తి సౌరశక్తినుంచి తయారవుతుంది. నాలుగు రెక్కలుగల సౌరఘటమాల (Solar cell Arry) లో అమర్చబడ్డ 164,160 సౌరఘటాలు 10,500 వాట్ల విద్యుచ్ఛక్తి తయారుచేస్తాయి. లాంచ్ సమయంలో ముడుచుకుని ఉండి, కక్ష్యలోకి వచ్చింతర్వాత ATM పక్కగా ఈ ఘటమాల క్రాసురూపంలోకి తెరుచుకుని పనికి సిద్ధమవుతుంది. ఇది స్కైలాబ్ యాస్ట్రొనాటులరాకకి ఎదురు చూస్తోందన్నమాట.

ఈ మొత్తం సామగ్రి అంతటినీ—పనిచెయ్యటానికి వీలయిన స్థితిలో -- శాటర్న్ వర్కుషాపు (SWS) అంటారు.

స్కైలాబ్ II, III, IV

షుమారు 24 గంటలతర్వాత మరొక శాటర్న్ రాకెట్ (దీన్ని స్కైలాబ్ — II అందాం) ద్వారా అపోలో స్పేసుక్రాఫ్టులో ముగ్గురు ఆస్ట్రొనాటులు కక్ష్యలోకి వెడతారు. SWS ని కలుసుకుని MDA తో డాక్‌చేస్తారు. CSM లోంచి MDA లో స్పేసు సూటు లేకుండానే వెళ్ళవచ్చు. ఇప్పుడు పటములో చూపించినట్లు స్కైలాబ్ గగనంలో పూర్తిగా నిర్మింపబడిందన్నమాట. 28 రోజుల నివాసానికి తయారైఉన్న OWS ని శ్రద్ధగా పరిశీలించి, అంతా సజావుగాఉన్నదని నిర్ధారించుకున్న తరువాత CSM ని డీయాక్టివేటు (Deactivate) చేస్తారు. నాలుగు వారాలు పరిశోధనలు జరిపాక, SWS ని మనుష్యులు లేకపోయినా కక్ష్యలో భద్రంగా తిరగటానికి ఏర్పాట్లు చేసి, మళ్లీ CSM లోకివచ్చి ఇదివరకు అపోలో ఆస్ట్రొనాటులులాగానే భూమికి చేరతారు. (పశ్చిమ అట్లాంటిక్ సముద్రంలో వాలుతారన్న మాట.) ఏవిధమయిన చిక్కులులేకుండా ఈ మొదటి ఆస్ట్రొనాటుల క్రూ (crew) క్షేమంగా తిరిగివస్తే తర్వాత మూడేసినెలల కొకసారి స్కైలాబ్—III, స్కైలాబ్ — IV అను ముగ్గురేసి ఆస్ట్రొనాటుల క్రూలతో 'లాంచ్'చేస్తారు. ముగ్గురేసి ఉన్న ఈ క్రూలుఅన్నీ ATMతో పరిశోధనలు జరుపుతారు. కాని మొదటి క్రూ ముఖ్యంగా జీవశాస్త్రానికి సంబంధించిన ప్రయోగాలూ, జీరో—జీ (Zero-g) లో, అంటే భారరాహిత్యస్థితిలో, మనిషి జీవనం గురించిన ప్రయోగాలూ చేస్తారు. రెండవక్రూ సౌర, ఖగోళశాస్త్ర పరిశోధనలు జరుపుతారు. మూడవ క్రూ EREP ప్రయోగాలు వివరంగా చేస్తారు. ఆఖరిని వెళే రెండుక్రూలు స్కైలాబ్‌లో 56 రోజులు దాకా ఉండటానికి ఏర్పాటులున్నాయి.

స్కైలాబ్‌లో మొత్తం 14 కమ్యూనికేషను

(Communication) స్టేషను లుంటాయి. వీటి ప్రసార సాధనాలద్వారా ఆస్ట్రోనాటుకీ ఆస్ట్రోనాటుకీ మధ్య, ఆస్ట్రోనాటుకి భూమికీమధ్య, భూమికీ — ఆస్ట్రోనాటుకీమధ్య సంభాషణలకి వీలవుతుంది. ఈ సంభాషణలన్నీ CSM ద్వారా జరగాలి. టెలిప్రింటరు ఒకటి ఉంటుంది—సాంకేతిక సమాచారం అంతా దీని సహాయంతోనే ఇచ్చి పుచ్చుకోవడం జరుగుతుంది. టెలివిజను కెమెరా ఉంటుంది. అంటే మనం ఇక్కడ నుంచి వాళ్లేం చేస్తున్నదీ ప్రత్యక్షంగా చూడవచ్చు. అయితే వాళ్ళకి టెలివిజనుసెట్ ఉండదు. భూమి నుంచి ప్రసారమయ్యే టెలివిజను ప్రోగ్రాములు — డీన్‌మార్టిను వగైరా చూడలేరు. రోజుకి షుమారు $10\frac{1}{2}$ గంటల చొప్పున వారంలో $6\frac{1}{2}$ రోజులు కష్టపడి పనిచెయ్యాల్సిన టైమ్‌టేబిల్‌తో వారికి సరదాలకి సమయం చిక్కదు.

సూర్యుడివైపు తిరిగివున్న స్కైలాబ్‌భాగం 250°F రెండోవైపు 0°F ఉష్ణోగ్రతతో ఉంటుంది. అలాగే భూమి నీడలోకి వెళ్లినపుడు ఉష్ణోగ్రత— 125°F కి తగ్గుతుంది. కాని రకరకాల ఫానులద్వారా రేడియేటర్లద్వారా స్కైలాబ్‌లో సమఉష్ణోగ్రత ఉండేటట్లు చేస్తారు.

జీవశాస్త్ర ప్రయోగాలు - మొదటి క్రూ

తెల్లవారు ఝామున '6.00 గంటలకి' లేవగానే, కాలకృత్యాల తర్వాత ఒక ఆస్ట్రోనాటు ఒక ప్రత్యేకమయిన కుర్చీలో బంధించ బడుతాడు. రెండవ ఆస్ట్రోనాటు, ఒకవిూట ఆధారంతో, ఆ కుర్చీని కొన్ని డిగ్రీల కోణంలో ముందుకు పడవేస్తాడు. మొదటి ఆస్ట్రోనాటు శరీరం పూర్తిగా ముందుకు పడిపోకుండా ఆపటానికి కావలసిన శక్తిని కొలుస్తారు. ఇది ప్రతి ఆస్ట్రోనాటూ ప్రతిరోజూ చెయ్యాలి. ఒకడు ఈ పని చేస్తూంటే, రెండవవాడు పరిశీలకుడుగా ఉండి నోట్సు రాస్తాడు. అన్ని విషయాలూ జాగ్రత్తగా రికార్డు చెయ్యబడతాయి. మరో ఆస్ట్రోనాటు మొదటి రెండు గంటలూ 'గృహ పరిశుభ్రత' (S / HK—Systems / House keeping) గురించి జాగ్రత్త పడతాడు. త్రాగిన ప్రతి నీటిచుక్కా, తిన్న ప్రతి రొట్టెముక్కా శ్రద్ధగా పరిశీలింప బడుతుంది. ఎంత తాగిందీ, ఏం తాగిందీ, ఏం తిన్నదీ అన్నీ వివరంగా రికార్డుచేస్తారు. మలమూత్రాలు, చెమట ప్రతీ శాంపిలూ భద్రంగా దాచి భూమికి తీసుకొని వస్తారు. అనవసరమయిన చెత్త, చెదారం ఒకచోట దాచి (S-IVB స్టేజిలోని ఆక్సిజను ద్రవంటాంకు Liquid oxygen Tank-lox ఇందుకు వాడతారు), ఎయిర్‌లాక్‌ద్వారా భూమి వాతావరణంలోకి వదలిపెడతారు. మన వాతావరణంలో ప్రవేశించగానే వేడికి మండి మసిఅయిపోతాయి. అంతేకాని ఎప్పుడు పడితే అప్పుడు ఎక్కడపడితే అక్కడ చెత్తని న్యూయార్కు వీధుల్లోలా పారెయ్యరు. తర్వాత ఎక్సర్‌సైకిల్ (exercycle) మీద వ్యాయామం చేస్తారు. స్పేసు సూటులేకుండా స్పేస్‌సూటు వేసుకునీ ఈ వ్యాయామం అందరూ క్రమంగా చేస్తారు. ప్రతి విషయం లాగ్ పుస్తకంలో రాస్తారు. ఒకరు ఒకపని చేస్తూంటే మరొకరు ఇంకొకపని చెయగిలిగేటట్లు టైము టేబులు తయారుచేస్తారు. కుర్చీప్రయోగం అవగానే మొదటివాడు ఒక ఎయిర్‌టైట్ (Airtight) పరికరంలో కూర్చుని, నడుమువరకు వాయుపీడనంతీసేసి, శరీరంలో చాల భాగాలపై సెన్సరు (Sensor) లను పెట్టి, గుండె కొట్టుకోవడం, రక్తపుపోటు మొదలగు విషయాలని రికార్డుచేస్తారు. జీరో — టీ లో రక్తం—ధమని, సిరల చివళ్లలో తక్కువగానూ, గుండెలో ఎక్కువగానూ ఉంటుందనీ, ఊపిరితిత్తులలో రక్తం ప్రాణవాయువుల నిష్పత్తి ఎక్కువ కావటంమూలంగా, శరీరం నీటిని కోల్పోయి 'బరువుతగ్గటం' జరుగుతుందనీ జీవశాస్త్రజ్ఞుల ఊహ. ఈ సిద్ధాంతం గురించి తెలుసుకోవటానికే ఈ పై ప్రయోగం. భూమిపై తీసుకున్న రికార్డులలో ఈ ప్రయోగ ఫలితాలు పోల్చి ఈ విషయంపై వివరాలను గ్రహించవచ్చు. ఒక ఆస్ట్రోనాటు గాలి శాంపిలుతీసి భద్రపరచటం; మరొక ఆస్ట్రోనాటు ATM తో సూర్యుని పరీక్షచెయ్యటం మొదలగు ఈ ప్రయోగా లన్నిటితోటి 26 రోజులపాటు పనిచేస్తారు. 27వ రోజున ATM లో ఉంచిన ఫిల్ములని జాగ్రత్తగా లోపలికి తెస్తారు. తర్వాత SWSని డీయాక్టివేట్‌చేసి CSM లోకివచ్చి భూమికి తిరిగి వస్తారు.

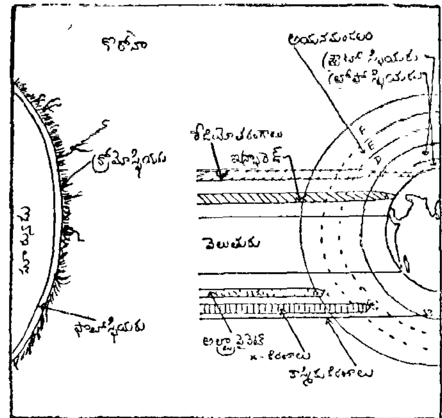
సౌరశాస్త్ర ప్రయోగాలు; రెండవ క్రూ

మొదటి ముగ్గురూ క్షేమంగా భూమికి చేరిన 60 రోజుల తర్వాత — స్కైలాబ్–3 లో

మరో ముగ్గురు ఆస్ట్రోనాటులు—ఇందులో ఒకడు ఖగోళశాస్త్రజ్ఞుడు — కెన్నెడీస్పేసు సెంటరు నుండి SWS కి ప్రయాణం చేస్తారు. వెళ్లగానే SWS ని నివాసయోగ్యంగా చేసుకోవటం — వాతావరణంతో నింపడం, ఫాన్లూ, రేడియేటర్లూ పనిలో పెట్టుకోవటం (కొత్త అపార్టుమెంటు అద్దెకు పుచ్చుకున్నట్లే!) మొదలైన పనులు చక్కబెట్టుకుంటారు. ATM కెమెరాలలో కొత్త ఫిల్ములు పెట్టుకుంటారు. వీళ్లు ఉండే 56 రోజుల్లోను ఎక్కువ కాలం ATM లోనే గడుపుతారు.

సూర్యునిలో అధిక ఉష్ణోగ్రతవలన చాలా మూల పదార్థాలు అయనీకరణం (Ionization) చెంది వివిధ భౌతిక స్థితుల్లోకి మార్పులు చెందుతూ విద్యుదయస్కాంత తరంగాలని ప్రసరిస్తాయి. ఈ తరంగాల్లో చాలా భాగం—ముఖ్యంగా రేడియో, అల్ట్రా వయొలెట్, ఎక్స్— (Radio, Ultraviolet, X) తరంగాలని ఆయనమండలం (Ionosphere) (పటము—) ఆపివేస్తుంది. వాతావరణం మిగిలిన చాలాభాగాన్ని మింగివేస్తుంది. అందుచేత సూర్యుడినుంచివచ్చే విద్యుదయస్కాంతశక్తి గురించి మనకు చాలా తక్కువగా తెలుసు. ATM ప్రయోగాల్లో ఈ X;—UV తరంగాల గురించి ఎక్కువగా తెలుసుకోవచ్చును. దీనిలోని ఎక్స్‌రే స్పెక్ట్రోగ్రాఫిక్ టెలిస్కోపు (X-Ray Spectrographic Telescope) ఎక్స్ తరంగాలని ఫోటోగ్రాఫు చేస్తుంది. అల్లాగే యు. వి. స్కానింగ్ పాలిక్రొమేటర్ (U. V. Scanning Poly-chromator)—స్పెక్ట్రోహీలియో మీటరు(Spectro-helio Meter) యు. వి. తరంగాలను గురించి తెలియజేస్తుంది. ఈ పరిశోధనలవలన సూర్యుని ఉష్ణోగ్రతలోని మార్పులు, ప్రాదేశికఉష్ణస్థితుల్లో పరివర్తనలూ మనకు బాగా తెలిసే అవకాశం ఉంది. అంతేకాక సూర్యుని ఉష్ణశక్తికి మూలహేతువుల గురించి, ఇతర సౌరప్రక్రియల గురించి కొత్త సంగతులు తెలుస్తాయి.సూర్యునిలోని మచ్చలు(Sun spots) వీటికి సంబంధించిన అయస్కాంతశక్తి గురించి తెలుసుకోవచ్చు. సూర్యుని మచ్చలు చుట్టూరా అప్పుడప్పుడువచ్చే కాంతివంతమయిన మంటలు—సౌరజ్వాలలు (Solar flares)—మూలంగా ఎక్సు కిరణాలు ప్రసారమవుతాయి. ఎక్సుకిరణాలకీ ఈ సౌరజ్వాలలకీ గల సంబంధం తెలుసుకోవటానికి ఈ పరిశోధన ఉపయోగపడతాయి. ఈ సౌరజ్వాలలు సూర్యుని చుట్టూఉన్న కొరోనా (Corona) ద్వారా ప్రయాణిస్తూ ప్లాస్మా మేఘాలను (Plasma clouds)—అంటే శక్తివంతమయిన ఎలక్ట్రాను ప్రవాహాలు—ఉత్పత్తి చేస్తాయి. అయస్కాంతశక్తితో కూడిన మేఘాలు భూమివైపు ప్రయాణంచేసి భూమి అయస్కాంత శక్తిలోనూ, భూమి చుట్టూఉండే రేడియేషన్ బెల్టు (Rediation belt) లోను తీవ్రమయిన మార్పులు తెస్తాయ్. స్కైలాబ్ కక్ష్యలోఉన్న 56 రోజులలోను కనీసం రెండు మూడు సార్లన్నా ఈ సౌరజ్వాలలు రావచ్చని శాస్త్రజ్ఞుల ప్రస్తుతపు అంచనా. ATM లో ఉన్న కొరోనల్ స్పెక్ట్రోగ్రాఫ్‌ద్వారా కొరోనాలో జరిగే మార్పులు, సౌరవాయువుల (Solar winds) రూపం ప్రవృత్తి మొదలయిన విషయాల గురించి తెలుసుకోవచ్చు.

సూర్యుని మధ్యభాగంలో ఉష్ణోగ్రత 16 మిలియన్ల సెంటిగ్రేడు డిగ్రీలు. పరిధి భాగాలకు వచ్చేసరికి షుమారు 6000°c కి తగ్గుతుంది. ఈ భాగాన్ని ఫోటోస్ఫియర్ (Photosphere) అంటారు. ఇదిదాటి క్రోమోస్ఫియరు (Chromo sphere) లోకి 300 మైళ్లదూరం రాగానే ఈ ఉష్ణోగ్రత 4700°Cకి

తగ్గి ఒక్కసారిగా కొరోనాలో మిలియను డిగ్రీలకి పెరుగుతుంది. సూర్యోపరితలంలో జరిగే తీవ్ర పరిణామాలు కారణంగా ప్రసారమయ్యేశక్తి (ధ్వని తరంగాలవలె) ఈ కొరోనా వాతావరణంలో శోషణం (Absorption) వల్ల ఈ విధంగా ఉష్ణోగ్రత పెరుగుతుందని ఒక సిద్ధాంతం. ఈ ఉష్ణోగ్రత మార్పులు గురించి ATM ప్రయోగాలద్వారా చాలా తెలుసుకోవచ్చును.

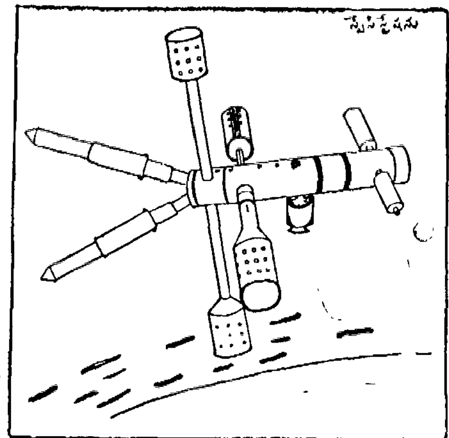
EREP ప్రయోగాలు—మూడవ క్రూ

స్కైలాబ్ IV లో వెళ్లే మరో ముగ్గురు ఆస్ట్రోనాటులు చేసే ప్రయోగాలు నాలుగింటిని EREP(Earth Resources Experiment Package) అంటారు. ఈ ప్రయోగాలకి కావలసిన పరికరాలన్నీ MDA లో ఉంటాయి—అక్కడనుంచే ఈ ప్రయోగాలు చేస్తారు. ఈ పరికరాలన్నీ ఏదో రకమయిన 'దూరదృశ్య'పరికరాలే. మల్టీ స్పెక్ట్రల్ ఫోటోగ్రాఫిక్ ఫెసిలిటీతో (Multispectral Photographic Facility) భూతలాన్ని 70 మి. మీ. కెమెరా ఉపయోగించి నీలం, ఎరుపు, ఇన్ఫ్రారెడ్ కాంతిలో ఫొటోలు, తీస్తారు. నీటివనరులు,ఎడారి ప్రదేశాలూ, రోడ్లూ, జనాభాసాంద్రత వగైరా వగైరా ఎన్నో విషయాలు వెనువెంటనే తెలుస్తాయి—పది సంవత్సరాలు ఆగినవసరం లేకుండా. ఇన్ఫ్రారెడ్ స్పెక్ట్రోమీటరు (Infrared Spectro Meter) ద్వారా తీసిన ఫోటో లుపయోగించి గ్రానైటు, ఎండోస్లైటు మొదలగు ఖనిజముల ఉనికిని తెలుసుకోవచ్చును. టెన్ బాండ్ మల్టీ స్పెక్ట్రల్ స్కానర్ వలన (Ten Band Multi-Spectral Scanner) భూమి ఉపరితలపు ఉపయోగాన్ని—ఎక్కడ నీరు, పంటలు, వృక్షసంపద, ఇసుక భూములు వగైరా ఉన్నవీ— తెలుసుకోవచ్చు. కల్మష ప్రవాహాలు నీటిసరఫరాలో ఏవిధంగా జేరుతున్నదీకూడా తెలుసుకోవచ్చును. మైక్రోవేవ్ స్కాటరోమీటరు, ఆల్టిమీటరు, రేడియోమీటరు (Microwa Scattero Meter, Alti Meter, Radio Meter)అనే ఈ మూడు పరికరాల పాకెట్టువలన ఎదీముఖద్వారాల్లో ఉప్పదనం, తరంగాల ఎత్తు పొడవులు మొదలగునవి తెలుసుకోవచ్చును. సముద్రాలగురించి మంచుకొండల గురించి పర్వతశ్రేణులగురించీ ఎన్నోకొత్తవిషయాలు తెలుస్తాయని అంచనా. గత 3000 సంవత్సరాలలో మానవాళి సౌరశాస్త్రంలో పరిశోధనలుచేసి ఎంత విజ్ఞాన సముపార్జన చేసిందో అంత శాస్త్రవిజ్ఞానాన్నీ స్కైలాబ్ద్వారా కొద్దిసంవత్సరాల్లో ఆర్జించవచ్చు.

స్పేసు స్టేషను (Space Station) :

స్పేసు షటిల్ (Space Shuttle.)

ఒక్కదశాబ్దం శ్రమించి మానవుడు చంద్రమండలానికి వెళ్లగలిగాడు. భూమిచుట్టూ పరికరాల పెట్లతో ఉపగ్రహాలని ఉంచాడు. శాశ్వతంగా అంత రిక్షంలో ఒక స్పేసుస్టేషను ఉంచగలిగితే ఎన్నోఉపయోగాలున్నాయి. భూ, భౌతిక, ఖగోళ, సముద్ర, వాతావరణ శాస్త్రాలకి ఇంత అనువయిన పరిశోధనాగారం మరొకటి వుండదనడం అతిశయోక్తి కాదు. 1978 నాటికి శాశ్వతంగా ఒక స్పేసుస్టేషను

భూకక్ష్యలో ఉంచడానికి అమెరికాలో మెక్డనల్డగ్లసు కార్పొరేషను, నార్తమెరికన్ రాక్వెల్ కార్పొరేషను వారలు పథకాలు తయారుచేశారు. వీటితోపాటు భూమికి స్టేషనుకిమధ్య ప్రయాణంచేస్తూ సామాన్లు అందించటానికి ఒక స్పేసుషటిల్ తయారుచెయ్య

టానికి పూనుకుంటున్నారు. అంతేకాక స్పేసుస్టేషను ప్లాట్‌ఫారములమధ్య బరువయిన సామగ్రి కదప డానికి ఒక స్పేసుటగ్గు (Space Tug) కూడా తయారుచేస్తారు. స్పేసుస్టేషన్లు సులువుగా కట్ట డానికి చిన్నచిన్న భాగాలుగా ముందుకట్టేసి, వాటిని (మాడ్యూల్—Module) స్పేస్‌షటిల్ సహాయంతో పైకి తీసుకువెళ్లే ఆలోచనలుకూడా ఉన్నాయి.

అన్నీ కలిసొస్తే ఈ స్పేసుస్టేషనుని ప్లాట్ ఫారంగా ఉపయోగించుకుని భవిష్యత్తులో అంతర్గ్రహ యాత్రలుకూడా చెయ్యొచ్చు. అంగారకుడికి (Mars) ముడుపులు చెల్లించుకునేవాళ్లు ఇప్పుడు మొక్కు కోవటం ప్రారంభించవచ్చు. ఇలాంటి 'రోదసీయాత్ర'ల మీద కథలు సినిమాలు ఇదివరకే వచ్చాయి (2001 : Space Odyssey). భూకక్ష్యలో హాస్పిటళ్లు, హోటళ్లు, ఫ్యాక్టరీలుకూడా అవతరించవచ్చు. బహు. శః 2001 లో మానవుడు ఈ మన గగనవిహార పరికరా లని ఓచిన్నమ్యూజియంలో చూచి ఆనందించవచ్చు. మనలో కొంతమందికి ఈ తిలకించేభాగ్యం లబ్బవచ్చు కూడ.

ఆధారాలు : (1) Science News (July, August, October 1970) (2) Science Digest (August 1970) (3) Analog (March, April 1972) (4) Space Flight 13, 1971; 14, 1972.

[అమెరికాలో వెలువడుతున్న 'తెలుగు భాషా పత్రిక' సౌజన్యంతో; ఈ వ్యాసం ఆ పత్రిక 1972 ఏప్రిల్ సంచికలో పడింది. ఈ వ్యాసంలో చిత్రాలు శ్రీ పెమ్మరాజు వేణుగోపాలరావు వేశారు.]

ఆధునిక భాషాశాస్త్రం - ప్రయోజనం

శ్రీ టి. జి. కృష్ణారావు

మనిషి మాట్లాడటం ఎప్పుడు నేర్చుకున్నాడోకాని భాష అతని జీవితంతో పెనవేసుకుపోయింది. భాషావ్యవహారం అతడికి మంచినీళ్లప్రాయమైపోయింది. అందుచేత పరభాష నేర్చుకునేటప్పుడుమాత్రమే భాష నేర్చుకోవడంలో శ్రమవుందనే విషయం గుర్తిస్తూ వుంటాడు. స్వభాష నేర్చుకునేటప్పుడు ఆ శ్రమ వున్నా, అప్పుడుపడ్డ శ్రమ గుర్తుండనంత చిన్నతనంలోనే భాష నేర్చుకోవడం జరుగుతుంది. ఇకపోతే భాష నేర్చుకోవడంలో పండితులు శ్రద్ధ చూపించే ఉచ్చారణ దోషాలూ, లేఖనదోషాలూ మాత్రమే అతడు గుర్తిస్తాడు కాని ప్రాయికంగా యీ దోషాలు, దోషాలుకావు. సహజోచ్చారణలో లేనివి లేఖనంలో చూపడంకాని, బహుధా ప్రయోగంలోఉన్న ఉచ్చారణని కాదని శిష్టమైనదనే పేరుతో సహజంకాని ఉచ్చారణలు ప్రవేశపెట్టడంకాని శాస్త్రీయంకాదు. ఈ విధంగా చూస్తే మానవుడికి తను వ్యవహరిస్తున్న భాష పైపై నిర్మాణమే తెలుసుగాని దాని అంతర్నిర్మాణంలోని నియమబద్ధత తెలియదని విదితమౌతున్నది.

'భాష విషయంలో శాస్త్రీయదృష్టి అవసరమా?' అన్నది చిక్కుప్రశ్నే. మనం నిత్యోపయోగంలో అనేకవస్తువులనుగూర్చిన సాంకేతిక పరిజ్ఞానం లేకనే ఉపయోగిస్తున్నాం. ఉదాహరణకి రేడియోలనీ, వాచీలనీ బాగుచేయడం మనకి తెలియనేతెలియదు. వాటి అంతర్నిర్మాణమూ, భాగాలూ సూక్ష్మాతిసూక్ష్మంగా మనకు తెలియవు. కాని కొన్నివిషయాలలో సాంకేతిక పరిజ్ఞానం అవసరమే. శాస్త్రీయవిజ్ఞానం పెరుగుతున్నకొలదీ సాంకేతిక పరిజ్ఞానం సామాన్యుల్లోకి ఇంకుతూవుంటుంది. దీనికి అవసరం (Necessity) తప్పనిసరి కారణం. ఉదాహరణకి నేడు విద్యుచ్ఛక్తిని గూర్చిన పరిజ్ఞానం సామాన్యుల్లో కొంతకాలంక్రితం ఉన్నదానికంటే ఎక్కువగానే ఉంటోంది. అలాగే సంవత్సరాల తరబడి మనం ఉపయోగిస్తున్న భాషనుగూర్చిన శాస్త్రీయమైన అవగాహన చాలా అవసరం. ఇంతవరకూ చర్చించినది సామాన్యవ్యవహర్తకు భాషాశాస్త్ర పరిచయం ఎంతవరకు అవసరం అన్నదే. ఇక ప్రత్యేక శాఖలలో పనిచేసే విభిన్నవ్యక్తులకీ వారి శాఖలకీ (Branches) ఏవిధంగా భాషాశాస్త్రపరిచయం, ప్రవేశం, పాండిత్యం అవసరాన్నిబట్టి కావలసివుంటుందో పరిశీలించవలసి వుంది.

మాతృభాషాధ్యయనం

భాషను నేర్చుకునే దశలో భాషను అతి సులభంగానూ తక్కువ వ్యవధిలోనూ నేర్చుకోవాలంటే భాషాశాస్త్రదృష్టితో సమగ్రమైన అధ్యయనవిధానం రూపొందింపబడాలి. 56 గంటల్లో ఏ భాషా వ్యవస్థనైనా సుబోధం చెయ్యగల పద్ధతులను అమెరికా దేశంలో ఉపయోగిస్తున్నారంటే, భాషాశాస్త్రం ఆవశ్యకత సువ్యక్తం కాగలదు. ఆ దేశంలో భాషాశాస్త్ర పరిజ్ఞానం ఉపాధ్యాయులకు చాలా అవసరమని గుర్తింపబడింది. ఈ శాఖలో పాఠ్యపుస్తక రచయితలూ, వ్యాకరణ నిర్మాతలూ, నిఘంటు కర్తలూ మొదలైన పలువురు భాషాశాస్త్రంలో ప్రగాఢ పాండిత్యంగల వ్యక్తుల కృషి అవసర మవుతున్నది. Mrs. Mary June M. Norris కొన్ని భాషాశాస్త్ర విషయాల అవగాహన తరగతి బోధనకు (Class room teaching) అవసరమని వ్రాస్తూ, 1. భాషా స్వభావాన్ని గుర్తించడం. 2. మాతృభాష నిర్మాణం వ్యవస్థ, నేర్చుకొనగోరిన ఇతర భాషా నిర్మాణం, వీటి మధ్య పరస్పరం జోక్యం ఉంటుందని గుర్తించడం

3. భాషని విశ్లేషించడం, వర్ణించడంలో పద్ధతులు 4. కొన్నిభాషల పరిజ్ఞానం 5. రెండు భాషల్ని సరి పోల్చే విధానాలు—అనే విషయాలు పేర్కొన్నారు. భాషాశాస్త్రజ్ఞులందరూ ఈ విధంగా ఎవరికిపిన కొలదీ వారు కొన్నివిషయాల పట్టిక (List)ల నిచ్చి వీటి అవగాహన భాషాబోధకులకు అవసరమని చెప్పారు.

భాషా బోధకులకు ఒక భాషలో ధాతువులు ఏకాచ్కములా, ద్వ్యచ్కములా అనే పరిజ్ఞానం కావాలి. భాషలోని ఏ ధ్వనులు పదాదిని ప్రవర్తిస్తాయో ఏవి పదమధ్యంలో అచ్చులమధ్య ప్రవర్తిస్తాయో ఏ ధ్వనుల సంయోగం ఒక భాషకు సహజమో, ఏది అసహజమో తెలియాలి.

ఉదాహరణకు ఏడాది సంయుక్త వర్ణాలైన 'స్ట, స్ప' లాంటి ధ్వనులు ఆంగ్లానికెంత సహజమో తెలుగుభాషకి అంత అసహజం. తెలుగులో 'స్టాండు' వంటి అన్యదేశ్యాల్ని దేశీయీకరణం చేయడంవల్ల ఇల్లాంటి ధ్వనులు ప్రవేశించవచ్చు. చకార, తకార సంయోగం తెలుగుభాషకు సహజంకాదు.

సహజంగా భాషావ్యవహర్తకు ఈ జ్ఞానం కొంత వుంటుంది. కాబట్టే ఎవరైనా కావాలనో, వికారానికో 'వ్రాడు వ్రచ్చాడు' అనిఅన్నా, మనం 'వాడు వచ్చాడు' అని అంటున్నాడని అర్థం చేసుకో గలం. పదాది వకార, రకార సంయుక్తత భాషలో అరుదైనది కావడమే దీనికి కారణం. వ్రాత, వ్రాయు మొదలగుచోట్ల అంతటా వ్యవహారంలో రాత, రాయు అనే వినిపిస్తుంది. 'వ్రేల్చు' మొదలైన గ్రంథస్థ రూపాల్లోకూడా ఇది కృతక ప్రామాణిక రూపమే. వేలుపు, వ్రేల్పు అనే పదాలు ఒకే మూలధాతువు నుండి వచ్చినవే. (తెలుగునందలి కృతక ప్రామాణిక రూపములు— Dr. తూ. దోణప్ప). వ్రేళ్లుఅనే అవ యువ బోధకశబ్దం కూడా వాడుకలో వేళ్లుఅనే విని పిస్తుంది. ఈ చర్చవల్ల తేలిందేమిటంటే భాషకు సహజంకాని ధ్వనుల్ని వేరుచేయగలశక్తి వ్యవహర్తలకు సహజంగానే వస్తుంది. కాని అధ్యయనదశలో ఈ భేదాల్ని విద్యార్థి గుర్తించేటట్లు చెయ్యాలి.

భాష ప్రధానంగా శ్రావణమైనదనీ అందుచేత భాషా బోధకులు ధ్వనులకే ప్రాధాన్యత నీయాలనీ శాస్త్రవేత్తలంటారు. ఒక శాస్త్రవేత్త 'Every one who is not deaf or idiotic has fully mastered his langauge by the end of his fifth year' అని అన్నారు. అటువంటప్పుడు అధ్యాపకుడు వారికి బోధించవలసిందేమిటని సందేహం వస్తుంది. లేఖనం నేర్చుకోవలసి వుంది. అంతేకాక ఆ శాస్త్రవేత్త అభిప్రాయం ఏమిటంటే అంతవరకూ తనకు వచ్చిన మాటలను, భాషకు స్వభావసిద్ధమైన పద్ధతిలో సంయోజన పరచడం ఆ బాలుడు నేర్చు కున్నాడని. అందుచేత బాలుడికి భాషనుగూర్చి నేర్ప వలసింది లేకపోలేదు. ఉచ్చారణలో దోషాలు లేని వారికి లేఖనం నేర్పడం సులభమే. దోషాలున్నవారి ఉచ్చారణను సరిచేసినతరువాతనే లేఖనం నేర్పవలసి వుంటుంది. ఆంగ్లంవంటిభాషలో 'Spelling' అనేది చిక్కుసమస్య. ఉచ్చారణానుగుణంగా 'Spelling' కూడా వుండే పదాలు ముందు నేర్పినతరువాత ఉచ్చారణకూ లేఖనకూ పొంతన కుదరని వాటినిగురించి నేర్పాలి. అలా నేర్పినప్పుడు వీటిలో ఒక క్రమసూత్రానికి కట్టుబడే వాటినన్నిటినీ ఒక్కొక్కసారి చెప్పుకోవాలి. ఈ ఇబ్బంది తెలుగుకి లేదనుకోవడం భ్రమ. భారతీయ భాషలు సాధారణంగా ఉచ్చారణ విధేయమైన లేఖనం గలవే అయినా అందులోనూ కొన్నిపదాల్లో లేఖన దోషాలు వచ్చే అవకాశం ఉంది. మాహాత్మ్యం, శంఖం, నశించు—మొదలైనవి ఉచ్చారణలో 'మహచ్యం, సెంఖం, నసించు'అనే వుండటం మూలంగా వ్రాతలో వీటిని గూర్చి శ్రద్ధ వహించవలసివుంది.

భాష అభిప్రాయనివేదనకు సాధనంకాబట్టి విద్యార్థి అవసరానికి పరిచయానికి తగిన పదజాలమే అతని పాఠ్యపుస్తకాలలో ఉండవలసివుంటుంది. ప్రాథమికదశలో విద్యార్థిపరిచయానికి దూరమైన పదజాలం అతని పాఠ్యపుస్తకాలలో ఉండరాదు. ఆంధ్రప్రదేశ్‌లోని వివిధ మాండలికాలపై పరిశోధనజరిగి, అన్నిమండలా లలో ఉపయోగంలోఉన్న పదజాలంతోనే Common

Text book తయారుకావాలి. వ్యవహార బాహుళ్య పట్టికలు (Frequency tables) ఏర్పరచ బడాలి. ఇటువంటి కృషి పాశ్చాత్యదేశాల్లో బాగా జరిగింది. ఈ విషయాలన్నింటికీ వెనుక భాషాశాస్త్ర పరిశోధన ఇమిడివున్నది.

ఈ విధంగా ధ్వని భేదాల్ని, పదాల్ని గుర్తించ డమేకాక, పద నిర్మాణంలోని నియమబద్ధతకూడా విద్యార్థి గుర్తించాలి. తెలుగులో 'వచ్చాడు' అనే క్రియలో 'వచ్'—ధాతువు; 'ఆ' — భూతార్థక ప్రత్యయం; 'డు'—పురుషార్థక ప్రత్యయం. అలాగే 'వస్తున్నాడు' అనేదాన్లో—

వస్—ధాతువు

తు—శత్రర్థక ప్రత్యయం

ఉన్న—వర్తమానార్థక ప్రత్యయం

ఆడు—పురుషార్థక ప్రత్యయం

ఈ విధంగా క్రియార్థ బోధకమైన ధాతువు, కాలబోధక ప్రత్యయం, పురుషబోధక ప్రత్యయం అనే నియతి భాషకు సహజం. ఈ నియమబద్ధత గుర్తించి నప్పుడు భాషాధ్యయనం చాలా సులభ మౌతుంది.

భాష సంస్కృతిలో భాగం. ఈ విషయం గుర్తించి భాషాబోధనలో మనం ఉపయోగించే పాఠ్య పుస్తకాలలో విద్యార్థి సంస్కృతికి సన్నిహితమైన భావాలని అందించినప్పుడు అధ్యయనం సులభ మౌతుంది. విదేశభాష నేర్చుకునేటప్పుడు దానివెనుకగల సంస్కృతితో సంబంధం గుర్తించాలి. 'All of them sat round the dining table' అని అన్నా, 'They sat at the fire place' అన్నా దాన్ని అర్థం చేసుకో డానికి దానివెనుకనున్న సంస్కృతితో పరిచయం, అవసరం అన్నది సువిదితమేకదా. తెలుగువారు 'మధ్యాహ్న సమయమయ్యేసరికి విస్తళ్లు వేసేరు'అని గానీ 'ఏటిలో స్నానంచేసి మడిధోవతులు కట్టుకు, విభూతి పెట్టుకువచ్చేరు'అనిగానీ అంటే దాని వెనుక నున్న భారతీయ సంస్కృతి తెలిస్తేనే ఇతరు లర్థం చేసుకోగలుగుతారు. ఆంత్రొపాలజీలో సంస్కృతిభాగం కాగా, సంస్కృతిలో భాష, భాషాశాస్త్రం భాగాలుగా వున్నాయి. దీన్నిబట్టి సంస్కృతికీ భాషాశాస్త్రానికీ గల సంబంధం స్పష్టం.

అందుచేత భాషాశాస్త్రంయొక్క సమ్యగవ గాహన కలిగి, ఒక భాషను ఉచ్చారణ, లేఖనం, నిర్మాణం మొదలైనవాటన్నిటినీ దృష్టిలో వుంచు కొని సమ్యక్పరిశీలన చేయడం అవసరం. ఈ సమ్యక్పరి శీలన వలన క్రొత్తవిధంగా పాఠ్యపుస్తకాలను రూపొం దించడానికి, ఉపాధ్యాయులకు శిక్షణ నివ్వడానికి వీలు పడుతుంది. ఇలా రూపొందిన పుస్తకాల సహాయంతో ఈ ఉపాధ్యాయులు భాషాశాస్త్రదృష్టిని అలవరచుకొని, అటువంటి శాస్త్రదృష్టిగల విద్యార్థుల్ని తయారు చేయగలరు. చదవడం, వ్రాయడం, వ్యాకరణం మరింత శాస్త్రీయంగా బోధించడం జరుగుతుంది. మాతృ భాష విషయంలో ఇదంతా జరగాలనడం సంప్రదాయ గౌరవం కలవారికి 'పర్వతఖననాఖుగ్రహణం' అనిపించ వచ్చు. కాని ఇది అవసరమన్న విషయం భాషాశాస్త్రజ్ఞు లెవ్వరూ కాదనలేరు. తెలుగు మాతృభాషకానివారు ఈ భాష నేర్చుకోవడానికి వారికోసం ఈ భాషపై పరి శోధనజరిగి అధ్యయన విధానం రూపొందింపబడటం మరీ అవసరం.

పరభాషను నేర్చుకొనడం

ఆ భాషా వ్యవహర్త భాషకు మన భాషతో ఎక్కడెక్కడ పదనిర్మాణంలోనూ ధ్వని సంయో జనంలోనూ భేదంఉంటుందో అక్కడక్కడ తప్ప టడుగులు పడటం సహజం. (Pit falls). అందు చేతనే నేర్చుకొనవలసినవారి మాతృభాషకూ, మన భాషకూ వున్న వైరుధ్యాలను గుర్తిస్తూ పాఠ్యపుస్త కాలు రచించి వాటిని గుర్తించేటట్లు చేయడం అవ సరం. ఇంతవరకూ మనం అవలంబిస్తున్న పద్ధతి ప్రధానంగా అనువాదపద్ధతి. ఈ పద్ధతి పరభాష యొక్క సమగ్రమైన అవగాహనకు దోహదం చెయ్యదు. ఉదాహరణకు తెలుగువారు ఆంగ్లం నేర్చు

కుంటున్నారు. కాని బాగా చదువుకున్నవారు సయితం 'I am suffering from fever' అని వ్రాయాలో 'I am suffering with fever' అని వ్రాయాలో అని సందేహపడుతూ వుంటారు. దీనికి కారణం తెలుగులో 'జ్వరంతో బాధపడటమే' కాని 'జ్వరంనుండి బాధపడటం' అనే వ్యవహారం లేకపోవడమే. ఇలాంటివి అనేకం ఉదాహరించవచ్చు. సంస్కృతంలో 'వనాయ గంతుం' అంటే 'వనముకొఱకు వెళ్ళ నిచ్ఛతో' అనే వ్యవహారం తెలుగుకు క్రొత్త. తెలుగులో 'వనమునకు' అన్నదే వ్యవహార సిద్ధం. అయితే పరభాషాప్రభావంవల్ల భాషకు సహజంకాని ఇలాంటి పలుకుబళ్ళు ప్రవేశించవచ్చు. తెలుగులో శ్రీనాథాదులు బహుళంగా ప్రయోగించిన యత్తద్దర్థక ప్రయోగాలు సంస్కృతభాషాప్రభావంవల్ల ప్రవేశించాయి. తెలుగులో 'ఒక కొన్ని' అనే ప్రయోగం ఆంగ్లంలోని 'a few' నుండి ఇటీవల ప్రవేశించింది. ఈ విధంగా ప్రవేశించిన ప్రయోగాలు క్వాచిత్కంగా ఉంటాయి. వాటిని వేరుచేసి చూపొచ్చు. మన భాషకు సహజంకాని ప్రయోగాలని, మనం నేర్చుకోబోయే భాషలో వున్న వాటిని వేరుచేసి చూపడం మన భాష నేర్చుకోవలసిన వారికి,– వారిభాషతో మనభాషకుగల భేదాల్ని మనభాష నేర్చుకోవలసినవారికి వేరుచేసి చూపడం చాలా అవసరం. దీనివలన పరభాషాధ్యయనం సులభతరం కావడమేకాక, ఆ భాషలో నిర్దుష్టమైన పాండిత్యం అలవడుతుంది.

పరభాషని నేర్చుకునేటప్పుడు ఇన్నాళ్ళుగా ఆ భాషని గ్రంథస్థవిజ్ఞానంద్వారా నేర్చుకోవడం జరుగుతోంది. ఇది కష్టసాధ్యం. అంతేకాక ఉచ్చారణలోగల భేదాల్నీ, ధ్వని సర్వస్వాన్నీ గుర్తించాలంటే వ్యవహర్తలతో సాన్నిహిత్యమే శరణ్యం. అందుచేత నేడు భాషాధ్యయనంలో భాగంగా ఆ భాషలను విని నేర్చుకోవడం (Learning by Hearing) ముఖ్యంగా పరిగణింపబడుతోంది. ఇది భాషాశాస్త్రదృష్టి విశాలమైనతరువాత మరింత అవసరమైంది. కొంతకాలంక్రితం లిఖిత భాషల్నే శాస్త్రజ్ఞులు గుర్తించి పరిశోధించారు. ఆధునికులు భాషకు లేఖనంకన్నా శ్రవణం ప్రధానమని గుర్తించి దానికి ప్రాముఖ్యం ఇవ్వడంతో లిపి లేనివీ వ్యవహారంలో ఉన్నవీ అయిన అనేకభాషలు పరిశోధన పరిధిలోకి చేరాయి. ఈ భాషలు అధ్యయన విషయాలయ్యాయి ఆంథ్రపాలజిస్టులకి అనేకభాషలను నేర్చుకోవలసిన అవసరం ఏర్పడింది. వీరికేకాక మిషనరీలలోని ఫాదరీలకు వివిధభాషావ్యవహర్తలతో మాట్లాడటం, మతబోధనలు సందేశాలను వారి భాషలో అందించడం, బైబిలు అనువదించడం అవసరమయాయి. అమెరికాలోని అనేక అమెరికన్ ఇండియన్ భాషలకి లిపిలేదు. భారతదేశంలో లిపిలేని భాషలకు కొరతే లేదు. ద్రావిడభాషలైన తుద, కోట, కుఇ, గోండి మున్నగు భాషలకు లిపిలేదు. ఉత్తర భారతీయ భాషలపై జరిగినంత పర్యాప్తకృషి దక్షిణ భారత భాషలకు జరుగనే లేదు. ఇటువంటి భాషల్ని నేర్చుకోవాలంటే వినికిడివల్లనే సాధ్యమౌతుంది. అందుచేత భాషాశాస్త్రాధ్యయనంలో Tape recorders వంటి సాధనాలు ప్రాముఖ్యం వహిస్తున్నాయి. ఇకపోతే ఈ భాషల నిర్మాణం విషయంలో భాషాశాస్త్ర పరిశోధన ఇతోధికంగా జరిగితేనేగాని, ఈ భాషలు నేర్చుకోవలసినవారి భాషలతోగల విభేదాలని గుర్తించడంగాని వాటిని గురించి బోధించడంగాని జరగదు.

రెండవ భాష నేర్చుకోవడానికి వారానికి కనీసం ఎనిమిది గంటలకాలం శిక్షణ నివ్వటం మొదటి ఒకటి రెండు సంవత్సరాలలోనూ అవసరమని బ్రూక్స్ సీల్డు తెలుపుతున్నారు. అమెరికాలోని ఆర్మీ స్పెషలైజుడు ట్రెయినింగు ప్రోగ్రాం (A. S. T. P.) వారు ఎక్కువ బోధనకాలం, చిన్నతరగతులూ అవసరమని అన్నారు. మిచిగన్ విశ్వవిద్యాలయంలో భాషా పరిశోధనాలయాలు (Linguistic Laboratories) నిర్మింపబడి టేప్‌రికార్డర్లు, ఫోనోగ్రాఫులు, ఎలక్ట్రానిక్ పరికరాలు విరివిగా ఉపయోగింపబడుతున్నాయి. 'బోధన యంత్రాలు' Teaching Machines బోధనకు సహాయపడ్డంకాక అవే ఉపాధ్యాయునికి బదులుగా ఉపయోగపడటానికిగల అవకాశాలను గురించి పరిశోధనలు జరుగుతున్నాయి.

'The field itself does not cover all the things that the composition teacher needs to know. There is still no royal road to good writing, no magic method that will turn out skilled writer's

అని ఆంగ్లభాషనుగురించి భావిస్తున్నారంటే, మన భాషలకు రాజబాటకాదుకదా కాలిబాటకూడా లేదని చెప్పక తప్పదు.

ఈ విషయంలో మన సాంప్రదాయిక వ్యాకరణాలు చేయగల సహాయం కొద్దిపాటిదేనని గుర్తించడం కష్టంకాదు. ఆధునిక పరికరాలు లేకుండానే పూర్వపు వ్యాకరణాల సహాయంతో ఇన్నాళ్లూ అనేక భాషలు నేర్చుకోబడటంలేదాఅంటే అది కష్టసాధ్యమైన విషయం. అన్ని భాషలకూ సాంప్రదాయిక వ్యాకరణాలూ లేవు. నేడు సులభమైన మార్గాలు రూపొందించగలిగీకూడా ప్రాతపద్ధతులు అవలంబిస్తామంటే ఎంతో కాలాన్నీ, శక్తినీ దుర్వ్యయం చెయ్యడం అవుతుంది. అంటే కాశీ వెళ్లడానికి రైళ్లున్నరోజుల్లోకూడా ఎద్దుబండిమీదనే ప్రయాణం చేద్దామనుకుంటే ఎలావుంటుందో అలావుంటుంది. వేగం పుంజుకోవాలంటే భాషాశాస్త్రసహాయం తప్పనిసరవుతుంది.

భాష – ఏకీకరణ సాధనం

భాషాశాస్త్రం భాషాధ్యయనానికేగాక భాషావ్యవహర్తలమధ్య సంబంధాన్ని దృఢతరం చెయ్యడానికి ఉపయోగపడుతుంది. భాష లేకపోతే మానవసంఘాన్ని కలిపివుంచే మహత్తర సాధనం లోపించిందనవచ్చు. ఆంధ్రభాష ఆంధ్రుల్ని ఏకంచేసి చాలాకాలంనించీ వేరుజాతిగా పరిగణింపబేస్తున్న సంగతి విదితమే. ప్రవాసంలోవున్న ఆంధ్రులమధ్య సాన్నిహిత్యానికి భాషానుబంధమే కారణం. అయితే భాష మనుషుల మధ్య దూరానికికూడా కారణమౌతున్నది.

భారతదేశంలోని వివిధభాషలవారి వైషమ్యాలకు భాషాభేదం కొంతవరకూ కారణమౌతున్నది. శిష్టులైనవారు, పామరులను భాషాభేదాన్నిబట్టి గుర్తించి దూరంచేస్తూంటారు. శిష్టుల్ని పామరులు ప్రమాణంగా స్వీకరించి అనుసరించడానికి ప్రయత్నిస్తూ వుంటారు. భాషనుబట్టి శిష్టులనీ, పామరులనీ వేరుచేయడం సమంజసమైనా కాకపోయినా, యీ విభేదాన్ని భాషాశాస్త్రం గమనిస్తుంది. భాషాశాస్త్ర దృష్టిలో శిష్టుల ఉచ్చారణా, పామరుల ఉచ్చారణా కూడా నిర్దుష్టమైనవే.

పామరులు 'మాయమ్మ', 'మాయయ్య' అన్నప్పుడు వారిని శిష్టులు అవహేళన చేయడం దూరంగాఉంచడం జరుగుతుంది. నిజానికి శిష్టులు తాము దేన్ని ప్రామాణికంగా గ్రహిస్తున్నారో ఆ గ్రంథస్థభాషలో దీన్ని 'యడాగమం'అనే పేరుతో వ్యాకరణబద్ధమైన ప్రయోగంగా స్వీకరిస్తున్నారు. ఈ 'య'కారం వుచ్చారణసౌలభ్యానికి వచ్చిచేరినదే. శాస్త్రీయంగా ఇదే సరైనది. శిష్టుల ఉచ్చారణలో 'ఉప్పగాఉంది', 'ఊళ్ళో ఉన్నాడు' మొదలైనచోట్ల 'వ'కారంచేరి 'వుప్పగావుంది', 'వూళ్లో వున్నాడు'అనే వినబడుతుంది. ఇక్కడ 'వ'కారం చేరటం ఎంతశాస్త్రీయమో అక్కడ 'య'కారం చేరడమూ అంతే శాస్త్రీయం. ఐతే ఒకచోట శాస్త్రీయమైనదాన్ని అవహేళనచేసి, మరొకచోట అనుసరించడం శాస్త్రీయదృష్టి లేకపోడంవల్లనే. ఈ విధమైన అవగాహనకి శాస్త్రీయదృష్టి అవసరం.

ఇటువంటి ఉచ్చారణభేదాలు పండిత పామర భేదాన్నిబట్టేగాక యుగభేదాన్నిబట్టికూడా ఉంటాయి. ఒక యుగంలో సరియైనదిగా భావింపబడని పదం మరి కొంతకాలంతర్వాత ప్రమాణీకరింపబడవచ్చును. 'ఇత్తరు శాఖవిడువనేరకున్నవాడు','యుడుగక యరచుచున్నయది' మొదలైన నన్నయ ప్రయోగాల నాటికి 'విడువ నేరకున్నాడు', 'అరచుచున్నది' అనే ప్రయోగాలు గ్రామ్యాలుగానే పరిగణింపబడేవి. ఈ ప్రయోగాల్లోని ధ్వనిమార్పును 'దీర్ఘలోపత' అంటారు. 'ఉన్న+వాడు'లో 'వాడు'లోని 'వకారం లోపించి 'న్న' దీర్ఘం కాగా 'ఉన్నాడు' అవుతుంది. క్రమబద్ధంగా వచ్చిన ఈ మార్పు తర్వాత ప్రమాణీకరింపబడి 'తీర్థసంవాసులేతెంచినారని విన్న' (ఏతెంచినవారు> ఏతెంచినారు); 'మహీమండలమెల్ల జూచినాడ నాడు నరేంద్రా' (చూచినవాడ> చూచినాడ) అని ప్రయోగింపబడినాయి. అత్యాధునిక కాలంలో శిష్టవ్యావహారికంలోగల 'వ్రాస్తున్నాడు–చూస్తున్నాడు' అనేవి గ్రాంథికాలుగా పండితులంగీకరించలేదు. శిష్టవ్యావహారికాన్ని గ్రహించి 'వ్రాస్తున్నా నొక గీతాన్ని' అని వీటిని ప్రయోగార్హం చేస్తూ రచనలు వెలిశాయి. నేడు 'ఒత్తున్నాడు' అనేది గ్రామ్యం· 'వస్తును' తెస్తును' అనేచోట్ల

సమీకరణాన్ని అంగీకరించి 'వత్తును—తెత్తును' అని వాడుతున్న వాళ్లు 'వస్తున్నాడు' అనే దాంట్లో సమీకరణాన్నంగీకరించడం లేదు. (ఆ జగన్మోహనుని దెత్తునను చు జనియె'—వసుచరిత్ర; 'గుత్తునాయని జాతి ముత్యాల్)— ఇదికూడా అంగీకృతమయ్యేకాలం వస్తుంది. ఈ పరిశీలనవల్ల తేలిందేమంటే ధ్వని మార్పులు కాలానుగుణంగా కలుగుతూ ప్రమాణీక రింపబడి భాషలో చేరుతూంటాయి. అందుచేత ఒక కాలంలో తాము వాడే భాషమాత్రమే శిష్టమనుకోవడం సరియైన పద్ధతికాదు. భాషాశాస్త్రం ఈ విధమైన అనభిజ్ఞతని తొలగించి వ్యవహర్తలమధ్య సాన్నిహిత్యం కలిగిస్తుంది.

'స్వల్పసంఖ్యాకులు కావచ్చునుగాని, ప్రాత సంప్రదాయములను పునరుజ్జీవింప జేయవలయు ననియు ప్రాచీనప్రమాణములను పునఃప్రతిష్ఠ చేయవలయుననియు ప్రాకులాడు పశ్చిమ బుద్ధులు సర్వదేశకాలములకు సంబంధించినవారు'— (తెలుగు నందలి కృతక ప్రామాణిక రూపములు — శ్రీ తూ. దోణప్ప) అని వ్రాసినట్లుగా భాషను ప్రమాణీకరించడానికి వారు అడ్డుతగులుత్తూ వుంటారు. మరికొందరు సంప్రదాయంపట్ల ప్రగాఢాభిమానంతో వ్యావహారికం ప్రమాణీకరింపరాదనడానికి కొన్నివాదాలు చెబుతారు.

'ఈ వాడుకభాష స్థూల విషయములను చెప్ప టకు పనికివచ్చును. సామాన్యమానవుడుకాదు, బుద్ధి మంతుడు, పండితుడు, మానవజాతిసముద్ధర్త, మహారాజకీయవేత్త, మహాశాస్త్రవేత్త వీరిభాష వేరు. అందుచేత వాడుకభాష నవలంబించినచో రెండు పద్ధతులలో నొకటి జరుగును. దేశమునందు బుద్ధి మంతులు పరిహరింప బడుటయో లేక ఆ వాడుక భాషయే మరల నింకొక గ్రాంథికభాష యగుటయో జరుగును', అని విశ్వనాథ వారన్నారు.

'ఒక విషయం కేవలం అర్థమైపోయినంత మాత్రాన చాలదు. అది నాల్గుకాలాలపాటు మన స్సులో నిలువగల్గాలి. తద్భావప్రభావం మనసులో ముద్రవేయాలి. భాష, భావం పటిష్టమైనప్పుడే యిది సాధ్యమౌతుంది' అని శ్రీ జాఫర్ ఆలీఖాన్‌గారు వ్రాశారు.

వీరి మాటల్నిబట్టి వ్యావహారికం స్థూల మైనవాటిని చెప్పడానికి మాత్రమేననీ, అది పటిష్టమైనదికాదనీ వీరి అభిప్రాయమైనట్టు తెలు స్తున్నది. ఏభాషా కూడా అసమగ్రమైనదికాదని, ఏభాషైనా ఎటువంటి భావాన్నైనా చెప్పడానికి సమర్థమని తెలియవలసి వుంది. ఒక భాషలో కొన్ని భావాల్ని చెప్పడానికి పదాలు లేకపోతే మరొక భాషనుండి పదాలు స్వీకరించబడతాయి. మన గ్రాంథికంలో అనాదిగా ఎరువుతెచ్చుకున్న పదా ల్నెన్నిటినో అంతా శిరసావహిస్తున్నారు. ఇక వాడుక భాష గ్రాంథికభాషగామారి మళ్లీ వ్యావహారికానికీ గ్రాంథికానికీ అంతరం ఏర్పడుతుందనడమూ సమం జసంకాదు. అవిచ్ఛిన్నంగా వాడుకలోవున్న వ్యావహారికం వాడబడుతున్నప్పుడు ఈ అంతరం వుండదు. ఇక మాండలికాలవల్ల ఏర్పడే అవరోధాన్నిగూర్చిన అను మానాలూ ఇలాంటివే. వ్యావహారికం అన్నిచోట్లా వాడబడుతున్నప్పుడు మాండలికాలు చాలావరకూ ప్రధానభాషలో అంతర్గతమైపోయి, వాటి మాండ లిక స్పర్శను పోగొట్టుకుంటాయన్నది భాషాశాస్త్రజ్ఞు లకు విదితమే. నన్నయ, తిక్కనల కాలం నుండీ నేటివరకూ అనేక వ్యవహారంలోవున్న ప్రయోగాలు గ్రంథస్థం కావడం, మాండలికాలు గ్రహింపబడటం తెలియనివికావు. 'బెల్లపుటచ్చులున్ సెనగబేడలు'అనే శ్రీనాథుని ప్రయోగాన్ని అందరూ శిరసావహిస్తూవున్నారు. ఇన్నిదశాబ్దాలుగా గిడుగు వారి వ్యావహారిక భాషావాదం పలువురు ఆమోదించినా, ఆచరణయోగ్యం కాకపోవడానికి శాస్త్రదృష్టి జీర్ణించు కోక పోవటమే కారణం. ముందు తరాలవారికి ఇటు వంటి భాషనుగూర్చిన అనుమానాలూ, భయాలూ తొలగడానికి భాషాశాస్త్ర పరిచయం చాలా అవసరం.

వ్యాకరణ నిర్మాణం—భాషాశాస్త్రం

ఇక వివిధ శాస్త్రాలతో భాషాశాస్త్రానికి గల సంబంధం విశేషించి చూదాం. భాషకు వ్యాకరణాన్ని నిర్మించడంలోనూ, వ్యాకరణాన్ని బోధించడంలోనూ భాషాశాస్త్రజ్ఞులు ప్రధానంగా వర్ణనాత్మక వాకర

ణాలను అవలంబిస్తున్నారు. ప్రాచీనమైన functional grammar కు బదులుగా Stuctural grammar ప్రవేశించడానికి భాషాశాస్త్రం కారణం. Functional grammar లో ప్రాధాన్యత శబ్దాతిదేశానికి (Parsing) ఇవ్వబడేది. భాషలోని పదజాలమంతా భాషాభాగములు (Parts of speech) అనే విభజనకు లోనయ్యేది. అయితే ఈ విభజన శాశ్వతంకాదు. 'man' అనే పదం నామవాచకంగా (noun) భావించబడింది. కాని కొన్నిచోట్ల ఇది క్రియకావచ్చు. (To man the boat), 'run' అనేది ప్రధానంగా క్రియ; కాని ఈ పదం ఒక ప్పుడు నామవాచకం కావచ్చు. They made three runs). ఈ విధంగా భాషాభాగాలుగా విభజించడం శాశ్వతం కాకపోయింది. Structural grammar అశాస్త్రీయమైన ఈ విభజనను పాటించదు. భాష నేర్చుకొనబడడంలోనూ, వ్యవహరింప బడటంలోనూ కూడా పదవాక్యనిర్మాణాలన్నిటా ప్రభావాన్ని చూపే సామ్యము (analogy) దీనిలో ప్రధానస్థానం ఆక్రమిస్తుంది. దీనిలో భాషాభాగాలుగా విభజించడంకాక పద, పదాంశాలుగా విభజించడమే ఉంటుంది. పద పదాంశాల సంయోజనంలోని నియ తినిగూర్చి ఇంతకుముందే ముచ్చటించడం జరిగింది. అయితే structural grammar బాహ్యనిర్మాణాన్ని గురించి మాత్రమే చర్చిస్తుంది. అందుచేత భాష అంతర్నిర్మాణాన్ని గురించి చర్చించే Transformational grammar నేడు ప్రాధాన్యం వహిస్తున్నది. దీన్ని వ్యాప్తిలోకి తీసుకురావడానికి Noam Chomsky ప్రయత్నిస్తున్నారు. ఈ విషయాలన్నిటివల్లా వ్యాకరణాల విషయంలో భాషాశాస్త్రప్రమేయం సాధారణమైనది కాదని తెలుస్తుంది. ఈ విషయంలో తెలుగు భాష చాలా వెనుకబడి వుంది.

చారిత్రక, తులనాత్మక వ్యాకరణాల విషయంలో భాషాశాస్త్ర సహాయం అమూల్యమైనది.

ని ఘ ం టు వు లు

నిఘంటు నిర్మాణ విషయంలో నిర్మాతకు భాషాశాస్త్ర సహాయం నిరుపమానమైనది. నిఘంటువులోని పదాల ఉచ్చారణను ప్రమాణీకరించి ఇవ్వడం కష్టసాధ్యం. దీనికి పరిశోధన జరగాలి. ఆధునిక నిఘంటువు పదజాలాన్ని ప్రదర్శించడంతో తృప్తి పడదు. ప్రత్యయాలలోనూ పదాంశాలలోనూ మార్పుల్ని సూచించాలి. భాషానిర్మాణం స్పష్టంగా పరిశీలించి, వాక్యప్రయోగాలని ఇవ్వవలసి ఉంటుంది. ఏదైనా పదానికి స్పష్టమైనది, సూటియైనది, సందిగ్ధత లేనిదీ అయిన అర్థ నిర్ణయంచేసి, తక్కువ పదాలలో అర్థాన్ని ఇవ్వడం అతిక్లిష్టమైన పని. ఏ పదానికి అర్థం ఇవ్వాలో ఆ పదం అర్థనిర్ణయంలో ఉపయోగింపక పోవడం శాస్త్రీయ పద్ధతి. అత్యాధునికమైన ఈ విపరిణామాలని పరిశీలించి తీరాలి. మాండలికవ్యుత్పత్తిపదకోశనిర్మాణంలోని సమస్యలను బాధకాలనుగూర్చి భద్రిరాజు కృష్ణమూర్తిగారు వివరించారు. ప్రతికోశనిర్మాణంలోనూ ఇవి వుంటాయి. వీటన్నిటికీ భాషాశాస్త్ర పరిశోధన అవసరం.

విద్యార్థులకూ, పండితులకూగల నిఘంటువుల అవసరం తెలియజెప్పవలసిన పన్లేదు.

వ్యుత్పత్తిపదకోశ (Etymological Dictionary) నిర్మాణం జరగాలంటే తులనాత్మక, చారిత్రిక పరిశోధనలు విరివిగా సాగిలేనే సాధ్యం. దీనిలోగల కష్టనిష్ఠురాలు ఇటీవల రేడియో ప్రసంగంలో Dr. దోణప్పగారు వివరించారు. అనేకభాషలకు వ్యుత్పత్తి పదకోశ నిర్మాణం జరిగింది. మన భాషకు దీని నిర్మాణం సాగుతున్నది. ఇందులో ఎందరో కృషి చేస్తున్నారు. ఒక పదం ఎందులోనుండివచ్చి ఏవిధంగా మార్పుచెందిందో తెలుసుకోడం అవసరంకదా.

తులనాత్మక పరిశీలనవలన మూలమాతృకలు లేనిభాషలకు మాతృకలు నిర్మించడానికి వీలుపడుతుంది. భాషల సాజాత్యాన్ని నిర్ణయించడానికి వీలౌతుంది.

సాహిత్యం—భాషాశాస్త్రం

ఒక పరికరంలోని సాంకేతిక నిర్మాణం తెలియకుండానే దాన్ని వాడుకున్నట్టు, ఒక భాషానిర్మాణం తెలియకనే ఆ భాషలోని సాహిత్యాన్ని ఆస్వాదించడం జరుగుతోంది. ఈ రెండింటినీ మేళవించి చూడడం భాషాశాస్త్ర సాహిత్యాలు రెంటితోనూ పరిచయంగల ఏకొద్దిమందో చేస్తున్నారు. ఇది అమెరికాలో స్థితి.

Harold White Hall, Hill, Brooks, Warren మొదలైనవారు ఈ విషయంలో కృషిచేసిన వారు. ఛందోబద్ధసాహిత్యంలో Supra Segmentals యొక్క ఉపయోగాన్ని వీరు చర్చించేరు. Supra Segmentals అంటే ఊనిక, స్వరం, సంహిత మొదలైన వాటి సమాహారంవల్ల ఏర్పడ్డ లక్షణాలు. సాధారణంగా మనం intonation అనేది వీటిలోనే చేరుతుంది. వీరు Morpho Phonemics కీ ఛందస్సుకీ గల సంబంధాల్ని పరిశీలించారు. తెలుగులోకూడా ఊనిక, స్వరం, సంహిత మొదలైనవి రసాస్వాదనలో సహాయ పడతాయి.

'ఏమనఁ బోయెదన్ తగుల మెంచక' అనే విజయవిలాసకారుని పద్యంలో ('కాకువు' వున్నదని వేదంవారు చెప్పింది ఈ విభేదమే) గల చమత్కారం గాని, 'మామకాగమనవార్త'లో విశేషంగానీ ఈ విభేదాల పరిగణనవల్లనే అవగత మవుతాయి. కృష్ణ శాస్త్రిగారి గీతంచూడండి.

'నాకుగాదులు లేవు
నా కుషస్సులు లేవు,'

ఇక్కడ 'నాకు' అనేదాన్లో 'కు' మీద ఊనిక లేకుంటే 'గాదులు' మాత్రమే మిగుల్తాయి. నారాయణరెడ్డిగారి

'సన్నాజాజీ పూలామాలా
సాయిబుల కుఱ్ఱాడి గొంతుచించుకుని
సాయంకాలం అరుస్తున్నాది'

అనేది మామూలుగా చదివితే మనకేమీ అనిపించదు. నారాయణరెడ్డిగారినోట విన్నప్పుడు 'సన్నాజాజీ పూల మాలా' అనే మాటలు సాయిబుల కుఱ్ఱాడి ఉచ్చారణ వైశిష్ట్యంతో విన్నప్పడే మనకు అందులో సొగసు పూర్తిగా అనుభవమవుతుంది. భాషాశాస్త్రం తెలియక పోయినా ఏదో రకంగా సాహిత్యాన్ని చదివి రసాన్ని ఆస్వాదిస్తున్నాం. ఛందోబద్ధసాహిత్యాన్ని సృష్టిస్తూనూ ఉన్నాం. కాని 'The Prosodist who realizes this can still travel on he same road, enjoy the same scenery, reach the same destination-only in a slightly more efficient machine' అని Ronald Sutherland అభిప్రాయం.

'చిత్రలేఖకునికి రంగులు తయారు చెయ్యడానికి కావలసిన వస్తువులు, వివిధ వర్ణాలు, కుంచెలు మొదలగువాటి పరిజ్ఞానం ఎలాగ అవసరమో అలాగే రచయితకి తనకు సాధనమైన భాష, దాని సామర్థ్యం తెలియాలి. ఆ కారణంచేతే సాహిత్య విమర్శకునికి కూడా తెలియాలి' అని Charles. F. Hockett వ్రాశారు.

చరిత్ర—భాషాశాస్త్రం

భాషాశాస్త్ర చరిత్రగాని, ఒక భాష చరిత్ర గాని చరిత్రలో భాగాలే. కాగా ఒక భాష చరిత్ర ఆ భాషా వ్యవహార ప్రాంతంయొక్క రాజకీయ, సాంఘిక వైజ్ఞానికాదివిషయాలను వెలికి తీసుకొచ్చేదిగా వుంటుంది. మన శాసనాల పరిశోధనవలన అనేక విషయాలు వెల్లడౌతున్నాయి. 'ఉ ఇచ్చ మన్న పన్నాస' అనే పదం భూమి ఆ రోజుల్లో రాజుదేనని తెలుపుతున్నది. తెలుగుయొక్క మాండలిక భాషా విజ్ఞానం ఆంధ్రదేశానికి కలిగిన రాజకీయ సాంఘికాలైన మార్పుల్ని ప్రతిబింబిస్తోంది. కృష్ణా గోదావరీజిల్లాలలో వ్యవహారభేదకరేఖలు (Isoglasses) స్పష్టంగా ఏర్పడక అనేకమాండలికాల కలయికలను సూచిస్తూ ఉండటానికి ఆ ప్రాంతపు రాజకీయ అస్థిమితత్వం కారణంగా భావింపబడుతోంది. బళ్లారి ప్రాంతంలో శైవమతపరంగాచేరిన కన్నడపదాలు ఆంధ్రదేశమతచరిత్రను ఆవిష్కరిస్తున్నాయి. ఆంధ్రదేశమంతటా వాడుకలోవున్న ఉర్దూపదాలు (ముఖ్యంగా రెవెన్యూశాఖలో) ఆంధ్రదేశపు మహమ్మదీయ పాలనను ప్రతిబింబిస్తున్నాయి. మన వేంగీలిపి తూర్పుదీవులకు పోవడం ఆనాటి వర్తక సాంస్కృతికపరమైన సంబంధాలను సూచిస్తోంది. ఈ విధంగా భాషాశాస్త్ర పరిశోధనలు చరిత్రజ్ఞానాని కుపకరిస్తున్నాయి.

సైన్సు—భాషాశాస్త్రం

శాస్త్రవిజ్ఞానం అన్నిభాషల్లోనూ బోధించడం ఆవశ్యకమవుతున్నరోజుల్లో, భాష, శాస్త్రవిషయాల్ని వ్యక్తీకరించడంలో ఎంతవరకు సహాయకారి కాగలదో తెలుసుకోడానికి ఆ భాషపై శాస్త్రీయపరిశోధన అవసరం. కొన్నిభాషల్లో ఒక విషయాన్ని చెప్పడానికి

ఒక్కపదమే వుంటుంది. మరికొన్నిభాషల్లో రెండు మూడు పదాలుంటాయి. హోపీభాషలో పక్షి కాక ,ఎగిరే ప్రతిదానికీ తూనీగ్గైనా, విమానమ్మైనా, మనిషైనా 'MA SA'Y TAKA' అనేమాటే ఉపయోగపడుతుంది. ఆంగ్లంలో వీటన్నిటికీ వేర్వేరు పదాలున్నాయి. భాష ఔన్నత్యాన్నిబట్టి వేర్వేరుపదాలు ఏర్పడతాయనుకోవడం పొరబాటు. ఎస్కిమో భాషలో కురుస్తున్న మంచుకీ, మంచుబ్లాక్సుకీ, గాలిలో కొట్టుకుపోతున్న మంచుకీ వేర్వేరు పదాలుండగా, ఆంగ్లంలో అన్నింటినీ 'Snow' అనే అంటున్నారు. ఇది విశేషమైన విషయంకాదు. అంబలికీ, గంజికీ, వరిఅన్నానికీ అన్నిటికీ 'కూడు' అన్నపదం ఒక్కటే తెలుగులో ఉపయోగ పడుతోందికదా. ఈ విధంగా ఆలోచించినప్పుడు 'హోపీ' భాషలో కాలాన్నీ, వేగాన్నీ సూచించేపదాలు లేవు. 'వేగంగా వెళ్ళేను' అనే భావాన్ని 'బాగా వెళ్ళేను' 'మిక్కిలి వెళ్ళేను' అనేరీతిగా తెలియజేస్తారు. ఈ లాంటి భాషల్లో Velocity, acceleration వంటి పదాలు పరిచయం చెయ్యడం ఎంత కష్టమో Benjamin Lee Whorf చర్చించారు. ఈ పరిశీలన ఒక్కొక్కప్పుడు భాషావిజ్ఞానం సైన్సుకి ఎలా అవసరమవుతుందో నిరూపిస్తోంది.

మనస్తత్వశాస్త్రం - భాషాశాస్త్రం

మనస్తత్వ శాస్త్రజ్ఞులు మానవుల్లోవున్న మనస్తత్వ సమస్యలుగూర్చి పరిశీలించి, పరిష్కార మార్గాలు కనుక్కోవలసి ఉంది. ఇటువంటి వాటిలో నత్తివంటి ఉచ్చారణలోపాలు గలవారు, సంఘానికి దూరంగాపోవడం (Seclusive) ఒక సమస్య. వారిలోని లోపాలను సవరించితేనే వాళ్ళు సంఘంలో మెసల గలుగుతారు. వారికి ఏ ధ్వనులు ఉచ్చరించడం సాధ్యంకావడంలేదో మనస్తత్వవేత్త తెలుసుకోవాలి. ఆ ధ్వనుల స్థానకరణాలు ఏవో తెలుసుకొని, వ్యవహర్తకు ఉచ్చరణావయవలోపం ఉందేమో తెలుసుకోవాలి. అవయవలోపాన్ని సవరించగలగడానికి శస్త్రచికిత్స ఉపయోగాన్ని సంప్రతించాలి. కొన్ని భాషాధ్వనులు వారి మాతృభాషలో లేనివి పలుకవలసి వచ్చినప్పుడు ఉచ్చారణావయవలోపంగాక, వారికి అలవాటు లేనితనంవల్ల బెరుకు కారణం కావచ్చు. కొందరు నిమ్నమైన అంతస్థులోనివారు, తమ ఉచ్చారణ లోపాల్ని సవరించుకోలేక (యాసమాటల్ని యాసవిడిచి సరిగా ఉచ్చరించలేక) సంఘంలో మెలగడానికి సిగ్గుపడతారు. తెలుగులో యాసవస్తుందని ఆంగ్లమే విధిగా ఉపయోగించేవారున్నారు. ఇటువంటి వారిలో Seclusive nature, inferiority complex పోగొట్టాలంటే మనస్తత్వవేత్తకు భాషాశాస్త్ర పరిచయం అవసరం.

ఆం త్రో పో ల జీ

మానవుని స్వరూపస్వభావాలను గూర్చి పరిశీలన చెయ్యడమే ఆంత్రొపోలజీ. దీని అధ్యయన భాగాల్లో సంస్కృతి ఒకటి. సంస్కృతిలో భాష భాగం. ఈ విధంగా ఆంత్రొపోలజీలో భాషాశాస్త్రం భాగం అయింది. Bloomfield వంటి ఆంత్రొపోలజిస్టులు భాషాశాస్త్ర విషయంలో ఇతోధికమైన కృషి చేసారు. వాగ్రూపభాషలకి సంబంధించి వీరికృషి అనన్యసామాన్యం. ఒక ప్రదేశంలోగల మానవజాతి సంస్కృతీవిశేషాలపరిగ్రహణకోసం ఆ జాతిభాషని అధ్యయనంచేసి, ఆ భాషకు వ్యాకరణ, నిఘంటువాచకాదుల నన్నింటినీ తయారుచేస్తూపోవడంవల్ల వీరివలన అనేకభాషలకు మేలు జరిగింది. అనేక అమెరికన్ ఇండియన్ భాషలు ఇలాగే లాభం పొందాయి. ఆ భాషలకి లిపికూడా వీరే రూపొందించారు. ఆంత్రొపోలజిస్టులకీ భాషాశాస్త్రానికీ అవినాభావ సంబంధం ఉంది. వారు లేకపోతే నేటి భాషాశాస్త్రంలో ఇంత అభివృద్ధి జరిగివుండేదికాదు.

తర్కశాస్త్రం (Logic)

తర్కశాస్త్రానికి భాషాశాస్త్రంతోగల సంబంధం భారతదేశంలో అనాది సిద్ధమైంది. వాక్యపదీయంలో చర్చలు తర్కశాస్త్రపాండిత్యానికి నిదర్శనాలు. వాక్యం, పదం—వీటి ఆర్థికస్వభావం సరిగా తెలియకపోతే తర్కశాస్త్రంలో నిపుణంగా భాషని ఉపయోగించలేం. ఈ విధంగా తర్కశాస్త్రానికి భాషాశాస్త్ర పరిచయం అవసరం. Metalinguistics అభివృద్ధితో తార్కికదృష్టి భాషాశాస్త్రంలో మరింత ఎక్కువైంది.

గణితశాస్త్రం

బ్లూమ్‌ఫీల్డు భాషాశాస్త్రానికి గణితశాస్త్ర పరమైన వివరణల నిచ్చారు. ఇవి ప్రశంసించబడ్డాయి.

ఈ పరిశీలనవలన భాషాధ్యయన బోధనల లోనూ, వ్యాకరణ నిఘంటు నిర్మాణాల్లోనూ, చారిత్రిక పరిశోధనలలోనూ, అనేకఇతరశాస్త్రాల విషయం లోను భాషాశాస్త్రావశ్యకత పరిహరింపరానిదని తెలుస్తున్నది. సాహిత్యరచనలోనూ విమర్శలోనూ కూడా ఈ శాస్త్రం చోటు చేసుకుంటోంది. భాషాశాస్త్రం ఆవశ్యకత ఎక్కువై ఈనాడు 'Applied linguistics' అనే ప్రత్యేకశాఖ అభివృద్ధిచెందింది.

ఈ వ్యాస రచనలో ఉపయోగపడ్డ గ్రంథాలు వ్యాసాలు.

1. A Course in Modern linguistics—by Charles. F. Hockett.
2. Readings in Applied English linguistics—Edited by Harold B. Allen.
3 Introductory linguistics—By Robert A. Hall Jr.
4. మాండలిక వృత్తి పదకోశము– శ్రీ భద్రిరాజు కృష్ణమూర్తి.
5. తెలుగునందలి కృతకప్రామాణిక రూపములు—డా. తూ. దోణప్ప. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం.
6. వాడుక భాష—శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ; ఆంధ్రప్రభ 14—9—'71.
7. విశ్వవిద్యాలయాల్లో వ్యావహారిక భాష— ఒక పరిశీలన శ్రీ జాఫర్‌ఆలీఖాను—ఆంధ్రప్రభ 26—10—'71

అసహిష్ణుత

శ్రీ గడియారం శేషఫణి శర్మ

కాల కాలాంభోద
గర్జారవము శ్రీవః
కులిశమ్మై వెరపింప
కలత చెందనుగాని,

విలయ ఝుంఝూహతి
విమలాంబుద శ్రేణి
పిడుగులు కురిసిన
వెర్రినై రోదింతు

పొందమ్మై దశ దిగ్ది
శాంచలమ్ముల తమః
పటలి పర్విన సుంత
భయము నందనుగాని,

పరివిమల కౌముదీ
ధర్మాంశుతతి తమః
ఛాయ తోచిన సాధ్వ
స వ్యాహృతుడ నౌదు.

వనవీథి నొంటి దు
ర్వార దవానల
జ్వాల జిక్కిన సుంత
చలన మందను గాని,

భా ర తి

నిశ్చలమ్మైన ము
న్నీటి గుండెల బాడ
బ జ్వాలలెగిసిన
భయ విహ్వాలుడ నౌదు.

హారురీతి నప్రితి
హతమహోగరళాంబు
ధారలే జంకక
త్రాగి త్రేన్చెద గాని

చవిచూచు నెడ సుధా
చషకమ్మునన్ విష
బిందువు చిందిన
భీతితో విలపింతు

వచనపద్యం : లక్షణ నిరూపణం

శ్రీ సంపత్కుమార

'వచనపద్యం' అన్న ప్రక్రియ ప్రయోగంలోకి వచ్చి దాదాపు నలభై ఏళ్లయింది. ఇటీవల మరీ విరివిగా విస్తృతంగా ప్రయోగింపబడుతున్నది. అయితే వచనపద్యాన్ని ప్రయోగించటమే తప్ప, ఒక ఛందోరూపంగా దాని లక్షణాన్ని నిరూపించే ప్రయత్నం మాత్రం జరుగలేదు. అందుకని, దానికి లక్షణాన్ని నిరూపిస్తూ నేను కొన్ని వ్యాసాలు వ్రాయటం జరిగింది. నా వ్యాసాలను పురస్కరించుకొని శ్రీ చేకూరి రామారావుగారు 'వచనపద్యం : ఆభాస లక్షణ నిరాకరణం' (ఆంధ్రపత్రిక, పరీధావి ఉగాది సంచిక) అన్న వ్యాసంలో నేనుచెప్పిన లక్షణాలను నిరాకరించినారు. వారుచేసిన ఈ 'నిరాకరణం' పురస్కరించుకొని మళ్లీ వచనపద్యాన్ని గూర్చిన కొన్ని అంశాలను స్పష్టంచేయటం అవసరమవుతున్నది.

రామారావుగారు తమ వ్యాసంలో వచనపద్యాన్ని గూర్చి నేనుమాత్రమే కాక, ఇంకా పలుమందిచెప్పిన పలుఅంశాలను ప్రస్తావించి నిరాకరించినారు. అయితే వాటినిగూర్చి నాయీ వ్యాసంలో ఏవీ చెప్పబోవటం లేదు. నా 'అభిప్రాయాల్నే ప్రధానంగా సవిమర్శకంగా ప్రస్తావించ దలచు'కున్నారు కాబట్టి వాటిని మాత్రమే ప్రస్తావించి వివరిస్తాను.

నా అభిప్రాయాల్నే ప్రధానంగా 'సవిమర్శకంగా' ప్రస్తావించ దలచుకొన్న రామారావుగారు, ఈ ప్రక్రియకు వ్యవహారంలో మరికొన్ని పేర్లు ఉన్నా గూడా, వాటినికాదని, నాకు 'నచ్చినపేరే'—అంటే 'వచనపద్యం' అన్నపేరే — గ్రహించినారు. ఆ పేరే నాకు నచ్చటానికి కారణం, ఆ ప్రక్రియలకు మిగిలిన పేర్లన్నింటికన్నా ఈ 'వచనపద్యం' అన్నపేరు బాగా నప్పటంమాత్రమే. ఈ పేరునుగూర్చి ఇదివరకటి నా వ్యాసాల్లో—ప్రధానంగా 'వచనపద్యం : దానిపేరు' ('జనధర్మ' కీలక ఉగాది సంచిక) అన్న వ్యాసం చర్చించి నిర్ధారించినాను. రామారావుగారు ఈ పేరు విషయంలో అసమ్మతి ఏమీ ప్రకటించ లేదు. పేరును విరాకరించనూలేదు. పైగా నాకు నచ్చిన కారణంగా వారూ ఆ పేరే స్వీకరించినారు. అసలు రామారావుగారు ఈ ప్రక్రియపేరునుగూర్చి అంతగా పట్టించుకోలేదు. అందుకని ఆ విషయాన్ని గూర్చి ఇక్కడ ఎక్కువగా వివరించటంలేదు.

రామారావుగారు తమ వ్యాసాంతంలో '—వచన పద్యం పద్యంకాదనీ, గద్యమేననీ సిద్ధాంతం. గద్యానికి ఏ నియమాలూలేవు. వచనపద్యానికీ అంతే. నియమ రాహిత్యమే వచనపద్యలక్షణం'అని సిద్ధాంతం చేసినారు. వచనపద్యం గద్యమేతప్ప పద్యంకాదని సిద్ధాంతం చేస్తూ, 'నియమరాహిత్యమే వచనపద్యలక్షణం' అనటం కొంతఅయోమయాన్ని కలిగిస్తున్నది. వచనపద్యం పద్యంకానేకాకపోతే, అందులో—'వచనపద్యం'లో — పద్యంఅన్నమాట ఉండటానికే వీల్లేదు. మరొకటి. 'అనియతత్వం ఒక లక్షణం ఎట్లా అవుతుంది?'అని తమ వ్యాసంలో ఒకచోట (పుట. 30. చివరిపేరా) ప్రశ్నించిన రామారావుగారు 'నియమరాహిత్యమే వచన పద్యలక్షణం' అనటం ఎట్లా కుదిరిందో అర్థం కావటంలేదు. 'అనియతత్వం' లక్షణం కానప్పుడు నియమరాహిత్యంమాత్రం లక్షణమెట్లా అవుతుంది?

వచనపద్యాన్ని 'పద్యం' అనటానికి నేను ప్రతిపాదించిన ప్రధానాంశం దాని పాదబద్ధత. దీన్ని అమసరించిచేసింది భావగణప్రతిపాదన. రామారావుగారు తమ వ్యాసంలో మొదట భావగణనిరాకరణంచేసి, ఆపైన పాదబద్ధతానిరాకరణం చేసినారు. అయితే, ఈ రెండవ నిరాకరణనుగూర్చి మొదట, ఆ తరువాత మొదటి నిరా

కరణనుగూర్చి ప్రస్తావిస్తాను. కారణం ఛందస్సులో మొదట పాదం, తరువాత గణంఅనే పద్ధతి ఉండటం.

పాదబద్ధతను నిరాకరిస్తూ రామారావుగారు కొన్ని ఆసక్తికరమైన అంశాలను ప్రస్తావించినారు. 'పాదం అక్షరసముదాయంకాదు. గణసముదాయం. అంటే పాదానికి అంతర్నిర్మాణం ఉన్నదన్నమాట' అన్నారు. కాని విచారిస్తే, పాదం అక్షరసముదాయమేతప్ప గణసముదాయం కాదు. కొన్నిపద్యాల్లో అక్షరాలసంఖ్య పాదప్రమాణంకాగా, మరికొన్నిటిలో ఆ అక్షరసంఖ్య మాత్రాసంఖ్యాదృష్టితో హెచ్చుతగ్గు లవుతుంది. నిజానికి ఛందస్సులో గణపద్ధతి మొదట పింగళుడు ప్రవేశపెట్టింది. ఆయన పద్ధతిప్రకారం మూడక్షరాల గుంపు ఒక 'గణం'. (వగణం, హగణం అని రెండక్షరాల గుంపునీ 'గణం' అనటం ఔపచారికంగా మాత్రమే.) పద్యలక్షణం చెప్పటంలో సౌలభ్యంకోసం తనధోరణిలో ఉద్దేశించింది మాత్రమే ఈ గణపద్ధతి. శాస్త్రకర్తలు ఈ విధంగా లక్షణకథనంలో సౌలభ్యం కోసం కొన్ని పద్ధతుల్ని ఏర్పాటుచేసుకొని సంకేతించటం పరిపాటే. అంతకుముందు భరతాదుల్లో ఈ గణపద్ధతి లేదు. ఇన్నిన్నేసి అక్షరాలుగల పాదాల్లో, ఫలానా ఫలానా సంఖ్యగల అక్షరాలు గురువులనీ, లేదా లఘువులనీ చెప్పినారు. పరిశేషన్యాయంగా మిగిలినవి లఘువులో, లేక గురువులో అవుతాయని అనుకోవాలి. మరొకటి. పింగళుని గణపద్ధతికి భిన్నంగా రత్నమంజూషాకర్త, జనాశ్రయుడూ తమ కనుకూలాల ననుకొన్నపద్ధతిలో గణనిర్మాణం చేసుకున్నారు. పింగళుడు ఎనిమిదిగణాలను చెప్పగా, ర. మం. కర్త పన్నెండు, జనాశ్రయుడు పద్దెనిమిది గణాలను చెప్పినారు. పైగా వారి గణనిర్మాణంలో మూడక్షరాల సంఖ్య పరిమితంకాదు. రెండునుండి ఆరుదాకా ఆ గణాల్లో అక్షరాలుంటాయి. పింగళుడి గణాలు ఎనిమిది కావటానికి కారణం, ఆయన మూడక్షరాల ఛందస్సును ప్రస్తారంచేసి, దానివల్ల ఏర్పడ్డ ఎనిమిదిరకాల మూడో ఛందస్సుకు చెందిన పద్యపాదాలను గణాలుగా స్వీకరించటమే. మూడవ ఛందస్సును ప్రస్తారంచేస్తే ఎనిమిదిరకాల పాదాలు మాత్రమే ఏర్పడతాయి. మిగిలినవాళ్లు ఈ ప్రస్తారపద్ధతిని కాక, తమ అనుకూలాల్ని అనుసరించే గణనిర్మాణం చేయటంవల్ల, వాటిలో సమత్వంలేకుండా పోయింది. ఆ కారణంగా, వారి గణనిర్మాణానికి ప్రాధాన్యం కలుగక, పింగళుడి పద్ధతికే ప్రాధాన్యం వచ్చింది. ఏదెట్లాఅయినా, గణాలనేవి లక్షణకర్తలు లక్షణకథనంలో సౌలభ్యానికి ఏర్పరచుకొన్నవే తప్ప, పాదానికి నిసర్గంకావు. పాదనిర్మాణంలో గణాలే ప్రధానమయితే, గణసంఖ్యతో అయిదు గణాల ఛందస్సూ, ఆరు గణాల ఛందస్సూ...ఇత్యాదిగా చెప్పవలసిఉండేది. కాని అట్లా ఏలాక్షణికుడూ చెప్పలేదు. ఒక అక్షరం నుంచి ఇరవయ్యారక్షరాలదాకా ఒక పాదంలో అక్షరాలుండవచ్చు. (అంతకన్నా ఎక్కువ అక్షరాలుంటే, అవి వేరే వృత్తాలు.) పాదంలో ఎన్నక్షరాలుంటే, ఆ పాదం అన్నవ ఛందస్సులోని పద్యానికి సంబంధించిందనుకోవాలి. అన్ని ఛందస్సుల్లోని పద్యపాదాలూ గణాలతో నిశ్శేషంగా విభక్తంకావు. అందుకనే విభక్తంకాని చోట్ల పాదాంతంలో మిగిలిన ఒకటిరెండక్షరాల ఉనికినిగూర్చి ప్రత్యేకంగా చెప్పటం జరుగుతున్నది. మరొకటి. పద్యపాదాల్లోని గురులఘుక్రమం 'ప్రస్తారం' ద్వారా నిర్ధారితమవుతుంది. ఆ నిర్ధారితమయిన క్రమాన్ని గణపద్ధతిలో చెప్పటం జరుగుతున్నది. కాగా, పద్యపాదస్వరూపాన్ని అక్షరసంఖ్య, దాన్నిబట్టి జరిగే ప్రస్తారపద్ధతి నిరూపిస్తున్నాయితప్ప గణాలు కాదు. మాత్రాసంఖ్యాప్రాధాన్యంగల పద్యాల్లోనూ ఇంతే. ఆ పద్యపాదాల్లోనూ గణపద్ధతిని ఉపయోగించటం సౌలభ్యంకోసమూ; ఎన్నిమాత్రలవద్ద పదం, పదాంశం విరిగితే నడక బాగుంటుందో చెప్పటానికీ ఉద్దేశించి మాత్రమే. ఈ నడకకోసమే చతుర్మాత్రా గణా లుంటాయన్న పద్యపాదాల్లో జగణం చతుర్మాత్రా గణమయినా కొన్నిచోట్ల దాన్ని లాక్షణికులు నిరాకరించటం జరిగింది. మరికొన్నిచోట్ల మాత్రాగణాన్ని వదిలి మాత్రాసంఖ్యతో పాదలక్షణం చెప్పటంగూడా ఛందోగ్రంథాల్లో గమనించవచ్చు. అందువల్ల పాదం గణసముదాయంకాదనీ, అక్షరసముదాయమేననీ స్పష్టం. కాగా గణాలదృష్ట్యా పాదానికి అంతర్నిర్మాణమంటూ ఏదీ ఉండదు. నిజానికి పద్యపాదాల్లో గణపరిమితికి

లొంగకుండా పదాలూ, పదాంశాలూ మించిపోవటమే అత్యధికంగా మనం చూస్తూ ఉంటాం. ఈ యీ అంశాలన్నిటినిబట్టి పాదం అక్షరసముదాయమేనని చెప్పక తప్పదు.

'ఇంతవరకూ తెలుగులోవచ్చిన పద్యపాదాలన్నిటినీ రాతతోగానీ, అచ్చుతోగానీ పనిలేకుండా కనుక్కునే వీలుంది. ఏ పద్యాన్నయినా పాదవిభజన చేయకుండా పూర్వులు తాళపత్రగ్రంథాల్లో ఒకే వరుసలో రాసేవాళ్లు. అయినా ఛందస్సు తెలిసినవాళ్లకి వాటిని మళ్లీ పాదబద్ధంగా రాయటం కష్టంకాదు. పాదవిభజనలేకుండా అచ్చువేసిన (లేక రాసిన) వచన పద్యానికి ఈ వచనపద్యలక్షణకర్తలు కవ్యుద్దిష్టమయిన పాదవిభజన చేయగలరా! కవ్యుద్దిష్టం కాకపోతే పోనీ, ఏ ఇద్దరు లక్షణ కర్తలైనా ఒకేరకపు పాద విభజన చేయగలరా!' అని రామారావుగారు ప్రశ్నించినారు. ఒకవిధంగా చూస్తే, ఇది నిజమే నని పిస్తుంది. ఒకసారి శ్రీ కుందుర్తిగూడా నన్ను దాదాపు ఇట్లాగే ప్రశ్నించినారు. వచనపద్య లక్షణ సమాకలనంలో ఇట్లాంటి ప్రశ్నల్నిగూర్చి నాతో నేనేకాకుండా, మరికొంతమంది మిత్రులతోనూ చర్చించి ఒక సమాధానానికి వచ్చినాను. అదేముందు వివరిస్తాను.

అయితే పైన రామారావుగారు అన్నదానిలో రెండంశాలున్నయి. ఒకటి. పూర్వులు పాదవిభజన లేకుండా వ్రాసినా, ఛందస్సు తెలిసినవాళ్లు పాదవిభజన చేసుకొనటానికి వీలుంటుండటేది. ఈ వీలుకి కారణం అక్షరసంఖ్యతోనో, మాత్రాసంఖ్యతోనో, గణపద్ధతిద్వారానో పరిచితమయిన ధోరణిలో ఆ పాదాలు నియతంకావటం. అయితే ఈ కిందిపద్యం ఉదాహరణకి చూడండి—

'మధుర మధురమ్మైన మామిడిపండ్లను
పంచియిచ్చు జనుడె మంచివాడు'

ఇది ఫలానాపద్యం అని చెప్పకుండా, ఏ పద్యం, లేదా ఏ పద్యపాదం అని అడిగితే రెండురకాలుగా చెప్పటానికి వీలున్నది. ఆటవెలది రెండుపాదాలూ కావచ్చు. సీసపద్యపు ఒకపాదమూ కావచ్చు. మొదటి పంక్తిని 3 సూర్య + 2 ఇంద్రగణాలుగా, రెండవ పంక్తిని 5 సూర్యగణాలుగా విభజిస్తే ఆటవెలది. అట్లా కాకుండా, రెండుపంక్తుల్నీ కలిపి 6 ఇంద్ర + 2 సూర్యగణాలుగా విభజిస్తే సీసపాదమూ అవుతుంది. ద్వివిధంగా విభజించేందుకు వీలుగా పై పంక్తులున్నయి. ఇదే పద్ధతిలో మరికొన్ని పంక్తులు వరుసగా ఉండేట్టయితే, ఇది ఫలానాపద్యం అని కవి చెప్పకుండా, కవి ఏపద్యంగా ఉద్దేశించినాడో చెప్పటం కుదురదు. పాదాన్ని పట్టియ్యటంలో ఒక సాధనమయిన ప్రాసనియతి ఈ రెండు పద్యాలకూ లేదు. యతి రెండిటా అమరేట్టుగానే ఉంటుంది. అయితే, ఇట్లాంటిస్థితి చాలా అరుదు. అయినా ఒక ఉదాహరణగా చెప్పినాను. మరొక అంశం ఏమిటంటే, తాళపత్రగంథాల్లో ఒకేవరుసలో పద్యాలు వ్రాస్తూపోవటం జరిగినా, చాలావరకు పాదాంతంలో ఒక నిలువుగీతా పద్యాంతంలో రెండు నిలువుగీతలూ గీసి, పాద, పద్యాంతాలను సూచించటం జరుగుతూనే ఉంటుంది.

ఇదిట్లా ఉండగా, అక్షర లేక గణపద్ధతి నియతంగా ఉన్నప్పుడు, అనుభూయమానమవుతున్నప్పుడు, పాదవిభజనలేకుండా వ్రాసినా కూడ, పాదవిభజన చేయవచ్చు. అక్కడ కవ్యుదిష్టంగా పాదవిభజన చేయటమన్న ప్రశ్నేలేదు. ఉదాహరణకు ఉత్పలమాలపద్యం ఉన్నదంటే, ఒక కవి ఒక విధంగా, మరొక కవి మరో విధంగా తమ ఉద్దేశ్యాల ననుసరించి విభజించటం జరుగనేజరుగదు. వారి ఇష్టానిష్టాల ప్రసక్తే లేనే లేదు. ఆ పద్యస్వచ్ఛటం నియతం. పాదాక్షర, మాత్రా సంఖ్య నియతం. (కొన్నిచోట్ల మాత్రాసంఖ్యలో వచ్చే తేడాలు గణపద్ధతిద్వారా పరిష్కృతమయితాయి.) ఆ నియతి ననుసరించి పదాలను కూర్చుకొనటమే కవి పని. అందువల్ల అక్షర, మాత్రాదుల నియతి ఉన్న చోట పాదవిభజనకు కవి ప్రయత్నించవలసిన అవసరం లేదు. ఇకపోతే, ఈ నియమం లేనిచోట కవి తనంతట తానే పాదాలను విభజించక తప్పదు. అందువల్ల అక్షర, మాత్రాదినియతిలేని వచనపద్యం విషయంలో '...పాదవిభజనలేకుండా రాసిన...' ఇత్యాదిప్రశ్నేఉత్పన్నం కాదు. వచనపద్యాన్ని పాదవిభజనచేస్తూ వ్రాయవలసిందే. తాళపత్రగంథాల్లోనూ, మొదటి నాళ్లలో అచ్చయిన కొన్ని గ్రంథాల్లోనూ పాదవిభజన లేకుండా, ఒకే వరసలో పద్యాలుండటం చూస్తాంగాని ఈ నాటి

అచ్చుగ్రంథాల్లో చూడటం లేదు. పాద విభజన విషయంలో పాఠకుడు చికాకు పడగూడదనేగదా, ఈనాడు పాదవిభజన పూర్వకంగా అచ్చువేయటం జరుగుతున్నది! అందువల్ల ఈనాటి వచనపద్యాన్ని పాదవిభజన లేకుండా రాయటంగానీ, అచ్చువేయటం గానీ కుదరదు. పలుచోట్ల వచనపద్యాలను పత్రికల్లోనూ, గ్రంథాల్లోనూ, వ్రాతల్లోనూ ఉదాహరిస్తున్న సందర్భాల్లో నిండు పంక్తులుగా వ్రాస్తూ పాదాంతాన్ని సూచించే విధంగా నిలువుగీతలు గీయటం జరుగుతూనే ఉన్నది. పాదవిభజన, విభజనసూచన కూడా లేకుండా వ్రాస్తే, ఆ వ్రాసిన వ్యక్తి దాన్ని వచనపద్యంగా ఉద్దేశిస్తున్నాడా లేదా అన్నది సందేహించవలసిన విషయమే.

ఇక, ఏ లక్షణకర్త అయినా కవ్యుద్దిష్టంగా పాదవిభజన చేస్తాడా? ఏ ఇద్దరు లక్షణకర్తలయినా ఒకే విధంగా పాదవిభజన చేయగలరా? అన్నది రెండవ అంశం. 'కవ్యుద్దిష్టంగా పాదవిభజన' అంటే, పాద విభజనకు కవి ఉద్దేశించిన రీతి ప్రధానమనీ, ఆయన ఉద్దేశించటంమీద పాదవిభజన ఆధారపడి ఉంటుందని స్పష్టమవుతున్నది. అయినప్పుడు కవ్యుద్దిష్టంగా మరొకరు పాదవిభజన చేయనవసరం లేదు. కవే చేస్తాడు. పేచీయే లేదు. కాకపోతే, తన ఉద్దేశ్యం ప్రకారం పాదవిభజనతో వ్రాసుకొని, దాన్ని పిడిగా ఉంచుకొని, పాద విభజన లేకుండా నిండు పంక్తులుగా మళ్లీ వ్రాసి లక్షణకర్త ముందుంచి పరీక్ష పెట్టితే, అప్పుడు ఆలోచించవలసి వస్తుంది. పాద విభజనకు లక్షణకర్త ఏదయినా పాదవిభాజక సూత్రాన్ని ఏర్పరచుకొంటే, దాన్నిబట్టి ఆ పంక్తుల్ని పాదాలుగా విభజిస్తాడు. అప్పుడు 'కవ్యుద్దిష్టత'కు ప్రాధాన్యం లేదు. కాగా విభాజక సూత్ర ప్రామాణ్యానికి ప్రాధాన్యం. విభాజక సూత్రం అంగీకృతమయితే, పాదవిభజన దాన్ని అనుసరించే జరుగవలసి ఉంటుంది. 'మ—స—జ—స—త—త—గ' అన్న క్రమాన్ని ఒప్పుకున్నాక, దాన్నిబట్టే పాదవిభజన జరిగినట్టు. కవ్యుద్దిష్టతకక్కడ ప్రాధాన్యం లేనట్టు. ఇకపోతే, ఏఇద్దరు లక్షణకర్తలయినా ఒకేవిధంగా పాదవిభజన చేయటానికి వీలున్నదా? అంటే లేదనే వీలులేదు. ఆ ఇద్దరు లక్షణకులు పాదవిభజకసూత్రాన్ని సమంగా ఉపయోగిస్తే, ఒకేవిధంగా పాదవిభజన జరిగే వీలుంది. ఒకప్పుడు సూత్రోపయోగంలో తేడా రావచ్చు. ఆ రావటం ఎట్లాంటిదంటే, వెనుక 'మధురమధురమైన......' అన్నచోట ఒక లక్షణకర్త ఆటవెలదిగా విభజిస్తే, మరొకరు సీసపాదంగా విభజించటంలో వచ్చినటువంటిది. సాంప్రదాయికచ్ఛందస్సుల్లోనూ సమాన ప్రమాణాల్ని అనుసరించటంవల్లనే ఆ పాదవిభజనలో సమానత్వం కనిపిస్తుంది. లేనిచోటలేదు. అందువల్ల ఎక్కడయినాసరే, ప్రమాణసమానత్వం అవసరం.

ఇంతకూ వచనపద్యపాదవిభజనకు సూత్రమేమిటి?

కీ శే. బాలగంగాధరతిలక్ వ్రాసిన ఒకభాగాన్ని ఉదాహరించి పాదవిభజనకు ఆధారాలేవీ లేవన్నట్టుగానే రావూరాన్నగారు వ్రాసినారు. కాని ఇదివరకటి నా వ్యాసాల్లో పాదవిభజనకు ఒక సూత్రాన్ని ప్రతిపాదించటం జరిగింది. అది భావాన్ని పురస్కరించుకొని చేసింది. మొదట్లో ఈ ప్రతిపాదన స్థూలంగా చేయటం జరిగింది. కాని అప్పటికి ఈ ప్రతిపాదనకు ఆధారప్రమాణం లభించలేదు. తరువాత పరిశీలిస్తే ఋక్కుల్లో పాదవిభజనకు సంబంధించిన ఒక సూత్రం కనిపించింది.

'తేషాంఋక్, యత్రార్థవశేన పాదవ్యవస్థా'

అని జైమినీయ మీమాంసాసూత్రం. 2—1—35. (చూ. డా॥ పాటిబండ మాధవశర్మగారి 'ఆంధ్రమహాభారతము: ఛందశ్శిల్పము'. పుట. 14.) ఋక్కుల్లో పాదవ్యవస్థ అర్థాన్నిబట్టే ఉంటుందని ఆ సూత్రం స్పష్టం చేస్తున్నది. దాన్ని అనుసరించి, అక్కడ అర్థాన్నిబట్టికాగా, వచనపద్య విషయంలో భావాన్నిబట్టే పాదవ్యవస్థ అన్నాను. అర్థం, భావం, అన్నమాటతేడా. కాబట్టి భావాన్ని అనుసరించి వచనపద్యంలో పాదవిభజన జరుగటానికి అభ్యంతరం ఏమీ ఉండనక్కరలేదు.

భావాన్నిబట్టి వచనపద్యపాదవిభజన చేయటమంటే, రెండు రకాలుగా ఉంటుంది. ఒకభావం పూర్తికావటంతో ఒకపాదం పూర్తికావచ్చు. ఒకప్పుడు

భావాంశాలనుబట్టి పూర్తికావచ్చు. అంటే, భావాన్నీ, భావాంశాన్నీబట్టి వచనపద్యంలో పాదవిభజన జరుగుతుంది. ఉదాహరణకు—'అనలతోరణం'అన్న రచనలోనిది—

'ప్రాణాలు బిగపట్టుకొని
సాగేరు ప్రయాణికులు
నాయకుడు తిరిగివస్తాడనీ
తుపాను శమిస్తుందనీ
నది పొంగు తగ్గేననీ
ఆశతో అహరహమూ!
దేనికైనా ఉద్ధృతి ఎంతసేపు?
దానికి వ్యతిరిక్తం తప్పదాపైన.

—శ్రీ మాదిరాజు రంగారావు.

(ఆంధ్రపత్రిక, పరీధావి ఉగాది సంచిక. పు. 84.)

ఇందులో మొదటి ఆరు పాదాలూ భావాంశాలనుబట్టి, చివరి రెండు పాదాలు భావాన్నిబట్టి విభక్తమయినయి. ఇందులో ప్రయాణికులు సాగటం ప్రధాన భావం. ఆ సాగటం ప్రాణాల్ని బిగపట్టుకొని. అంతే కాదు. ఆశతో అహరహమూ సాగుతున్నది. అందువల్ల 1, 6 పాదాలు భావాంశాలబట్టి ఏర్పడ్డాయి. కాగా 6 వ పాదంలోని 'ఆశ'కు సంబంధించినయి 3, 4, 5 పాదాలు. చివరి రెండు స్పష్టమే. ఈ విధంగా వచనపద్యాన్ని పరిశీలించుకుంటూపోతే, పాద విభజనను నిర్ధారించటం కష్టమేమీకాదు. రామారావుగారు ఉదాహరించిన శ్రీ కె.వి. రమణారెడ్డిగారి 'బాధాగాథము' అన్న ఈక్రింది భాగంలో—

1. 'పాపికొండల కావల,
నిజాంగజాంకుశం కాలేదూ నీవు?
2. కోనసీమలో, లంకసీమలో,
పాపాల దీపాల నార్పలేదూ
3. నీవు? విచ్చుకత్తుల
బోనురెక్కలు త్రుంచలేదూ
4. రాత్రిని కప్పుకొని ధాత్రిని మప్పుకుని
చరించలేదూ నీవు?'

పాదాలు భావాంశాలనుబట్టికాక, భావాన్నిబట్టి విభజించబడ్డయి. అయితే ఇక్కడ ఒక అంశం. మూడో పాదం మొదట్లో ఉన్న 'నీవు', దాని తరువాతి ప్రశ్నచిహ్నం తొలగించటమైనా జరుగాలె, లేదా, వాటిని రెండోపాదం చివర చేర్చటమైనా జరుగాలె. ఇట్లా జరక్కుండా, పైన ఉన్నదే కవ్యుద్దిష్టమైన పాదవిభజన అంటే, మూడోపాదం మొదట 'నీవు'—ప్రశ్న చిహ్నంతోసహా—ఉండటంలోని సామంజస్యం వివరింపబడవలసి ఉంటుంది. వచన పద్య పాదవిభజన సూత్రదృష్ట్యా, నిజానికి ఆ 'నీవు' సప్రశ్నచిహ్నంగా రెండోపాదం చివర ఉండవలసింది. 'వచన పద్యములనుకూడా అతిక్రమించి ఆదేశస్ఫోరకంగా, అంతర్లయాన్వితంగా సాగిన ఈ కావ్యం కావ్యోపన్యాస మన దిగింది' అని శ్రీ రమణారెడ్డి అంటే నా కభ్యంతరం లేదు. ఎందుకంటే, ఇక్కడ కావ్యం గానీ, ఉపన్యాసంగానీ, కావ్యోపన్యాసంగానీ ప్రస్తుతం కాదు. అది వచన పద్యం కాబట్టి, దాని స్వరూపం ప్రధానం. నాలుగు పాదాలతో ఈ రచన కనిపిస్తున్నప్పుడు 'అచ్చులోకూడా పాదబద్ధత పాటించలేద'ని రామారావుగారంటున్నారు. మరిదెట్లా? ఈ అచ్చులో కనిపించే పాదస్వరూపం—కొంచెం లోపం ఉండవచ్చుగాక—చేసిం దెవరు? ఇక, వచనపద్యాన్ని వ్రాస్తూ, ఆ వ్రాసిందాన్ని, మేం వచనపద్యం 'అనదలచుకోలేదు' అని ఎవరైనా అంటే, అనదలచుకోకపోవటం వారి స్వంత విషయం. దాన్నిగూర్చి ఎవరమూ ఏమీ అనలేం. అనదలచుకోసంతమాత్రంలో, అది అయ్యేదయితే, కాకుండా పోదు.

శ్రీ తిలక్ వ్రాసిన 'రాత్రివేళ'అనే ఖండికలో ఒకభాగం రామారావుగారు ఉదాహరించినరీతిలో ఈ కిందివిధంగా ఉన్నది.

1. 'నిర్జనస్థలం, ఎవ్వరూలేరు, చుట్టూ
పరచుకొన్న మైదానపు
2. నగ్నదేహాన్ని స్పృశించబోయే నిచుల
శాఖాగ్రపు వ్యగ్రపు
3. తొందర, నిశ్శబ్దం మెల్లగా అడుగులువేస్తూ
నడుస్తోంది. ఆకాశం
4. మీద ఒకచుక్క మరోనక్షత్రంతో మాట్లాడే
మాట మనసుకి
5. వినిపిస్తోంది.'

'పాదబద్ధతకు లొంగనివికూడా ఆధునిక కవిత్వంలో కొన్ని ఉన్నై' అంటూ పై భాగాన్ని ఉదాహరించి రామారావుగారు 'ఇందులో పాదవిభజనకు ఆధారాలేమిటో నా కర్థం కావటంలేదు. ముఖ్యంగా మూడో పాదం ఆకాశంతో అంతంకావటానికి హేతువు ఎవరయినా చెప్తే సంతోషిస్తాను' అన్నారు. పాదబద్ధతకు లొంగనివికూడా ఆధునిక కవిత్వంలో ఉన్నై అంటే, ఆ లొంగకపోవటం ఎట్లాంటిది? పాదబద్ధతకు లొంగకపోవటమంటే, పాదబద్ధత లేకపోవటమన్నమాట. వచనపద్యమయి పాదబద్ధతకు లొంగకపోతే అది దోషమే. ఆధునిక కవిత్వంలోని 'కొన్ని' వచనపద్యాలయితేనే ఇక్కడ మనం ఆలోచించవలసిఉంటుంది. ఆ 'కొన్ని' వచనపద్యం దృష్ట్యా ఛందోదోషజుష్టాలనే అనవలసి ఉంటుంది. ఉదాహృతమైన శ్రీ తిలక్ రచనా భాగాన్ని రామారావుగారు 'వచనపద్యం'గా భావించినారనీ, అందుకే దాన్ని ప్రస్తుతంగా ఉదాహరించినారని అనుకొంటాను. అట్లా భావించినారుకాబట్టే 'ఇందులో పాదవిభజనకు ఆధారాలేమిటో నా కర్థంకావటం లే'దన్నారు. 'మూడో పాదం ఆకాశంతో అంతంకావటానికి హేతువు'ను ప్రశ్నిస్తున్నారంటే, పై భాగంలో పాదవిభజన జరిగిందనీ, కాని మూడోపాదం చివర 'ఆకాశం' అన్న పదం ఉండటం సహేతుకంకాదని వారు భావిస్తున్నట్లు స్పష్టమయితుంది. రామారావుగారు 'ఆకాశం' విషయమే చెప్పినారుకాని, పై భాగం ఉన్న స్థితిలో మూడో పాదం మొదట 'తొందర' ఉండటం, నాల్గో పాదం చివర 'మనసుకి' ఉండటమూ, ఇంకా మరి కొన్ని కొట్టొచ్చినట్లు కనిపించే దోషాలు. వీటన్నిటిని బట్టిచూస్తే, ఉన్నస్థితిలో ఉదాహృతమయిన భాగం పాదవిభజన దృష్ట్యా దోషయుతమయిన వచన పద్యమని చెప్పవలసి ఉన్నది. ఈ దోషాలు రచయితవల్లనే జరిగినవో, అచ్చులో జరిగినవో చెప్పలేము. పాదవిభజన వచనపద్య పాదవిభాజసూత్రాన్ని అనుసరించిచేస్తే, పై భాగం ఈ క్రింది విధంగా ఉండాలె—

'నిర్జన స్థలం
ఎవ్వరూ లేరు.
చుట్టూ పరచుకొన్న మైదానపు నగ్నదేహాన్ని
స్పృశించబోయే నిమల శాఖాగ్రపు వ్యగ్రపు తొందర
నిశ్శబ్దం మెల్లగా అడుగులువేస్తూ నడుస్తోంది.
ఆకాశంమీద ఒక చుక్క మరో నక్షత్రంతో
మాట్లాడేమాట
మనసుకి వినిపిస్తోంది.'

ఇట్లాకాకుండా మరొకరు ఇంకో విధంగా విభజించటం జరిగితే, దానికి కారణం భావాంశాల్ని బట్టి ఇంకా కొంచెం ఎక్కువ పాదాలుగా విభజించాలనుకోవటం కావచ్చు. ఉదాహృతమయిన స్థితిలో కొన్ని చోట్ల కామాలున్నయి. అక్కడికి పాదాలు విరుగాల్సని కవి ఉద్దేశించినట్లు అనిపిస్తుంది. కొన్ని చోట్ల అవి లోపించినయి. అందువల్ల ఆ పాట విభజన అస్తవ్యస్తంగా జరిగింది. ఇది వ్రాతలోనూ, అచ్చులోనూ జరిగే వీలున్నది. ఇదిట్లా ఉండగా ఇద్దరు ఒక వచన పద్య పాదాల్ని విభజించటంలో భావాన్నీ, లేదా భావాంశాల్నీ, కొన్ని చోట్ల ఉభయాన్నీ ఆధారించుకోవటంవల్లనే తేడా రావచ్చుకాని, పాదాలుగా విభజించటం ఉభయత్రా సమానమే.

సాంప్రదాయికచ్ఛందస్సుల్లో అక్షరాల,మాత్రల నియతికన్నా ఆధిక్యం లేదా లోపంవల్ల, యతి స్థానాల దాటివేతలవల్ల, ఇంకారకరకాలుగా ఏర్పడ్డ దోషాలను ఛందోదోషాలుగా చెప్పటం ప్రసిద్ధమే. అట్లాగే వచనపద్యవిషయంలోకూడా, పాదవిభజన సరిగ్గా జరుగకపోతే నియమభంగమన్న ఛందోదోషంగా పరిగణించవలసిఉంటుంది.

వచనపద్యానికి లక్షణసమాకలనం చేస్తూ హనుమకొండలో 'మిత్రమండలి' వార్షికోత్సవాల (1965) సందర్భాన ఒక వ్యాసం చదివినాను. అందులోనే పాదవిభాజకసూత్రాన్ని ప్రతిపాదించినాను. ఆ సమావేశాలకు వచ్చిఉన్న శ్రీ తిలక్ నా ప్రతిపాదనను హర్షించి, పాదవిభజన విషయంలో వచనపద్య ప్రయోక్తలు నిర్దిష్టమయిన దృక్పథంతో రచన సాగించాలన్న నాతో ఏకీభవించినారు. ఆ సమావేశాలకు వచ్చిన శ్రీ కుందుర్తి కూడా పలుచోట్ల నా ప్రతిపాదనను బలపరుస్తూ వ్రాసినారు.

ఇది చెప్పట మెందుకంటే, నేను వచనపద్య పాదవిభజన విషయికంగా ప్రతిపాదించిన అంశం వచన పద్య ప్రయోక్తలందరిలోనూ స్పష్టంగానో, అస్పష్టం గానో ఉండనేఉన్నదని చెప్పటానికే. కాని తొందరపాటు వల్లనో, అశ్రద్ధధానతవల్లనో, అచ్చుకారణంగానో లోపాలు జరుగుతూఉన్నయి. వాటిని లోపాలుగానే భావించి, సరిచేసుకుంటూ—అవసరమయితేనే,—పోవల సిందేతప్ప, పాదవిభజనే లేదనటంమాత్రం కుదురదు.

వచనపద్యపు చారిత్రిక పరిణామాన్నిగూర్చి రామారావుగారు ప్రస్తావించనన్నారుకాబట్టి, నేనూ ప్రస్తావించనక్కరలేదు. కాని ఒక్కఅంశంమాత్రం చెప్ప వలసివస్తున్నది. అదేమిటంటే, వచనపద్య ప్రయోక్త లందరూ, వచనపద్యాన్ని ఒక ఛందోరూపంగానే భావి స్తున్నారుతప్ప కేవలం వచనంగానో, లేక గద్యంగానో భావించటంలేదు. అట్లా కేవలం వచనంగానో, లేక గద్యంగానో భావించిఉంటే, పాదాలుగా విభజించి—ఆ విభ జనలో కొన్నిలోపాలు కొన్నిచోట్లఉన్నా ఉండవచ్చుగాక— వ్రాయటమనేదే జరిగిఉండేదికాదు. 'పేరాలు' గానే వ్రాయటం జరిగిఉండేది. పైగా వచనపద్యం ఛందః పరిణామమార్గంగా సాహిత్య రంగంమీదికి అవతరిం చింది తప్ప, వచన, లేదా గద్య పరిణామ క్రమంలో రాలేదు. (ఇక్కడ 'వచన' 'గద్య' పదాలను రెంటినీ పేర్కొనటం స్పష్టతకోసం. ఆ రెంటికి మధ్య అత్యల్పమయిన తేడాను, ఆ రెండుపదాల వ్యవహార రీతినీ పాటించటంకోసం.) ఇది ముఖ్యంగా గమనించ వలసిన అంశం. దీన్నిగమనిస్తే, వచనపద్యంయొక్క పాదవిభజనకూ, అది పద్యం కావటానికీ ఒక చారి త్రిక పరిణామరూపకారణం స్పష్టమయితుంది.

మరి 'పాదబద్ధత పద్యానికీ గద్యానికీ ప్రధాన మైన భేదమనీ, పాదసంఖ్యానియమం అంత ప్రధానం కాదనీ, విషమపాదాలుగూడా అంగీకార్యాలేననీ శ్రీ సంప త్కుమారతో బాటు నేనూ అంగీకరిస్తాను' అన్నారు రామారావుగారు. వచన పద్యానికున్న పాదబద తనూ, పాదవిభాజకసూత్రాన్నీ పైన నిరూపించటం జరి గింది కాబట్టి వచనపద్యాన్ని పద్యంగా స్వీకరించక తప్పదనేది స్పష్టం. మరి, పాదసంఖ్య విషమపాదాల విషయంలో రామారావుగారు నాతో ఏకీభవిస్తూనే ఉన్నారు కాబట్టి ఆ అంశాలనుగూర్చి పేచీయేలేదు.

ఇక నేను ప్రతిపాదించిన భావగణాలనుగూర్చి వివరిస్తాను.

వచనపద్య పాద విభజనకు అక్షర, మాత్రాదుల సంఖ్య కాక, భావాన్నీ, భావాంశాలనూ ఆధారంగా తీసు కున్న విషయం పైన వివరించబడింది. కాగా, వచన పద్య పాదంయొక్క అంతర్విభజనక్కూడా అదే భావ, భావాంశాలు మౌలికంగా స్వీకరించబడ్డయి...సాంప్ర దాయిక ఛందస్సులో 'గణం' అన్నపదం విస్తృతంగా పాదంలో అంతర్విభజన విషయంలో ఉపయుక్తమయి తున్నది. అందువల్ల ఇక్కడకూడా ఆ గణం అన్న పదాన్ని అక్కడి అర్థంలోకాక ఔపచారికంగా స్వీక రించి 'భావగణం' అన్నాను. ఈ 'భావగణ' స్వరూ పాన్ని సులభంగా స్పష్టీకరించటానికి పూర్వపు నా వ్యాసాల్లో—

'ప్రతిమాటకీ శక్తిఉంది పదునుఉంది
ప్రతిమాటకీ అర్థంఉంది ఔచిత్యంఉంది'

అన్న శ్రీ తిలక్ రచనలోని పాదాల్ని ఉదాహ రించటం జరిగింది. వాటినే మళ్లీ ఉదాహరించి రామా రావుగారు 'ఇక్కడ 'కి'— విభక్తిబంధం ఒకగణం, తరు వాత వచ్చిన నామం, క్రియ కలిసి ఒకగణం. 'శక్తి, పదును, అర్థం, ఔచిత్యం' అనేవి ఒకరకపు (నామ) గణాలుగాను, 'ఉంది' అనేది ఒక (క్రియా) గణం గానూ ఎందుకు విభజించగూడదు? 'శక్తిఉంది' అనేది ఒక భావమా? రెండు భావాలా?' 'ప్రతిమాటకీ శక్తి' అనేది ఒకగణం ఎందుకు కాగూడదు ? భావగణాలను వేరుచేసే నిర్దిష్ట సూత్రాలేమిటి ? వీటికి Objective Criteria ఏమైనా ఉన్నయ్యా? కేవలం Arbitrary గా చేసే విభాగమేనా ? ఈ ప్రశ్నల్లో వేటికీ సమాధానాలు దొరుకవు' అన్నారు. దొరుకుత వేమో చూద్దాం. నేను పై ఉదాహృత వచనపద్య పాదాలను విభజించింది క్రియా, నామగణాలన్న ధోర ణిలో కాదు. భావస్ఫూర్తి ననుసరించి విభజించి నాను. ఈ విభజనలో ఒకప్పుడు ఒక పదసముదాయం

ఉండవచ్చు, పదబంధం ఉండవచ్చు, ఒకేపదంకూడా ఉండవచ్చు. 'కి—విభక్తిబంధం ఒకగణం' అన్నరీతిలో విభజిస్తే, కి—విభక్తిబంధం ఉన్న ప్రతిచోటా అది ఒక గణం కావలసి వస్తుంది.కాని అట్లాకాదు.కాబట్టి ఆ నామ, క్రియా, విభక్తిబంధపద్ధతి కుదురదు. 'ప్రతి మాటకీ' ఒక గణం అనటం, అక్కడి రెండు పదాలనీ కలిపి అవ్యవహితంగా ఉచ్చరించినప్పుడు కలిగే భావస్ఫూర్తినిబట్టి 'శక్తి' మొదలయినవి నామాలే అయినా, 'ఉంది' క్రియే అయినాగూడా, ఆ రెంటి కూర్పుమొత్తాన్ని గణం అనటం, ఆ కూర్పువల్ల అక్కడ భావస్ఫూర్తి ఉందికాబట్టే. ఈ స్ఫూర్తిని కవి ఉద్దేశించి ఉండకపోతే, 'ప్రతిమాటకీ శక్తి, పదును, అర్థం, ఔచిత్యం ఉన్నాయి' అనవచ్చు. అట్లా అనకుండా అన్ని'ఉంది'లను ప్రయోగించినాడు. 'ప్రతి మాటకీ' అన్నదాన్ని రెండుసార్లు ఉపయోగించినాడు. ఎక్కడి 'ఉంది' అక్కడి వెనుకపదంతోటి కలిసిఉండవలసిందేతప్ప విడిపోయే వీలులేదు. కాబట్టి 'శక్తిఉంది' ఇత్యాదులు ప్రత్యేకం ప్రత్యేకంగా భావగణాలని చెప్పటం జరిగింది. 'శక్తిఉంది'అనేది ఒక భావమా? రెండు భావాలా? అంటే, నామటుకు నేను ఒకటే ననుకుంటున్నాను. 'ప్రతిమాటకీ శక్తి' ఒక గణం ఎందుక్కాగూడదని ప్రశ్న. ఏందుక్కాకూడదంటే 'శక్తి' తరువాత 'ఉంది' అనేది ఉన్నదికాబట్టే. ఈ శక్తి ఆ ఉందితోటి కలిసిఉండేదే తప్ప 'ప్రతి మాటకీ' తోటి ఉండేదికాదు. ఇకపోతే, భావగణాలను వేరుచేసే నిర్దిష్టసూత్రం భావమే మరి.

ప్రశ్నలకు సమాధానాలు దొరుకవంటూ, 'అందుకే శ్రీ సంపత్కుమార (1967) 'ఇక్కడ అర్థాన్నిబట్టి గణవిభజన ఆభాసరూపంగా చేయవచ్చు' నన్నారు. వారి భావగణాలు ఆభాసాలేతప్ప నిర్దిష్టమైనవికావని వారే అంగీకరిస్తున్నారు. ఈ ఆభాస గణాలు వచనపద్యాన్ని నిర్వచించలేవుగాబట్టి వాటిని నిరాకరించాల్సివస్తున్నది' అన్నారు రామారావుగారు. ఇక్కడ ఒక విషయం స్పష్టం చేయవలసిఉన్నది. సాంప్రదాయిక ఛ్ఛందస్సుల్లో 'గణం' ఒక నిశ్చితార్థంలో ప్రహతమైఉన్నది. మరి వచనపద్యంవిషయంలో 'గణం' ఆ నిశ్చితార్థంలోకాక ఔపచారికంగా, కేవలం ఛందోమర్యాదాస్ఫూర్తికోసం వాడబడింది. అందువల్ల ఇక్కడ 'గణం' అనేది ఆభాసమే అయితుంది. అందువల్ల ఆభాసరూపంగా గణవిభజన చేయవచ్చునన్నాను. ఒకభావం, లేదా భావాంశాన్ని (ఇంకా చిన్నవిభాగాన్ని) 'గణం'అనటం కుదురదు. సాంప్రదాయిక ఛ్ఛందస్సుల పాదవిభజనలో 'గణ'పద్ధతి ఉన్నదికాబట్టి, దాని స్ఫూర్తికోసం వచనపద్య పాదాంతర్విభజనలోనూ— ఆ విభజన కాధారం భావం కాబట్టి—భావ 'గణం' అనటం జరిగింది. మరొకటి. భిన్నభిన్న వచనపద్యపాదాల్లో అక్కడ భావాన్ని స్ఫురింపజేసే పదాలస్థితినిబట్టి భావగణవిభాజకరీతి ఉంటుంది. భావగణ స్వరూపంలో భేదం ఉండవచ్చుగాని, భావగణంమాత్రం ఉంటుంది.

'అసలు విషయం ఏమిటంటే, భావాన్ని గణాలుగా విభజించటం సాధ్యంకాదనీ, వీరు విభజించింది వ్యాకరణరూపైకతఉన్న పదసమూహాలు కాబట్టి వీటిని న్యాయంగా వ్యాకరణ గణాలు అనాల్సిఉంటుందని తేలుతున్నది. వ్యాకరణ గణాలు వాక్య శబ్ద నిర్మాణానికి సంబంధించినవి. వాటి ఆవృత్తి ఒకేశబ్దంతో అయితే పునరుక్తి, భిన్నశబ్దాలయితే అనుప్రాస అవుతుంది. అవి (శ్రీ సంపత్కుమార భావగణాలంటున్న వ్యాకరణగణాలు) పద్యబాహ్యస్వరూపానికి అవసరమైన గణాలుకావనీ వాక్యనిర్మాణానికి అవసరమైన కూర్పులనీ తేలుతున్నది. పద్యనిర్మాణంవేరు, వాక్యనిర్మాణంవేరు. వేటి సూత్రాలు వాటికున్నై' అన్నారు రామారావుగారు.

సాంప్రదాయిక ఛ్ఛందస్సుల్లో భావంతోగానీ, అర్థంతోగానీ నిమిత్తంలేకుండా గణవిభజన అక్షర, మాత్రా సంఖ్యలను బట్టి జరుగుతుంది. కాబట్టి వాక్యనిర్మాణరీతికి సంబంధించిన అంశాల ప్రసక్తి అక్కడ ఉండదు. మరి వచనపద్యంలో భావాన్ని ప్రధానాధారంగా స్వీకరిస్తున్నాంకాబట్టి, భావస్ఫూర్తిని కలిగించే పదాలకూర్పు, వాక్యనిర్మాణరీతి—వీటికిందులో ప్రవేశం ఉండకతప్పదు. అంతమాత్రాన ఇక్కడ భావగణ విభజన

నకు కేవలం వ్యాకరణరూపైకతే ప్రధానంఅని చెప్ప టానికి వీలులేదు. ఆ వ్యాకరణరూపైకత ఉండవచ్చు. ఉండకపోవచ్చు. మనం గ్రహించిన ఉదాహరణలోనే 'ప్రతిమాటకీ' అనేదానికీ, 'శక్తిఉంది' అనేదానికి ఉన్న వ్యాకరణరూపైకత ఏమిటి? 'వ్యాకరణరూపైకతఉన్న పదసమూహాలు'అంటే ప్రతిపదసమూహంలోని పదా లన్నీ, లేదా చివరిపదం వ్యాకరణరూపితపద్ధతిలో సమ ప్రత్యయాంతం కావటమో, లేక, నామక్రియాదులు సమంగా ఉండటమో అయిఉంటుం దనుకుంటాను. 'శక్తిఉంది' 'పదునుఉంది' అన్న పదసమూహాలు సమ క్రియాంతాలుకావటంవల్ల ఈ సమూహాలమధ్య వ్యాకరణరూపైకత ఉన్నదనటానికి ఆస్కారం ఉంది గాని, 'ప్రతిమాటకీ' అన్నదానితో వీటికున్న వ్యాక రణ రూపైకత ఏమిటో తెలియదు. నిజానికి నేను చెప్పిన భావగణవిభజనకు రామారావుగారు చెప్పిన వ్యాకరణరూపైకత ఆధారసూత్రం కానేకాదు.అందు వల్ల భావగణాలూ, వారు ఉన్నాయంటున్న వ్యాకరణ గణాలూ ఒకటి కావటానికి వీలులేదు.

ఇదిట్లాఉండగా, సాంప్రదాయిక ఛందస్సు ల్లోనూ, ఈ నాడు మనం పద్యాల్ని చదువుకొనే ప్పుడు ఛందోగణాల్నిబట్టి విభజించి చదువుకోము. పాదవిభజనగూడా కచ్చితంగా పాటించం. ఉదా హరణకు—

'సిరికింజెప్పడు శంఖచక్ర యుగమున్ జేదోయి సంధింపడే, పరి...' అన్న పద్యపాదాన్ని, ఆ మత్తేభ విక్రీడిత పద్యానికి నిర్ణీతంగాఉన్న స—భ—ర—న—మ—య—లగ అన్న గణాలుగా విభజించి ఎవరూ చదువరు. భావస్ఫూర్తి ననుసరించి 'సిరికింజెప్పడు। శంఖచక్రయుగమున్। జేదోయి సంధింపడు। ఏ...' ఇత్యాదిగా చదువుకుంటాడు. అట్లాగే—

'నెలలునిండిన సతిబాయ నెరిదపింతు
నా, నిలుపులేని రాజ్యాంగ తంత్రము దలంతు
నా, పగలుగొన్న చుట్టాల ననుసరింతు
నా, యొకనిబట్టి దైవ మిట్లాడనేల'
— శివభారతం.

అనే పద్యాన్ని, '.. తపింతునా!...తలంతునా।.. అనుసరింతునా। ...' అనే చదువుతారు తప్ప, '... తపింతు। నా నిలుపు ... । తలంతు। నా పగలు...। అనుసరింతు నా యొకని...'అని చదువరు. ఇక్కడ పద్యంలోని ఛందోగణాలేమిటి, అవి ఎక్కడికి విరుగు తాయి అనేది చదువరికి ముఖ్యంకాదు. ఎక్కడ ఎట్లా విరిచి చదువుకుంటే భావస్ఫూర్తి కలుగుతుందనేది ముఖ్యం. వచనపద్యపాదం విషయంలోనూ చదువరికి సంబంధించిన ఈ ముఖ్యాంశాన్నే స్వీకరించి అటుకవీ, ఇటు లక్షణకర్త సాగవలసి ఉంటుంది. భావగణ విభ జన విషయంలో ఈ అంశమే ప్రధానమయింది. 'సిరికిం జెప్పడు...జేదోయి సంధింపడు' మొదలయిన చోట్ల వ్యాకరణ రూపైకత ఉన్న పదసమూహాలున్నా యని, వాటిని వ్యాకరణగణాలనటానికి వీలుంటుందా? ఆ పద్యాల నిర్మాణంలో ఛందోగణాలు ప్రధానం కాబట్టి అట్లా అనటానికి వీలులేదు. అట్లాగే వచన పద్యంలో భావప్రాధాన్యం కాబట్టి ఇక్కడా అనటా నికి వీలుండగూడదు. అయితే వచనపద్య నిర్మాణంలో భావస్ఫూర్తి విషయికంగా వాక్య నిర్మాణరీతికి ప్రవేశం ఉంది కాబట్టి, వాక్య నిర్మాణానికీ వ్యాకరణానికీ సంబంధం ఉంది కాబట్టి, వ్యాకరణరూపైకత అక్కడక్కడా భావగణవిభజనలో కనిపించటం సహజమే. అంతమాత్రాన వ్యాకరణరూపైకత వల్లనే సర్వత్రా భావగణవిభజన జరుగుతుందనటానికి వీలులేదు.

ఛందశ్శాస్త్రంలో గణాలు పరిమితాలు నిజమే. అయితే 'భావగణాల సంఖ్య ఎంత? భావాలు ఎన్ని ఉంటయ్యో భావగణాల సంఖ్య అంత అన్నమాట! భావాలు ఎన్ని ఉంటయ్యో ఎవరు అంచనా వేయగలరు? అనంతమైన భావగణాలున్నప్పుడు వాటి వ్యవస్థ ఏమిటి?' అంటారు రామారావుగారు. అక్షరమాత్రా సంఖ్యా నియమం ఉన్నచోట ఛందశ్శాస్త్రంలో గణాలు పరిమితాలు కాకతప్పదు. సంఖ్యా నియమం ఉన్నది కాబట్టి అవి పరిగణనీయాలే. కాని వచన పద్య పాదాలకు సంబంధించినంతవరకు అక్షర, మాత్రా, పదాదుల సంఖ్య నియతం కాదు.అందువల్ల ఆ సూత్రం

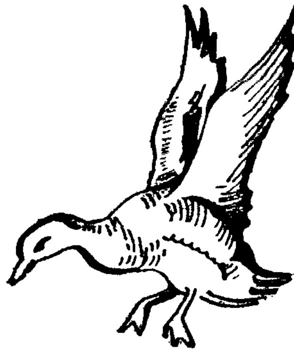
ఇక్కడ కుదరదు. నిజానికి భావగణం ఒక్కటే. సాంప్రదాయిక ఛందోరీతిలో "'దూరము–దుంపలు—దుఃఖము—దుర్గతి' అన్నది ఆదిలో ఉండవలసిన గురువర్ణస్వరూపంలో నాల్గురకాల మార్పులున్నాగూడా ఆ మూడక్షరాల గుంపులు నాల్గింటినీ 'భగణం' అనే అంటారుతప్ప, నాల్గురకాలకు నాల్గుపేర్లు లేవు. అంటే, గణంలోని వర్ణాలస్వరూపంలో మార్పు ఉన్నాగూడా, దాన్ని ఒకేగణంగా పరిగణించవచ్చు నన్నమాట. అదేవిధంగా, భావాన్ని ఆధారం చేసుకుని పదాలస్వరూపంలో, వాటి కలయికల్లో ఎన్ని తేడాలున్నాగూడా అది భావగణమే. అది ఏకైకం. మరి ఇంతగా భావగణాల్ని గూర్చి చెప్పటం ఎందుకంటే, వచన పద్య పాద విభజనను క్రమబద్ధం చేయటానికే.

'ప్రతిమాటకీ శక్తి
ఉంది పదును ఉంది'

అన్న విధంగా విభజించకుండా ఉండటానికే. 'శక్తిఉంది' 'ఆకాశంమీద' వంటి భావగణాలు పాదద్వయంలోకి అభివ్యాప్తం కాగూడదనటానికే. భావాన్నీ భావాంశాలనూబట్టి పాదవిభజన చేసేప్పుడు భావగణం ఒకపదంగాగానీ, పదబంధంగాకానీ, పద సమూహంగాకానీ ఉండేట్టయితే, దాన్ని రెండు పాదాలోకి వ్యాపింపచేయకూడదు. సాంప్రదాయిక ఛందస్సుల్లో తెలుగువారు ఒకేపదాన్ని ఒక పాదంనుంచి మరొక పాదంలోకి సాగింపచేయటం ప్రసిద్ధమే. కాని అది వచనపద్యంలో కూడదు. పదమేకూడదన్నప్పుడు భావగణం వ్యాపించటం అసలు కూడదు.

ఈ విధంగా వచనపద్యానికి పాదబద్ధత ఉన్నదనీ, పాదవిభాజకసూత్రమున్నదనీ, పాదాల అంతర్విభజనకు భావగణపద్ధతి కుదురుతుందనీ శ్రీ రామారావుగారి వ్యాసాన్ని పురస్కరించుకొని సాగిన ఈ వివరణలో స్పష్టంచేసినాను. కాగా, వచనపద్యం పద్యమేననీ, గద్యంకాదనీ నిశ్చయం.

నియమరాహిత్యం వచనపద్యలక్షణంకాదు. దానికి నియమసాహిత్యం ఉన్నది.

అప్పకవి చెప్పని సౌభాగ్యయతి

గడచిన మే 1972 భారతిలో అప్పకవీయమునందలి యతుల సంఖ్యనుగూర్చి శ్రీ వంతరాం రామకృష్ణారావు రచించిన పరిశీలన వ్యాసమొకటి ప్రకటితము.

అప్పకవీయ యతి ప్రాస భేదములఁగూర్చి అప్పకవీయ గ్రంథపీఠికయందును (వావిళ్ల ప్రచురణ), నా తెలుఁగుభాషలోనిఛందోరీతు లను గ్రంథమునందును, నా అప్పకవీయ భావప్రకాశికయందును సవిస్తరముగఁ బరామర్శించియున్నాను. వాటి నిందుఁ బునఃస్పృశింపఁ దలంపలేదు. పై పరిశీలనలో నొక విషయమును మాత్రము ప్రస్తావింపఁబూనెద :

మే నెల భారతి—రామకృష్ణారావుగారి వ్యాసము నుండి యుద్ధృత మీ క్రిందిభాగము: (పుట 36)

'కాకుస్వరవళి—ప్లుతయుగ విశ్రామము: —ప్లుతయుగవిశ్రామము వేరుగా చెప్పనేల? అన్నచో, ఉభయవళు లన్నిటియందును ఇట్టి భేదము లుండ వచ్చును. నిత్యసమాసయతి, నిత్యసమాసయుగయతి ఇత్యాదిగా రెండేసి యతులు ప్రతిచోట ఉండవచ్చునన్న మాట. 'నాస్తియని పల్కెఁడెవఁడే పదార్థమడుగ' (కల్పితము). ఇట నిత్యసమాసయుగవిశ్రాంతి యన వచ్చును—కాని యిట్టి ప్రయోగములు కనఁబడలేదు. కనుక ఒక్క కాకుస్వరయతి స్థలముననే కాకుస్వరయుగమునకు యతి చెల్లు విశేషలక్షణము కన్పట్టుచున్నది. కాన దీని నప్పకవి వేరు యతిగా నిరూపించినట్లు ఊహింపనగును.'

కాకుస్వరయుగమునకువలె నిత్యసమాసాది యుగ్మవిశ్రాంతులకుఁ బ్రయోగములు కనఁబడలేదని, యది కారణముగ అప్పకవి యట్టి యతిభేదమును జెప్ప లేదని వ్యాసకర్త భావమైనట్లు స్పష్టమగుచున్నది.

అట్టి ప్రయోగములు అనేకములు గలవు. అట్టి యతి ప్రత్యేకముగా అప్పకవి చెప్పకున్నను ఇతర లాక్షణికులు కొందఱు పేర్కొనిరి. ఈ యంశము నెఱుకపఱుచుటయే యీ రచన యుద్దేశము.

* సులక్షణసారములో సౌభాగ్యయతి లక్షణ లక్ష్యము లిట్లున్నవి :

'ఉభయములు చెల్లు యతులు రెం డొక్కపదము
నందు నెలకొన్న సౌభాగ్యయతి చెలంగు;
ప్రాంచితామర వినుత వే+దండ వరద
నాకరిపుశిక్ష శౌరి య+నంత యనఁగ'.

వివరణము—ఉభయయతి చెల్లునట్టి శబ్దములు రెం డొకే పదమున నిలిపి యా సంధ్యక్షరము లొండొంటికి యతి మైత్రి ఘటించుట సౌభాగ్యయతి యనఁబడును. మూఁడవపాదమున 'ప్రాంచిత (ప్ర+అంచిత), వేదండ (వేద+అండ)' అను శబ్దములు ఉభయ యతి చెల్లునవి. అవి రెం డేకపాదమునుండి వాని లోని అకారస్వరము యతిమైత్రి నొందెనని యెఱుంగునది. ఇట్లే నాల్గవ పాదమున నాక (న+అక), అనంత (న+అంత) శబ్దములలో అకారస్వరమైత్రి.

(3—వ పాదమున ఉభయ యతులలోని ప్రాది—పరరూపయతి మైత్రి. 4—వ పాదమున నిత్య సమాస యుగయతి మైత్రి సంఘటితము.)

లక్ష్యము (భారతము)

క॥ ఖండనమున నెదిరిన రిపు
మండలముల నెల్లఁగినిసి మర్దించి మదో
ద్దండుండై కవ్వడి మా
ర్తాండ సుతుం దొడరిపోరె+నాకులుమెచ్చన్.

ఇందు నాల్గవపాదమున 'మార్తాండ— నాక' అను పరరూపసంధి నిత్యసమాసశబ్దముల యుభయ యతి మైత్రిగలదు.

ఈ లక్షణ లక్ష్యము లిట్లే వార్తాకవి రఘునాథయ్య రచించిన లక్షణదీపికలోఁ గానవచ్చెడు

* సులక్షణ సారము—వావిళ్ల ప్రచురణ—నాచే బరిష్కృతము.

(17—వ శతాబ్ది). అందు సౌభాగ్యయతి సులక్షణ సారమందువలె నొక యతిభేదముగాఁ జేర్పఁబడినది.

ఈ సౌభాగ్యయతికి నా పరిశీలించిన ప్రాచీన ప్రయోగములు కొన్ని ప్రదర్శించెద :

భారతము – విరాటపర్వము

వి, క్రమో, దగ్రుఁడు హస్తలాఘవ
స+మన్వితుఁడేయునెడన్. (5—15)
(ప్రాదియుగయతి)

నిర్వచనోత్తర రామాయణము

రా,మాయణ మర్థిఁబాడుఁడు
స+మాహిత మానసవృత్తి. (10-111)
(నిత్యసమాసప్రాదియతి మేళనము)

ఎఱ్ఱన హరివంశము —

వ, రాఙ్ముఖులార్య భా+వాను గతులు—
(పూర్వభాగము 8—54)
(ఇది ఉపసర్గసంధినిత్యసమాసయుగయతి)

వి క్రా, సాతిశయంబు తోడుత సమస్త
(పూర్వ—9—217)
(ఇది ఉపసర్గసంధి ప్రాదియతి మేళనము)

అ, న్వయ—అ, త్యంత(ఉత్తరభాగము4—85)
(ఇది ప్రాదియుగయతి)

ఉ, దాత్త దివ్యాయుధా+వాప్తి మహిమ
(ఉత్తర—2—80)
(ఇది ప్రాదియుగయతి)

ప్రేరిత ముష్టి నిర్ఘాత దు+దీర్ణవిరోధి
(ఉత్తర—7—215)
(ఇతిప్రాదియుగయతి)

ప్రారంభమునపుడుఁ దత్స+మాప్తినివలయున్
(ఉత్తర—10—335)
(ఇదియు ప్రాదియుగయతియే)

ఎఱ్ఱన నృసింహపురాణము—

ప్రక, చ్చలఁ బరివార్పఁ జేసిన యు+పాయము
(4—135)
(ఇది దేశ్య నిత్యసమాస ప్రాదియతి మేళనము

భోజరాజీయము—

అ,నంగ విక్రుతి సూప నర్వ+మా నా యెదురన్
(4—228)
(ఇది నిత్యసమాస కాకుస్వరయతి మేళనము)

కాశీఖండము—

త్ర్యంబక యీతఁ డెక్కడి దు+రాత్మకుఁ డీ
(4—151)
(ఇది నిత్యసమాస ప్రాదియతి మేళనము. ఇందు ఝల్లులకు రెంటికి మైత్రి పొసఁగుచున్నది.)

శృంగార శాకుంతలము –

అ,ద్రిజా, ధీశా యీ యపమృత్యుపుం
గడపరా+వే (2—154)
(ఇది ప్రాది కాకుస్వర యతి)

మనుచరిత్ర—

ఏ, కాంతమునందునున్న జవ+రాండ్రనెపంబిడి
(2—41)
(ఇది నిత్యసమాస రాగమసంధి వడి)

గమనిక — ఈ ప్రయోగమును అప్పకవి రాగమ సంధివడికి లక్ష్యముగా నిచ్చియున్నాఁడు. (చూ—3—216). ఏకాంతశబ్దమును నిత్యసమాస యతిలో సంగ్రహించి, అప్పకవి లక్ష్యమును జూపి యున్నాఁడు. (చూ— ఏకాంతమునందుఁ గొందఱు మృగాయుత నేత్రల — పారిజాతాపహరణములోనిది— అప్పకవీయము 3—166). పై మనుచరిత్ర పద్య పాదములో నుభయయతి నందఁదగిన శబ్దములు రెండు నిలిచి స్వరమైత్రి నందుచున్నవని యరయదగును. ఇది సౌభాగ్యయతియేకదా? అప్పకవికి ఉభయవళులందుఁ బ్లుతేతరములకు యుగ్మవిశ్రాంతి గల ప్రయోగములు కనఁబడలేదనుట సరిగాదుగదా?

ఇంకను మఱికొన్ని :

కళాపూర్ణోదయము—

పాంచరాత్ర రా,ద్ధాంత విధానమర్మన స+మర్థ
కృతార్థమతి ప్రదీప్తులన్ (4—32)
(ఇది నిత్యసమాస ప్రాదియతి)

వాణీవిలాస వనమాలిక

(తేకుమళ్ల రంగశాయి)
వే, దాంత...దు+రంత
(1 ఆ—14 పుట—5 పద్యము)
(ఇది నిత్యసమాసప్రాదియతి)

రసికజన మనోభిరామము

ఉ, క్కఱ నొనరించె భూవిభును+దగ్రసరా
క్రమలీల (6—33)
(ఇది దేశ్యనిత్యసమాసప్రాదియతి)

సర్వలక్షణసార సంగ్రహము –

స్వాంతవేదండ మార్తాండ+సాంగములు గ
వాక్ష కర్ణాటపదములే+కాంతశబ్ద
(2—258)

(ఇది నిత్యసమాసయతిలక్షణ పద్యము; ఇందు రెండు పాదములలోను నిత్యసమాసయుగయతి గూర్పబడియున్నది.)

విప్రనారాయణ చరిత—

(చెదలవాడ మల్లయ)
రం,గప్ప యెక్కడ నున్నవాఁడవు పరా+కా
నన్నుపేక్షింతువా (3—62)
(ఇది ప్రభునామ కాకుస్వర యతి)

అచలాత్మజాపరిణయము—

వనో, పాంతంబింతిరో నీవు రా వసరమో+
(దంతంబుచేఁ బొల్చెడిన్.(2 ఆ—137 పుట)
(ఇది ప్రాదియుగయతి)

శ్రీనాథుని చాటుధార :

క,ర్ణాటాంధ్రాధిప సాంపరాయని
తెలుం+గా నీకు దీర్ఘాయువౌ.
(ఇది నిత్యసమాసకాకుస్వరయతి)

ఇంకను ఇట్టి ప్రయోగములు అప్పకవికిఁ బూర్వాపర కవుల రచనలలోఁ బెక్కులున్నవి. ఇవి యన్నియు సౌభాగ్యయతులగును. ఈ సౌభాగ్యయతిని గూర్చి 'తెలుగు ఛందోరీతులు' 'అప్పకవీయ భావప్రకాశిక' అను నా గ్రంథద్వయమందుఁ బ్రసావించియున్నాను.

అప్పకవి ప్లుతయుగవిశ్రామమును బ్రత్యేకముగాఁ బ్రదర్శించెనేకాని, సౌభాగ్యయతిని బ్రస్తావింపఁడయ్యెను. సౌభాగ్యయతియొక్కటి పేర్కొనియున్న ప్లుతయుగవిశ్రాంతితోఁబాటు ఉభయయతి జంట లన్నియు నంతర్గతములు గతార్థములునై యుండును.

అప్పకవికి నా చూపిన ప్రయోగములవంటివి కనఁబడలేదనలేము. 'ఇంతలు కన్నులుండ......ఏకాంతము...జవరాండ్ర'అను పద్యమొకటో నొక ప్రయోజనమున కుదాహరించియున్నాఁడుకదా? అతని కట్టి యతిభేదమును బేర్కొనుటయం దభిప్రాయము లేదనవలెను. మఱి యేరెండు రకములైన యుభయ యతులు (ప్రాది—పరరూప, ప్రాది—నిత్యసమాస, ప్రాది—ఆగమసంధి, నిత్యసమాస—ఆగమసంధి, ప్రాది—కాకుస్వర—ఇత్యాది యుగళయతులు) ఒక్కపాదములో మైత్రినందినను, అయ్యది సౌభాగ్యయతి యగును. వ్యాసకర్త సూచించినట్లు నిత్యసమాసయతి, నిత్యసమాసయుగయతి ఇత్యాదిగా రెండేసి యతులు ప్రతి చోట నుండవలసినదిలేదు.

అప్పకవి మఱెందులకు ఇట్టి యతిని (సౌభాగ్యయతిని) బేర్కొనక, ఒక్కప్లుతయుగవిశ్రామమును నిర్వచించెను అను ప్రశ్నకు సమాధానము నాకిట్లు దోఁచుచున్నది :

ప్రాది, పరరూప, ప్రభునామ, నిత్య, నిత్యసమాసాద్యుభయయతు లన్నింట ఆ పదములందు స్వరసంధి తప్పక యున్నది. (ప+అంచిత—వేద+అండ, రామ+అయ్య—సమ్+ఆహిత— మొ). కాని ప్లుతయతిలో స్వరసంధి లేకుండవచ్చు.

అప్పకవి యిచ్చిన ప్లుతయుగవిశ్రాంతి యుదాహరణమును బరికింతము.

'నీ,వే గతి కావవే రఘుప+తీ శరణాగత వజ్రపంజరా' (నీవు+ఏ......రఘుప+తీ)

ఇందుఁ బాదాదిలో స్వరము విఱుగుచున్నది. యతిస్థలప్లుతములోఁ బాదాదియందువలె స్వరము విఱుగదు. ప్లుతములందు మాత్రమిట్టి వైచిత్రి గలదు. స్వరసంధి లేకున్నను (స్వరము విఱుగకున్నను) ప్లుతస్వరమునకు యతి గూర్పనగును. ఇట్టి వైలక్షణ్యము తక్కుంగల యుభయయతిభేదములలోఁ గానరాదు. ఈ వైలక్షణ్యమును బురస్కరించుకొనియే కాఁబోలు అప్పకవి స్వరసంధి సహజముగాఁ గన్పట్టు తక్కిన యుభయయతుల జంట(ల)ను బ్రత్యేకముగాఁ

బేర్కొనక, యొక్క పూర్ణతయుగవిశ్రాంతినే ప్రదర్శించిన వాఁడయ్యెనని యూహించుట సమంజసము. ఆతఁడిచ్చిన యుదాహరణము నా యభిప్రాయమును రుజువు చేయుచున్నది.

ఈ పరామర్శవలన –

అప్పకవి తక్కిన యుభయయతిభేదముల జంటలను జెప్పక ఒక్క పూర్ణతయుగవిశ్రామమును మాత్రము ప్రత్యేకముగఁ బేర్కొనుటకు ఆ యతి విలక్షణతయే కారణము కానోపుననియు, ఇట్లే తక్కిన యుభయయతిభేదముల జంటలను జెప్పుట యనవసరమని పరిత్యజించెనేకాని తనకుఁ బ్రయోగములు కనఁబడకుండుట కారణము కాదనియు, మఱి యతఁడు సౌభాగ్యయతివంటి దానిని బ్రత్యేకముగాఁ జెప్పియుండవలసిన దనియు, అదియొక్కటి చెప్పియున్నఁ బూర్ణతయుగ విశ్రాంతి సైతము వేఱుగాఁజెప్ప నక్కఱలేదనియు విజ్ఞులెఱుగుదురుగాక.

విద్వాన్ శ్రీ రావూరి దొరస్వామిశర్మ

అప్పకవీయమునందలి యతుల సంఖ్య–ఒక పరిశీలన

పై శీర్షికతో 1972 మే భారతిలో శ్రీ వంతరాం రామకృష్ణారావుగారి వ్యాసం చదివాను. ఎన్నో యేళ్ళుగా అప్పకవిమీదవున్న అపవాదాన్ని తొలగించటానికి ఈనాటికి కనీసం ఒక్కరైనా యత్నించారన్న సంతృప్తి కలిగింది. అప్పకవీయంలో యతులసంఖ్య పెరిగిందని, అన్ని అనవసరమనీ చాలామంది పండితుల అభిప్రాయం. కాని ఈ పని ఒక్కఅప్పకవిమాత్రమే చెయ్యలేదు. ఇంతకంటే యతులసంఖ్యను పెంచినవాళ్ళూ లేకపోలేదు. వారినందర్నీ వదలి ఒక్క అప్పకవిపైనే ధ్వజంయెత్తడం యెంతైనా బాధాకరంగదా! అందువల్ల శ్రీ రామకృష్ణారావుగారు అప్పకవిని సమర్థిస్తూ వ్యాసం వ్రాయడం ముదావహం. అంతేగాక, వారు నిర్దేశించిన యతి నియమాల ననుసరించి, అప్పకవి చెప్పిన యతులసంఖ్య తక్కువఅనికూడా చెప్పవచ్చు.

'(1) యతులను వర్గీకరించునప్పుడు వాటి పరిణామక్రమమును దృష్టిలో పెట్టుకొనవలెను. ఈ నియమము ప్రకారము మువిభక్తికయతి—ముకారయతి వేరువేరుగా నుండవలెను. ప్రాచీనకాలమున 'పు—బు' వర్ణములకు అభిన్నమని శాసనములవల్ల తెలియుచున్నది......ముకారయతి కాలక్రమమున నేర్పడినది' అని వారు వ్రాశారు.

ఇక్కడ యతులను రెండు భాగాలుగానే వర్గీకరించటం జరిగింది. 'పు ఫు బు భు పూ ఫూ బూ భూ పొ ఫొ బొ భొ పో ఫో బో భో'—ఈ వర్ణాలకు విభక్తిముకారంతో మైత్రి పొసగితే, అది మువిభక్తికయతిఅనీ, అవే అక్షరాలకు ప్రకృతిగత ముకారంతో యతి చెల్లితే, అది ముకారయతిఅనీ అప్పకవి అభిప్రాయం. ఇలా రెండుభాగాలే చేయటంవల్ల పరిణామక్రమం సుస్పష్టంగా గోచరించటంలేదని నేననుకుంటాను.

ఆ నియమం ప్రకారం విభాగిస్తే, మొదట యతి చెల్లనలసింది. (1) 'ము పు' లకు (2) 'ము బు' లకు.

పు వర్ణా న్ననుసరించి 'పూ ఫు ఫూ' వర్ణాలకూ, బు వర్ణా న్ననుసరించి 'బూ భు భూ' వర్ణాలకూ మైత్రి కలుగుతుంది. కాబట్టి (3) 'ము—పూ ఫు ఫూ' లను ఒక యతిగా (4) 'ము బూ భు భూ' లను ఒక యతిగా పేర్కొనవలసి వుంది. 'మిత్రుల మిత్రులు పరస్పరము మిత్రులగుదురు' అను లోక న్యాయం ఇక్కడ అనుసంధింప నగును.

అదే లోకన్యాయా న్ననుసరించి, (5) 'పొ ఫొ బొ భొ పో ఫో బో భో' అను వానికి ము ప్రత్యయముతో మైత్రి ఘటించినప్పుడొక యతిభేదంగా పరిగణించవలసి వుంది.

ఈ ఐదు విభాగాలూ ము వర్ణానికి సంబంధించినవి. ఇదే విధంగా ముకారానికికూడా ఐదుభేదాలు చెప్పుకుంటే మొత్తం పదిభేదా లవుతాయి. ఈ విధమైన విభాగం పరిణామక్రమాన్ని చక్కగా నిరూపిస్తుందన్న నా అభిప్రాయంతో శ్రీ రామకృష్ణారావుగారు ఏకీభవిస్తా రనుకుంటాను.

'తార్కికమైన పొడిగింపు మూలమున ఒక చోట సమ్మతమైన మైత్రి వేరొకచోటికి విస్తరించిన పక్షమున అట్టి విస్తరణ పద్ధతి సూచితమగునట్లు యతిభేదములను వర్గీకరింపవలెను.' అనే రెండవ నియమంకూడా యిక్కడ సమన్వయిస్తుంది.

ఇట్లే స్వరమైత్రివళిని (1) అ స్వర యతి

(2) ఇ స్వరయతి (3) ఉ స్వరయతి అని మూడు విభాగాలుచేయటం, స్వరప్రధానవళిని (1) సవర్ణ దీర్ఘ స్వరప్రధాన వళి (2) గుణస్వర ప్రధానవళి (3) ఉకారస్వర ప్రధానవళి ఇత్యాదిగా అనేకానేక విభాగాలు చేయటం, వర్గజయతిని (1) కవర్గ (2) చ వర్గ (3) ట వర్గ (4) త వర్గ (5) ప వర్గ యతులుగా విభాగించటం మొదలైనవి అవసరం. 'యతులను వర్గీకరించుటలో సూక్ష్మభేదములను పరిగణనలోనికి తీసికొనవలెను' అనే నియమం ఇక్కడ అనుసంధించు కోవాలి.

ఇలా విస్తృత ప్రాతిపదికలో లెక్కించి నట్లైతే, యతులసంఖ్య శతాధిక మౌతుంది. ఈ నాటి సాహిత్య ప్రపంచంలో యతులసంఖ్య ఇంత యెక్కువకావడం అభిలషణీయం కాదేమో! కాబట్టి వీటిని సమగ్రంగా, సాధ్యమైనంత సంక్షిప్తంగా వర్గీకరించటానికి ప్రయత్నిద్దాం!

స్పష్టార్థమని పేర్కొనదగిన వానిని యతి భేదాలుగా గ్రహింపక, ఉచిత స్థలాలలో వివరణలుగా గ్రహిస్తే చాలావటుకు సంగ్రహించ వచ్చు.

(1) ప్రాణి విరామము :—'ఒక వ్యంజనము అదే వ్యంజనముతో యతి చెల్లినచో ప్రాణియతి యన వలెనని అప్పకవి యభిప్రాయము...ప్రాణియతి చెప్ప నిచో నిది యే యతిభేదము క్రిందికివచ్చును ?' అని శ్రీ రామకృష్ణారావుగారి ప్రశ్న. దీనికి సమాధానం అప్పకవే చెప్పాడు. అతడు యతి నీ క్రిందివిధంగా నిర్వచించాడు.

చరణ చరణమున కాద్య
క్షరములు వళులయ్యె నవియె క్రమ్మఱదత్త
చ్చరణముల లోనఁ జెప్పిన
యిరవులఁ బొందింప వలయు నెల్లకృతులలోన్.

(3 ఆ - 5)

మొదటి అక్షరానికి వళి అని పేరు. ఆపాదంలో ఆ అక్షరాన్ని నిర్దిష్ట ప్రదేశంలో పొందుపఱచాలి. కాబట్టి ఒక వ్యంజనంతో అదేవ్యంజనం యతిచెల్లటం యతి సామాన్య లక్షణంలో అంతర్భవిస్తుంది కదా !

కాని యిక్కడొక్క విశేషం గమనించవలసి వుంది. అప్పకవి ప్రాణి విరామాన్ని ఇలా నిర్వచించాడు.

'వ్యంజనంబులు స్వరమైత్రివలనఁ దమకుఁ
దాము ప్రాణి విరామాభిధానములను
జెంది మూఁడు తెఱంగులై చెల్లుచుండు'.

హల్లుకు సంబంధించిన యతి వేసేటప్పుడు అచ్చు మైత్రినికూడ పాటింపవలెనని చెప్పటమే ఈ యతి ఉద్దేశ్యమని స్పష్టమౌతుంది. మఱి ఈ ప్రయో జనంకొఱకు ఈ యతి అవసరమే అవుతుందిగదా! అని సందేహం కలుగుతుంది. కలగవలసిన సందేహమే !

హల్లుల యతిలో అచ్చుమైత్రినికూడ పాటింప వలెననే నియమం ఏఒక్కహల్లుకో సంబంధించింది కాదు. అది హల్లుల యతుల కన్నింటికీ వర్తిస్తుంది. కాబట్టి దీన్ని వ్యంజనాక్షర యతుల కన్నింటికీ ఒక సామాన్యలక్షణంగా గ్రహించవలెనేగాని, ఒక ప్రత్యేక యతిగా గ్రహించటం అసంభావ్యమౌతుంది.

(2) ప్రత్యేకయతి:—చేలిది అన్నప్పుడు సంధి విడదీసి పరపదాద్యచ్చునకే యతి వేయవలెనను సామాన్య నియమాన్ననుసరించి, 'చేలి+అది'అని విడదీసి అకారా నికి యతి వేయవలసివున్నది. అలా చేయటం దోష మని ఈ యతి నియమిస్తుంది. ఇందులో ఏ క్రొత్త మైత్రీ నిరూపించబడటంలేదు. కాబట్టి స్వరయతుల వివరణలో దీన్ని ఉటంకిస్తే సమంజసంగా వుంటుంది.

(3) భిన్నయతి:—పై యతివలె ఇది కూడా వివరణాత్మకమైనది. 'ధరించు' అన్నప్పుడు విడదీసి ఇంచుక్కులోని ఇకారమునకు యతి వేయరాదని యిది నిషేధిస్తుంది. దీన్నికూడ స్వరయతుల వివరణలో చేర్చటం సబబు.

(4) ఏకతరయతి:— రేఫ శకటరేఫలకు యతి చెల్లదని స్పష్టపఱచటానికే యిది ప్రతిపాదింప బడింది. ఏ హల్లుకు ఆ హల్లు యతి చెల్లుతుం దన్నది యతి సామాన్యనియమంలోనే అంతర్భవిస్తుందికాబట్టి యిది కేవలం స్పష్టార్థ ప్రతిపాదనమే !

(5) సంయుక్తయతి:—సంయుక్తాక్షరం యతి స్థానంలో వచ్చినప్పుడు అన్నిహల్లులకూ మైత్రి ఘటింప వలెనా, లేదా? అన్న సందేహాన్ని నివారిస్తున్న దీ యతి.

ఇందులో క్రొత్త అక్షరాలకు వేటికీ మైత్రి ఘటింపబడటం లేదు. 'సంయుక్తాక్షరంలోని ఏ ఒక్క హల్లునైనా గ్రహించి, ఆ పాదంలో యతి వేయ వలె'నని సామాన్య నియమంగా దీన్ని గ్రహించ

వచ్చు. అందువల్ల యిదొక యతిభేదం కానవసరం లేదుగదా !

(6) అంత్యోష్మసంధివడి :— 'కచటతప వర్ణములకుఁ బరమైన హకారమునకుఁ గ్రమముగ ఘ ఝ ఢ ధ భ వర్ణములు వికల్పముగ నగును. అగుచో కచటతపలు గజడదబ లగును.' అనే సూత్రం ప్రకారం 'వాక్+హరి—వాగ్ఘరి లేక వాగ్హరి అనే రూపాలను పొందుతుంది. 'ఇది యతిస్థానంలో వచ్చినప్పుడు గకారానికి గానీ, హకారానికి గానీ యతి వేయవచ్చు' అని ఈ యతి నిర్వచిస్తుంది. గకారానికి యతి వెయ్యటానికి ఈ యతి ఆరంభింప బడలేదు. హకారయతి నిమిత్తమే యిది అవసరం. 'వాగ్హరి' అనే వికల్పరూపమున్నదిగనుక దాన్ని వ్రాసుకుంటే, లేక భావించుకుంటే హకారానికి యతివేయటానికి యే అభ్యంతరమూ వుండదు. కాబట్టి ఈవడి ఆవశ్యకం కాదని చెప్పవచ్చు.

(7) వికల్ప విరమణము :—పై యతివలెనే యిందులోనూ 'కచటతప లకు నమలు పరమైనప్పుడు రెండు రూపాలుంటాయి. వాక్ + మాధుర్యము — వాఙ్మాధుర్యము. లేక వాగ్మాధుర్యము. ఇట్టిచోట్ల మామూలుగా నమలకు యతి చెల్లుతుంది. ఇక వికల్పములైన గజడదబలకు యతిచెల్లటం విశేషం. వికల్పరూపాలెలాగూ వున్నాయిగనుక గజడదబలకు యతివేయ దలచినప్పుడు ఆ రూపాల నూహిస్తే (దళిత శిశుపాల గోత్రభిద్మణి వినీల) దీన్ని యతి భేదంగా గ్రహింప నవసరంలేదు.

(8) స్వరప్రధానవళి : — సంధి గతాక్షరాలు యతి స్థానంలో వచ్చినప్పుడు దేనికి యతివేయాలి? అనే సందేహాన్ని యిది తొలగిస్తుంది. అంతేగాని యిది క్రొత్తగా యే అక్షరాలకూ మైత్రిని కల్గించటం లేదు. దీన్ని స్వరయతుల వివరణలో గ్రహింపవచ్చు.

(9) గూఢ (లుప్తవిసర్గక) స్వరవళి:— ఇందులో సంధి గతాక్షరమైన అచ్చు గూఢంగా వుంటుంది. దానికే యతి వేయాలిగాని, హల్లుకు వేయరాదని స్పష్టంచేయటమే దీని పరమావధి. ఇదొక ప్రత్యేక యతిగా యెందుకు చెప్పుకోవలసి వచ్చిందో అర్థంగాదు.

ఇఁక అప్పకవి చెప్పిన లక్షణంలోనే ఒక చిన్న మార్పుచెయ్యటంవల్ల కొన్నియతులను పూర్తిగా తొలగించవచ్చు. ఈ పద్ధతిప్రకారం సంక్షిప్తం చేయటానికి వీలయ్యే యతులను చూద్దాం !

(1) ఋత్వసంబంధవళి— ఋత్వసామ్యవళి: - 'ఇ ఈ ఋ ౠ ఎ ఏ' లు ఋత్వము (వట్రువు)తో యతి పొందితే అది ఋత్వసంబంధవళి. ఋత్వము ఋత్వముతో యతి పొందితే అది ఋత్వసామ్యవళి.

'ఇ-ఈ—ఎ—ఏ—ఋ—ౠ—ఋత్వము' — ఇవి పరస్పరము యతికి మిత్రములు.' అన్నచో ఈ రెండూ ఒకదానియందే అంతర్భవింపగలవుగదా !

(2) తద్భవవ్యాజయతి— విశేషవళి: -- జ్ఞకారానికి న ణ లతో యతి చెల్లటం తద్భవవ్యాజయతి. దానికే క ఖ గ ఘ లతో యతి చెల్లటం విశేషవళి. ఈ రెండింటికి హేతువులు వేరు. ఆ రెండు హేతువులను విడివిడిగా పేర్కొంటూ, రెండు యతులను గలిపి—'జ్ఞకారమునకు న ణ ల తోను, క ఖ గ ఘ ల తోను మైత్రి చెల్లు'నన్నచో ఇది ఒకేయతిభేదంగా సిద్ధమౌతుందిగదా !

ఈ సందర్భంలో శ్రీ రామకృష్ణారావుగారు తద్భవవ్యాజయతిని గురించిచేసిన ప్రసంగం పరామర్శింపఁదగినట్లు కనిపిస్తోంది.

'అప్పకవి తద్భవవ్యాజయతియని నామకరణము చేయుటమాత్రము సరికాదు. జ్ఞా—న యతి తద్భవవ్యాజమున అయినదికాదు. జ్ఞాను జ్ఞా అని యుచ్చరించుట కలదు. జ్ఞ అన్న శిష్టోచ్చారణనుబట్టి జ్ఞాకు నకారముతో యతిమైత్రి చెల్లినది. ఈ ఉచ్చారణమూలమున తద్భవములలో జ్ఞాకు నకారము నిల్చినది'అని వారు వ్రాశారు.

'జ్ఞా—న' యతికి వారు చెప్పేకారణం, 'ఉచ్చారణము'అని. అందువల్ల ఈ యతి తద్భవవ్యాజంవల్ల యేర్పడిందని చెప్పకూడదని వారి అభిప్రాయం. నిజం ఆలోచిస్తే ప్రతి యతిలోనూ అక్షరమైత్రికి కారణం ఉచ్చారణమే. అ ఆ ఐ ఔలకుఁగానీ ఇ ఈ ఎ ఏలకు గానీ. ఉ ఊ ఒ ఓ లకుఁగానీ, క ఖ గ ఘలకుఁగానీ, అన్నింటికీ ఉచ్చారణమే మూలం. దీన్నిబట్టి యతుల కన్నిటికీ ఉచ్చారణమే మూలంఅంటూ ఏకాకారంగా ఒకేహేతువు చెబితే, సన్నిహితకారణాలను మనం గ్రహించలేకపోతాంగద! ఉచ్చారణవల్ల యేర్పడిన మార్పు ఏవిభాగానికి సంబంధించిం దన్నదే లాక్షణికుఁడు చెప్పవలసినది. ఉచ్చారణంవల్లనే తత్సమం తద్భవంగా

మారింది. విజ్ఞానం విన్నాణంగా మారడం ఉచ్చారణ మూలంగానేగదా! కాబట్టి తద్భవం హేతువనటంవల్ల అప్పకవి ఉదాహరణ పురస్సరంగా వివరించినట్లైంది. నిజమిలావుండగా తద్భవం వ్యాజంకాదని వారు పేర్కొనటం సాహసమనక తప్పదు.

'జ్ఞాను జ్ఞా అని శిష్టులు (?) వ్యవహరిస్తున్నా'రని వారన్నారు. దీనికి ఉదాహరణలు వారివ్వ లేదు కాబట్టి మనమే వూహిద్దాం! అజ్ఞ—దీన్ని 'ఆజ్ను'అని శిష్టులు వ్యవహరిస్తారని వారి వాద మనుకోవచ్చు. ఇది నేనెక్కడా వినలేదు. కాని, అజ్ఞను అగ్నగా వ్యవహరించే శిష్టులను (?) విన్నాను. చూశాను. అగ్నకు తరువాతి రూపమే 'అన' కాబట్టి ఉచ్చారణవల్ల తద్భవాలుగా మారిన 'అన'వంటిపదాల ననుసరించి, జ్ఞాకు నకారంతో యతి చెల్లిందనటంలో దోషమేమో తోచటంలేదు.

ఇలాగే 'స్నానముచేసి ధౌతపరిధానముగట్టి'అన్న ప్రయోగవిషయం. స్నానశబ్దానికి స్తాన్న మనే రూపం మృగ్యం. స్తానమనిమాత్రం వ్యవహారంలోవుంది. అదే తానంగా మారి తద్భవమైంది. మరి దీన్ని తద్భవ వ్యాజయతి అనక, వేటూరివారు ఉచ్చారణవ్యాజయతి అనవలసిందా?

తత్సమం తద్భవంగా మారిన ఈ పరిణామ క్రమాన్ని వ్యక్తం చేయటానికి వారు ఆంగ్లో సేక్సన్ పదజాలాన్ని సహాయంగా తీసుకుని వివరించారు. తద్భవం యేర్పడింది ఉచ్చారణవల్లనే అని చెప్పటానికి అంత శ్రమ అవసరం లేదేమో!

(3) అనుస్వార సంబంధయతి— అనునాసికాక్షరయతి:—బిందుపూర్వక టవర్గం, బిందుపూర్వక తవర్గంతో మైత్రిపొందితే అది అనుస్వార సంబంధ యతి. బిందుపూర్వక టవర్గం నకారంతోనూ, బిందు పూర్వక తవర్గం ణకారంతోనూ యతి పొందితే, అది రెండవదిగానూ పేర్కొనబడ్డాయి. ఈ రెండిటినీ కలిపి 'బిందుపూర్వక టతవర్గములు, న ణ లు పరస్పరము యతి చెల్లు'నని నిర్వచించి, దానిని 'అనుస్వార సంబంధయతి' అని పేర్కొనవచ్చుగదా!

(4) మువిభక్తికయతి—ముకారయతి:—పు ఫు బు భు లకు విభక్తి ముకారంతో యతిచెల్లటం మొదటిది. సాధారణ ముకారంతో యతిచెల్లటం రెండవది. 'పు ఫు బు భు లకు మువర్ణంతో చెల్లు'నని సామాన్యంగా నిర్వచించి తరువాత దానికి హేతువును వివరించ వచ్చుగదా!

(5) ఋజుయతి—ఊష్మవిశ్రాంతి — సరసవళి :— హయలకు మైత్రి ఋజుయతి. శ ష స లకు మైత్రి ఊష్మవిశ్రాంతి. అ—య—హ లకు మైత్రి, చ ఛ జ ఝ శ ష స లకు మైత్రి, నణలకు మైత్రి కలిపి సరసవళి.

'అ య హ లకు పరస్పరం యతిచెల్లును. అట్లే చ ఛ జ ఝ శ ష స లకు పరస్పరం యతిచెల్లు'నని ఈ లక్షణంతో తక్కిన యతులు తొలగిపోయి, ఒక్క 'సరసయతి' మాత్రమే మిగులుతుంది. న ణ ల యతి అనుస్వారసంబంధయతిలోనే గతార్థ మవుతుంది.

(6) కాకుస్వరవళి — ప్లుతయుగ విశ్రామము :— హల్లుతోడి కాకుస్వరానికి, కేవలం అచ్చుతో యతి చెల్లటం కాకుస్వరవళి. రెండూ కాకుస్వరాలకు యతి చెల్లితే అది ప్లుతయుగ విశ్రామం.

'కాకుస్వరానికి మరొక కాకుస్వరంతోగానీ, లేక కేవలం అచ్చుతోగానీ యతిచెల్లటం కాకుస్వరయతి.' అని రెండిటినీ ఒక్కటిగా చెప్పుకోవచ్చు.

ఈ విధంగా పదహారు యతిభేదాలను తొలగించి, మొత్తం 25 యతులను మాత్రం పరిగణనలోకి తీసుకుంటే, అది సంక్షిప్తంగానూ వుంటుంది. తొలగింపువల్ల స్పష్టత తొలగిపోలేదు కాబట్టి, సమగ్రంగానూ వుంటుంది.

అప్పకవి మిక్కిలి పరిశ్రమతో అనేక లక్ష్యాలను పరిశోధించి, వినూత్నంగా కనిపెట్టిన అంశాలను వివరిస్తూ, స్పష్టంగా, విపులంగా లక్షణంవ్రాయడం మన అదృష్టం. ఆ మహామహునికి మన మెంతైనా ఋణపడివున్నాం. యతి భేదాలను అనవసరంగా పెంచాడని అంతటి లాక్షణికుణ్ణి దుయ్యబట్టడం అవివేకమనే వుద్దేశంతో కాబోలు శ్రీ రామకృష్ణారావుగారు ఆ వ్యాసంవ్రాసి, అప్పకవి హృదయాన్ని ఆవిష్కరించారు. అది ముదావహం కాని, అంతమాత్రం చేతనే అప్పకవి నిర్దుష్టంగా లక్షణం చెప్పినాడనుకుంటే, అది సాహిత్యలోకానికే అపచారం చేసినట్లవుతుంది. అందువల్లే వ్యక్తి యెవరైనా, యెంతటివారైనా, నిజాన్ని నిష్పాక్షికంగా ఆలోచించవలసి వుంది. ఈ దృష్టితో చూచినప్పుడు అప్పకవిచెప్పిన యతులలో కొన్నిమాత్రమే ఆవశ్యకమైనవని చెప్పక తప్పదు.

—శ్రీ వింజమూరి విశ్వం.

గ్రంథవిమర్శలు

ఆంధ్ర భాగవతానువాదః

(పే. 152 లు. వెల రూ. 6/—లు,)

ఆంధ్ర కావ్యకథాః

(పే. 146 లు. వెల రూ 5/—లు గ్రంథ కర్త : శ్రీ సన్నిధానం సూర్యనారాయణశాస్త్రి; ప్రతులకు : గ్రంథకర్త, 44, జిరా, సికిందరాబాదు.)

ఆంధ్రేతరులకు ఆంధ్రకావ్యాదుల పరిమళమును సంస్కృతరచనలద్వారా అందించుటకు బహుముఖ ప్రయత్నములు చేయుచున్న విద్వత్కవులలో శ్రీ స. సూ. శాస్త్రిగారు అగ్రగణ్యులు.

వ్యాసప్రోక్తమని ప్రసిద్ధికల భాగవతమును పోతన ఆంధ్రీకరింపగా, దానిని ఎవరైనను సంస్కృతీకరింప బూనుకొనుట వ్యర్థసాహసమని ఎవరికైనను ముందు తోచుట సహజము. కాని సంస్కృత మూలమును, పోతన రచనను, శ్రీ శాస్త్రిగారి సంస్కృతానువాదమును పోల్చిచూడగా ముందు కలిగెడి భ్రాంతి పటాపంచలగునని ఉద్ఘాటించుట లనందదాయకముగా నున్నది.

శ్రీ శాస్త్రిగారి సాహస ప్రయత్నము ఫలప్రదమగుటకు రెండు ముఖ్యహేతువు లున్నవి. మొదటిది వారు సంస్కృతీకరణమునకు పోతన రచనలో రత్నప్రాయములనదగిన భాగములనే ఎన్నుకొనుట. వారిందులో 1. ప్రహ్లాద చరిత్రము. 2. గజేంద్ర మోక్షము 3. వామనావతారము 4. గోపీకృష్ణ విలాసము 5. కంసవధము 6. ఉద్ధవ సందేశము, భ్రమరగీతలు ఎన్నుకొనిరి. సంస్కృత భాగవతము రచనలో సంయమనము కనబడుచుండగా, పోతన భక్తి రసావేశముతో ఎన్నోభాగములు స్వతంత్రముగా పెంచి కొత్తరుచి విస్తరిల్లజేసినాడు.

రెండవ కారణము శ్రీ శాస్త్రిగారి సంస్కృతానువాదము పోతన రచనామాధుర్యమును చక్కగా ప్రదర్శింపజేయగలుగుట. శ్రీ శాస్త్రిగారు ఇతః పూర్వముచేసిన సంస్కృతానువాదములలో ఎక్కడనో గాని భాసింపని కవితామాధురి ఈ యనువాద మంతటిలో గోచరించుచుండుట ప్రమోదావహము. ఆంధ్రులకు ప్రీతిపాత్రములైన పోతన పద్యములెన్నో పోతన కవితారుచితో ఈ అనువాదములో నొప్పారుచున్నవి. అక్కడక్కడ పోతన చెప్పని విశేషములు పద్యపూరణకవసరమై కల్పించుట జరిగినచోట్ల పోతన రచనకే మెరుగుదిద్దుట జరిగినది. ధర్మజుండు నారదుని ప్రశ్నించుటలో, మూలములోలేని,

'ప్రహ్లాదస్తులసీలతానురకలంజారణ్య జాతాఽభవత్' అను రూపకముచేర్చి పవిత్రతను ఆపాదించినారు.

కొన్నియెడల పోతన అనుప్రాసలు ఉన్నవున్నట్లుగను, కొన్నియెడల భిన్నశబ్దములతోను శ్రీ శాస్త్రిగారు ఘటించినారు.

'బాలం హరిపదచిన్తాలోలం దూరీకృతాఘజాలం తం శ్రీలం పితాఽజిఘాంసత్ కథ' మిత్యాహస్మ—

'సూనున్ శాంతగుణప్రధాను' ఇత్యాది పద్యమును 'పుత్రం పాపలతాలవిత్ర మమల జ్ఞానైక పాత్రం మహాఘాత్రం—' ఇత్యాదిగా మనోజ్ఞ స్వతంత్రానుప్రాసతో సంస్కృతీకరించినారు.

ప్రసిద్ధమైన పోతన పద్యాలను ఎంత చక్కగా సంస్కృతీకరించిరో తెలుపుటకు కొన్నిమాత్రము ఉదాహరించు చున్నాము.

'హాలాపాన విజృంభమాణ
మద గర్వోద్రిక్త దేహోల్లసత్
బాలాలోకన శృంఖలానివయ

సంబద్ధో న తర్తుం క్షమః
సంసారాంబునిధిం కదాపి
చ మహావిద్వాంశ్చ ధి క్కామినీ
హేలాకృష్ణ కురఙ్గ శాబక
ఇవస్యాద్ భ్రాతరః పశ్యత'

నృసింహావతారసందర్భములోని వచనము విభక్తి ప్రత్యయాల మార్పుతో ఎక్కువభాగము మూలమే ఉంచుటచేత పోతన రచననే ప్రదర్శించి నట్లాయినది.

గజేంద్రమోక్షములోని 'లావొక్కింతయు లేదు' ఇట్లున్నది :

'క్షీణం మేఽఙ్గబలం, ధృతి
ర్విచలితా, స్థానాచ్చ్యవన్తేఽసవః
సమ్మూర్ఛాస్మి, భృశం కృశోఽస్మి,
నితరాం స్విన్నోఽస్మి ఖిన్నోఽస్మిచ
న త్వ ద్వేద్మ్యపరం శరణ్య మవ
మాం క్షాన్తాపరాధాన్, రయా
దాయా హేశ్వర, పాహిమాం
వరద, భో రక్ష సర్వేశ్వర'

వామనావతారములో 'ఆదిన్ శ్రీపతి కొప్పుపై' ఇత్యాది పద్యమిట్లు చక్కగా అనువదింప బడినది :

'ఆదౌ శ్రీ యువతేః కచేష్వథ
తనూవల్యాం తదంసోత్తరా
సఙ్గే, గణ్డతలే, తతః కుచతటే,
పాదామ్బుజాతద్వయే
యోఽస్తి వ్యాపృత ఏషపాణి
రధరో మే పాణి రస్త్వుత్తరః
శ్రేయోఽస్మాత్కిము శాశ్వతం
భవతి కిం రాజ్యం శరీరం శ్రియః'

'ఇట్లు విష్ణుండు గుణత్రయాత్మకం బగు విశ్వరూపంబు ధరియించిన భువియును నభంబును దివంబును దిశలును—' ఇత్యాదిగానున్న విశ్వరూప వర్ణన వచనము సంస్కృతానువాదములో ప్రత్యయముల మార్పుతో, 'ఏవం వటునా ధృతే గుణత్రయాత్మకే విశ్వరూపే ద్యావాపృథివ్యౌ దిశః—' ఇత్యాదిగా పోతన శబ్దములతోనే ఉండుట సమ్మోదావహముగా నున్నది.

మనుచరిత్రకు శ్రీ కుంటిమద్ది శేషశర్మగారు చేసిన సంస్కృతానువాదమును సమీక్షచేయుచు ఆంధ్రకావ్యములకు సంస్కృతానువాదములు చేయువారు సంస్కృత భూయిష్ఠ భాగములను ఆ శబ్దములతోడనే అనువదించినందులకు అగ్గించుచు ఇతరానువాదకు లది అనుకరింప దగినదని సూచించి యుంటిమి. ఆ సూచన ఈ గ్రంథములో పాటింప బడుటచే మా సూచన యోగ్యమైనదను ప్రత్యయము దృఢపడినది.

ఈ సంస్కృతానువాదములో పోతన కవితా మాధుర్యము సంస్కృతభాషావిదులకు చక్కగా చవి చూపినందుకు శ్రీ శాస్త్రిగారు వందనీయులు.

ఆంధ్రకావ్యకథాః అను గ్రంథములో చిత్రకోడ కథతో నారంభించి భర్తృహరికథతో అంతమైన 12 కథ లున్నవి. అవి కథాప్రధానములుగా సులభ సంస్కృతములో రచింపబడినవి. ప్రస్తావనలో నివి లాంబు షేక్స్పియరు కథలకంటె [illegible] సుద్దేశముతో రచింపబడినవని తెలిపిరి. షేక్స్పియరు నాటకముల రుచిని మహోజ్జ్వలమైన వచనములో లాంబు అందించినాడు. శ్రీ శాస్త్రిగారి వచనములో సులభత్వమే ఉన్నదికాని మాధుర్యము గోచరింపలేదు. పైగా కొన్నికథలు ఆంధ్రకావ్యకథల ననుసరింపక

స్వతంత్రముగా రచింపబడినవి. స్వాతంత్ర్యము వహించుటలో అచ్చటచ్చట జాగరూకత సడలుటచేత ప్రమాదములు అనౌచిత్యములు దొరలినవి.

దాశరథి తాను తరింపవలసిన సాగరము 'సాగరోఽయం దశయోజన విస్తీర్ణః శత తాల దఘ్నశ్చ' అని మాత్రమే చింతించినట్లున్నదికాని 'శతయోజన మాయతమ్' అనునది ప్రమాదముచేత ప్రస్తావింప బడలేదు.

వానరులు సేతుబంధము చేయుటచూచి ఉడుత తానుగూడ యథాశక్తిగా రామకార్యమునకు తోడ్పడినది చిక్కోడకథ. ఇది ప్రసిద్ధాంధ్ర రామాయణములలో రంగనాథరామాయణములో నున్నది. ఉడుత సేతు బంధన కార్యమున కుపక్రమించుటకు పూర్వమే కాకులు, గ్రద్దలు, పిచ్చుకలు, చీమలు సహాయపడు చుండుటనుచూచి ఉడుతకూడ సహాయపడుట కుద్దేశించినట్లు శ్రీ శాస్త్రిగారు కల్పించినారు. ఈ కల్పన యంతవరకు బాగున్నది కాని శ్రీరాముని యాదరము ఉడుతకుమాత్రమే లభించుటచేత ఈ కల్పన సందర్భ శుద్ధిగా లేదు. కాకులు ఇత్యాదులు సహాయపడినట్లు రంగనాథరామాయణములో లేదు.

'ఏకలవ్యః' అనుకథలో గురుదక్షిణగా దక్షిణాంగుష్ఠము ద్రోణుడే కోరినట్లుకాక పార్థుడు ఏకలవ్యుని ప్రబోధించినట్లు శ్రీ శాస్త్రిగారు కల్పన చేసినారు. ఇది ఆంధ్రభారతకథకుకూడ విరుద్ధము. దీనివలన ద్రోణుడు రక్షింపబడినాడు కాని పార్థుడు మరీ పాడుచేయబడినాడు.

'ప్రస్తావన'లో సంస్కృతములోని కాదంబరిని వాసవదత్తాదులను ప్రస్తావించి వానిలో కథ సరస్వతీనదివలె కనబడియు కనబడకుండుటచే పూర్తిగా నా కావ్యములు చదువ బుద్ధిపుట్టదని యాక్షేపించుట సరసముగా లేదు. కథాకథనము ప్రధానము చేసికొను రచనలుగూడ కథనవిధానాదులలో లోకోత్తర చమత్కారజనకములైనప్పుడే రసవంతము లనిపించు కొనునుగదా! ఈ కావ్యకథలు సంస్కృత భాషాధ్యయనము చేయగోరు బాలురకు ఉపయోగపడగల వనుటకు మాత్రము సందేహము లేదు.

దాంపత్యోపనిషత్తు

(కర్త: శ్రీ మునిమాణిక్యం నరసింహారావు, ప్రకాశకులు: యం. శేషాచలం అండ్ కో, మచిలీపట్నం, మద్రాసు, సికింద్రాబాదు. పాకెటుసైజు పే. 175 లు. వెల రూ. 2—50 లు.)

ఆంధ్ర హాస్యరచయితలలో శ్రీ మునిమాణిక్యం అగ్రగణ్యులు. వారి హాస్యము అమలినమై ఎవరిని నొప్పించక మనస్పూర్తిగా నవ్వింపజేస్తుంది. మధ్యస్థాయి కుటుంబాలలో పెద్దచదువు లేకపోయినా సూక్ష్మబుద్ధికల ఆంధ్రగృహిణులకు ప్రతీకగా వారు సృష్టించిన 'కాంతం' చిరస్థాయి సంపాదించుకున్నది. వారి ప్రముఖ రచనలు 'కాంతం'కు సంబంధించిన అనుభవాలకు సంబంధించినవి. వారు ఉపాధ్యాయ వృత్తిలో జీవితము గడిపినందున ఉపాధ్యాయ వృత్తికి సంబంధించిన అనుభవాలుకూడా ఎన్నోకథలలో అదే విధమైన హాస్యముతో రచించినారు. ఉత్తమపురుషలో కథాకథనముచేసేపద్ధతి పెట్టుకొన్నందున, వారి సొంతఅనుభవాలే వర్ణించినట్లు పాఠకులు భ్రమించుట కద్దు. వారి సొంతఅనుభవాలూ, ఇతరుల అనుభవాలూ, కల్పించినవీ అన్నీ వారి రచనలలో కలసి ఆత్మీయంగా కనిపిస్తవి.

'ఇల్లు—ఇల్లాలు, ఇంటావిడతో పోట్లాట, ప్రణయ కలహం'— ఈ మూడూ కలసి 'దాంపత్యోపనిషత్తు'పేర ఈ సంకలనము వెలసినది.

వయస్సు ముదిరినకొలదీ శ్రీ మునిమాణిక్యమునకు పాండిత్య ప్రకర్షమీద ఉబలాటము వృద్ధికాసాగినది. దాని ఫలితమే ఈ గ్రంథనామము.

అదికాక వారిజీవిత మెక్కువభాగము ఉపా

ధ్యాయవృత్తిలో గడచినది. అందువల్ల బోధచేయవలె ననే మోజు పెరిగినది. ఈ రెండు లక్షణాల ఫలితము ఈ సంకలనములో అడుగడుగునా ప్రత్యక్షమవుతున్నది.

మాటి మాటికి, పండితరాయలు, వామనుడు, వాత్స్యాయనుడు, భరతుడు, ఆనందవర్ధనుడు వంటి వారేకాక, 118 వ పేజీలో యాజ్ఞవల్క్య మహాఋషి, జనకుడు, కాత్యాయని, మైత్రేయి వంటి వారుకూడా ప్రస్తావింప బడినారు. ఇది ఉపనిషత్తు కదా! శ్రీ మునిమాణిక్యంశాఖ యాజ్ఞవల్క్యశాఖ! వారి శాఖలోని ఉపనిషత్తగు బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో యాజ్ఞవల్క్యుడు, జనకుడు, కాత్యాయని, మైత్రేయి ప్రస్తావింపబడినారు, న్యాయమే. కాని శ్రీ మునిమాణిక్యం జనకుడు ఉపనిషత్తుల కేవో కారికలు వ్రాసినాడని ప్రస్తావించి యాజ్ఞవల్క్యుని భార్యలైన మైత్రేయి, కాత్యాయని జనకుని భార్యలైనట్లు సూచించినారు. ఇది బాధాకరం.

ఇట్లు ప్రసిద్ధ స్త్రీపురుష నామములవలెనే బహువిధనాయికలు, ఛాయాచుంబనము, ప్రాతిబోధికము, స్పృష్టకము, గోత్రసలనము, కంపనాధరము, సందష్టకాధరము, ఉన్నతగ్రీ-ము, అభితప్త, బిబ్బోకము, మోట్టాయితము, కుట్టమితము, అకంపితశిరము, అంచితశిరము, అధోగతిశిరము, సాధనచతుష్టయము,—మొదలయిన అనేకశాస్త్రపారిభాషికపదాలు హాస్యావిర్భావమునకు సాధనములుగా తీసికొనబడినవి. 'ఇంటావిడతో పోట్లాట' చివరను 6 పేజీలు ప్రశ్నలు రచయిత ఉపాధ్యాయవృత్తి స్ఫోరకముగా ప్రత్యక్షమయినవి.

గ్రంథమంతటను చమత్కారము లేకపోలేదు కాని శ్రీ మునిమాణిక్యముగారి ప్రసిద్ధ హాస్యమునకు విరుద్ధమై బలవంతముగా తెచ్చిపెట్టినదిగా రూపొందినది. అయినను పూర్వహాస్యచ్ఛాయలు గ్రంథమందచ్చటచ్చట తొంగిచూచుచు ముచ్చటగా నున్నవి.

'రైలుస్టేషనుకు సమీపంలో ఉండేవాళ్లను చూడండి, ఆ రైలుకూతలకూ, ఇంకా తత్సంబంధమై ఇతర ధ్వనులకూ అలవాటైపోతారు. అటువంటివాళ్లు, ఏదైనా పల్లెటూరు వెడితే, వాళ్లకు నిద్రపట్టదు. ఒక్క రైలుకూతఅయినా వినపడదు. ఇక్కడి జనం ఎట్లా బ్రతుకుతున్నారాఅని ఆశ్చర్యపోతారు.'

'మునిమాట'లో శ్రీ మునిమాణిక్యం ఈగ్రంధ పఠనముచేసి ఆనందింపవలసిన తీరు సూచించినారు;

'అసలు మంచిపద్ధతి ఇది: వెన్నెలరాత్రి, ఆరుబయట రెండుప్రక్కలు వేసుకోవాలి. తెల్లటి దుప్పట్లు వాటిపై పరవాలి. కాసిని మల్లెపూలు పక్కలపై పోసుకోవాలి, ఆ తర్వాత భోజనాలుచేసి తాంబూలచర్వణంకూడా పూర్తిచేసి, దీపం కనపడేటట్లు పెట్టుకొని పరుపుపైన పడుకొని మీ ఆవిడను వినమని ఈ పుస్తకం చదవాలె. ఇద్దరూ కలసి నవ్వుకొంటారు. అదీ నా అభీష్టము'

కవరు డిజైను వ్రాసిన శ్రీ బాపుకే ఇది నచ్చినట్టులేదు. దంపతు లిద్దరి పరుపులకు ఎర్రరంగు వేసినారు.

ఎవరైనా యువకుడు ఈ ప్రయోగము చేసినట్లయితే ప్రక్కనున్న యువతి, 'అబ్బా, నిద్ర వస్తున్నదండీ, మీకు విసుగు లేకపోతే, రేపు మీగదిలో తీరికగా చదువుకోండి' అనగలదు. కొంచెము వయస్సు మీరిన దంపతులైతే, భార్య 'ఇది మునిమాణిక్యంగారు వ్రాసినదేనా? చాలించండి, కమ్మగా కబుర్లు చెప్పుకుందాము' అనగలదు.

—శ్రీ నోరి నరసింహశాస్త్రి.

మానవీయం

(వచనగేయకావ్యం)

(రచయిత: శ్రీ మాదిరాజు రంగారావు. పేజీలు 57; వెల రు. 3—00 లు. ప్రతులకు: సాహితీ బంధుబృందం; 5/714 లష్కర్‌బజార్; హనుమకొండ; వరంగల్.)

మానవీయం సంపూర్ణ వచనగేయకావ్యం. ఒక భావనను ఆధారంగా జేసుకుని ఆ భావంయొక్క

సమగ్రఆవిష్కరణకు ప్రయత్నం ఈ కావ్యంలో జరగడంవలన దీనిని కావ్యంగా పేర్కొనడం జరిగింది. అయితే ఇది కథాకావ్యంకాదు. ఒక భావంయొక్క విశ్లేషణ మాత్రమే.

మాదిరాజు రంగారావుగారు ఇంతకుపూర్వం కొన్నిసంకలనాలు ప్రచురించారు. వానిలో 'యుగ సంకేతం' ఆయన ప్రతిభకు తార్కాణం. దానిలో ఆయన చెప్పదల్చుకున్న ప్రతిభావానికి ప్రతీకల్ని ఉపయోగించుకున్నారు. ఆ ప్రతీకలుకూడా వ్యక్తిగతమైనవి. (Individual Symbols.) మానవీయం అనే ఈ కావ్యంలో ప్రతీకలప్రభావం చాలా తక్కువ. ఆయన భావానికి అనుకూలమైన వాతావరణ కల్పన మాత్రం దీంట్లో కనబడుతుంది. మానవీయం రెండు భాగాలుగా విభజించబడింది. మొదటిభాగం మరల నాలుగు ఉపభాగాలుగా, రెండవభాగం రెండుభాగాలుగా విభజించబడింది.

ఆదిమానవుడు తొలిసారిగా ప్రకృతిని చూచి పొందిన అనుభూతి 'ఉదయంలో' వర్ణించబడింది. మానవమేధస్సు, మనస్సు పనిచేయడం ప్రారంభించినపుడు అతని మానసికస్థితియొక్క స్వరూపాన్ని క్రమక్రమంగా కావ్యప్రారంభంనుంచి అంతంవరకూ వర్ణించడం ఈ కావ్యంయొక్క ప్రత్యేకత. మానవుని ఆలోచన నిద్రాణమైనస్థితినుండి మేల్కాంచినపుడు ఉదయాస్తమయాలను చూచి అతను పొందిన అనుభూతి స్వరూపం ఉదయంఅనే భాగంలో వర్ణితమైంది. ఈ భాగంలోనే జీవితంయొక్క ద్వంద్వాలను కూడా ధ్వనింపజేశాడు రచయిత. ఉదయం ప్రాణి చైతన్యానికి, రాత్రి ప్రాణి చైతన్యరాహిత్యానికి, చైతన్యం ఆనందోత్సాహాలకి, చైతన్యరాహిత్యం విషాదానికి సంకేతాలు.

'మబ్బులో మెరుపువలె
ఊహ కదలిక
మనస్సులో చెలగిన
పూర్వచీకటి స్మృతులు.'

ఈ పాదాల్లో మానవుని భావనాశక్తియొక్క ప్రారంభదశ సూచింపబడింది. మబ్బులో మెరుపువలె ఊహ కదలిక అనడంలో అప్పటివరకూ అజ్ఞానంగాఉన్న మానవుని ఊహాశక్తి స్ఫురిస్తోంది.

'కాంతి వర్షంలో తడిసి శరీరం
స్వర్ణమయమైంది.
మధునదంతో నిండి హృదయం
సమార్ద్రమైంది.
వెలుగులు వెల్లివిరిసిన ముఖం
పూలబంతి అయింది.'

అనడంలో మానవుని తొలి అనుభూతి వ్యక్తమయింది.

'నిదుర పట్టడంతో కాటికి కాళ్లుసాచి
రెక్కలు విరిగి కుప్పగా కూలినరాత్రి
చివరి ఊపిరికాస్త వదలింది.
నిదుర వదలడంతో
కంటిముందు ప్రత్యక్షం మరో ఉదయం
మానవలోకానికి శుభోదర్కమైన సమయం.'

ర. పాదాల్లో ఉదయాస్తమయాది సృష్టి నియతికి నిదర్శనాలుగా నిలుస్తున్నాయి. ఉదయం, రాత్రి వర్ణన—వాటి భ్రమణం వాచ్యంగా కనబడుతూనే జీవియొక్క జనన మరణాలు సుఖదుఃఖాలు వ్యంగితం చేయబడ్డాయి. ఉదయం చైతన్యానికి ప్రతీకగా గ్రహిస్తే అది మానవప్రగతికీ, రాత్రి చేతనారాహిత్యానికి ప్రతీకఅయితే అది మానవుని అధోగతికి దారితీస్తాయనే భావం పై పాదాల్లో ధ్వనిస్తోంది.

నిదురలోంచి మేల్కాంచిన మానవుని ఊహాపరిణామం చిత్రితమైంది ఉదయంతరువాత లో.

'తూరుపుటద్దంలో సూర్యుని ముఖంకన్పించి
భయంతో నివాసస్థలాలు విడిచి,
దూరాకాశతీరాలకు చేరినవి చీకట్లు.'

మానవుని మనస్సును ఆవరించిన అజ్ఞానపు చీకటి జ్ఞానపుసూర్యు డుదయించగానే తొలగిపోవడం సూచితమైంది పై పాదాల్లో.

'అవిచ్ఛిన్న పరిణాహ కాలం
రెండు చెక్కలుగా వ్రయ్యలైన రూపాలు
ఒకదాని ముఖంచూచి వేరొకటి
ప్రక్కకు తప్పుక ఒదిగిపోయే దివానిశలు.'

కాలంలో రాత్రి, పగలు రెండు భాగాలు. జీవితంలో సుఖం, దుఃఖం రెండు దశలు. కాలంలో రాత్రి జీవింలో దుఃఖానికి, పగలు సుఖానికి సంకేతాలు. మానవుడు సుఖాన్ని, సంతోషాన్ని కాంక్షించడం తత్సాధనకోసం దేవతల్ని సృష్టించుకోవడం ఆరాధించడం ఉదయంతరువాతలో చిత్రించబడింది.

జీవిక మొదలులో — మానవ జీవన విధానంలో వచ్చిన పరిణామ స్వరూపం వివరించబడింది. జీవన మరణాలకీ, సుఖదుఃఖాలకీ గల సంబంధాన్ని మొదట్లోనే సూచించారు రచయిత.

'పూవు రాలుతుంది
మొగ్గ పాటమరిస్తుంది
ఒకదానిలో విషాదం
మరోదానిలో ఆనందం'.

పై పాదాల్లో జననమరణాల ద్వంద్వాలలో గల అనుభూతి భేదాన్ని వివరించారు అనుభూతుల నెరుగని మానవుడు ప్రకృతికి తొలిసారిగా పులకరించి, ఆనందించి, అనుభూతిని మేల్కొలిపి తదనంతర పరిణామంలో తన 'తనం' పెరిగిపోయి అధికారం కోసం, కీర్తికోసం, మరొక మనిషిని బలిపెట్టే స్థితికి ఎదిగాడు.

'అధికార పిపాస, కీర్తికాంక్ష ప్రబలి
అంతరింపబడిన ఒక రాజ వంశరక్తంతో
తడిసిన వేరొక రాజవంశ మావిష్కృతమై
అణగద్రొక్కబడిన ఒక జాతి మత స్థానంలో
జరిగిపోయెను వేరొక జాతి మతాభ్యుత్థానం'

బ్రతుకు వొంతెనలో—వొంతెన ఒక చివర జననానికి, మరోచివర మరణానికి సంకేతాలు.జననానికి పూర్వం మరణానికి తరువాత ఏమున్నదో ఎవ్వరికీ తెలియదు. అయితే జీవన్మరణాలకు సంబంధించినంత వరకూ పూర్వాపరాలనుగూర్చి అనేక సిద్ధాంతాలు అనేక మతాల్ని ఆధారంగా చేసుకుని పుట్టాయి. ఇవన్నీ కేవలం ఊహామాత్రమైన ప్రాతిపదికలేనని చెబుతున్నారీయన.

'వొంతెన కివతల మరి అవతల ఏమున్నదో
ఇదమిత్థమని ఎవరికీ తెలియదు.
యుగాలనుండి పరంపరగా ధురాగతివచ్చు.
ఊహాగ్రహారాలు, అనుమానప్రాకారాలుతప్ప.'

మనిషిలో నానాటికి పెరిగిపోతున్న ఆశ, స్వార్థం ఆదిలో లేవు. అంటే జీవిత ప్రారంభంలోలేని స్వార్థం, జీవనపరిణామం సాగుతున్న కొలదీ పెరగటం ప్రారంభమయింది.

'నిల్వడానికి సూదిమొనంత చోటు సంపాదించి
ఆపైన విస్తృతికై పరితపించు బ్రతుకులవలె
ప్రతిఅంగుళంమేరనేలను
మింగివేయడానికి మాటిమాటికి
విజృంభించు తరంగవేగాకులసముద్రం
ఉత్సహించు తరంగ సమాలోల సరసి.'

ఇక్కడ హృదయాన్ని సముద్రంతోను, అందులో ప్రతిక్షణం చెలరేగే ఆలోచనలను సముద్ర తరంగాలతోను పోల్చడం ఔచిత్యవంతంగా ఉన్నది. సముద్రపు కెరటాలు వొడ్డున విరిగి పడిపోయినట్లుగానే మానవుని అక్రమ ఆలోచనలుకూడా అంతంలో నిష్ప్రయోజనమే అవుతున్నాయి.

మానవజాతి మనుగడ సాగించిన నాటినుండి నేటివరకూ వ్యవస్థాగత పరిణామ స్థితులన్నీ అశాంతిలో నుండి పుట్టినవేనని మానవీయం రెండవభాగం అశాంతిలో చెబుతున్నారు రచయిత.

'రాతియుగంనుండి అణుయుగంవరకూ
నియంతృత్వంనుండి సామ్యభావనవరకూ
సాగిన చరిత్ర పరిధులన్నీ
అశాంతిలో రూపొందినవే.'

మానవుడు ఎన్ని ఘనవిజయాలు సాధించినా, ఎన్నియుగాలు గతించినా అతని జీవితంలో అశాంతి,

ఆవేదన తీరలేదని, అజ్ఞాన స్థితిని అధిగమించలేదని రచయిత ధృఢంగా విశ్వసిస్తున్నారు.

'ఎన్నితరాలు గతించినా
అక్కడే ఉన్నాం అజ్ఞాన స్థితిలో
ఎంతదూరం ప్రాకినా
ఎంతకాలమాలోచించినా
గ్రహాలు స్నేహితులైనా
బ్రతుకుభోగభూమి ఐనా
మేరలేని వాంఛాపిపాస
ఇంకా దేనికోసమో ఆవేదన.
తత్సాధనాయత్నంలో అశాంతి.'

ఈ అశాంతిలోనుంచి, ఆవేదనలోనుంచి మానవునికి ముక్తి లభించేది కేవలం వైయక్తిక వికాసం వల్లనేనన్నదికూడా రచయిత నమ్మిన సిద్ధాంతంగా కావ్యం ముగింపులో వెల్లడవుతుంది. వైయక్తిక వికాసంవల్లనే మానవవ్యవస్థలో ఒక నూతనయుగం ఆరంభమవుతోందని రచయిత చెబుతున్నారు.

'ఎత్తుకతప్పదు నేటి మానవుడు
వైజ్ఞానిక యుగ భూమికలో
వైయక్తిక వికాసంతో
విశ్వ సంస్కృతీ రూపం.'

రంగారావుగారు తనునమ్మిన సనాతన సంస్కృతిని కావ్యరూపంగా సిద్ధాంతీకరించారు. వైయక్తిక వికాసంవల్ల సామాజిక వికాసం కలుగుతుందనే నమ్మకం ఈ నాడు చాలామందికి లేదు. కవులందరికీ ఒకే సిద్ధాంతంమీద నమ్మకం ఉండాలని ఆశించడం ప్రజాస్వామిక పద్ధతికి విరుద్ధం. సిద్ధాంతాలు వైయక్తిక మైనవి.

అక్కడక్కడా చిన్నచిన్న లోపాలు కావ్యంలో కనబడలాయి. ఒక్కొక్కచోట కేవలం Thought ప్రధానం అయిపోయి కవిత్వం—కవిత్వంగా కాకుండా ఉపన్యాసంగా మారిపోతుంది.

'మనిషికి మొట్టమొదట కావలసింది
ఉనికి కొన్ని అడుగుల మేరనేల.
ఆహారం తరువాత సంపద అధికారం,
వీని సంపాదనలో రక్షణకై
తలలెత్తిన ఆలోచనా పరంపరలు,
క్రమపద్ధతిలో తార్చిన ఆకారాలు
ఈ కోటలు, సామ్రాజ్యాలు.'

ఈ పాదాలు పై భావనకు ఉదాహరణలు. వచనగేయానికి శైలి ప్రాణం. ఆ శైలి రంగారావు గారి కవిత్వంలో వేదాంతభావనికి అనుగుణంగా మారింది. వచనగేయానికి అవసరమైన లయకూడా చాలాచోట్ల దెబ్బతిన్నది. మొత్తంమీద కావ్యం గుణ ప్రధానమైనదే కాని రాశి ప్రధానమైనది కాదు.

—శ్రీ టి. ఎల్. కాంతారావు

Printed and Published For Nageswara Rao Estates (Private) Ltd., by S. Nageswara Rao at the Andhra Patrika Press, 6 & 7 Thambu chetty Street, Madras-1, Editor : S. Radhakrishna.